Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پولادي امیر
تر سیوري
لاندې

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1989

لیکوال:
فرانک.اې.مارتین

ژباړن
محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم :: د پولادي امير تر سيوري لاندې

ليکوال :: فرانك.اې.مارتين

ژباړن :: محمد معصوم هوتك

خپرندوی ::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

د خپرېدو لړ :: ۵۷

چاپ شمېر :: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه :: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندويې ټولنې يادښت

"د پولادي امير تر سيوري لاندې" د فرانك مارتين هغه په زړه پورې اثر دى چې د افغانستان د معاصر تاريخ د يوې ډېرې مهمې دورې (د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله ليکل شوى دى او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د يو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې د اسې نويو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشاره لري، چې تر اوسه يې په بل ځاى کې څرك نه دى لګېدلى او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاريخ څېړونکيو او مينه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دى.

د دې تاريخي اثر پښتو ژباړن ښاغلى محمد معصوم هوتك، د پوره ستاينې او کورودانۍ وړ دى چې د غه کتاب يې په روانه او خوږه پښتو ژباړلى او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې يې د اسې يو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړى دى.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتيايمې کاليزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستورى" په نوم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي ـ تاريخي سيمينار په وياړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.
موږ د دې اثر د قدرمن ژباړن د لا زياتو برياوو هيله کوو او خپل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژباړونکي يادښت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي اميرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له يوه انگرېزمهندس سرتوماس مارټين (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالټر پاين Sir Salter Pyneکابل ته ولېږه . سالټر پاين ، چي وروسته په کابل کي په مسټر پاين سره مشهور سو ، تر مسيو ژيروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپايي دئ ، چي د افغان و انگلېس تر جگړي وروسته په کابل کي استوگن سو (۱).

مسيو ژيروم د هغه سفرپه ترڅ کي له اميرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امير په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرين سره دکتلو په نيت راولپنډۍ ته کړی و. امير ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره يې د کريم بخش په نامه يو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسيو ژيروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامير په حکم د څينو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د پولك و څلوېښت زرو هندي روپيو په بيه يې سامانونه وپېرودل او کابل ته يې راولېږل. خودده دژوند و مرگ پته ورکه سوه او امير وايي ، چي له زيات تلاښ سره سره بياهم څرگنده نسوه ، نوموړی ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مسټر پاين لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپرېل په سر کي کابل ته ورسېد . څو مياشتي يې تېري کړې او بيرته انگلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښليك دمسټر پاين راتگ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نژدې يو نيم کال وروسته دوهم وار بيرته کابل ته راغی . په دې وار راتگ کي ورسره دغه کسان ملگري وو : جان الفريډ گري John Alfred Gray. مسټر سټيوارټ Mr.Stewart او مسټر ميډليټن Mr.Myddleton . دوی درې واړه انگرېزان وو . جان الفريډ گري دامير جراح و . خپل دسترگو ليدلی حال يې په يوه پنډ کتاب کي بيان کړی دئ ، چي At the court of the Amir نوميږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواريخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتهر پاین د مسیو ژیروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشینونه په کار واچول . په هغو کي د ترکاڼي ، برمه کارئ ، ولډنګ کارئ ، ارې اورندې د ستګاوي شاملي وې . ددې پرڅنګ یې د توماس مارټین دشرکت په نمایندګي یې یوه جبه خانه ، یوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او څو نوري دستګاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چي وروسته بیا دغو ورکشاپونو یو شمېر عصري صنایع منځ ته راوړل . ویل کېږي چي نوموړي مستهر پاین د سر مارټیمر ډیورنډ له هیات سره چي د افغانستان د جنوبي او ختیځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امیر یې د انګریزي هیات خبري ومنلې . (۱)

امیر عبدالرحمان خان له سر توماس مارټین سره ټینګي اړیکي لرلې اوامیر ورته دهغه هیات دسربنتې کار په لاس ورکړ ، چي لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپریل کي له کابله روان سو او د مي له څلېرویشتمي څخه بیا د دسمبر تر دریمي پوري په لندن کي و . شهزاده له انګلستان سره دمستقیمو ډیپلوماټیکو اړیکو د ټینګېدو په نیت دخپل پلار امیر عبدالرحمان خان لخوا هغه هیواد ته استول سوی و . امیر که څه هم پخپل دغه مقصد کي بریالی نسو ، خو له سرتوماس مارټین سره یې مناسبات بیاهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ یې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدوپه وخت کي دنوموړي توماس مارټین کشر ورور فرانك مارټین Frank . A . Martin ملګری و (۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب لیکوال دئ ، چي په کابل کي د سر سالتهر پاین پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجینیر په توګه ټاکل سوی و . فرانك مارټین د پاټریك ویلیام مارټین Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکي ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امریکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو سفرونو په باب لیدنو کتنو رساله ولیکله او په کابل کي چاپ سوه . خو امیر عبدالرحمان خان د خینو مصلحتو له مخي نشر نکړه .

پلار يې دانګلستان دبرمنګهم ښار دځرمنو دصنايعو ښښتن و . مشر ورور يې، سر توماس مارټين په ۱۸۷۴ م کې دهندوستان دکلکتې په ښار کې يو صنعتي شرکت پرانيست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپنې او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړې سوه او تر هغه وروسته يې په هندوستان کې داورګاډو دپټليو په غزولو کې درنه ونډه واخيستله . دغه راز يې دکلکتې ښاروخواکليو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او سـرينګر (کشمير) ښارونو ته دچښلواوبو رسولو پروژې بشپړې کړې .

لکه ورانډې چې مو يادونه وکړه ، سرتوماس مارټين په هند کې دکابل داميرعبدالرحمان خان داستوګنې په وخت کې دنوموړي امير پاملرنه ځانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړيکو اغېزه وه ، چې زموږ دهمدې کتاب مولف فرانک مارټين يې دکابل دورکشاپونو سرانجنيرۍ ته ورساوه او په کابل کې بيا ددغه خيرک او متشبث انګرېز استوګنې ددغه کتاب ، چې ستاسې په واک کې دئ ، دليکلو زمينه برابره کړه .

فرانک مارټين هم کابل ته دوه واره راغلی دئ . لومړی وارسفر يې په ۱۸۸۹ م کال کې و او دکابل دورکشاپو په څنګ کې يې داستوګنې له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه ورانډې چې مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره يوځای راغی . دوهم وار يې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چې په دې موده کې دامير عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپږ کاله او دسراج الملت والدين اميرحبيب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانک مارټين دامير عبدالرحمان خان په درباركي دپوره عزت څښتن و . له درباريانو سره دومره زيات محشور و ، چې ان دهغوی د کورنيو مسايلو او خپل منځي دښمنيو او رقابتو په باب يې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی ګرځنده سړی و او دکابل ښاروخوا سيمې يې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلکو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو يې خبري کولای سوې

---

(۱) جورج سميت ـ د ډيکشنري آف نېشنل بيوګرافي ـ لومړی ټوک ـ ۵۷۸ مخ ـ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نوموړی دخپل مسلك انجنيري پر ښنگ هنرمن سړی هم و. دکتاب په منځ کي ښيني تصويرونه دده په هنرمنو گوتو انځور سوي دي .دده دکتاب تر لوستلو وروسته سړی ويلای سي ، چي فرانك دهغه وخت دکابل او دهغه ځای د دربار او درباريانو په معرفی کي په بشپړه توگه بريالی ليکوال گڼل کېدلای سي . دده دکتاب ښيني برخي داسي ترخه حقايق دي ، چي لوستل به يې درانه تمام سي . خو ما يې په دې نيامت ژباړلو او خپرولو ته ونېنگل ، چي زموږ دهيواد اوسنی حالت هم تر دوه ويشت کلني جگړې او کډوډيو وروسته د امير عبدالرحمان خان تر واکمنۍ ورانډي شرايطو ته ورته دي . زموږ دهيواد اقتصادي و سياسي و ټولنيزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هيواد اوسېدونکي د مطلقي خپلسرۍ او بې قانونۍ په حالت کي ژوند تېروي . زموږ راتلونکو مشرانو ته دغه شان وران ويجاړ هيواد ور دغاړي سوی دئ، لکه امير ته چي په غاړه کي ورلوېدلی و .ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونکو سره مرسته وکړي ، چي دخپل گران هيواد دتاريخ له يوې داسي مرحلې سره اشنا سي ، چي وگړي يې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاريخ په باب بهرنيانو په تېره بيا انگرېزانو بنه ډېر آثار کښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو کسانو پرته ، چي په لويديځ کي ورته داستوگنې زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونکي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فکر ددغو آثارو ژباړل له هغو کارونو څخه دي ، چي په بهر کي داستوگنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتيا له مخي په داسي حال کي دغه کار ته ملا وتړله ، چي نه له انگرېزۍ څخه دترجمې اورده سابقه لرم او نه پوره صلاحيت . خو بيا مي هم له خان سره پټېيلې ده. چي که پاك خدای توان او حوادثو فرصت راکړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو کي برخه اخلم . داکتاب چي ستاسي په واك کي دئ ، دهمدې ژمني لومړی محصول دئ . دکتاب ژباړه مقيده نه ده او مطالب په آزاده توگه ژباړل سوي دي . لمنليکونه يې ما پر زيات کړي دي . دترجمې په ښينو برخوکي زما مشر زوی ذکي هوتك مرسته کړې ده او دټايپ ستونزه يې گران سعيد لودين پر ځان ومنله . دواړو ته د نېکمرغه ژوند دوعا کوم . زه دغه راز د پاك خدای (ج) له دربـــاره څخه

غواړم ، چي افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکی دساتلو په لارکي يې توفيق ورکړي. آمين .

محمدمعصوم هوتك

ټورنټو ـ کاناډا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړۍ څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (خارويو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبيان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کليو اوښاروکي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دښتو بيان ـ کندهار ـ امير او هغه ملاچي دکندهار بست ته يې پناه وړي وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو مياشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبياپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نزدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم ځای دئ ، ولاړسي ، د بېرته ستنېدو سفر يې په پاريس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په سټېشن کي دکوټې دسيمه ييزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی ووېل سو ، چي وروسته بياد پولي په اوردوکي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراوډشهزاده ملګري ورسره يوځای سول چي دامېرله خوادده دسفردملګرتياله پاره رااستول سوي وو ، زه (فرانک مارټين ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي يې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي يې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته يوه دملازمينوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نزدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي موږ سفرپيل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوڅومره چي وړاندي تلو ، هومره پسې تودېدله . له شهزاده سره دسپرو ملګرواسانوددړو وريځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تموښن(sultry) جوړکړ اوسفريې ستومانوونکی کړ .

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوايې د ريګوغټ اوبې ونومېدانونه اودلته وهلته پکښې داغزيوبوټي وو ـ ځای په غټې ډېري هم له مخکي راوتلي وې اولرغه ليري يې لوڅي شاګی اوډېرين غرونه پراته وو . د لمرسوځنده وړانګوله ريګواوډېروڅخه پخپله دلمرتبې جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــر کندهارپوري

سړك نسته خوله پخواڅخه دکاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي
سوي دي چي پرخنډه یې خای خای داسانواوښانوسپین هډوکي پراته وو .
خوبیاهم شهزاده اوملازمینو یې په خوشالی سره لاري وهلې خکه دوی د یوه
بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو
سره یې خپلو دوستانوته دعجایبوسیمواوعجایبودودونو او رواجونو ډېري
کیسې لرلې.دغه رازیې له دغوسیموڅخه له څانوسره داسي تولیدات راوړي وو
چي هم سوغاتونه کېدلای سوای اوهم دسوداګری اوډېري ګټې مالونه .د شهزاده
په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره یوله بل څخه لږشانته
لیري روان وو اولږ څه وروسته یې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي
رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوی توري اوکارابین توپك درلودل اوترنوروېې
جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بیا سپاره عسکرووچي شکېدلي جامې یې
اغوستي وې اووحشي څېرې یې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبك چي
دپسود پوستکوخولی(busbies) یې پر سر. وربښتان یې پرمخونوراایله کړي
اوڅېرې یې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښایي له پوخي
نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتیا په وخت کي ډېرګټوربنکارېدل.
ترټولوړاندي یوسړی روان و. دآس پرخپن (زین) بناندي محلي ډول ورته
پروت اوداسانودپښوله برغ سره سم یې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د
شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندویې کوي.
دشهزاده اړخ ته یوسړي په منډه څغستل په لاس کي یې سترزرین
سایوان(چتر) وچي دلمرد سوخنده وړانګومخه په نیول کېدله اوشاوخوایې پلي
ساتونکي وو ترهغولږڅه وړاندي بیانورپلي ساتونکي له (اضافي)
اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه
چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوی په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو
په اوریځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مځ له خولوډك اودوړي باندي خیشتې
پرتې - دومره غلیظې دوړي چي اسانوپکي لارنه سوای لیدلای اودم وګړی به یې
پرډبروباندي نوکان خوړل.
دلاري په اوږدوکي ترمووړاندي اووروسته پــــــه یوڅه لیري واټن کي

داوښانواوړابوګانولیکي رواني وې پرهــریوه باندې له دوړو ډك بارونه باراو جلوونه یې د پلیوخلکوپه لاس کې وو. په بارونوکې دډغه کوچني لښکرخېمې اوسامانونه وو. د بوده وو (څارویو) له هرې لیکې سره یوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظیفه پرلارې باندې دبېځایه ځنډېدومخنیوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زیاتره بارکښ څاروي دمالونودوړولو راوړلو د سوداګر (کریه کښانو) ملکیت واوداهغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي ترکوچنۍ ګټې لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوښ سوم کله چې مې واورېدل ، شهزاده ترغرمې وروسته دچایوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ، ځکه خوله مې دګرمۍ اودوړوله امله سره نښتې وه اوبدبوی یې تۍ . موږټول دیوې کوچنۍ شاګۍ(غونډۍ) څنګ ته له اسونوراکښته سوواودچایوترډمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، ځکه دوی هغه کسان دي چې ستړیانه پېژني . دچایوترچښلووروسته، شهزاده ماته سګریټ تعارف کړل اوزه بایدووایم چې نوموړي دسفرپه ترځ کې پرماډېره پاملرنه کوله اوراباندې مهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچې زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستینان) جوړکړي.ده ویل چې انګریزي کوټونه دهغې سختې یخنۍ له پاره مناسب نه دي،چې موږته په راتلونکي کې ګوري اوما دده ددغې پرځای پاملرني له امله مننه ترې وکړه . شهزاده پخپل هیوادکې هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کې چې افغان شهزاده و. دلته دی یوبېل شخصیت و.

له یوې لنډې دمې وروسته مارش بیاپیل سواودکمپ تررسېدوپوري یې دوام وکړ – ماپښینۍ سپرلوډېرخوندوره وه ځکه ګرمۍ لږاولارپرکلکه مځکه باندې وه، دوړه بیخي نه لیدل کېدله.

دټولوهغوکلیواوسېډونکي چې زموږپه لارکې وو، ددېوالونومخې ته راغونډسوي وو چې شهزاده اوملګري یې وګوري. دکلي مشران ترنورومخکې ولاړوو او کله چې به شهزاده ورنږدې سودوی به خپلې بګړۍ په دواړولاسوکې ونیولې اوده ته به یې دښه سفردوعاوکړه . دزیاتروکلیوپه مخ کې به یې دلارې پردواړوخواوواوړدې لکړي په مځکه کې ښخې کړې وې اودلکړوڅوکې به دلارې

په پساره په يوه تناوسره تړل سوي وې، دتناوبه مخ کي به يې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجيد خوړند کړی و. شهزاده اوملګري يې چي به ترقرآن مجيد لاندي تېرېدل ـ هغ ، به يې په ښې لاسومسح کړاوبيابه يې هغه لاس خپلو سترګو، خولو اوڅګرونو (ټټر) ته وړ اويوه لنډه دوعابه يې کوله . تردې وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به يې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به يې بياخپله لاروهله . زمورسره دوې دري باجه خانې ملګري وې اوهرکمپ ته به يې دشهزاده په رسېدوسره لويه سلامي (Royal Salute) په داسي حال کي ږغول،چي دی به يې مخ ته تېرېدی . کله چي به يې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازيوه لويه ماښامنی(شاميانه) برابرېدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسيمي ټول مشران به په دې نيامت پکښې ناست وو چي يابه يې دشهزاده سلام کاوه اويابه يې هغوخلکوته دخوراکي موادو او وښوبرابرولوله بابته پيسې ترلاسه کولې،چي دشهزاده دورتګ له پاره به يې هرڅه مخکي له مخکي تهيه کول.

په زياتروتم خايونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چي خپلوان اودوستان يې انګلستان ته تللي او دوی يې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان واردواره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه دري واره په غېږکي نيسي ، يووارښې خواته بياکيڼ ته اودوهم واربيابنې ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړی پيل کيږي. ترروغبړ وروسته چي څوک د دوی مينه ناکي پوښتني يا ژړاوي چي معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو يا ددوستانواوخپلوانودليدلودخوښی له امله اوري، ډېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکيږي.

دچمن داورګادی‌په تم ځای کي مي دشهزاده يومامور (کوتوال) په داسي حال کي په سترګه سوچي له اورګاډی څخه يې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوتوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشيني ښکارېدی . ده په اردوژبه ښه سمي خبري کولای سوې اومايې دستونزي پوښتنه څني وکړه . له خولې اسوېلی ويوست اووې ويل همدااوس يې واورېدل،چي ورور يې په کابل کي بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوررله زوال څخه ګټه اخلي او غواړي داميرذهن دده په ړراندي مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي اميربه يې غالبا ووژني . ده وويل چي د برچورت يې وهلی اودې نتيجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بيرته کراچي ته ولاړسي او هورې له خينودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بيرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بيرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل ديوه لوی ماموربه تېښته کي مرسته کول اميرته يوه بده پيلامه وي خوداهم سخته ده چي له يوچاسره دي دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښېږ ووهم اوداورګاډوبه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهي سوم .حيران دې ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامي معلومه کړه چي ترماښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نژدې خپل کمپ ته نژدې سوي وو، څرنګه چي په دې برخه کي دسملاسي ګام اخيستلواړتیانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونيو .

دغرمې دډوډۍ پروخت هغه انګريزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوبه چمن کي دشهزاده دهرکلمي په ارتباط دنوروچاروړمسئول ؤ،راته وې ويل چي کوتوال دخپلي تېښتي په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زياته يې کړه چي دی بايدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زموږله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. ځکه مي نوپرده ټينګاروکړچي هيڅوك بايدپوه نه سي چي موږددغه سړي په تېښته کي شريك يو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پراميرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموږبه ملامت سو. دی ولاړخوبيرته له کوتوال سره راغی، له هغه سره يې په فارسي ژبه، چي زه يولبرڅه په پوهېدم ، اوږدې خبرې وکړې . زمايقين دئ چي دی يې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوبه شپه کي يابه دابلمه ورځ بيرته راوګرزي اوخپل نفربه وربربېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازيګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوتوال راسره و او ــــــوږ کمپ ته يوځای

ورسېدواوپه دابلمه ورځ چي مودکندهارپرلورتګ ته خانونه سمبالول. کوتوال
دشهزاده دملازمينوپه ډله کي و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچي کوتوال به
کابل ته لاس تړلی ورولي، خوده له اميرسره سوله وکړه اودځه وخت له پاره يې
له خپلي ځوکۍ څخه ښه پوره خوندواخيست، خلك به يې په وحشيانه توګه
شکنجه کول اووژل اودبهواوشوکماری له لاري يې خپله پانګه زياتوله.اته کاله
وروسته چي مړکېدلی ، ځولکه روپۍ يې درلودې.دمرګ په ورځ يې ماواورېدل
چي ځني عسکرله دې امله اندېښمن وو،چي دده روح به په هماغه شپه په دوزخ
کي مکوټ سوی وي . ماته دزړګونودغه رازاندېښنواوتسليت ناموچورت را
ولوېد او په دې هم پوه وم چي ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچي دده دبرخليك
په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدی.

دافغانانوله عقايدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړۍ
ورځ حساب وکتاب کېږي له دې امله به نوعسکروده دلومړۍ شپې حساب
وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ دېرپرتمين ښکارېدی اوديوې ستري غونډې په شان
ايسېدی . ځکه دشهزاده اودهغه دملازمينواپخو ته عسکرو، د بارونو او
څارويو مسئولينو، چي هغه پخپله يوه لويه ډله وه او يوازي داوښانومسئولين يې
پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانويوه پراخه سيمه نيولې وه.
ترماښام وروسته هرځای اورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراورټاکلې
اندازه سري لرل چي عموما دلوښوپه برابرولواودپخلي په تنظيمولوبوخت وو.
خيني نوروبه شاوخواځنګونه اچولي يابه ولاړ وو او دهغي شپې په انتظاربه وو،
چي کله به هرڅه تيارسي اودوی به نورخملي.

په کمپ کي ډېرشخول نه و او په زوره چيغي خوکورت نه وې، ځکه افغاني
ډله دنړۍ ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده ، خودافسرانوداوامرورغونه دغه رازله
نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شيشني (هره شپه به ورك آس ليدل کېدی)
، د اوښانو بړهار، په پښتو ژبه دکزمه عسکرو د خبرداري اوازونـــه او د وخت د

(c) Ketabton.com: The Digital Library

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ډغونه اورېدل کېدل. زماپه یاددي یوه شپه، اصلا یو سهار په خړه دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناځاپه راویښ سو. ژرژرېې پرله پسې شپاړس واره نغاره ووهل سوه ، په داسي حال کي چي هغه صرف دشپې یوه نیمه بجه وه! زه نه سم ویلای چي دابه دشوګیری نتیجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چي یوڅه زیات فعالیت به دده زیاته بیداري وښیي.

موږکندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، یوازي یوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوري ورځي موددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د"کاروان له مارش" سره بیخي ډېرتوپیرلري، شاهي مارشونه دخلکواونوروشیانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له یوه کمپ څخه تربل پوري واټن معمولا دیوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکي په یوه متحده الشکله سرعت سره ځي، چي دچټك تګ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسي روزل سوي دي. په ځیني حالاتوکي کولای سي په یوه ورځ کي پنځوس شپېته میله لارووهي - که څه هم رواجي تګ داسي نه وي اوبې له ضرورته یې په دومره چټکي نه ځغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړك نشته والی اوداسانوانداره (په منځنی توګه دیارلس ترڅورلسوپوري) په پام کي ونیول سي ، نودایوه مناسب واټن دئ چي موږ وواهه.

په افغانستان کي دوی دواټن (فاصلې) یوواحدلري چي(کروه) یې بولي او ویل کیږي چي یونیم انګریزي میل سره برابردئ .خوڅرنګه چي د «ګز» یعني (Yard) ټاکلي شمېرنسته څکه نوله فردي سلیقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کیږي. ماته یووخت دشهزاده پرلاس دامیرفرمان راغی چي په هغه کي یې په ګزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره دیوې ګرځنده وسیلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته ولیکل چي په کروه کي دګزونودشمېرپه باب معلومات راکړي چي زه بیا دهغه له مخي لازم څرخ ترتیب کړم. ده ځواب راکړ،چي معلومات یې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چي دی مجبور سوامیرته دیوې معیاري اندازې دټاکلوپه باب لیك ولیږي خوپه دې ترڅ کي امیرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه ناانډولي تراوسه لاسته . اوسني امیرفاصلې په یارډ اومیل سره اندازه کوي.

یووخت له کابله پېښورته تلم له اوو ، اتوساعتوسپارلي ورروسته مي له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پوښتنه وکړه چي زمورړخيال و ، پکښي واړوو. څوك چي پرآس څوساعته مزل وکړي معمولا يې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوړاندي خي ـ ده راته وويل يوپادوه کروه وړاندي دئ خومورړله درې ساعته مزله ورروسته کمپ ته ورسېدو. له دې ورروسته به مي نودواړن پوښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مايوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاڅوميله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسيمي عمومي آمراومهم افسران چي يوځه ليري لاله اسونوراکښته سوي وو ، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل ، پښې يې ورمچ کړې اوورروسته يې دده لاس پخپلولاسوکي ونيو ، پرسترګويې کښېښواومچ يې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ويلو او وفادارۍ څرګندولوافغاني دوددئ . ښارته نزدې دقشلې عسکرله توپخانې سره يوځاى ليکه ولاړوو. اوورروسته يې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدى ، دډزوشاهي سلامي وکړه . وربسې شهزاده عسکرمعاينه کړل اويوڅوخبري يې هم وکړې چي دټولوافسرانواوماموريښوله خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو ، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه(کور) پيداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته خي . له پېښور څخه دخيبردلاري سړك يوسيده خط السيردئ چي په پوخي مارش باندي له لېرڅوري سره نزدې اته ورځي نيسي ، په داسي حال کي چي دکندهاروغزني لاردې څلوراووني وخت غواړي . نه دارابه لرونکوګاډوله پاره سړك سته او نه اورګاډى . څوك بايددآس په سپارلي سفروکړي يادتخت روان په شان يول ډول چوکۍ (کجاوه) کي، چي ددوواسانوپه شاپوري تړل سوې وي . افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري . که يوڅوك دغه رازيوه پلان يا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کيږي. په داسي حال کي چي داورګاډي يوه خانګړې نقشه به هيواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنۍ بېوزلي او بدمرغي به پاى ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انګلستان ته تلى ، اميرمرحوم د پېښورله لاري ولېږى

اودراستنبدلوانتظام يې دكندهارله لاري تړل سوی و دا ددې له پاره چي دی بايدخومره چي ممكنه وي، خپل هيواد وويني . هغه وخت چي دی له روسيې څخه راغی ، نهٔ كلن هلك و او تركابل دباندي څوميله زيات نه و وتلی ، څكه اميردخپلي كورنۍ غړوته اجازه نه وركوله چي بې له ضرورته دي سفروكړي.
اميردغه رازغوښتل چي شهزاده له سفرڅخه دراستنېدلوپروخت په كندهاركي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډكړي چي دحكومت داندېښنې وړوو. داځكه چي له ډېروكلونوراهيسي خلكودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شكايت كاوه.
ماته په كندهاركي ويل سوي وچي اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت كي ليكلی سند لاسليك كړئ وچي كه دوی بډې واخلي ياپرېږدای يابې وزلي باندي ظلم وكړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چي درې څلوروروستني واليان ټول په دارسوي وو. هغه شخص چي دشهزاده دورتګ په وخت كي والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو. هيچا دانه غوښتل چي له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي خان بربادكړي .
كندهاردښنوكروندوپه منځ كي پروت دئ اوكه يې داوبولګولواوكرني كارپراخ سي ، چي بايدوسي، نورهم شين كېدلای سي. خوكله چي زه هورې وم دكرني علايم لږښكارېدل كه څه هم په رودوكي پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان كي دباړانودلږوالي په پام كي نيولوسره دمځكودخړوبولوله پاره داوبولګولوانتظام ضروري دئ . په څينوځالاتوكي دهغومځكوله پاره چي غواړي خړوبه يې كړي . څاهان دنريوكانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځاى څخه اوبه دمځكي سطحي ته په ايراني څرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، څكه نري كانالونوته نه شيشكان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمځكي د بنوييدلو يا ګروبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچي كانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.
زماڅخه وغوښتل سوه داوبولګولوپوه داسي طرحه جوړه كړم چي دهغې په واسطه شاوخواټوله مځكه دكرني وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي كړم . سره

له دې چې داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . ژباړونکی) دپرستړنه دئ اوپوجګ دېوال پرراتاوسوی چې دزياترونوروودانيوپه ګډون له ختهواودبروياله ختهواوموخبنتوخخه (sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کي دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماڅوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چې سړي ته ددغه خاې داوسېدونکودېري بې وزلی فکرورپيداکوي . سره له دې چې خيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي؛ خوپه مجموع کي دورانی اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چې خلك دخپل ښارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . خيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لړلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چې په بازارکي زماخانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستيف Mastiff سپيولږڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اودېرمي د وښولو دومره لويوبارونوسره وليدل چې يوازي به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چې دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چې دصليب په شکل جوړسوی و. يوازي يوه خونه يې درلوده چې څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چې له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چې هوامخ پرسړېدووه نوترخپمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه،چې داورخای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چې پناه خاې(بست) دئ .کله چې چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داخای دخينو زړو انګرېزي کليساووله پناه خايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماتـه يووخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چې پرده يې د «کافر»

حکم کړی و، اوخلك یې دده پرضدپاځون ته پارول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چې خلك د پاچاپرضد، چې په حقیقت کې ددوی روحاني مشرهم دئ، وپارول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیرته وویل سوه چې دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وېویل چې (بست) یوازې دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسې کافرانوله پاره چې خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . ورځته یې خپله توره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړئ یې څای پرځای ووژه .(۲) داسې لېږ پیښه سوې وه ٗچې عبدالرحمن دې ترغېچ اخیستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامير عبدالرحمان دوهم زوی و، چي د ۱۸۷۵ ع کال داپريل پر اوومه په سمرقند کي زېږېدلی و . مور يې دبدخشان دميرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژوند کي يو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کي د دولتي شورا مشر و. دنايب السلطنه دولتي لقب يې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال يې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کي دانګرېزانو ضد او ډېر زيات مذهبي سړی و . د آزادوقبايلوپه مشرانوکي يې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کي د سراج الملت والدين اميرحبيب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کي پاچهي اعلان کړه خو څو ورځي وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهی تېر سو او امان الله خان ته يې بيعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کي يې بندي کړ . يو کال وروسته په بنديخانه کي مړ اوپه قول ابچکان کي ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزيزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضياء .

(۲) داشخص شهيد مولوي عبدالرحيم اخونزاده کاکړ و، چي دعلامه حبيب الله کندهاري زوی او دميوند د زمري سردار محمدايوب خان له کلکو پلويانو څخه و. (دزيات تفصيل لپاره وګوری : درنه کورنی ـ دمحمدمعصوم هوتك ليکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سرك اوله کندهاره یې فاصله ـ دسفریخني اوواوره ـ غزنی ـ دامیرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړك دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اودامیرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تریوځوورځوتېرېدووروسته درودپرغاړه څومیله لوړیوباغ ته ولاړچي څوورځي په کب نیولوتېري کړي. زموږدورتګ په ورځ مازیګرشهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګرېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پې وې اوورغورځول ګویایوه کوچنۍ غوټه وه . له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه چي زه دي دخپل هېوادجامې واغوندم .یودوتنودشهزاده د خوشالۍ اوسرګرمۍ له پاره په دابله ورځ انګرېزي جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزادهاونوري عملې یې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پیل کړچي اسان درود دنالویاکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه یې رود ته اچول . نورجمعیت درود پرڅنډوښه ورروسته په پسې و، داځکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه توریږي. درودپه تل کي رېګ وډېري اوښوي کاڼي ښکارېدل اواوبه ترځلوروفوټوزیاتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وځکه نوډېري صافي وې . ښه په پېځرکبان ونیول سول چي (trout)(۱) ته ډېرورته وو ، خینوېي ځلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیوونکوتورونه دهندوستانیانوتورونوته ورته وو٫ قطریې له لسوڅخه ترځورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد یې په لنډو فاصلوکي دسرپوګولۍ ځوړندي

سوي اوپه درروندسوی وي. دگولیوترمنځ کځوري وي اوکبان چي ترتورلاندي گرزي اوغواړي وتښتي ، سريلټول بدن يې، که ډېرغټ نه وي، په کځوړوکي بنديږي اوبياخني وتلای نه سي، دتورپه منځکي يوه اورږده رسی ترل سوې وي .

ددغه توردا چولوترتيب داسي دئ : درسی پای په راسته خېپوري غوټه سوی اونوره رسی سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نيول سوې وي . تورپه رسی پوري تړلی وي .دتورنيمه تا (نيمايي برخه) پرکيڼ لاس اونيمه يې پرښی لاس غورېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جرنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوتريوه يادوومقدماتي څرخولووروسته يې وراندي ارتاوکړي. تورداوبودمخ پريوه لويه ساحه وغوړيږي .پراوبوباندي له ښتلوسره سم ددرنوزنونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښي بندسي. پرمخکه باندي دنيول سووکبانوداچولوترتيب داسي دی : فرض يې کړئ يوگردی ټوکرچي پرگرداورديې په لنډوفاصلوکي وزنونه خوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،گرداورد ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اووريسې به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نيسي خوله اوبوڅخه ښدی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه ډېرتمرين غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبياغورځول ډېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ايسي چي بايدلږترلږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهيگيران دتورپه اچولوکي ډېرمهارت لري . دوی کولای سي درودياداوبودجريان له اړتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په درې کونجه تورگه واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله گارواونورموانعوڅخه بچ سي اودايوظريف کاردئ ، چي څوکلنه تجربه غواړي.

دلويوکبانودنيولوپه توروري ترکوچنيوهغې دړانه وزنونه خړيږي خوپه يوه سپک تورباندي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښايي گټورروي. چي ماهيگيری دسپورټ په خاطرنه، بلکي صرف دکب نيولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورځوتېرولو وروسته ښارته راستون سوخوهغه کوربېي خوښ نه و، چي پخواپکښي اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي ماڼی ته، چي اميردښارترکلادباندي يوکال ياڅه مخکي ودانه کړي وه .
ماته يوه خېمه راکړه سوه چي دباغچې ترڅنگ ولاړه وه څکه دماڼی خوني غټي اومحدودي وې اويوازي يې دشهزاده دپذيراييواوشخصي خدمتگارانوله پاره کفايت کاوه .

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو.انگرېزي دارو درمل راسره نه و. ښايي بدخواړه مي خوړلي وه . شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم ياډاکتريې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوښښ وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه . په هغه وخت کي زه لکه څنگه چي بايدوای ، ممنون نه وم څکه دورځي يې درې واره ديوې ترخې دوا دوه تر څوکو پوري ډک گيلاسه راباندي څښل اودی به دڅښلوترپايه راته ناست و. دعلاج پرځنگ يې دناروغي ترتېرېدوپوري ورږی هم ساتلم . زماروغېدوته ډېرتلوارو. دناروغي ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه ، چي پخپل لاس د دوا د راوړلوله امله خان په تکليف نه کړي . وروسته مې ترخپل کټ لاندي په وچه مځکه کي يومناسب سوری پيداکړ،چي مايع درمل يې ترمانښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي . کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. ډېرهېزترماتېدووروسته زه له نورولاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندي سوم . زه بايدپه رشتياسره دده ډېرممنون وای څکه دی ډېروظيفه پېژندونکی ، باوجدانه اوآزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياته خواري وکښه.

کله چي زه بياروغ سوم پرشاوخواسيمه باندي پرآس باندي خوراډېروگرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکارمي وکړ. ماواورېدل چي لږڅه ليري هوسی هم موندل کېدای سي خوځرنگه چي هغه ښکارديوې يادووشپوله پاره دکمپ لگولوغواړي غوښتله ، نومي فکروکړ ، چي بخت ازمويل په دې خواريو نه ارزي. له بلي خوا مونږ له لېساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لگولوڅخه سخت منع

سوي وو.

یوه ورځ زه دسروزرو پریوه متروك کان پسې سوم. دخلکوله خولې مي اورېدلي وو، چي دغه کان پخپل وخت کي ډېره اندازه سره زردرلودل . دغره په ډډه کي يې یوغټه کنده چاودول سوې وه اود debris کوټې شاوخوا پرتې اوپه ځینوبرخوکي پخواني کندي په بشپړه توګه ډکي سوي وې. د غرنیو بلورو (Quartz) رګونه په چارچاپېرکي ښکارېدل خوسره زرېې ظاهرا «جیبونو» ته تللي و او نورنوهیڅ نه و پاته . زه زیات هیله من وم چي په دغه ځای کي مي پخپله دزيارایستلووخت موندلی وای.خومادخپلوسپاروساتوونکوپه واسطه د کوارتز ډبري ماتي کړې، چي وګورم څه شي به ومومم . سره زرزیاتره خلك ځان ته ورکشوي.

له هغې ورځي څخه چي زه ترسرحد وروابښتم اووه تنه سپاره ساتوونکي له خپل مشر (دافع دار) سره راته ګومارل سوي وو، چي هرځای زمامراقبت وکړي اوکه چاپه مذهبي جذبه زمادمړیني تلاښ کړی وای ، سزايې ددوی خپل مرګ و. ساتونکي به زماسره ډېرنزدې روان وو. چاته يې دبرید موقع نه ورکوله.

شهزاده په کندهارکي نژدې یوه میاشت تېره کړه اودژمي دپاته کېدلوفکرېه ډېرزړه تنګی کړ . څکه دنومبرمیاشت پای ته رسېدونکې وه . یومازیګرزه احوال پوښتني یادده سلام ته ورغلم (دوی يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال کي مي ورسره وکتل ډېرخوشاله ښکارېدی . ماته یې وویل "How do you do?" (دغه نودده ټوله انګریزي وه ، چي په پوهېدی) ، دلاس روغبړیې، چي په ندرت سره یې له چاسره کاوه راسره وکړ بیايې نوراته وویل دامیرفرمان ورته رسېدلی دئ اوبایدسمدلاسه کابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه یخني کي دسفرکولوبه باب یادونه وکړه اوده په ټوکوسره اطمنان راکړچي دمارش په وخت کي ترکندهارشل چنده زیاته یخني وي.څرنګه چي زماپه خېمه کي اوبه هره شپه کنګل کېدې ـ نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه کاوه ـ په هرصورت دبیاروانېدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه ماښام شهزاده څوسنه درغاړې راغوښتي وو. دوی یورازنل یا (bamboo)(۲) ، رغاوه ، چي فلوټ ته ډېر ورته و.که څه هم پرغربي غوږباندي

افغاني سازښنه نه لګېږي ، خوبیاهم ماته ددغوخلکوسازښنه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسیلې چي دوی ږغولې ، خاص دکندهارو ې.
ماته وویل سوه ،چي شهزاده ددغوخلکوله یوتن څخه وغوښتل چي کابل ته ورسره ملګری سي، خودسري خوښه نه سوه اوتریلني تېرسو.
شهزاده په دابله اووني له کندهاره وخوځېد . دسفرله پاره په تیاریوباندي دېروخت ونیول سوپه داسي حال کي چي دغه رازتیاری ښایي ترهغه په نیمايي وخت کي بشپړي سوي وای، خوخلک په کارکي دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بېاداغوره بولي چي ټول کارونه سبایاورېسې ورځي ته وځنډوي .
دلومړی ورځي کمپ صرف دوولس میله له کندهاره بهرو. دلومړی ورځي مارش څکه تل لنډوي چي اسان اوباري ښاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتیباتودازمویلویوه وسیله وي.
دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پوري لارځلور ورځي نیسي او شمال ختیځ لوري ته غزېدلې ده چي زیاتره یې دهغه رودپرغاړه پرته ده چي دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهیږي(۳) .
لارورو وروېسوه اواردښت تـه ورځـیـژي خـودلاري دواړوخـواووتـه لـرڅـه لـیـري دغرولړی ستـه .ترهغوپه هاخوابیاترمقرپوري، چي نوري څلورورځي نیسي ، لاردځینوغرونودلړیوپه لمن کي تېره سوې ده چي دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.
له مقرڅخه ترغزني پوري لاردیوې لوري جلګې دپاسه تېرېږي چي دواړوخواووته یې دغرونولړی چي دلاري له استقامت سره سمي غزېدلي دي ، سته اولاري ته یې دیوه سړك ښه ورکړې ده . دالارغزني ته تررسېدوپوري دڅلورورځومزل واوزموږدسفردېره سره برخه همداوه. څکه بادډېرسوړاودومره توندوچي زماپنډي جامې یې لاځیري کړې . دورځي له خوابښه لمرو. خوتودوخه یې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته تررسېدویوه ورځ دمخه یې په اوربدلوپیل وکړ اوپه خېمه کي یې زموږخوب راناارامه کړ. واوره دشپې پیل سوه اوزه چي سهارراپاڅېدم ، په خېمه کي دننه بکسونه اوکټ مې په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېځول پورته کـــړی او واوره یې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه يخې داسي وې . خکه کالي مي چي پرچوکی اچولي وو. ترواوري لاندي سوي وو ترڅومي نورله بکسه راايستل هماغه دشپې نازکي جامې اوڅپلی مي اغوستي وې.

غزني ته دهماغی ورځي مارش يوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لنډبل بادلازيات سوړکړ. موږکله کله مجبوروو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوړوو، پزي وغوړونه وموږواوپه دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانود Balaklava (۴) په شان خولی پرسرکړي وې چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکاريدلي اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخنی په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلودای.

واوري ، مخکه ډېره ښوی کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.خکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرګړی به چوخېدل . دخينوخوپښې لاهم ماتي سوې اوبايدحلال سوي وای. ځرنګه چي داوښ غوښه دخوړلوړده ، خکه نوموږنه يې دڅښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه ځای له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسېدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرځای سوه اودآس دسپروځوتولی دده دهرکلی له پاره ليکه ولاړي وې . ترهغه وروسته دی ښارته ننووت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنۍ ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراڅرخېدلي دي. دايوډېرکوچنی ځای دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار.ګوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانۍ پکښې نسته اوکوڅې يې ډېري تنګي اوچتلي دي، دبازاريې هم مزه نسته . يوبالاحصاريې ديادوني وړدئ چي پرښاروخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنترول لاندي راتلای

(c) Ketabton.com: The Digital Library

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لوړنورمارش کوونکي مجبورو، چي دخپل سفرډېرسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخکي ووهي. په دغه وخت کي معمولا زورمي واوري پيل کيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چي پرهغه لاريې سفرکړی وي. زياتره يې په واوروکي گيرسوي اوهوريې له منخه تللي دي؟په نتيجه کي مودهري ورخي مارش ښه ډېراوږدواويوه ورځ خومونژدي څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځوومياشتي مخکي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لومړيوورخوکي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوډېرژرکلك سول.

په يوه ډېراوږدمارش کي ، شهزاده زياتره لارپراوښانوووهله اوپه هغه وخت کي به زه وراندي روان وم اوپه دي ډول مي له دوړواونوروناراحيتوڅخه ځان ژغوره . څکه داوښ سپور، چي هرڅومره کوښښ وکړي دآس په سپوريسې نه سي رسېدلای. وړاندي والي ماته ددي موقع راکوله چي څه لارپه بېړه ووهم ، څه په ډوبله(منخنی سرعت) اوڅه پلې. خودچتهکی تاوان بيادااوچي دکمپ وهلوخای ته به ژروررسېدم اومجبوربه وم چي دباري څارويو او خېمو و نوکرانو تررسېدلوپوري دريې څلورساعته انتظاروباسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياڅه کم دخوړوتربرابرولوپوري وگورم. مامعمولا ډوډی د مازيگر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خوړله . خوبې له خېمې اوډوډی په هغه توندبادکي څو ساعته انتظارډېرسخت کارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړی به هم وم . د سپارلی په وخت کي به مي پښې معمولا ديخنی له لاسه داسي کرخت سوي وي چي حس به يې کورټ نه درلود اوپه کمپ کي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه.به پرمځکه باندي ترپاشلووروسته سمدلاسه کنگل کېدي اوزمانوکر(خانه سامان) چاره رانښکاره کړه چي په اوبوکي ترغوټه کولووروسته ديخي ورغ پرنښتی و. دشپې به، چي بادتېزېدی اودتودوخي درجه به ورسره سمه ټيټېدله اوټيټېدله .هرڅومره چي به څوك ژرپه بسترننووت اوخان به يې تودکړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مي دننه په خېمه کي غاروکينده اوارمي پکښي بل کړ، خو په

دوودقيقوکي يې بيادياندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترگومي اوښکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وختـه دباندي وساړوته ودرېږم چي باددخپې فضاله دووده پاکه کړي. له هغه ورروسته مي يومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پيداکړاواورمي ترخپې دباندي پکښېږ بل کړچي سري سکروټي سو،بيامي نودننه کړاوخای يې خوراډېرراته مستريح کړ. دمخه تردي چي بيده سم منقل به مي ، چي له پوړوندوپرته بل څه پکښې پاته نْوه، ترکټ لاندي کښېښواوخای به مي په توداوه، نيالي مي نه درلوده اوپه يږستن کي به ښېدېدلم چي دهغه يخ بادپه وراندي يې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دخپې ددېوالوله ښخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږپه لارکي ترڅوکليوراتېرسولو، چي خيني به يې لوړدغره په نيمايي کي اوخيني به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جگي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مځکي يې ترکليودباندي وې اوکله چي به موږتېرېدلوخيني غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسي څغستل ، راته غپل به يې اوخوراغټ اوخروري ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولا درمودساتلوکاراخلي اوخيني وخت خو پر لېوانو لا بريدکوي اووژني يې.

دبيابان خلك زياتره لاري وهونکي دي اودامير عبدالرحمن ترزماني دمخه يې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافرېه که ډېرش ياترهغه زيات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . خکه غريبب خلك ، چي يوازي به يې سفرکاوه، داغوسترو جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکليودباندي دکليوالودچلندپه باب ډېري کيسي کېدلې. يوه يې داوه ، چي يوغريب سړی پرلارتېرېدی اويوه غوټه يې پراوږواخيستې وه، ديوتن لاري وهونکي په سترگه سوی و اوفکرېي کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . خکه يې پرسړي ټك وکړاو ويې واژه . خوکله چي غلله د نوموړي سړي غوټه وشنډله ، وچ خوشايي يې پکښې ومونډله(خوشايي دغريبوخلکوله خوادسون دموادوپه توگه کارېدله)، مړی يې خکه په لغته هيسته وواهه چي خپل کارتوس يې ارمان و! ماته يوه بله کيسه هم وسوه اوهغه

دا، چې دژمي په موسم کې يوځای ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چې يې درلودل ، ترې واخيستل سول. حتی دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوغ ليږې خوشي کړل ، چې په يخنۍ کې مړه سول .

ددغه رازغلاوواوژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځای څوک لوټ ياووژل سو، دهماغه ځای دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزروروپيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپوپه ورکولوخنډوکړ، دوی يادرې ټولی عسکربه وروليږل سول اوترهغوبه پرناست وو، چې دجريمې روپۍ به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچې پريوچاواړوي، دنوموري دکورډېرښه شيان ځنې غواړي . ښې بسترې، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکې دچرګ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنری ملابانديوخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولای څکه دادحکومت عسکردیٔ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چې ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي څکه دهري ورځي ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چې هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کې د مسافرمزاحم نه سي . څکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کې چې زه پردغه لارتېرېدم ان يکړسړي لاکولای سوای ، چې له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چې په ټوله لارکې دې يې څوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چې بهرنی نه وای. ايرانی اوهندوستانی هم په دغه کټهګوري کې راځي . څکه دوی داسې کوم څوك نه لري چې حکومت ته دې ددوی عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوی ته دښه ښکارپه توګه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لارښه هواره ده، ورروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوتل تردروازي(۵) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرخوړځي.

دغزني اوكابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه كي ورروسته تقريبالوړ سوی و. هواډېره نرمه وه خوشاوخواپرغرونوواوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. موږ دلاري پرډغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وكړ اودغه سيمه چي موږپكښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خووادي په ښه ډول كرل سوي وه اوشاوخوايې زيات شمېركوچني كلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبياترکابل پوري لارکېدلای سي چي دعراده لرونكي ټرافيك له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پېښي نه سي . داحقيقت چي اميرته دهنددحكومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په ځرګندډول ښيي، چي ديوه ښه سړك جوړېدل به اسانه كاروي.

كله چي موږ دراني كلا ته ورسېدو، له كابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري .البته كه څوك دكاركه په شان وروالوزي ، يعني دهواله لاري ورسي . خوموږمجبوروچي پركوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نوروړاندي ولاړسو. دغه كلي ته نزدې موږ دهغه ډكرترځنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښكر سره جګړه پكښې سوې وه اوپرهغوكسانوباندي دډېروكوټنۍ جوړي سوي وې چي په جګړه كي وژل سوي و. كله چي زه ددغوډېروپرېوه كوټنۍ ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچي كله مخ ته اوكله شاته ځي اوله ځانه سره غړومبېږي كله چي زه يوڅوكامه ولاړم ، ترشامي ديوعسكرچيغه واورېده، مخ مي وروااړاوه . كه مي كتل دزاړه سړي په لاس كي دومره غټه ډبره ده چي په سختۍ سره يې ورلای سي اوپه ماپسې راروان دئ. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل ، چي كه دي دده دمرګ تلاښ وكړ، اميرصاحب به دي بندي كړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی ورووژلی دئ اودی بايد په بدل كي يوانګرېزووژني . داخبره د خندا وړنه بلكه دزيات تاثروړوه چي يوزوړغريب سړی څوكاله مخكي دخپل زوی له لاسه وركولوترله ايستلای دئ اودومره غټه ډبره يې ، چي دغورځولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلكو د جذباتو ښكارندويي كوي.

كلاقاضي ته چي له كابله اته ميله ليري ده ، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواهه چې که شهزاده بایدکابل ته په راتلونکې یکشنبې ننوزي.داورځ دنجومګرویه نظرچې په داسې حالاتوکي ورسره هرومرومشوره کېږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

مورچې په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو ، سردارحبیب الله خان(اوسنی امیر) هم دخپل وروړلیدوته راورسېد . یوه شپه یې ورسره تېره کړه اوپه داسبابیرته کابل ته ستون سو . سردارمحمدعمرهم دده لیدوته راغی اوځرنګه چې نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کې تقریبالس کلن و ، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبې (آتش بازي) حکم وکړ . سردارهغه لقب دئ ، چې د Princes معادل اوپوازي دامیرزامنوته ورکول کیږي . که څه هم خلک دشاهي کورني نورغړي هم ددرناوی له امله په دغه نامه یادوي.

دیکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله یې کابل ته رهي سول . ددغې ورځې له پاره یې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول ځکه خوشاله ووچې بالاخره کورته رسېدل . تقریبا په نیمایي لارکې یوه ستره مابنامنی ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبیب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظروو . شهزاده دخپل زوی په لېدوبیخي ډېرمتاثرښکارېدی ، چې ماته دحیرانتیاوړو . ځکه ماتل فکرکاوه ،چې دی یوبې عاطفې سړی دئ . موږ یوساعت لاڅه زیات پرمابنامنی باندې تېرکړ .چای اونوردخورک وڅښنګ شیان راکول سرل اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښناردباندې ورکشاپ ته نزدې په یوه پراخ ځای کې څوټولی عسکراودوه درې توپونه درول سوي وو اودعسکرویه مخ کې دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردارحبیب الله اونورمامورین دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملګرتیاپه خاطرمنتظروو . دشهزاده په رسېدوسره دتوپوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بیلابیل افسران راوړاندې سول اوشهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندې په زرګونوخلک دتماشې له پاره ولاړوو . عسکرددې له پاره ځای پرځای سوي ووچې دخلکوډوراندي تګ مخه ونیسي اوشهزاده داونورملګروته یې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

اميرخپل زوی ته دهرکلي اوله دپرليري سفرڅخه دروغ رمټ راستنېدوپه خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخاني دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخاني پرلوررهي سو .اميرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېنوست په داسې حال کي چي دوعاوي اوسلامونه يې کول ، دپلارلاس يې په خپلودواړولاسوکي ونيو او پر دواړو سترګو يې په وارسره کښېښوواومچ يې کړ. اميرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېنستلوامريې ورته وکړ اوبيانوټوله ورځ خوشالي وې اوټول مامورين اوافسران داميردسلام اودهغه دزوی دصحيح وسلامت رسېدلودشکراني له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) یورازماهی دئ

(۲) یړول هندی نل دئ .

(۳) دا رود دترنك په نامه یادیږي او سرچینه یې په مقر کي ده .

(۴) سیمه ییز خلك دي خولی ته « باران کلاه » وایي .

(۵) ذغه خای (کوتل تخت) نومیږي .

دریم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بیان ـ په کوڅواوجادوکي له خلکوسره دلیدني کتني بیان ـ امیرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخانې (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلي بیان ـ دکابل حالت اودشاوخواسیمي بیان ـ کابل ښار. بازارونه . کوڅې اوکثافت ـ داوبوتهیه اودبدرفت سیستمونه ـ روغتیایي ترتیبات ـ ابله سپي اوکارګان ـ د امبارو(ډېرانو) ښار.

زه کابل ته له رسېدووروسته په دابل سهارپه باغ کي ګرزېدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته وېویل : امیرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمي وروسته دلیدني کتني وياړرابخښي. کابل ته دازمادوهم سفرواوامیرزه پېژندلم . نوموړی دااستعدادلري چي یوڅوك یوواروويني بیايې نه هېروي .

امیرامرکړی و، چي زماسره بايدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوګنې ځای يې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امیر پخپله له څو روځوراهیسي پکښې اوسېدی ، ټاکلی و. دايوه پراخه څلورګونجه ودانۍ ده . لويې خوني لري اصلا دامیردذوبې له مانیوڅخه یوه ګڼله کيږي اوترنوی ښاردباندي پرته ده . پرکورونوباندي يوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچګ دېوال دئ . ددېوال په یوه برخه کي یوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته يې دساتونکوخوني دي . ددېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پیاده خانې (outhouses) جوړي سوي چي پای ته يې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه يې له حمامه ګوريابشپړنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ،چي له کندهاره د راوتلو راهیسي مي دالومړی وارلمبېدل و.

په حمام کي دوې خوني وي او ترمنځ يې لارخلاصه وي . چتونه يې ګومټي ، منځونه يې په غټوډبرو (تخته سنګو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه يې په سمنټوپلسترسوي وي .خوني په هغوتاوخانوتوديږي ،چي دهمدې له پاره دباندي

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودبوالوته رسوي . دتاوخانې اودخونوترمنځ دبوال پربېړ (ډبل) وي چې په منځ کي يې داوبودوه خايونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوخای تاوخانې ته څرمه اودسړواوبودالبرڅه ځني ليري وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارتري اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکاليواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحماموکي ډېره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايي زياته ناوړه وي . دفرش دغتوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي.ډېروخت پکي پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کي چې دانګلستان ترژمي څوچنده سوړوي ، ډېرښه اومستريح دي . ددې له پاره چې دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچې حمام تودسي ، بيايې نوپه لږاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتنې له پاره وخوځېدم چې داميرله خوايې امرسوی و، خوماښی ته تررسېدووړاندي په نيمه لارکي يواستازی په مخه راغی، چې زماله پاره ليك ورڅخه و. ليك داميرله خواوپکښي ليکل سوي وو ځرنګه چې دی ناوخته پاڅېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتګ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتنې ديوساعت ځنډېدوله بابته دليك ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چې چاته دکتنې له پاره پريوه ټاکلي وخت امرکېږي اواميرپرهماغه وخت کتنې ته تياری ونه لري ، نوموړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سړکانوکي په چکرتېره کړه . په دغه ځای کي داميراوشاهزاده ګانوماڼی اودلوړوماموريښواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چې دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کي پرته ده ، ده افغانان نومېږي داپه دې خاطرچې دپښتنويوکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه ځای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

داسانوښښي څوانچه په ښتهواوچکړکي ښخېدلي . پلي کسان خومجبوروو په احتياط تګ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په ښښتوفرش سوي دي اولکه پخواچي وو، اوس داس سپارلي اوپلي تګ پکښې په ښتهوکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خيرن پيرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك، چي پراسانوپه سپاره ورااوپنخه شپږنوکران به يې پربغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه، چي يې مخ پرېولی اوښتې وغاړه يې په پرېولوکي ښځي هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بيخي نه ليدل کېدل چي په منظمه توګه دي غسل کوي .زه وروسته پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونی کي يووارلمبېږي اونورخوپه څومياشتوکي يووار. ښايي همدادليل به و،چي ددوی غاړه اوښتې ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم يوڅه انګرېزی اويوڅه افغاني وې. اوپه اوونی کي يوواردپاك کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيرنو څېرو يو سرباری دئ. په داسي حال کي چي سرترنوکه خان کيسه کول(موبنل) به دوی ښه وايسوي.

اميرپه بوستان سرای کي و(۱) . دايوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوايې دارګ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنګ ته يې دملکي سلطاني ماڼۍ وه چي ګلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوګلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخواني "ورم خای" او"وروستنۍ "ګلخای" ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك يوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرګندېدلای سي.

دماڼۍ دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) موږدننه دربارته رهنمايي کړو . موږ هورې تم سولواواميرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زموږ د رسېدلو خبر ورکړه سو.داميرتراجازې وروسته يې دده حضورته زمالاربنوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره، مااميرپه هغه اوږده څوکۍ کي ناست وليدچي ده دکتې کارهم ترې اخيست. ده خپې انګرېزی جامې اغوستي وې اوپرسريې وربښمينه افغاني خولی(Fez)(۳) وه ، چي پرېوه څنډه يې دالماسوشاهي ستوري ټومبلی و. امير، چي له اوږدې مودې راهيسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره يې دخپل بستريوا ړخ غوره کړی و خکه چي په هغه کي ترچوکی زيات مستريح و اودناارامی په وخت کي يې کولای سوای بې له دې چي له چوکی څخه دراولاړېدوتکليف ووينيٍ په کټ کي ځان وغزوي اودمه وکړي .

اميرپنځه څلوېښت کلن ښکارېدی.که څه هم شپېتوته نزدي واوداځکه چي دسراوږيري وربېښتان يې توړياته سوي وو اودی يې ترخپل عمرځوان ايساوه. په جسمي لحاض مزی، پلن لېرڅه جګ خوپونډی يې لنډي وې . سترګې تکي توري وې اوترګنهوروځولاندي يې چاته په تېزاودقيق نظرکتل. که څه هم په ښه ژېربخون وخوتريوه متوسط پرتګالي يې پوست تورنه ښکارېدی.داميرغاښونه ټول مصنوعي وو اودخبرويه بهيرکي به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې پاك کړل چي په دغه وخت کي به يې په خبروکي توپيرراغی اوتعقيب به يې مشکل سو. ده يوځل خپل غاښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوڅرګنده يې کړه چي دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له يوه انګرېزي غاښ جوړونکي څخه زده کړی و. (۴)

پرامیریاند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تیاروو. مخي ته يې دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورين اوپه دروازه کي دشاهي ګارډ دوه تنه برچه پک سپاهيان اودګارډ کپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي راايستلې ولاړ و.

دانتظارخونه ښه لويه اوپه ښوايرانيو غاليوفرش وه خوله يو څو باز و لرونکوچوکيو،چي شين پوښ يې درلود. له څوکوچنيوګردي مېزوپرته، چي دېوال ته ايښوول سوي وه نورفرنيچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی سوي وې اويوازي يې طبيعي منظرې درلودې، خکه دسړيوتصويرونوته په هغوخونوکي، چي لمونځونه کيږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کي ټولي خوني راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چي برابرسوکېدلای سي اوپه تصويرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه ددرباريه خونه کي لوړورتېرسوم اودامیرمخي ته ودرېدم سرمي ورته ټيټ کړ. ده د سترګې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه ، چي ښه يې ؟ خپلي

دست کشي يې دلاس دروغږيږ په نیامت وایستلې (په ښی لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېويل چي په انګرېزانوکي دستکشي په لاس روغېږ باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراوړدي ستړي مه سي وروسته راته وویل،چي کښېنه‌ طوبيا،يې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوندا ومسلك لنډي کیسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه دربارې سویه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچي چای مېوه اوسګرېټ پر پراته وو .ماته يې په روسي پیاله کي چای راکړې اوهغه يوګيلاس وچي دسروزرولاستی يې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن امیرله روسانوڅخه اخیستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چي څوك پخپله ورغږېږي تولي خبري اميرکولي اوڅه چي يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نیول اولنډځواب ورکول و.البته که به يوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بیاده په ډېردقت سره غوږنیولی و. دخنداوړخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومې خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغړېدی. دجدیت اوخندا په دواړوحالاتوکي امیرتل دیرپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچادده د ټوکوویلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چي به په خښم سو، مغ به يې سره کش سو، غابښونه به يې ښکاره سول . تردې اندازې چي لبوه وزمه به ښکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرځای دکلماتويورازپوښهارکاوه اوداسي څوك لرپیداکېدی، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادېري سختې سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتوکي به امیرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه یادېدل چي ده به دجزاورکولوړکنلي وو . ده به له وظیفې څخه دیوې کوچنی سرغړوني په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسي نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . څکه هيڅوك نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانیوخطاګانوپه حساب دامیرپه فکرکي څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربارکي - سردارحبیب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومي پوښتني ، که به یې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي یې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یایې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیریې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پټه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل یې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نزدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لندن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته یې سلام وکړ، په چوکی کي دناستي اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شېبې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کېږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایدده دچوکی یاکټ ترشاودرېږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدوریې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوځل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازي پرته ووزي، پوښتنه ترې کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهربانی اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولوړرتبه مامورینوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا یې دېوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولووروسته مي دتګ اجازه څني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته یې وویل چي سباته به وګورواوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي ماډېر ووینی. دزیاتولیدنوکتنوله پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوویې ښودل چي زه دده دډېري مهربانی وړګرځېدلی یم . په دغه هیوادکي د یـــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوړه ارزوبله نسته چي اميردي ورته دبيابياليدني كتني اجازه وركړي .داليدني چاته ددې پوره وس وركوي چي خپلي نخشې ترسره كړي. له يوې څوا؛ داديوې زياتي مهربانى اوډاډ نخښه ده خوله بلي خوابياهرڅوك دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوبازسړي په سترګه ګوري اوښايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې بېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ كي ولري.

راتلونكي دوې مياشتي ، لاځه زياته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) كي تېره كړه اوخان مې دهيواددزېرمودپرمختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت كړى و. اميرددغه رازپلان دليكلوغوښتنه راڅخه كړې وه. ده زمادغه كارپه پوره اندازه وستايه خوپه پلان كي له راغلوړوانديزوڅخه ډېرلږيې واخيستل سول. زه په شاوخواسيمه او دښارپه بازاروكي ښه پوره اندازه وګرزېدم ځكه چي ددمي سمېدو بله وسيله نه وه .

كابل ديوې لويې ناوې په منځ كي پروت دئ چي شاوخوايې دپنځلسو، شلوميلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغونډيوورولړيوچي دلته اوهلته له مځكي څخه راوتلي دي، سيمي ته داسي ماته وګوډه بڼه وركړې ده چي له كومي لوړي څخه پرته دتشخيصولوړنه ده . له دغولړيوڅخه يوه يې (ښېردروازه) دښارجنوب ته ځرمه پرته ده اوداسمائي غوندۍ (٥) يې لويديځ ته واقع دي. ددوى دوو په منځ كي دكابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويوزوړدېوال سته چي زياتره وران دئ. په معموله توګه له ختيځاوډېروڅخه جوړسوى دئ او له سيندڅخه بيرته پورته ختلى اودمقابل لوري څوكي يې پسې اخيستي دي. پخوا ، دېوال له سيندڅخه دځښتوپريوه پله باندي تېرسوى و خواوس دهغه پله له تاداووپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېركلونه پخوادهغوروحشي قبيلوديرغل دمخنيوى له پاره جوړسوى و،چي دكابل په جنوب لويديځه سيمه كي اوسېدلې اوكله ناكله به يې يوزيات شمېرپركابل رااوښتلې ، پرخلكوبه يې توري كښېلي وې اودښخووځاروپوپه ګډون به يې چي په افغانستان كي ورته په يوه سترګه كتل كيږي ، دوړلوهرڅه لوټول.

دكابل شاوخواسيمه دكرني له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لږباران څخه د غلودانو د اوبولوله پاره كاراخيستل كېدلاى سي. پـه وروستيوكلونوكي

ونې دهغولاروپردواړوخواووايښوول سوي دي، چې ښارته راخي. دلته وهلته خال خال ونې په باغوكي چې دپوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل كيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوكرني دنشتوالي له امله ببخي لوڅي اوپه مقايسوي توگه ويجاړي ښكاري.

ښارديولك وېنخوس يايولك شپېتوزروپه شاوخواكي اوسېدونكي لري اودهيواددنوروښاروپه شان كلاپرراتاوسوې ده . په لويديځه برخه كي ښارسره پرسېدلى اوپه دغه برخه كي دامېراوشهزاده گانومانۍ اودرسمي مامورينواوشتمنوخلكوكورونه جوړسوي دي.ده افغانان چې دښارديوې نوي برخي نوم دئ ، هم په دغه برخه كي پروت دئ اوكال په كال پسې پراخيږي خكه ټول هغه كسان چې دښارله زړې برخي څخه وكوچيږي ياغواړي دښارپه ښكلې برخه كي كورونه جوړكړي ، همدغه ځاى ته ځي.

دښاركوڅې تنگي دي اودوړي پكښې باديږي اوزياتره په غټو و كوچنيو گرديوكاڼوچي سم ايښوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دكاڼوپه درزوكي كله كله دآس سوه بنده سي اوځان گوډكړي. سړكونه دكوروله دواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمركزته شيوه كيږي .كثافات له كوروڅخه سړك ته غورځول كيږي اوپرهمدغه ځاى ترهغوپراته وي، چې وراسته سي او لږشمال چې ولگيږي ډيري بدي خوړسكي يې ولاړيږي.

كورونه اودوكانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندي يې بورياوي اوواښه اچولي اودپاسه يې پنډ اخښړ (كاگل) پراچولى وي . دخوني تل له همدغومموادوڅخه دئ. كورونه كوچني اوديوبل ته څرمه دي . په پراخو بازارونوكي دكورونودوهم پوړونه له كوڅوسره سم نښتي دي او د لرگيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنگوكوڅوكي خوبې ددوهم پوړله پاره ټوله كوڅه ببخي پوښلې وي اويوتياره اوكوږووږبوپيناكه سوپ(راهرو) تري جوړسوي وي چي دتېرېدلوپه وخت كي كه څوك څراغ ولري ، ښه به وي . دېرپراخ بازاريې نژدې پنځلس فوټه ارت وي اوتنگ يې څلورفوټه . څرنگه چې په ټول ښاركي له باروړونكو اسانواواوښانوسره هروخت څوك مخامخ كيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين ځخه دي د ښوييدلو مخنيوى وکړي . په دې برخه کې تربارې اسانو داوښانو واښونه سترمصيبت وي، ځکه اوښ په نوروکې رى نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستى وي اوبارونه يې تردواړوبغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغوا ښانوځخه دتېرېدلوپه وخت کي خان پرزين نېغ ټينګ کړي . په تنګوبازاروکي داوبووبالې له پاسه مخ پرکښته د اوسپدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، ډېري ښې وي ، خوچي هرڅومره په ښارکې تېريږي اوهررازچټلى په ګډيږي هغومره يې مزه ځي. دکوروکثافات ورته لارمومي، خلك پکښې خانونه مينځي اوموړه جسدونه هم په دغووبالوکي پرېښودل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړينې سبب کېږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردبالاحصارڅنډي ته رسيږي ، نودهغو کيفيت څوك تصوركولاى سي. خوبياهم دښاراوسپدونکي مجبوردي له همدغو اوبو څخه دڅښنګ اوپخلنګ له پاره کاروانخلي.
کولرااونوري ساري ناروغى دښارپه هغوبرخوکې زياتي وي چي داوبودمسيرپه پاى کي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوڅخه راپيداسوي ناروغى دي چي په همدې اوبوکي پرېښودل کيږي اونورخلك يې دڅښلولپاره کاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغى هروخت په کابل کي پيښيږي، ډېره موده دوام کوي اوپه زرګونواوسپدونکي پکښې تلف کيږي.
اميرعبدالرحمن ترمرګ لږورانديي ، په ښارکي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړکړاوهغه داچي پرخرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپرکروندګرويي خرڅول(۶) دې کاردښاردصفايى له پاره ډېره مرسته وکړه خوټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل ځکه يوازې غټوکورونوسپاره مکانونه درلودل چي تردېوال دباندي يې دامباردايستلوامکان و. کورونوته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردى سړى دننوتو اجازه نلري.ځکه نوزياته اندازه امبارپه کورونوکي دننه پاته کېدى . اوسنى امير (اميرحبيب الله خان . م . هـ) دکولرا ناورغى دشيوع په کال(۱۹۰۳) دښارټولي کوځې هره ورځ د جاروکښانو په يوه لښکرجاروکولې. خوختيځوال دښاردچټليودليري کولوله اړتياسره سره، ډېرژر بيرته خپل دبې پروايېو عادتونه پيل کړي .

له دېرشوو زروكوروںوڅخه هره ورځ دغورځول سويوفضله موادواندازه كه په پام كي ونيول سي، نودكابل ښاربه دېرژرله استوګني ووزي. دسپيواوكاركانوله خوادچتهلييودغونډولوكارچي دناروغيويورازغيرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګنو كېدلومخه نيسي . ماته ويل سوي و چي ديوپخواني اميرپه امردښارټول سپي ووژل سول اوداپېښه دخلكوپه يادده چي سمدلاسه ورسره دكولرايوه سخته ناروغي په ښاركډه سوه . اوسني اميرهم د ښارد سپيو د وژلو امرونه وركړي وواولانبونه يې له ښاره وايستل سول، خويوه مياشت وروسته د۱۹۰۳ كال كولراخپره سوه ، چي دسرايت له مخي د يادوني وړ وه .

##ددریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او گلستان سرای لکه بل ځای چې مې هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنگار پارك سیمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کې راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنگار پارك په نامه یادېږي .

(۳) فزFez یو ډول خولی ده . چې دترکیې خلك یې اوس هم پر سر کوي . معمولاً تور یا سور رنگ لري اوبوخه جگه وي . دخولی د ارتفاع په ټول امتداد یو اوږد زومبك (څوندی) پر ځړېږي . وایي پخوا دغه راز خولی د کوټي په پښتنو کي بلاوټانو پرسر کولي . د بلاوڼ کلمه د انگرېزي ژبي د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتك) دکندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولی په یاد ده .

(۴) دغه ډاکتر دانگلستان تبعه و او ډاکتر لومېرا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چې امیر ته یوه جوړه غاښونه جوړ کړي . ډاکتر اومېرا په کابل کې د صوفي عبدالحق په نامه یو شاگرد وروزه . چې وایي پخپل فن کي ماهر و . ډاکتراومېرا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هورې یې د امیر دشخصیت . استعداد او اداري په باب لیکني وکړې . (دتفصیل لپاره وگورئ : شین سترگي مستخدمین په افغانستان کې ــ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ــ ناچاپ)

(۵) داغر داسماېي غردئ . چې فرانك مارټین یې په نامه کي تېروتلی او Asman یې بللی دئ .

(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د یو ښهر کسانولخوا د خاوري په بدل کي ایستل کېدل او دکرني په مځکو کي به یې د پارو (سرې) په توگه کار څني اخیست . دا زماد یاد خبره ده . چې په کندهارکي به خاینت مهال امبارکښ دکور په دروازه کي ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به یې ورکړ او خاوره به یې څني تسلیم کړه . دغه خاوره د سبا ورځي له کثافاتو سره گډېدله . (ژباړونکی)

ثلرم څپرکی
کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي ـ دښاراجرایېوي قوه ـ لوټماران اوقاتلین ـــ دبازاردوکانونه ـــ دمانېواوښوکوروڼوسبک ـ دکابل هوا.

په کابل کي هره کوڅه یابازار (جادې ، که دوکانونه پکښې وي که نه، بازاربللی کیږي) یوکلانتریامشرلري، چي دنده یې کوتوال(دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزېږېدنواومړینوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټینګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونیو، که چیري پیښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم امیرترمړیني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابېلوبرخوکي ډېري غلاوي پیل سوې اودغلودنیولوله پاره ټولي هڅې ناکامي سوې . په ځینوپېښوکي به یوسړي، چي دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل یوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چي به کورته راتلی ، کتل به یې چي ددوکان ټوله شتمني یې لوټ سوې ده . ډېرووړته پېښوښودله چي غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شیبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راویښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپیان سوي یاوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دېېري اوډارپه حالت کي سول چي په بازاروکي له غلااووژني پرته نوري خبري نه کېدلې. امیرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چي دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتیجه ونه ښندله .

په پای کي ، یودوکاندارچي له خپل یودوست سره ددوکان پربام بیده دئ ، چي داکارمعمولا په ښه هواکي کیږي .دوی دواړوله ډاره توري له ځانوسره اېښي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه ږغ ، چي له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

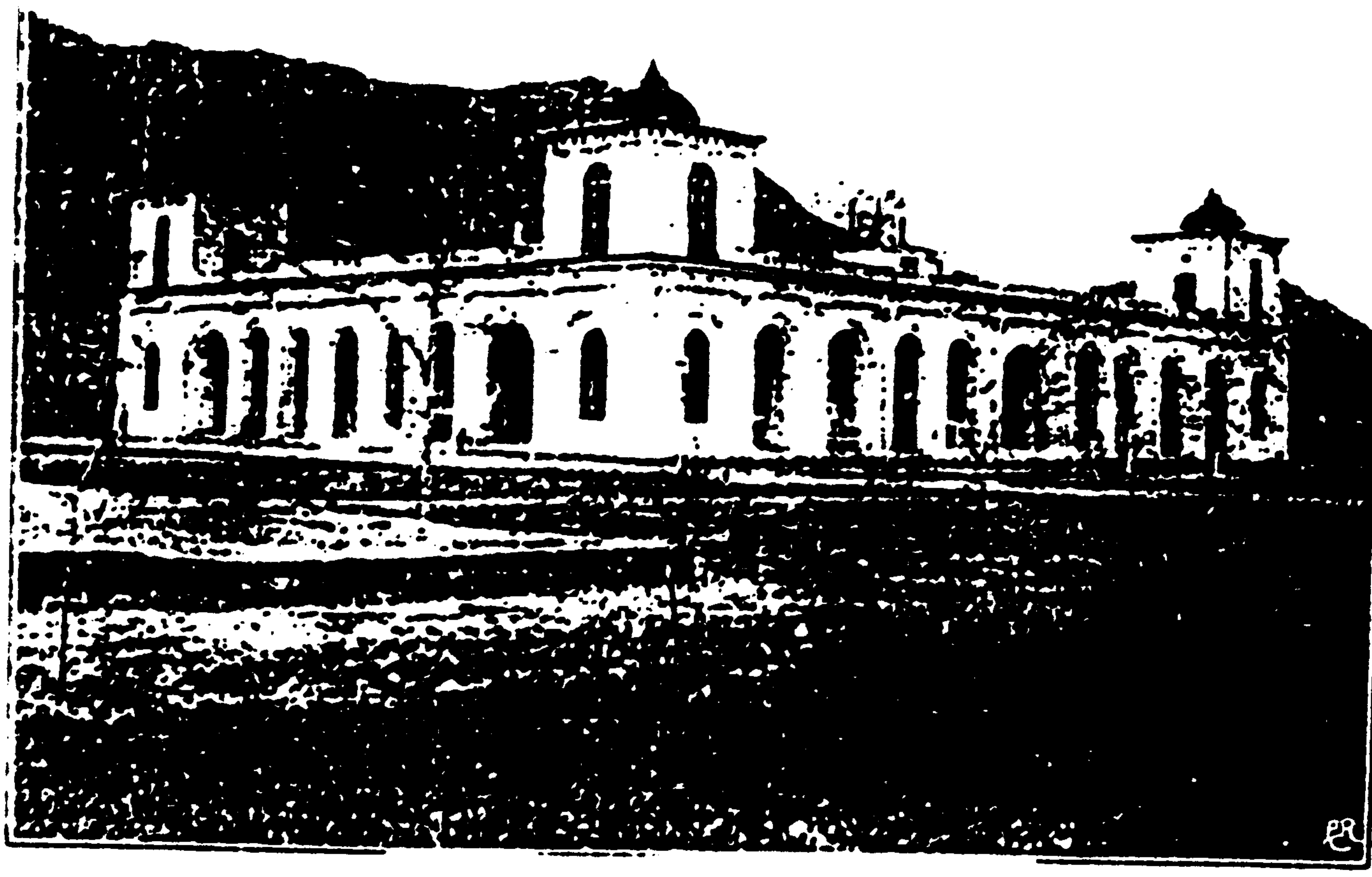

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استوکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کي زيارت

راوېښېږي .دی راغورځي ، چیغي وهي اودوست يې هم راوېښېږي . دوی په غلوېسي توري رااخلي خوغله وربانديدتمانچوډزي کوي اوتښتي . دوکاندار چي ټپي هم دئ ، ورپسي خغلي اوديوه غله پرپازودتوري واری کوي اوټينګوي يې . په دې اخ وډب کي، چي دمرستي له پاره چيغي هم ورسره ملګري دي، ځيني ګاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکاندار دوست، چي پرزړه باندي وېشتل سوی و، ځای پرځای مري. په سهاريي غل کوټوال ته بوت اوهغه ته يې داميرله حکم سره سم دخپلو ملګرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کي نژدې دېرش نومونه ترلاسه سول چي په هغوکي دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوټوالي د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکي له ګزمې څخه دبې پوښتني تېرېدلو، زمينه برابروله. اودې کارغلوته دهرکور، چي زړه به يې غوښت دورتګ اوبيرته دورځي ترروښنامخکي خپلوځايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چي لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه ګېڼې، غالي ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچي کوريې لوټ سوی و، اجازه ومونده، چي دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کي والوزول. دځينويې سترګي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيچاته اجازه نسته چي په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وګرځي اودهرچاچي دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کيږي اوکله چي کوټوال ته وروستل سي، هغه يې يااله وړاندي سوي عذرسره سم خوشي کوي ، يايې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لوېواله کي دګرځنده پلورونکودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې تړلي اوکلپ وي. ... دروازې ګرکی نلري، ځکه بنيښې نه موندل

کیږي اوګراني هم دي. دامیرمانی له دې امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او ددېوال په بېخ کې ددوکاندارد کښېنستلوځای وي . مالونه یې شاوخواپرفرش ورته اوډلي یایې په خونه کې پرړواقوباندي ایښي وي. دخرڅلاوشیان عموما غلې داني ، مېوه، ترکاري، بوره اونورداړتیاوړشیان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشیان ، دځرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچایودوکانونه (سماوارونه - م .هـ) هم سته چې یوه کوچنی پیاله چای ترنیم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوک بوره ورسره وغواړي نوبایدیوڅه نوري پیسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب لیکونکي (عریضه نویس - م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چې لیك لوست یې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نیم پنس یاپوره پنس غواړي . دېکتونولپاره البته نوري پیسې بایدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشیاونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور، دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په یوه شلینګ(۳) وي . البته په سایزاوتقاضااړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوختوڅخه جوړوي چې ښه پوره اندازاه د لرګیوکارپکښې سوي وي .کله خولادکوړېول مخکینی برخه له لرګیوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چې ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خوني دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي یوکوچنوټی سرای ،چې دحرم ددروازې اوکوځې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي یوسړی اوسي ، چې دنارینه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چې جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اودادې له پاره چې که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه یې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چې له نزدې خپلوانوپرته بل نارینه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو د سرایونو دروازې هرومرویوقابچې (ددروازې ساتونکی) لري . هیچاته داحق نسته ، چې دکوردښېتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهیڅ ښځي ته داحق نسته چې له کوره ووزي مګرهغه وخت چې قاپچي ته یې دښېتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانوماڼی دکابل یوازني کوروڼه دي چې ښه جوړسوي دي.
دامیراصلي ماڼی ارګ دئ . ارګ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي
"ماڼی" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چې نږدې پنځه سوه مربع ګزه
کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندې دېوالونه یې دتوپونوله
پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چې دوه دېوالونه یې په خاورینورهرورونو؟
سره،چې پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننې
دېوال تیرکښانوته رسیږي. ددېوال سرېې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ
تردغورهروونولاندې دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکې دننه
وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوڅنګ ته یې دګارنېزون
دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرباډیګاردان دي، چې په
ځانګړې توګه ټاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارګ په کلاکي دغه
رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چې شمېرېې زرګونوته
رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماڼی اودده
دښځوپرحرمسرای دواړو باندې جګ دېوالونه را تاو سوي دي، چې داړتیاپه
وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرڅنګ دامیرداستفادې له پاره
دشمال برج په اوردو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوزوسته وختوکي نوري
خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندې دبوستان اوګلستان ماڼی(۵) پرتې دي.
ددوبي ماڼی ، شهرآرا (دښارسینګار) نږدې یومیل لیري دشمال لورته اوددوه
میله وړاندې باغ بالا (برینې) پروت دئ ،چې دمرحوم امیرددوبي په زره پوري
ماڼی وه . نوموړی هورې مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري
په پغمان کي چې دهندوکش غرونوپه بېخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي
ماڼی ستـه . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ .
دبابرشاه دقبرڅنګ ته ددوبي یو بل استوګنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی
مغول امپراتورو، چې په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري
شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چې داوسني امیرددوبي ماڼی پکښې ده
اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لبرڅه جنوب لویدیځ
خراته دهاشم خان کلا پرته ده ، چې دمرحوم امیرد ملکي سلطاني د دوبي ماڼی

پکښې ده .

دارک ترباغچودباندې دوې لویې سلام خانې (audience chambers) سته ، چې دمرحوم امیرله خوادغټوعامه درباروله پاره جوړې سوې وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصې سلامخانې سره جوخت کوچنۍ خونې پرتې دي اوامیرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کې چې یوه ښکلې ودانۍ ده ، ډېرې ورځې تېرې کړې.

دکابل هواډېره ښه اوڅوک پکښې تندرسته وي. څرنګه چې دسمندرله سطحې څخه نږدې اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، څکه یې هوانرمه اوترنوروهغوسیموچې په عین عرض البلدکې پرتې دي، ډېره سړه ده . په لوړې سرکې، چې څوک ورسره بلدنه وي ، دتنفس لړځه ستونزې په تېره بیاپه مخ پرلوړه تګ کې پېښوي اوسړی دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندې شکمن کوي. خووروسته بياله منځه ځي. زه یووخت په دوبي کې هندوکش ته دواوروترڅایه وروختم، هورې مې هواډېره په زړه پورې اوتازه وموندله .خوزه مجبوروم، چې ځای ځای دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچې به مې تنفس کوله په مجموع کې راته ترکښتنۍ سیمې غیرډاډمنه اوناکافي ښکارېدله .

له دې سره سره په دوبي کې باران معمولا لږوي . په دوواوړیوکې چې ماپه کابل کې تېرکړل دتالندې توپانونه اوتوندبارانونه ډېرخې لږوو. په ځینودغوتوپانوکې برېښناوې ډېرخې قطع کېدلې نه اودتالندې پرله پسې غړومبې خوڅوک کړاوه . مګربرېښناوې ښارته ترڅرموغونډېوپورې رسېدلې اوپرکورونوباندې دټکې لوېدلوریکارډخوډېرخې محدوددئ .

په ژمي کې عموما درنې واورې اوبارانونه کیږي اوکله چې بادراوالوزي ، کوچنۍ کورونه کله کله ډېرخې پټ سي . کله چې واوره وسي . هزاره ګان اونورکاریګرله خپلولرګینوراشېبلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر ...راوخېژي ، ویلیږي . دبام ختېه ننوي اوکښتـه خونې له استوګنې وزي . دواورې وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کیږي. واوره له بامو څخه کوڅوته غورځول کیږي ، چې غونډۍ ترې جوړې سي اوترویلې کېدوپورې میاشتې پر تېرې سي.کوڅوته نږدې سړکونه تل چکړوي ، خـو افغانان په ختواوچکړکې ری

نه وهي اوهيڅوک ددغورواوروړ دپاکېدلوتکليف خان ته نه ورکوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي. داپه رشتياسره دکارضياع ګڼي.
کله چي دوبي وچ وي، ددړو توپانونه تقريباهره ورځ پيښيږي اوچي څوک دباندي ګرزي ياسپرلوکوي، ډېربدلګيږي. ان، چي په کورکي لابدلګيږي . ځکه ټولي دروازي اوکړکۍ بايدوتړل سي، چي له دې سره بيااخوني ډېري ګرميږي اوهرشی ته چي لاس وروړه سي يوډول لغوړن احساس سړي ته پېښيږي . دتودوخي په موسم کي دماپښين تردريوبجوپوري معمولا هواټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري ځخه يوڅه بادپيداسي . په لږوخت کي ددړوځرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي ليدل پکښې مشکل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زورکي وي . خوترلمرلوېدووروسته له زوره ولويږي اووريسې چوپه چوپتياسي ، چي دهغې له امله دشپې رغونه ډېراوچت کېږي.
د ۰۲ ـ ۱۹۰۱ کال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي کي واوره ونه سوه . ويل کېدله چي دغه رازژمي تقريبا دوولس کاله وړاندي هم پېښ سوی وچي دکولرانارونوغی وريسې وه . په دغه کال تاريخ تکرارسوځکه په پسرلي کي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستی وران سول اوچکالي راغله . وريسې په دوبي کي خواړه هم لږوو. کولراپېښه سوه اودرې مياشتې يې دوام وکړ. دخلکوبې سبکه بدنونه يې تروښول اومړينه په استثنايي توګه ډېره زياته وه.
په ژمي کي ورځي زياتره روښانه وي اولمرپراووره باندي ځليږي اويلي کوي يې، خوپه مازيګرکي بيايخی سي اوسړکونه دښيښې په شان ښوی کړي. سړي، اسونه اواوښان پرغوځار پرېږي اودځاروړواکشره پښې ورماتي کړي اوڅوک مجبورسي چي حلال يې کړي . پرواوروباندي دلمرځلېدل دغه رازدړند بدلوسبب کيږي ، په ژمي ډېرخوروونکی وخت هغه وي چي اسمان اوريځ وي، سخت باداوالوزي اوهيڅوک له کوره نسي راوتلای. دلمرلوېدوپروخت دتودوخي درجه ترصفرکښته کيږي اوخومره چي شپه پخيږي ، هغومره پسې ټيټيږي . تردې اندازې چي که په خونه کي ډېراورهم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چي اورته ورځرمه وي نـوراړخونه يې دهغو بادولږه امله، چي دخوني تردرزو راځي،

دیخي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان بادکي دباندي وي، ډېرسخت زيان وررسيږي .اکثره يې پښې، لاسونه اوپزه يخ خني سوخي. دګزمې عسکرکله کله ديخنی له امله مري. څکه هغوی په دغه رازهواکي ددرېدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کيږي ، لوږي پسې رااخيستي وي اوښارته نژدې دخوړلوشيان لټوي .که ديخنی دستړياله امله پربې مرستوکسانوپېښ سي، بريدپرکوي اووژني يې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګيرورسي، وړي يې.

دغه رازهوايوه بله څانګړتياهم لري اوهغه په هرشی کي ديوې اندازې برېښناشته والی دئ. که څوک په تياره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالی ومږي، له پښوڅخه يې بڅري راپورته کيږي، دغه رازکه څوک دپيشو پرشاوررولاس تېرکړي عين حادثه پېښيږي ،که دکميس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرېښنابڅرکي توليديږي .که ښځمني خپلي اوږدې کوڅی ږمونځوي ، وربښتان يې برېښناپيداکوي اودږمونځلوپروخت يوله بله لري درېږي.

شين اسمان بيا ، چي نادرپېښيږي، دفاصلې په معلومولوکي ستړګي تېرباسي. ډېرليري غرونه چاته ببخي نژدې ښکاري. يووخت زه دصحراپه يوډېراوږده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ويل سوي و چي کمپ بايدديوه مخروطي شکله غره په بيخ کي ووهو چي يوڅه واټن ليري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ ليدل کېدی . مادغه واټن شل ياپنځه ويشت ميله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخيال کاوه، خوچي موږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تياره ماښام و اوموږټوله ورځ په غټوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمی هم ډېره خلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دويده ښارچي دسپوږمی په سپينووړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتهين کړه وړه چي سيوري يې اچولي وي او د ماڼيو او زيارتونو مناري چي ترودانيوجګي راوتلي وي، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجيبه تصورپېښوي څکه صاف اتموسفيراودبخارنشته والی دمځکي دمنظرورنګونه ډېرپيکه کړي .دخوړو ورو ونوله تك شنه رنګ څخه خو ببخي ستړګي نه خېژي.

دځلرم څپرکي لمنلیکونه

(۱) وردی ته یې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېرې یا وظیفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) یوانګرېزي پونډ شل شیلنګه او یو شیلینګ دوولس پنسه دئ . (ژباړونکی)

(۳) شیلنګ پولې واحد او دانګرېزي پونډ شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارک اوس خندق نه لري اوډك کړی یې دئ. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان ماڼی دکابل په اوسني زرنګارپارك کې واقع وې . اصلي نوم یې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږخه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهیرالدین محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت یې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دماندینې بې بې مبارکې یوسفزی په لارښوونه له اګرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښلیك ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

پنځم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماورای طبیعي شیانوعقیده، دنارینه وجامې، دخلکوکړه وړه اواخلاق، دبېلابېلوقبیلوبیان ـ ژبې اوښوونځي، دکورنیوپه منځ کې تربګنی، خلک رخصتی څرنګه تېروي، سندري اودسندرووآلات، لوبې اوساتېری

که عمومي خبري وسي ، نودافغانانودورځني ژوندزیاتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقیدي، په دلاکانو (دملانو) جنتانواوژورو(۱) باندي ددوی دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزمیو، شیشکو، شیطانانواوشاپېریانو، پرهغوخلکوچي دشیطان سترګي لري (خلک نظرکوي. م هـ) پرفالبینانوچي ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کي پرماورای طبیعت باندي ددوی کلکي عقیدې سري ته دروسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چي په کتابواوتاریخونوکي درج دي، وریه یادوي. په څېنونوروخانګړتیاووکي هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکتېریاله هغوی سره بشپړ توپیرلري .

دهیواددخلکوجامې البته افغاني دي چي له څوګزونځي ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرپښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چي په پرتوګاښ باندي تړل کیږي ، پرپرتوګونودپاسه یوساده کمیس اوپرهغه برسېره یوبې لستوڼوکوټ (واسکټ ته ورورته) چي معمولا یې تڼۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان یوغټ نځي ټوکرچي بل سریې پراوره باندي بې نظمه ځوړندوي. پرسرونوباندي بګړۍ تړي ، چي مخروطي خولیوباندي له ټینګي تاوسوي لونګی څخه عبارت ده . بوټونه یې په شکل کي سلیپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتلیوباندي یې میخونه وهلي وي .دبوټونوڅوکي(نوک) یې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (۲). جوراپي یوازي ښتمن (ماړه) خلک اغوندي.

دمامورینو،دربارته دنژدي کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوږد تورکي ډوله بالاپوښونه اغوندي. توره جګه خولی پـــرسرکوي

خودتورکي خوليوپه شان پيتي نه وي. پوځي افسران انګرېزي ډوله يونيفورم له جرمن ډوله پيك داره خوليوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. ځينوېې افغاني پرتوګونه اوځينونورو ېې انګرېزي پتلونونه اغوستي وي . ياېې سپين نخي پتلونونه اغوستي وي چي په عين ډول روغ سوي وي . خوټولو ېې انګرېزي ډوله کورتۍ ياکوټونه اغوستي اوډخرمني په کمربند ېې ملاوي تړلي وي. دځينوبګړۍ اودځينوپيك داره خولۍ پرسروي . عسکر دتمرين له ورځوپرته ، چي يونيفورم بايدولري، هررازچي ېې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .داميرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل بېل يونيفورم لري اودټولوجامې اووسلې يوشان وي.

زياتره هغه خلك چي پراسانوسپرېږي ، دجګوپوندواوږدي روسۍ موزې اغوندي چي پښې ېې پکښې ډېرې جګې ښکاري. دخلکوجامې چي هررازوي ، خوملاېې دڅرمني په کمربندهرومروتړلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه څوك ډېربختوروي چي له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګرډېروجاموزېرمې رانيسي . دغه جامې په بې وزلوکابليانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چي اوږده انګرېزي کوټونه اودغه راز دپوليسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډېري په سترګه کيږي اوداډېره عجيبه ښکاري چي څوك په بازارکي يوسړی ويني چي د"S,E,Ry" توري يااداورګاډي دبلي کمپنۍ نخښي تر خپل اصلي ځای ډېر ليري دبازارديوه سړي پر کالر کښلي ويني .

کابليان عموما انګرېزي ډوله جامې اغوندي اوڅوك چي دخپلوجاموله پاره دښه ټوکردرانيولوروس نه لري ، زياترباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګرېزي ياانګرېزي ډوله روغه سوې کرتۍ واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابې نه په پښوکوي. کله چي زه دانګرېزي کوټ ياپتلون خبره کوم، مرادمې هغه جامې نه دي چي په انګلستان کي جوړې سوي وي. دبازارګنډونکي ډېرخيرك(ماهر) دي اوانګرېزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډېرمراجعين لري اوډېرژرمشهورسړي سي.

دخلکوځېرې دېرتوپېرلري، دخېنوپوستکي دېرسپېهن (تورو شمه) . خونوربیااروپایي دوله وي . سپېهن پوستکي والاخلك معمولا کابلیان وي ، چي ددود له مخي ذجنوبي قومونوله ښځوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري، خودغرونوواقعي افغانان دېرښکلي دي .زیاتره یې روښانه وربښتان لري . دنوروقومونوله ښځوځخه ځان ېېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له نوروسره واده کوي. په زیاتروافغانانوکي سره باړخوګان دښایست ستره نخښه ده.ددوی وربښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه ناربنه چي دسراوربېري وربښتان یې دزړتابه یانوروعلتونوله امله سپین وي اوپه ځانوکي دنورو ماندینوبیچ وبني (دوی هرځومره ودونه چي ساتلای سي، کوي یې) (۳) خپلوسرونواوربېروته تك تور رنګ ورکوي. ځرنګه چي رنګ یې دایمي نه وي که یې وخت په وخت نوي نه کړي ، پیکه (تت) کیږي اوسروربېره یې خیرن سره سي اوډېربدرنګه ښکاري. دغه حالت زیاتره په هغونارینه وروکي لیدل کیږي ، چي تل لیروخایوته په سفریاداسي وظیفه کي وي ، چي دخپلو وربښتانو رنګولو تهوخت نلري . دوربښتانو رنګول معمولادکورني دښځوپرغاړه وي . په کابل کي یوازي دېرزاړه خلك سپین وربښتان اوربېري لري خکه پرځان نه ګرزېدل دافغانانوعمومي ځانګړتیاده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوښکلي ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنیودخواړودشمېرپرکمالي باندي، چي کله دلوړي ترپولي رسیږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستونکي معتبره خلك پېژندل چي په وچه دوډۍ یې ژوندکاوه اوداځکه چي دنویوجامولپاره یوڅه پیسي وسپموي.

ویل کیږي چي افغانان دورکوسویواسراییلي قبیلواولاده ده . اودواقعي افغانانوځېرې، عادتونه اونومونه ددغي تیوري ملاترکوي. ددوی جګي پزي، ژوري تېزبینه سترګي اوعمومي بڼې (ځېرې) په ځرګنددول یهودوته ورته دي . دابه هغه ځوك تاییدکړي، چي له افغانانوسره اړیکي ولري. ددوی کرکټراودغه رازنومونه (سلیمان، یعقوب، یوسف، داود (سله مان، جیکب، جوزف، دېوید) اونورعام نومونه دي. دهیواددخینوغرونونومونه هم یهودي دي لکه کوه سلیمان .دانومونه چاته دافکروراچوي، چي که هغوی د اسراییلوورکي سوي قبیلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايد هرومرووي(۴).

کابليان دورگه (Hybrid) اوله د پرونژادوڅخه گډسوي خلك دي . په عمومي توگه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دئ (۵). په ځېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلي دي . ځيني يې خېري اوښنې سترگي اوروښانه وربېښتان لري. په دوی کي ځيني بدرنگه جولې لري اونوريې په رنگ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توگه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چي په ونه دنگ اوښکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چي ددوی کمزوري مرگي حاله ځوان لا له نوروونژادوسره په سيالی کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چي پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خېري اوښنې سترگي عامي دي .خوداځرگندوه نه ده، چي دسترگودغه رنگونه به دختې موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پړاوونوکي دانگرېزانوله خوادهيواددا شغال نتيجه .

دترکستان خلك اواز بکان زاياتره مغولي قواري لري.هزاره چي امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنگوکي دېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، پرغلگراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچي مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي.(۶) دوی په بشپړه توگه دسيمي دنوروونژادوځرگندوېي کوي. عموماً ډېرښکلي اوروښي سترگي لري. قدونه يې جگ نه ، خونري اومتناسب دي . قواري يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چي دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترځ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جگړه وتوره يې راواړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لږمينه لري. چالاکه ، ځيرك اوښه کاريگر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چي په عمومي توگه له پېښوره ترکندهاره خلك په گړېږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وايي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دڅېړني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکاريې له زړې يوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دېرلږکابليان سته ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهيوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبايلواونورځايوکي لږعموميت لري.

فارسي په ښوونځيوکي دتدريس ژبه ده . په دغوښوونځيوکي ماشومان دسهارله شنې خړي څخه ترنژدي لسوبجوپوري اووروسته بيا په ماپښين کي ديودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځيوکي ښوونکي ، چي معمولاًملاوي ،دخوني په منځ کي پرغاليچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرزېدلي اوپلتی(چارزانو) يې وهلي وي. کتابونه يې پرزنګونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښوروي ، په لوړآوازيې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي يوعادت ګرځېدلی دیٔ، چي په وروسته ژوندکي ډېرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي يې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت په‌خاطردجزاورکولوله پاره له ځان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کيږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي يوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوروکي مجرم پښې پورته کيږي اوپرشاڅملول کيږي اودپښوپرتلوباندي زيات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسيږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي وړ وي. کله چي به زه د يوه ښوونځي څنګ ته تېرېدلم وبه دربدم اوپه يقين سره به مي فکرکاوه چي هلته يوماشوم وژل کيږي ، څووروسته به دماشوم دچيغاروپه سبب پوه سوم. زما دربدل اوتماشا به عموما دماشوم دچيغودبنديدوسبب وګرزېده څکه "پرنګی" يوله هغونومونوڅخه دیٔ چي ماشومان په ببرول کيږي. دښوونځي دخوني يوسرديوال نه لري اومخ يې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هيڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدريس هم کيږي او داددې له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، د ېرلږيې په معناپوهېږي اوهغه کسان خوښخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. د ېرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کیږي ، بیادقرآن تلاوت له پیل څخه ترپایه پوري په یادکولای سي.

خلك دکرکټرله مخي تنبل، عیاش اوله شهوته ډك دي .داخاصیتونه هغه وخت هېشني سي چي یوڅوك قدرت اوپیسې دواړه ومومي (قدرت اوپیسې په افغانستان کي مترادف مفاهیم دي) دوی فکراوښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اساني سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تیاردي چي دمننې پوروړي یې وي. معمولاچي دوی یوڅه غواړي، نوسمدلاسه یې غواړي اوکه یې په غوښتنه کي څنډ راسي ، بیایې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخیستونکي دي اوڅوك چي له یوچاسره دښمني یاالانجه ولري، څرګندوي یې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوخان دوست ورته ښیي. په داسي حال کي چي دغچ اخیستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخیستنه کي بې رحمی ته تیاردي اوچاته غوړنه ږدي . دوی چمتودي ،چي داړپرواکمن سي. خوتریووختنه د کوچنیو خواشینیو د زغملو استعداد لري اوکله چي داده سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بیایې نواحساسات دومره هیجاني سي چي دخان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زیاتره خوخپل حریف ترمړیني ورروسته لاهم وهي اوډبوي یې . ددوی دنوروپه خوربدلواودردکي خشن دي اوکه یې له خپلوانوڅخه نه وي زیاتره پرخاندي . خودخپلوی په صورت کي یې بیا د درد په تسکینبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان ډېرنازوي اوپه کوچنیوالي یې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نټه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګوډږیوکي راوزي. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي یې هیڅ رازهڅه نکوي .دلویانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابلیانوکي داعام کاردئ، چي یوماشوم په رواني سره ښکنځل وکړي اوښکنځل یې زیاتره خپلوالدینوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروایي په خاصه

توگه دخلکوپه کرکترکي دډېراعتراض وړکارګڼل کیږي . دماشوم اصلاح کول بایدداسي نه وي چي تراووه، اته کلنۍ وروسته یې څوک پیل کړي. ځکه په دغه سن کي دده دکرکټر ښه ډېره برخه تقریبا جوړه سوې وي.

افغانان تل یود بل په وړاندي دسیسې کوي، کورنۍ دکورنۍ په مقابل کي ، ماموردماموریه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندینه دماندینې په مقابل کي ، چي داوروستۍ یې یودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندینودتعدد له رواجه رازیږېدلي دئ. ددغوټولودسیسونتیجې اکثره دخولې جنګ وي، چې وروسته په جګړه پای ته ورسیږي اویوه یابله خواپکښې ښایي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې یاګولۍ نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دځان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوک قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزارورکول کیږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنیوترمنځ په داسي دښمنۍ بدلیږي چي نسلونوته پاته سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته ځارو وي چي ده وژلي وي اووریسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخیستونکي کرکټردتشریح له پاره به زه د یو چا کیسه وکړم چي بل څوک یې وژلی اوخپل کورياکلاته ، چي دوی یې په همدې نامه یادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکوریوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه ځای کي دېرش کاله بې له دې ، چي پښه دي یې ترکوردباندي ایستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي یوه ورځ په دې فکر، چي اوس به یې نوددښمن ځارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته یې بیرته مړی راووړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخیستني ورحیه اوځارنه ویده سوې نه وه . ویل کیږي، چي کسات خوړدئ، خودې خلکوته یې شیریني ببخې زیاته ده .

دخلکوپه منځ کي یوقانون سته چي که یوڅوک دمقاماتوله خوادقتل له امله نیول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه یې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان یې ښایي دخون بها یوځه پیسې دتاوان په توګه ومني یاښایي په یوډول چي ددوی خوښه وي ، ویې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغوپيسو پرسرچنې وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترټمبې پوري دوام کوي . خيني دپيسواخستلوپلوي وي اوخيني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسى يې په غاړه کي وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسيءَ چي بايدمړسي ، په دغه وخت کي رسى ټينګيږي اوسړى کشيږي. ددغسي حالاتودشخړي په دوران کي بايدمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بله کيسه چي دخلکودکسات اخيستني روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلك وژلى اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړى و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چي دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوى په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيجان کي يې هغه وينې په ريشيتاوچښلې چي دسړي له غاړي بهيدلې .

دخلکوساتېري ګاني ډېري بسيطي دي اوکه څوك دوى ونه پېژني، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختي ماښام چي کاربشپړ سي، خلك په دوبي کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دګلانوګلدانى ايښوول سوي وي ، هره ګلدانى يوازي يوراز ګلان لري. خلك له څانوسره په قفسوکي دربزمرغان راوړي اودګلدانيويرشاوخوادتياري خپرېدلوترو ختته کښېني دګلانوورمونه اودساړه ماښام له سوروالي څخه خونداخلي . دوى هلته ارام ناست وي اوزياتره پټه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکوراتلونکودپښوکړپالاهم نه اوريدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چاى پلوورونکي (سماوارچيان ـ م . هـ) وي چي څوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکي چاى چښي اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانويکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکي خلك پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پريوه څاروي سپاره وي . خواړه اودېګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کي چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا ترمابښينه يوه ستركه

خوب کوي . مازیگرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومغ ·
پرکورونورورانیږي اوددوی په وېناوایی چي ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول
دوی په لږڅه راضي کیږي . دوی ته چي تازه هوا ، پیتاوی، ګلان ، واښه
یادرختي ورسیږي اودکارووظیفې اندېښنه ورسره نه وي ، یوڅه خوراك وڅښاك
هم برابر وي، دانودمزې اوتماشا هغه ورځ وي چي کیسې یې یواوبل ته کیږي
اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.

چي دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسرياپه یوه بل ګوښه اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره
راغونډیږي اویوېکې رباب (۸) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وایی.
رباب دمندولین(Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي معمولا یوتن سندري وېلای سي .ددوی دسندرورږغ له یوڅه لیري څخه ښه لګیږي خو پرنږدې ناستوخلکودپېزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کي دخولې اومغ سره کږول او سره پېچل دېرجالب ښکاري اوددوی دتماشااووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ښېخي هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري آلات هم لري، چي په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وایی. ددوی موزیك زمورږله هغې سره لږڅه توپیر لري البته توپیرېې دبېلابیلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ بلکي دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چي بیابیاتکراریږي .
دارږغونه دېریکنواخته ښکاري اویوڅه وخت غواړي چي څوك ورسره عادي سي .
وروسته بیاددوبي په مازیګرکي درباب ږغ دېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي .
په تېره بیاکه څوك دماښام ترډوډۍ وروسته په یوه آرامه چوکۍ کي استراحت وي اوسګریټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اوياله دغه قسم څخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ دېر ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن تردې، چي وایي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنوروختیځ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري اوهمدغه علت دئ ، چي د خوښی او تفریح د یوې وسیلې په توګه درقص

اونڅاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نڅاګري نجوني لري. دنڅاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولوړرتبه کسانوپه مېلمستياوو کي مطرح وي.

له نڅاګرونجونوسره سازيان ملګري اوېوه ارکسترايي جوړه کړې وي . دسازېه سامانوکي يوراز ډول هرومرووي چې په لاس اوګوتو وهل کېږي، نه ډډول په لرګيو(۹). دنڅاګرونجونوژوندله کړاوه ډك وي خکه نڅا ستومانه تمرين دئ. نڅاګره بنه پوره اندازه خولې تويوي اودنجلۍ جامې ډېري نازکي خوشېې ان په دوبي کي لاسرې وي . دروازې اوکړکۍ ټولي خلاصي وي، په نتيجه کي نڅاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوږده سي .خوهروخت چې نڅاته وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چې دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نڅاګري نجوني هندوستاني اودپېښوراوډهلي دسيمودي. خيني يې بيادپښخوانيونڅاګرواودسيمه ييزونارينه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي نڅاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په بېلابېلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنڅاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت دډېري خېړني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چې ماليدلي دي، زمورډخپلوباليټ نڅاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدران اونور.دتورو نڅا دود ده . نژدي پنځوس تنه پرېوه دايره سره راغونډېږي چې څلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبوروونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنڅاپه پيل کي خلك دداېري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته ځي . خپلي توري اوچړې پرسرونوباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو- وروموزيك، سندري اونڅالوړيږي اوچټکيږي، بګړۍ اوکمربندونه ددې له پاره غورخول کيږي چې په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچټکۍ سره خلوي ان ترديې چې په پای کي خلك ببخي هيجاني ښکاري اونڅاپه يولړوحشي ټوپونوبدله سي. توري هـــــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوپه یوه کورس بدلي سي. کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، ناڅاپه بندیږي اووروسته نودنڅاګرودلاسودیږ کولوپه لوړآوازسره پای ته رسیږي.

دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخواباندي دعبادت کوونکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادرې تنه له ډولونو سره یوځای کښېني او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پرراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وړاندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او وروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دې ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښې له هرواروړاندي کولوسره مخ ښي خوایاکیڼ لوړته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړی اوخولی په هماغه لومړیو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ خوري اوڅومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، تردې اندازې چي له اوروسره برابراوږده غچي سوی وربښتان یې دمپ(Map)(۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکۍ اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په ځینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه توروباندي شمشېربازی رواج لري. دلرګیوتوري انګرېزي توروته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشېربازان دڅرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازویوه برخه نه پټوي . ځیني کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپرراګرزوي اوله دې امله ډېرچټك تاودبدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا خان په ټیټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په«جوبه» کي رازرازلوبي کیږي اوځای یې داسمایي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي.(۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لویدیځ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي څوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

دوري له پاره پکې برخه واخلي. دغونډيوپه لمنوکي دخوږواوناوکيو (نانځکو)
غرفې درول سوي وي. دغي دري ورځني مېلې ته ټول کابل (کابليان)
اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېري ښې جامې اغوندي اوپه تېره
بياماشومان په خپلورنگه واسکټونواوخوليوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکي
(نانځكي) ډېري عجيبې ښكاري. له زړوټوكرانوڅخه يې جوړي كړي اوافغاني
جامې يې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوځرگندونه كوي خودماشومانودا، نه
كوي . اوځيني يې دشيطان څېره ځرگندوي . دمېلې په يوه څنډه كي وړوكي
ځرخونه (چخچلك)دلرگيوشپېلۍ اونورډول ډول شيان موندل كيږي، چي
دماشومانودخوښي وړرنگونه يې وركړي وي.

دغه راز پررسۍ باندي دتگ ترکستاني لوبي هم كيږي . لوبغاړي يې په زړه
پوري رنگه جامې اغوستي وي . ددې لوبي له پاره يې دوې اوږدې پايې درولي
وي اويوسروبل سريې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپايې دواړي ډېري
كلكي اومظبو ي وي چي لوبغاړي ورباندي دپاسه تگ وكولای سي.

په جوبه كي دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (كشتي) هم ايستل
كيږي.دغېږ ايستلولوبه معمولا داميراوشاهزاده گانوپه وړاندي كيږي . دهغوى
له پاره يې دغونډيوپه لمن كي خېمې درولي وي .اميردلوبې گټونكوته
دپيسوجايزې وركوي . له غېږايستلوسره ټول خلك دزړه له كومې مينه لري
اودمسابقې بايلونكي ته خپله ماته كله كله دومره درنه تمامه سي چي په ټول
عمرله غېږايستلوڅخه لاس واخلي (توبه وكاږي) . ځيني خوبې لادومره زړه
ماتې سي چي په انتحار (خان وژلو) لاس پوري كړي.

داسونوپه مسابقه كي د برخه والوسپرليوله پاره لارخالي نه وي اوسپرلي
مجبوردي چي دخلكواونوروواسونواوخروپه منځ كي ځومره چي كولای سي خپله
خان يوې خوااوبلي خواته كړي اولارېكښې وكړي. زياتره خوسېري اواس ته دزړه
دوك ورواچوي په تېره بياكله چي غواړي دخروپه منځ كي لارومومي خكه خره
چي پوري نه وهي ترهغوله لاري نه گوښه كيږي . يووخت دووتنودميدان له دوو
مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودميدان په منځ كي چي سره
مخامخ سول يوبل ته يې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټكرسول اوپه نتيجه كي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوسړی اوآس یې ځای پرځای مړه سول اوبل یې په داسبامړسو.

نکلچیان دخلکو ډېرخوښېږي او ښه نکلچي ډاډه وي ، چې د اورېدونکو او نندارچیانو پاملرنه ځان ته اړولای سي .د بازارنکلچیانو دعام سړك په ګنه ګونه کي ځان ته ځای جوړکړی اوکیسې وایي. په لږوخت کي زیات شمېرخلك پرراټول سي دی دکیسې په منځ کي په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کي چې پلي اوسواره ،چې غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکلیف سره لارموندلای سي اوخلك بایدتېله کړي. خولارویان نکلچي ته هیڅ هم نه وایی او نه غواړي دپښتانیو وختونو د پېریانیانو، شاپېریانواوشیطانانوپه منځ کي دشهزاده یاشهزادګۍ دماجراوو دبیان خنډوګرزي.نکلچیان دامیراودهغه دشهزادګانواونورو معتبرینو په ډله کي هم وي. په حقیقت کي خودامیرټول ملګري اوسرکاري کسان په یوډول نه بل ډول نکلچیان دي، خودغه نکلچیان چې پورته مي اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظیفه داوي چې خپلوآمرینواوبادارانوته کله چې هغوی په شپه کي بیدیږي ، نکلونه ووایي. هغوی په بسترکي پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وایی ، چې په خوب کښېوزي .

په کابل کي چې څوك دشپې ډوډۍ ته دعوت سي، معنایې داده چې شپه به هم دکوربه په کورکي تېروي . په دغه رازمېلمستیاووکي، کله چې ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغونډ سي ، پرغالیواونیالیوباندي یې په داسي حال څنګونه اچولي یاغزېدلي وي چې چلمونه څکوي اوهریوپه خپل وارسره یوه کیسه وایي. دکېسوله اورېدوسره دومره زیاته مینه سته چې هغوی زیاتره ترنیمي شپې پوري ویښ ناست وي اوکیسوته یې غوږنیولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.

هلکان اوماشومان دانګرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکي عامه لوبه" توپ بازي" ده چې په لرګي اوتوپ سره تر سره کېږي داولوبه ترډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوی غېږې هم باسي اودلرګیوغشي هم ولي چې زیاتره پکښې ماهروي . ځیني غټ هلکان دختوپه ګولیوباندي چې د یوه اوږده نل له منځه وارکیږي(۱۳) چوغکي اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چې مرغان ځانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي درېږي اودچوغکو یورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانږدې کيږي اوله لاندې څخه واري پرکيږي.

وړکي ماشومان په پنډوسکي (ګيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبې کوي. په جوزباندې د مردکوپه شان لوبې کوي اويوه ټاکلې اندازه جوزپه منځ کي ږدي . هرچاچي لوبه وګټله، جوز دهغه مال سي

ډېرې وړوکي نجوني په کوڅوکي ليدل کيږي خوچي اته کلني سوې، نور نو دوی په "پرده" کي سي اوله خپلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه ويني . دوی دکورپه بنځمنوکي شامليږي اوله "برقع" يانځي چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندې له سرڅخه ترنوکه پوري پټه وي اودسترګوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چي لارپه وليدلای سي. وړوکي نجوني کلمه دکورپربامونوليدل کيږي چي Ring of roses ته ورته لوبې کوي ياپه ناوکيو (نانځکو) سات تېروي ، ياپې ځانته دلوبوکور يا دوکان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لوبه ارزوداده چي انګريزي ناوکی(نانځکه) چي انګريزي جامې يې په تن وي، ولري . څکه ددوی ناوکيانې له زړوګودړانوڅخه جوړې سوي وي اوددوی په شان يې زړې ګودړې په اغوستي وي.

د پنخم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړي ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژوري" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي يې « زالو » بولي ، يو راز چنجی دئ .دناروغ تمې نه يې دنواوزوب دزېښلوله پاره وراچوي . (م.و)

(۲) مولف دلته « مرجني » د بوټونو په نامه بللې دي . مرجنه يا پنه ، چې په پارسي يې « پيزار » بولي ، له څرمني څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مبخ نه کاروي ، بلکې په غښتلي سپښسي يې کنډي . « چاراشه » او « دوبېلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دمرجنډوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان مرجني ډېري ظريفې او قيمتي دي (م.و)

(۳) افغانان په ودونوکې شرعي حد (خلورښځې) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاه کوي - خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترخلوروزياتې ښځې هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.و)

(۴) داتیوري اوس دعلمي څیړنوپربنیادیوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کې اریایان دي.(م.ع)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دئ. واقیعت داسې نه دئ (م.ع)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چې پخوانی نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (م.ع)

(۷) دلته له بنوونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسې دي .

(۸) په متن کې(Rubarb)راغلی دئ چې دمولف ناسمه اورېدنه څرګندوني .

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازېربغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسې مواردوکې د(Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چې ماد"غرنیوافغاني قبیلو"ژباړه ورته مناسبه وبلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چې له سپېنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولې په پاکېږي.

(۱۲) ما (هوتك) اورېدلي دي . چې جویه دسیاسنګ په شاوخوا کې هم جوړېده .

(۱۳) دغې آلې ته دکندهار پښتانه پوك یا پویکه وایي (م.ع)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات، شاپېرۍ اوپېريانيان ، يوه نادره افسانه، فالبينان ، داقليم بدلولو له پاره دکورپرياموبو باندي دماشومانو سندريزه دوعا ، بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال ، داميرلوی طبيب، نصوار، په ژمي کي دتودولوطريقه، وخت څه رازتېرېږي؟ ، دبېلابېلوطبقو ودونه ، جنازې .

داخلك ډېرخرافاتي دي اوډېرروږېږي، ارواوو، شاپېريواو پېريانيانو باندي کلکه عقيده لري. زياتره نکلونه يي (ددوی خبره) دهمدغو بنو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکيسوباندي زيات باورلري ان ترديږ چي نارينه لادشپې لخوا يوازي کوم ځای ته ځي، احتياط کوي. که يوسړی دشپې له خوا په يکړسر (يوازی) روان وي، عموما به يې لوړ ږغ واوري بيا به پې ويني . ځکه دتګ په وخت بنه په لوړاواز سندري وايي ياپه خوله شپېلکۍ کوي.

زه چي کله په مهمانخانه کي اوسېدلم، يوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له اميرسره مي څوساعته تېرکړي وو . کله چي له دروازې څخه کورته راتلم ومي ليدل چي يومهتر (دآسونو روزونکی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغيرعادي ږغونه اوشپېلکۍ له خولې باسي . زه چي يې وليدلم، شپېلکۍ يې بندکړ. زه په تعجب کي وم، چي ولي يې دعادت پرخلاف شپېلکۍ کاوه خوچي خونې (کوټې) ته راغلم په علت يې پوه سوم، چي داکارېې ديوه عصبي شاك(ببرې) له امله کاوه اوراته څرګنده سوه، چي زمايوه هندوستاني نوکرپه ټوکو کي مخ تورکړی ياپې خپل طبيعي رنګ يې زيات تورکړی و ، شونډوته يې سپين رنګ ورکړی ، پرسترګو يې هم دسپين رنګ کړۍ کښلې وې . دوې پوستينچې (١) يې پرڅپه مخ اړولې وې داسې چي دپوستکي ببره خوايې برسېره سوې وې، لاسونه يې ديوې اوبنې يې دبلې پوستينچې په لستوڼو منډلي وو او د پوستينچې تنې يې کلکې پرملاباندي غوټه کړې وې. د پسه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوست ببره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته چې په زړه پوري نه ښکاریدله . زمادکوټو ددهلېز په دروازه کې داوروتنو محافظ گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرپه داسې حال کې چې پرلاسو اوزنگنو یې تگ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنږدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز یې وربانندې رمباړي وهلي وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېری ورته راغلی دئ، خپل توپك وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنی دروازې پرلورپه منډه ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نورپه تېښته کې وو، بیده و اوکله چې دنورو په غالمغال راوېښ سو، راپاڅېد، سترگې یې بلا (پېریان) ته موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېری وروسته دبرنډې په څنگ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان چې چای برابروي) . چایداریوازې پخپلو چوړتونو کې ډوب پریوه وروکي ټغرناست او کرکۍ ته یې څنگ لگولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خوربېدویا تېښې کېدوکې دې رهی ووهي ، خان یې له کړکۍ څخه لاندې وغورځاوه اوله خوني څخه سملاسي ووت. نورخلك چې له دغې بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت له پاره ټاکل سوي وو اوټل به زما دناستې په کوټه کې تیارحاضرو. کله چې یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترگه سوه ، دوی په منډه تربلې دروازې په تېښته سوه اوپه تېښته کې یې مېزونه اوچوکۍ ټولې سره گډوډې کړې وې . بلاپه بله کوټه کې له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوترې تم سوې وه . وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا ناوه . په دغه حال کې زه هم ورورسېدم اوټوله کیسه یې راته بیان کړه . داربدلي کسان ډېرخجالت اوشرمېدلي و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په تېښته کې لومړی تن نه و. دی ځکه وتښتېدچې نورپه تېښته کې سول . په هرصورت دېېري اوډار اغېزه ان پخپله پرېلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ، چې څوشپې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل سرکي خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توگه داسې تصورموجودو، چې شاپېری په شاوخــــــواغرونوکي

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانوډله ـ پخلنځی يې شاته دئ

اوسي. سره له دې چې ددوی په عقیده شاپېری په مجموع کې بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېریو له استو گنځایو څخه خان لیري ساته . شاپېری داسي ښوول کېدي چې له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، ډېري ښکلې جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلې مشري پسې وي . دتگ په وخت کې نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود، چې شاپېری له انسانانو څخه ډارېږي اوخانونه ځني پټوي . یوازې یې هغه کسان لیدلای سي، چې له لاري څخه په گوښه ځایونو کې بیده یا پټ وي . ویل کېده چې شاپېری په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چې ماشوم دي دشاپېریو استوگنځایوته پرېښوول سي خکه هغوی به یې ترځپل افسون(جادو) لاندې راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چې داکاربیا دماشوم موروپلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کې چې خلك ډېرځني ببرېږي اودېولونه توضیح کېدونکو پېښو پېرو پرهغه باندې اچوي ، یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چې دهغوکسانو دډارورنکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخې چې فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروڅرگندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدووروسته دهربوټي یاگاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چې شیطانان په شپه کې دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چې خلك دخوب پروخت سراوېول بدن په تلتك یا روجایي کې پیچي . دوی په خونه کې یوازې نه بیدیږي . هرومروبه څوتنه یوځای وي اوکله چې به مي ورته وویل زموږ په هیوادکې هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کې یوازې بیدوي ،زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چې په جلا کوټه کې یوازې دشیطان له ډېري څخه نه څملي ، خکه ..ای څوك ساتي ، بلکې وایي چې په موږکې دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، خکه که په شپه کې څوك یوازې بیده وي ښایي روې دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چې برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکې پورته اوله ده سره یوځای په هواځرخېدله . تـردې اندازې، چې

په پای کي ورسره سربدااله سو اوپه همدې وخت کي يې د ېرعجيب وغريب ږغونه اورېدل . کله چي ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته يې وويل، چي د ه ستر کي پټې نيولي وې اونورڅه يې ونه ليدل . شك نه وچي د ه خپل سر په تلتك کي پېچلى و. په هرصورت ، ده دبلې کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي يې له بيااستوګني څخه ټه وکړه . داراته څرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېرې په مقصد داچل جوړ کړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پراغلې وه اودغه تکليف يې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چي دی پکښې بيده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخيستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې کتلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بېد ېدلو څخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفترد کوټې دچت ټوکرراشيوه سوی و. داپوه عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر راتوييږي ، څه موده وروسته دومره وزن پيداکړي، چي دټوکره يوسرپابل سر، ژرياپه خنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولوېږي. اوکله چي زه دخرابۍ دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وويل چي دابېله شکه دشيطان کاردئ خکه په ترلو کړکيو اوقلف دروازه کي داکاربېله شيطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلايل ويل بې فايدې وه.

دشيطان په باب يوافغان يوه بله کيسه هم راته وکړه اوهغه داسې چي يومابنام له ملګرو سره تربانډاوروسته کورته راروان و. کورته دتګ لارېې په هديره کي تېره سوې وه(دلته هديرې دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد . په هديره کي ديوازې تګ تصورېې غېرې وتښتول خوبيايې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنږدې سو، ويې ليدل، چي مخي ته يې له مخکي څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبيرته ورکي سي . دې پېښې سخت وېېراوه اوګامونه يې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخي ته يې لو اشا(٢) ودرېده. دبل انسان په ليدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنږدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دي(ديخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کيږي) اوسترګي يې دستوروپه شان خليږي. هرڅومره چي و اشاته ورنږدې کېږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي د ده ترسراوږي اوتري تم کيږي . دی مخ ښني راړوي اوشاته په منډه ځغلي خوهغه کورچي دی ښني راوتلی و دپيښي له ځای څخه دده ترکورډېرليري و، ځکه نوده له خانه سره وپتېيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي. کله چي هديري ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداځل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ښني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پور ي بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديري ته بيخي ورځرمه پرلارپروت دئ . په دې ډول دی وژغورل سو.

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په ګندمك(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اوېهله دي چي دوېښېدلوېه علت دي پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودېوال چي دی پکښې و، له مخه ليري سواودديوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګرېزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ وروغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمۍ په شان تك سپين او هيبتناکه ښکارېدل. داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره بېهوښه و.

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چې انګرېزانو لويي خاوريني مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډېري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې، چي يوازي خولې يې ښکارېدلې . وروسته نودوی(انګرېزانو) دغټوګاروترشاخانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو، چي اوريځي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريځي يوه کوچنی ټوټه مرتباني ته ددننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټي پرېښوولې اوپه دغه ن کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريځي يې ټوټې ټوټې ښني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وړاندي کړې. «سفنج» او «اوريځي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافسانې دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازاربنه تود دئ . ديوه

سفریاکوم بل نوی کارد پیلامې له پاره دبختوري ورځي دښوولو په باب ددوی پرپېشګویۍ باندي کلکه عقیده سته .امیراودشاهي کورنۍ غړي هرېوځانته فال کتونکي لري چي دهري مهمي چاري دپیل کولو له پاره دبختوري ورځي په باب مشوره ورکوي اوپرځنګ یې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی پېشګویۍ ترکومه ځایه چي مااورېدلي دي، مبهمي اوناځرګندي غوندي دي . البته دوی دامیردراتلونکو پېښوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوبونو تعبیر هم کوي ځکه خوبونو ته دخبرداری ورکولو دعلايمو اودخلکو دلارښونو په سترګه کتل کیږي . داچي امیرترڅلوروښځوزیاتي چي قرآن اجازه ورکړې ده، نوري ټولي ښځي طلاقي کړې، دهمدغه شان یوه خوب نتیجه وه . حتمي نه ده چي دراتلونکو حالاتودپیشګویۍ کولو له امله دي هرڅوك هرومروعزت اوثروت ته ورسیږي . مادهیواد دیوې لیري سیمي درې تنه ولیدل، چي پریوه ټاکلي نېټه باندي یې په هیواد کي دیوې ستري فاجعې پېشګویي کوله اودهمدې له پاره ځومیاشتي وړاندي دامیرحضورته راوستل سوي وو . دامیرحالت چي تل پریوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوړاندي کېدو پروخت دبدشګون لورته مایل نه و اوحکم یې وکړ چي پېشګویي کوونکي دي ترهغه وخته په زندان کي وساتل سي چي دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلی دئ . که یې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي اوکه نه ، مړه دي سي . پېشګویي سمه ونه ختله اودامیرحکم پرځای سو.

فال کتونکي دخلکو تالې ګوري اوپه ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېشګویۍ له پاره دجادو (Black art) له نورو وسایلو څخه هم کاراخلي . دوی په ډېري تېزۍ سره نومونه اوبختونه بیانوي اوکه یووخت ددوی له پېشګوییو څخه یوه رښتیاوختله ، نوبیا ددوی هري وینا ته په هروخت کي دحقیقت په سترګه کتل کیږي اوکه یې پېشګویۍ دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بیاهم خلك پېشګویۍ کوونکو نه ملامتوي . اوپرځای یې پړه پرخپلو ځانواچوي ځکه پېشګویي ګاني تل لږیاډېري مبهمي اوناځرګندي غوندي وي او خلك فکرکوي چي دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبیرکړي نه دي اوداکار دحادثې دسم پوهېدلو خنډګرځېدلی

دئ . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقايددنورو هيوادو په شان سره ګډ سوي دي اوکه ديوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستايل سي ، سمدلاسه بايد (نام خدا) وويل سي اوله شيطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شيطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځينوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم بايد وويل سي . دحيرانتياوړ داده چي دغه دشيطاني نظرڅښتنان بياملامتيږي هم نه، خوبدبخته (نحس) ګڼل کيږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ويل کيږي چي لاس يې بختوردئ.

دوی يودود (رواج) لري چي ترنوروزيات بايدوستايل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنيوی له پاره دببلاببلو کوروپږيامويانذي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلويانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبليږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پرببلاببلو باموپرپيوه ليکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکيو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچاښه اغېزه کوي . په تېره بياچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوک ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهيله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومياشتي دوام کوي اوداوخت ترېل هروخت زيات داندېښني وړدئ .

دکابل داکثريت خلکوخواړه ډېرېسيط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډۍ څخه عبارت دي . وچه ډوډۍ بيضوي ډوله اوتقريبا دوولس انچه اوږده اونيم انچ پنډه وي . هغوی چي وس يې رسيږي له وچي ډوډۍ سره مستې اوپنيرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چينايي شين چای هرکله له خوړو سره يوځای چښل کيږي . دابه ډېرغريب اوبې وزله سړی وي چي ديوې چاينکي چای له پاره دي دري پيسې (نيم پنس) تاديه نه کړای سي اوکه پنير ځني وباسي خونوبيخي يې بايد وس ولري . په دوبي کي مېوه پريوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پيمانه کرل کيږي . دوې پيسې يوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکارۍ درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کې اکثره خلك په کوڅوکې لیدل کیږي چې مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غروکې خودرویه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره يې وچوي . هزارگان چې دېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کې له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چې ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چې ورسره عادت نه وي ، تبه يې دېره سخته وي چې زیاتره څني مري .

کوچیان چې له جپسي(چټ) توکم څخه دي (۵) کوروونه نه لري په هیوادکې له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه ځایه بل ځای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دېرسرسخته توکم دی . دجواروېه ډوډۍ(سوړسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چې اومه يې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چې خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا ښورروا و ډوډۍ ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښي خواړه دي اویوافغان کولای سي په یوه ناسته کې ښه کافي اندازه وڅښي .

که یواوښ ، غوایانورڅاروي ناروغ سي اومړینه يې حتمي وي، غاړه يې ورېرې کوي (حلالوي يې) اومروجه دوعا وربانندي واي چې حلال(خوړلوته قانوني) سي. غوښه يې یاپلورل کیږي یادڅښتنانو له خواخوړل کیږي . مایووخت یومرگې حاله اوښ ولید چې ببخي هډوپوست و، د رود پرغاړه يې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل يې مارکېټ ته نږدې يې ووژني چې غوښه يې ښه ترابسمباله سي . داسي ښکارېده چې غریب حیوان بایدپه هره لحظه کې چې يې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان دېرخوندورخواړه خوري چې سرېې پلواوکباب دئ . داورروستی يې غوښه په مرچ اومالگه کې ښه اخته کوي اوپه سیخانوکې يې پراوربانديِ کړوي . (د پسه وروِن چې پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشایې نجلۍ دناوي جامې پسي وړي

(دمولف رسامي)

کباب دی) پلو ډول ډول قسمونه لري اوله وریجو ، مسالواوغوړو څخه جوړیږي . وریجې اوغوړي جلا جلا ایشول کیږي اووروسته بیاپه غاپ کې سره ګډیږي . ترشي باب ، اچار ، شیریني باب ، میوه اوډوډۍ هم خوړل کیږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تیاري اوله چایوسره چلم هم په دوره کې وي . ټول باید دغه تمباکو وڅکوي . کابلیان هره ورځ زیاته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چې وروړسیږي ، څښي یې .

ښځې دنارینه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دی خونل یې دغبرګېدووړنه بلکې سیده وي. تمباکو ددوی دخپلې مځکې وي اوډیرتوندبوی لري ترزیاتې اندازې دسوځېدونکې ګوډیبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی ښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتیا اونیکمرغۍ دواړونخښه دي. ټول خلک چې وس یې ورسیږي، ترېزي پوري خورک کوي اوپه نتیجه کې یې زیاتره نارینه اوښځې تراندازې زیات چاغ(پنډ) دي. داروانباد امیرلوی طبیب(۶) دومره خپتورو، چې پرلارې تللای نسوای اوپراوړو به یې وړی . یوبل سړی دومره پنډ و چې دخپل ځان کارېې لاهم نسوکولای . مینځیانو به دکوچنې ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وویل سوه چې یووخت یې دخپل بدن دپرکرغیږن بوی احساس کړاوهرڅه چې یې وکړل ، بوی ورک نسو . په پای کې بوی دومره ناوړه سو، چې مینځیانو ته یې حمام ته دیوولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چې یې له حکم سره سم لمباوه . مینځیانوته څرګنده چې دتعفن(بدبویي) سبب هغه مړه چونګښه وه چې دده دخېټې په یوه درزکې بنده سوې وه . هیڅ شك نه و چې دادې دسړي وروستی غسل وای اومرګ ته دې یې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کې عام دي. غریب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه یې میدوي اوپه خولو کې یې اچوي . نورکسان بیاداسې هم سته چې له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دپېزې نصوار غوره کنې .

یوازې په لویو کوروکې بخارۍ سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکې، چې دژمي په میاشت کې دخونو دتودولوله پاره دزیاتې اندازې لرګیو

د رانيولو وس ولري . دټولو کوروددروازې او کړکۍ سمې اينسوول سوي نه وي اودبادچلبدل هغه خوني لاپه نه زغمبدونکي توګه سړوي چي غټ اوړيکنبې بل وي . يوازې هغه کسان مستريح وي چي په پوستينونو کي ناست وي .

دسونګ موادو دلګښت لږولواوشپې وورځي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلۍ» ولري . دايوډول مربع شکله لرګين مېزدئ چي دخوني په منځ کي اينسوول کيږي . ترمېز لاندي يوکوچنی سوری لرونکی اوسپنيز بکس (منقل) پروت يا پرېښوولاړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمېزدپاسه يوغټ تلتك غوړېدلی وي چي ميزاوداورمنقل دواړه يې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چي دخوني دفرش زياته برخه يې نيولې وي. په اوسپنيز منقل کي سکاره تازه کيږي اوکله چي ښې سکروټې سي ترمېزلاندي يې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپريږي اوډېرزيات يې ګرموي . تردغه رازپوښښ لاندي ، سکاره ورو ورو بليږي اواورڅوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانرۍ نيالۍ اوبالښتونه اينسوول سوي وي . دخوب پروخت يا د ورځي له خوادناستي په وخت کي کارترې اخيستل کيږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنۍ ، پلار، مور،زامن اوماندينې ګاني يې، لوڼې ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بيدېږي اودڅوپيسو سکروټه بيه ډېري سړې شپې تودوي . دصندلۍ يوتاوان دادئ چي داورپه لوګړی سرکي دسکرو دودزيات وي اود Nausea ، سردرد اوکله کله دخپه کيدلو سبب کيږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلۍ څخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زياتره دروماتېزم په ناروغی اخته کيږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنۍ ، نراوښځي په يوه کوچني چاپېريال کي تريوه تلتك لاندي بيدېږي . همدغه علت دئ چي ځيني کسان صندلي «دشيطان بازۍ ډګر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلۍ څخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې يې قات، سراونوربدن يې په بېروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول دډېرسخت ساړه بادپه مقابل کي دځان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پيره کوي ، ديخنۍ له لاسه ترمرګه ورسيږي .

په کابل اونوررولويوښارونوکي وخت د «لمريزګړۍ» Sundial (۷) په واسطه

تاکل کیږي خو بیا هم د وخت دورځني توپیر د معلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . د دغو ګړیو په واسطه د وخت معلومول په تخمیني ډول دي ځکه ګړۍ د نور و عرض البلدو له پاره جوړي سوي او هغه د واقعي وخت پرځای د مقناطیسي شمال پر لور عیار سوي وي . یوه ورځ ما د واقعي وخت تر معلومولو وروسته امیر ته وویل چي د غرمي توپ (۸) ترخپل وخت شل دقیقې وړاندي وویشتل سو ، خو امیر وویل چي دا ښه کار و سو ځکه پر خلکو به د ماپښین لمونځ نه قضا کیږي . هره ورځ خلکو ته د غرمي وخت د توپ ویشتلو په واسطه اعلامیږي او هغوی چي ساعتونه او ګړۍ لري ، وړ باندي عیار وي یې . په نسبتي توګه ډیر لږ خلک د ساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یا نیم ساعت وخت په توپیر چندانې پروانه کوي. دغه بې پروایي د عددونو په برخه کي هم سته .خلک په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي او تر هغه لوړ عدد په «تومن» سره ښوول کیږي . له تومن سره نور اضافي شمېر عددونه هم بیانیږي . ځیني خلک حتی داوونی ورځي نه پېژني او باید ورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه او واده کول د اروپایي هیوادو له جالبو پېښو سره د زیاتوالي خونو له مخي توپیر لري . یوغټ توپیر یې ذادئ چي نارینه د واده تر ورځي وړاندي خپله نجلۍ لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه د خپلو مېرمنو او د کورنیو د ښځو په باب خبري نه کوي او له سړي څخه د هغه د ماندینې په باب پوښتنه یو راز سپکاوي ته ورته عمل دئ او له هغې سره دیو راز اشنایي څرګندونه ده . په دغه راز شرایطو کي په دي باب دیوه نارینه احساس د مستقیم پوښتلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه راز نجلۍ سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، د نارینه د تشویش ، هیجان او اند ښېښني تصور ځوک کولای سي . ځکه ښځي د نارینه وو په څېر د رنګ او ښې له مخي توپیر لري . یوه ډېره بدعمله ښځه به د حوري په شان ښکلې وي خو یوه ډېره بدرنګه به بیا په افکارو کي ډېره ناولې نه وي .

د معتبرو خلکو په منځ کي د هلك و نجلۍ د کوژدو پېښي مستثنی دي ځکه

هغه دکورنیو دمشرانو له خواتنظیمیږي . کله کله خوانان هم له هغې برخي سره داړیکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چي بایدواده ورسره وکړي. معمولاً نارینه دبلي برخي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چي دغه اراده یې دېرژردخلکو په منځ کي تیته سي . بیانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېشنیهادونه کیږي اودیوي یابلي په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ څکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوباکفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کي دپیسو یانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چي ازادخیاله وي که تندخویه .

په هرصورت ، کله چي جریان دې حدته ورسېد ،چي نارینه دنجلی دکورنی ددریغ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب ډاډه سو اوزړه ته یې ولوېدل چي دنجلی پلارخپلي غوښتني وروستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانوښځینه خپلواني ورلېږي چي نوري ستونزي وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروسمسایلود ډاډمن حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چيْ تړون بشپړسو، بیانو دکوزدې محفل اوژریاوروسته دواده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کي دلګښت اوسپلمستیا موضوع د تړون کوونکوکورنیو په بډایي اودریغ اړه لري . دشاهي کورنی دغړو اونورولوړرتبه خلکوپه نظرواده د درو ورخوتماشه ده چي یوزیات شمېر خپلوانواودوستانو ته بایدپکښې مېلمستیاورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزیك اونوروشیانوباندي زیاتي پیسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبډایي له لحاظه توپیر سره لري خوپه ټولوحالاتو کي هدف داوی، چي داړوندوخواوو ډېرزیات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پوروي که په دار، باید ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کي دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زیات توپیرنه لري . کله چي دواده مراسم پای ته ورسیږي ، ناوې په یوراڼډولی(جوپان) کي دزوم کورته بېول کیږي . پخپله زوم له خپلوزیاتو خپلوانو اودوستانو سره چي پراسونو سپاره وي ، له ناوي سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدوکي دټوپکو ډزي کوي. ددوی په مخ کي ډډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کي نڅاګرنڅاوي کوي . دټوپك ډزي دپخوانیوختویادګاردئ. پخوا چي به یوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زورياپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرخين خپل مخ ته کښېنوله اووبه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقيب ورپسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازننداري نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوخې اوراخي ، ځکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح ځای ته ورځي(۹) . دوی په کوځه کي کله کله ليدل کيږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي(ښځه ترنارينه وراندې اوحتی څنګ پرڅنګ تلای نسي) اوبه هغې پسې يې يوې نجلی ملګري ياله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چي په يوه بوخچه کي تړلي اوپرسريې ايښي وي ، ورسره اخيستي وي . دوی په مخ کي يوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اويوبل له نری تولکي سره روان وي . دواړه خپلي هڅي کوي چي له خپلوسايلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوبه دې ډول دواده جريان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغريبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کي وويل سول چي په خينوافغاني قبيلوکي دواده يوپخوانی رواج سته چي ددوی له رواجونوسره توپيرلري. په هغوی کي که کوم نارينه وغواړي له يوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کيږي چي دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندينې کارواخلي. که په نجلی کي دمورکېدلونښانې ځرګندي سوې ، نوبيې ودوی اوکه ځرګندي نه سوې ، سړی آزاد دئ چي واده ورسره کوي اوکه ترې جلاکيږي اوبل ځای دکومي بلي داسي ماندينې تلاښ کوي چي دکورنی جوړولو وړتياولري (۱۰) په افغانانو کي دزوی پيداکېدوهيله ډېره قوي ده . په داسي حال کي چي دزوی زېږېدل له ستري خوشالی سره يوځای وي ، خودنجلی داېه خاموشی سره تېرېږي، دنجلی پلارډېره ناخوښي ځرګندوي اوبه دغه وخت کي نه غواړي خپله ښځه ووېني اوکله چي يې دوخت په تېرېدو سره قهرسوړسو، بياورسره ګوري.

دمړي ترښخولووراندې مراسم داروپايانو مراسموته ورته دي ، يوازې دومره توپيرلري چي مړي بايد په هماغه ورځ چي مړسوی دئ. ښخ سي اوکه يوڅوك په شپه کي مړسو. بايد په سبا سهارخاورو تــه وسپارل سي .کله چي څوك مړسي،

د بدایانورد واده مراسم ـ ناوې په ډولۍ کې (دمولف رسامي)

ملایان ورته راوستل کیږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولادورځرمه وبالي پرغاړه سرته رسیږي)، دښخېدلو په توکرکي یې پېچي اوښخېدلو ته یې تیاروي. دغه توکرته «کفن» وايي چې زموږ «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ. له تابوت څخه کارنه اخیستل کیږي. کله چې مړی ښخېدلوته تیارسي، ملایان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره یوځای برخه اخلي. خپلوان یې مړی ددې له پاره گوري چې شخص رشتیاهم مړدئ کنه؟ وروسته دمړي جسد پرچارپایي ږدي اودهدیرې پرلارنږدې مسجدته یې وړي. هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونوریې نودښخېدلوځای (هدیرې) ته وړي. په هدیره کي یې قبرمخکي له مخکي تیارکړی وي. مځکه یې ددریو فوټوپه اندازه کینلې، په منځ کي یې دمړي دجسدله پاره لحدجوړکړی وي. ددې له پاره چې دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي، پرلحد باندي دډبروغټې ټوټې ږدي. مړی په لحدکي پریوه بغل پرېباسي، داسي چې مخ یې دمکې پرلوروي چې په دې ډول دقیامت ورځ په اسانی سره ووینې. وروسته قبرډکوي. دمسلمانانوپه عقیده دقیامت ورځ له مکې څخه پیل کیږي. د قبر پر سرباندي ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره جگه دروي. دغه ډبره زیاتره زیږه اوناتوږلې وي مقصد هره ډبره چې شکل یې ددغه ځای له پاره مناسب وي، ورباندي دروي. دمهمو کسانو پرقبرونوباندي منظمي توږل سوي ډبري چې دمړي نوم پکښې کینل سوی وي، دروي. داکارددې له پاره کیږي چې دخلکوقبرونه په نخښه سي. خینې دغه ډبري دامیرمرحوم له خواخپل تعمیرته نقل سوي څکه یوخویې کیفیت ډېرښه اوبل یې رنگ ښکلی سپین و. په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ (۱۲)

ترښخېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډیږي اوهورې یې دکورنی له خواعزت کیږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسلیت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) یې ورکړې وي، چای اوخواړه تهیه کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کي دودده. دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولگښتونه خورازیات وي اوډېرکسان یې نبستمن کړي دي. که یې په وس پوره وي که نه، هڅه کوي چې تر نـــورو کسانو یـــا خپلو

گاونډيو زيات او ښه لګښتونه وکړي ، ځکه نواوسني اميردټولو دغه رازلګښتونو دبنديدو قانون راويوست اوحکم يې وکړ،چې ددغوعمومي مراسموپرځای دي،خصوصي مراسم جوړسي اوبوازي دي دمړي خپلوان پکښې مبلمانه سي.

کله کله داسې هم پېښېږي چې مړی شخص دومره غريب وي چې دکفن رانيولو له پاره يې کافي اندازه پيسې چې صرف يوشلينګ يازيات وکم کيږي . موجود نه وي . خپلوان يې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانيولو پيسې يې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زيات پېښيږي ځکه خلک کال په کال نېستمن کيږي .

دشپېرم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ . چي داستر پرخای يې د پسه يا اوزګري پوست ګنډلی وي . دغزني پوستينچي مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کي د (بلا . ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسېدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسو لاندي موږدغسي اشاوي يو

(۳) ګندمک کابل ته نږدې ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه ځای کي له انګرېزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع — ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د ګندمکتړون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه - اوريخي ته خوبه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کوچيان له چيني توکم سره نژادي اړيکي نلري . (م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : At the court of the Amir) دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي — پښتو قاموس کي کښلي دي « لمريزه ګړی (چي دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) ، دلمر ساعت . »

(۸) دغرمي توپ دافغانستان په زياترو ولايتو کي ويشتل کېدی . په کابل کي دتوپ ويشتلو ځای اوسني باغ وحش ته مخامخ دګذرګاه سرك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولي نه دئ اورېدلی . (م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولي نه دئ اورېدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني ترواده دمخه له ناوي سره يوځای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کي دهلك ونجلی نکاح تړل سوې اوپه اصطلاح مېره وماندينه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منځه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختي خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه ...ك باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښې کينل سوي وي (ژباړونکی)

اووم څپرکی
امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچینلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازي

په افغانستان کي دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له بنه مرغه دنړۍ یوازي په یوڅوبرخوکي دغه رازحکومتونه سته ، ځکه دغه رازحکومت دېربنه شیان دېرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کي لڅامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتي وهلای سي . له بېلابېلووزارتو اودفترو څخه ټولي مهمي راولاړي سوي مسالې دوروستي قضاوت له پاره باید ده ته ورووړل سي . دهیواد په بېلابېلو سیموکي ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خوا ټاکل کېږي اومقرریږي . ټول بندیان په هرتورچي تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغووظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته، چي دی بایدپاملرنه ورته وکړي . په هغوکي یوازي دجاسوسانو درپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندېږي یوڅوك چي دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهري مسالې داساسي ټکو په درکولو کي دزیات سرعت اودبېسارو کاروله پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چي خپل ټول

وخت اوپاملرنه یې هغه کارته چې سرته یې باید رسولی وای ، په خوبنی سره وقف کړي وه ، هغه کارچې له بسترڅخه دراپاڅېدو بیاتربېرته څملاستلوتروخته پوري یې دوام کاوه . له دې سره سره یې بیاهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسولیته مامورینو نسته والی دامیرډېروخت ضایع کاوه . هغه وخت چې دهیواد په خیراوښېګڼه پوري تړلومسالو ته بایدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقیق اوفیصلې په باب نه صلاحیت درلود اونه کفایت .په هرصورت دادحیرانتیا خبره نه ده چې امیرخپلومامورینو ته دډېرصلاحیت ورکولو په برخه کې محتاط و. ځکه هغوکسانو چې دکوچنیو مسالو په باب دقضاوت واك درلود ، له خپل واك څخه یې په سپین سترګی سره ناوړه استفاده کوله اوزیانمن سړیوخلکو دمامورینو له بېړي څخه امیرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. یوه موضوع چې غواړم اشاره ورته وکړم داوه چې داوښ یوڅښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وراندې سوی و. پرسړي حکم وسوچې محصول بایدورکړي خوپه څنګ کې یې داوښ دڅښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبیعي وه چې داوښ څښتن دغه ټول جریان اوبې عدالتی لمسولی و اویوه مامورته یې رشوت ورکړ،چې امیرته دده عرض لیکلی ورسوي . په داسي پېښوکي چې یوسرکاري مامورمنځګړیتوب کوي درشوت ورکولو هڅه باید هرومرو په منځ کې وي . قاضي ته داټول جریان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع یې د امیرمخي ته کښېښول اوورته څرګنده یې کړه چې دایوپخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چې داعلیحضرت ترفیصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه یې دوه اوښان دضمانت په توګه څني واخیستل سول . امیرته دعارض لیك تردې لړوروسته ورسېد خودامیرذهن اړول سوی اوامیرپه قهرسوی و. ده ته دسړي په رپوټ کې داسي وبربښېدل، چې غواړي دمحصول تحویلولو په انتقام کې دقاضي حثیت اوشخصیت زیانمن کړي ځکه یوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بندیخانې ته واستول سو اوټوله شتمني یې ضبط سول . ددوو اوښانو دبېرته ترلاسه کولوپرځای یې خپل هرڅه بایلول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې کتې . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې ځایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کې بیا ری نه وهي چي ددغه سړي په وینا کي څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکي چي دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره سترې فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چي خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کي زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چي ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کي چي مامورین سره پرسیږي اوبدایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چي په لوبه کې ترانداز زیات ټوپ ووهي .آخرله مځکي وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کي تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چي دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدګومانه دئ چي خپل ښی لاس دکیڼ لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده څکه داسي کسان چي پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو باید همداسي احساس ولري .

بل شی چي هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چي دخلکو دښېګڼې په ټولو چاروکي له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کي نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چي مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چي هرڅه دخپلو ګټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني ګټو اوشخصي منافعود په پام کي نیولو اغېزه ده، چي زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلې مځکي له کرني اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل ځای دکومي بلې دندې په تلاښ کرزي.

خلك وايي چي دافغانستان امیراوخلك سره بېل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چي دواړه دامیرپه واك کي دي خوپخپله یې خصوصي لګښتونه اوهغه لګښتونه چي حکومت یې باید تادیه کړي ، سره بېل کړي دي . مګردغه سره بېلوالی بس پرهمدې ځای پای ته رسیږي اوسخته ده چي څــــوك دې یې

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دیٔ . خوزه چي اوس گورم نوویلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. یوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي گټي پکښې وې . دحکومت په گوداموکي په عمده توگه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پېرودل سوي دي . پردې سربېره دورځنۍ اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زېرمه دي، چي دهیواد دبېلا بېلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواوررسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوې ده . په شخصي گوداموکي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي، چي له هندوستانه رالېږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هورې هم نه پیداکیږي . داړتیاوړورځنیو سامانوپرته نورډېرلږمواد گوداموته ځي اوبیرته ترې راوزي . زیاتره شیان چي اېښوول سوي دي، وریسې هېرسوي دي . دگودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې گودامدارانو ته. ځکه دموادو لیکلي ثبت په منځ کي نسته . یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له ماڼیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوگنې ماڼۍ چي دخان له پاره یې جوړي کړي وې ، دهیواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په ډېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې . ډېرښه مېزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اویایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده ډېرټینگارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه .

دده خواړه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات ځارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ډوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوځوتنه نوروعسکربه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په ځوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخي ته کښېښوول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښیي چي خواړه له زهرو څخه خالي دي . له

امیرسره تل څو لوړرتبه مامورین په ډوډۍ خوړلو کي ملګري اوډیوکوچني میزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه میزمخ ته پرمځکه باندي یواوږد ټوکرغوړیدلی اوډپاسه وربانديبل سپین ټوکر هواروي . دټوکره (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي (پلټۍ یې وهلي وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس ډوډۍ خوري، لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرټولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډیرښه اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولي وي . وچه ډوډۍ معمولاً افغاني (نان) وي (هوارکیک) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي . داډوډۍ دکوچنی ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګریزي هغې ته ورته وي .

که یوانګریز له امیرسره میړۍ خوري ، بیل میز ورته ږدي اویوهندوستاني اشپزاومرستیالان یې په انګریزۍ طریقه خدمت ته تیاروي . دچښلو له پاره نوموړی اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیریې دهمدغه وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي مذهبي عقیدې سره سم اوبه چښي .

دامیردچښنګ اوبه دده دنورو خوړو په شان په ډیره جدي توګه مراقبت کیږي . یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واک کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل تن مسوول لري . یوبل حکیم (ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبری مقامونه نه دي ، بلکي ډیرکراونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډیرانديښمن وي اوترڅو چي دامیردر ارامیږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوبه خوراک وچښاک کي دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوبه یوه یادوو برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي . دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراک اوچښاک

امیرعبدالرحمان او مامورین يې د ماښامنۍ ډوډۍ پرمهال (دمولف رسامي)

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهۍ دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړې یاسفرله پاره په هره شپه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروخوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې دوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي بوشمېر چټکي غاتري (کچري) دسفریه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه ټوپك دکارتوسوله قطیو سره خوړندوو اوتربالښت لاندي یې دوې درې ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» ګارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه ګارډامیر دڅوورځو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای څکه یې نوبه وظیفه کي ولاړو کسانوته په روڼ سره هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنۍ تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیارۍ کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجوورانـدي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړۍ خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له ېېري عادت سوی وي. څکه په دغه راز حرکتونو باندي ترورخي ، چي ټول خلك ویښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دړاندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وړاندي کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردې چې اجازه ورکړه سي لومړي بايد دوی په دروازه کي دگارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړي وای . امير دېرپرکاره سړی و. ټول ليکونه به ، چي وررسېدل ، کتل به يې اوترڅوچي بېدېدئ خواب به يې ورکاوه . په دې کي به يې ډېری نه واهه، چي نورڅه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چي به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اورول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچي به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهري ورځي کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

اميرپه حرامسرای کي له خپلو ښځوسره دېرلږوخت تېراوه اودايي عادت گرځېدلی و . کله کله به يې يومابښام هغوی ته

ورويوست . په مجموع کي يې دښځو په باب نظر دېراوچت نه و.کله کله خوبه په ځرگنده توگه دښځي دژبې ، درواغوويلوته دهغې دميلان ، په هر ارزښتمن کارکي دهغې دنه قابليت اوددروغجنې ميني په باب ږغېده . (دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامير مشغوليتونه اوساتېری محدود اوساده وو .دی به په پسرلي اوددوبي په سرکي څواوونی په خپلودوبنيو (تابستاني) ماڼيو کي اوسېدئ اود ازادي هوا اودگلانو له ورمه به يې چي دی يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چي دپغمان پرلورله ښارڅخه څلورمېله واټن لري ، زياتره تلی . داماڼی په دوبي کي دده دزړه دخوښې ماڼی وه اودژمي ترراتگ پوري به پکښې اوسېدی کله چي به ژمی سو، بيرته به دښارگرمو ماڼيو ته کډه سو . اميرپه هره خونه کي چي و، زيات گلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کي چي په کابل کي گلان نه وي، ده ته به يې له جلال آباد اونورو هغو سيمو څخه گلان راوړل ، چي

ترکابل به ښیښي پرتې وي اوتوده آب وهوابه يې وه . يوه ورځ زه له اميرسره ناست وم اودی دخپلو ګلانو په باب رغبدی . يوګل يې دبوييدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سملاسي يې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنګ يې الوتی اوزنګنونه يې رپږدېدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه ډېرېېرېدی اوغالبا به يې دنوروپه شان زيات احتياط کاوه، چي اميريې په بېره باندي پوه نسي . کله چي اميرسراپورته کړ اوباغوان يې وليد . دګلانو دنه بوی کولو پوښتنه يې تري وکړه .باغوان خواب نه درلود يوازي يې پروچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه يې وغوښته . وروسته اميرډېاکلو لاروچارو په باب چي بايد کارتري واخلي ، ورته ورغبدی اوخبرداری يې ورکړ،چي که راتلونکي کال ګلان ښه ورږم ونلري بيانو «زه پوه سه اوته» . وروسته يې رخصت ورکړ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله اميرهغه چمن ته پرآس تلی يابېول کېدی، چي دهيليو ښکارخای دئ . خودده دپاچهي په وروستيو څوکلونو کي به يې دغه تفريح ډېره لږکونه خکه په دوامداره توګه دنقرس په ناروغی اونورومريضيو اخته و. دده کورنی تفريح شطرنج و اوپه هغه کي يې دومره مهارت درلود چي په دربارکي ډېرولږوکسانو ورسره سيالي کولای سولای . بل ساتېری يې دکيسو اورېدل اوکول و . دغه راز يې په خينو فارغوموختوکي دشپې ترډودۍ وروسته ، دمخه تردې چي بيرته دي ددولت دمشروظايف پيل کړي، له يوه يابل سرکاري مامورسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامير راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخيستله .

دددربارټوکمار دامير په نوکرانو کي يو په رسميت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس ګرزېد . کله چي به داميرطبيعت ختمه و دده وظيفه اميرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه يې سمه نه وي، ټوکي اوکيسي اودنکل دبيان په ترڅ کي دلاس حرکتونه ډېراغېزمن وي. دابه ښايي دهغوهڅونتيجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراتيټولو په مقصد کېدلې ، خکه ښځي هيڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارينه له نارينه وو سره يو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښخي نه

وينني . ټوكماران دشهزاده ګانو په ټولی کي هم وي دغوكسانو ته داميرله خاطره چاځه نه ويله ، كنه دهغوی ټوكي دعسكرو په يوه بارك كي لاهم مناسبي نه وې . داميرملګري مجلسيان ياغلام بچه ګان زياتره دخانانومشرانو زامن دي. دغه هلكان اميرته بخبنل سوي اودده دخدمت له پاره روزل كيږي . كله چي لوی سي ، بيانو ملكي ونظامي منصبونه وركول كيږي . دغه كسان اميرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلي دندې هم لري . ځيني دځراغونو ومشالونو دځای پرځای كولو مسول وي. ځيني دغالي، ځيني بيادكتابووكاغذونو اوځيني نوربيا دوسلو اونورو شيانو چاري پرمخ بيايي. هريو يې په خپله خانګړې برخه كي دموادو دساتني اوصفايي مسول وي . په وظيفه كي غفلت اونورجرمونه سملاسي مجازات كيږي اواكثره ډېرسخت . په يوه پېښه كي له يوشمېرهلكانو څخه جامې وايستل سوې ، دونو پرتنو وتړل سول اودژمي دشپې زياته برخه يې هورې تېره كړه . په بله پېښه كي ديوګدامدار پزه دځينو شيانو دغلا په تورپرې سوه . ټولو هلكانو بايد پاكي جامې اغوستي وي اودامیرپه حضوركي بايد پټه خوله وي يابې له ږغ وروغه تېرسي. دهغوی جامې ځل وبل اوزياتره يې رنګه بخمل وي، چي دسروزرو ښايسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولی اوبګړی يې ډېري قيمت بهاوې . اوسنی اميرچي ساده جامې اوپيكه رنګونه يې خوښيږي، پخپلو نوكرانو توري جامې اغوندي، چي دپادريانو چوخې ته ورته دي . دغه چوخې يې دتركي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږځه اوږدې ګنډلي وي . رسمي مامورين زياتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوكسانو چي ديونيفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندي په طلايي پټو ډېرخوشاله كيږي . داميرعبدالرحمن په درباركي ډېرو زياتو سركاري مامورينو اودغه رازغلام بچه ګانو بخملي جامې اغوستلې، چي ددرباريه ورځ به يې دوی ته مردانه ښه وركړي وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګرېزانو ته داميراحساسات بدل سول اوچاچي په درباركي دغه حالت كوت، ځانونه يې له دغي وضعي سره سمبالول . په دغه وخت كي سردارمحمدعمرخپل ميرېزی وروروسردارامين الله ته وويل، چي دپلار حضور ته دي له انګرېزي پاپېچو سره نه

خي اواحتياط دي كوي، چي په دغه راز مواقعوكي هيڅ رازانګرېزي جامې وانه غوندي . اميرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ کال دسفرله ناکامی څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي ديوافغاني استازي دټاکلو په نيامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، څکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. اميردغه رازدهند دحکومت هغوليکونو هم ډردولی و، چي په سرحدکي داپرېديو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغوليکونو څخه يوليك په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جوړسوی و،ولوست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تکرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليك ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دې وغندل ، چي دی يې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم اوداپرېديو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغېد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښ کړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته ډېربه قهروخکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و. ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموت په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي اميرېږني، په دې ښه پوهيږي چي د «موت زور» څه معنا؟) اودد ې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي ډېرسرکښ دي، بلکي ټول ډېرمتعصيب هم دي . اميرېه دې باب چي نومړي دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زياته کړه ، کله چي خلك يووار وپاڅېدل اولږڅه برياليتوب ته هم ورسېدل، بيانو دهرچاترکنترول وزي . دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانی شخړي اوبدی هم سته چي بايد حل سي . نوپه دې ډول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه کي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . دادده دټينګي اداري اودهغو خلکو په وړاندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روښونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلی دئ .

امیروویل دهدې ملاهیڅوك نه پېژني، چې دکوم هیواد دئ ځکه دده اړیکې ناڅرگندې دي . دشېرعلي په پاچهي کې ملا ته اجازه ورکول سوې وه چې له خلکو سره دخپل زړه دخوښې کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امیر) پخپله څېړنې وکړې دملا دفعالیتو لارې چارې یې کشف کړې اودهغه دنیولو ترتیبات یې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدی . هورې یې سمدلاسه شینواري اونورقبایل دده پرضد وپاڅول اوځومیاشتې یې ښه تکلیف ورکړ. هغه و، چې دځلورو زروتنوپه وژنې سره قبایل آرام سول . ددغو ټولو عملیاتو مسول همدغه شخص و.

امیروویل دهدې ملا په قبایلوکې سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سیموته خپل استازي لېږلي، هورې یې ددریو زروتنو په شاوخوا کې خلك لمسولي اوله خان سره یوځای کړی وو .خودجلال آباد والي په خبرسو اودخلکو مخه یې ونیوله . کله چې له خلکو څخه پوښتنه وسوه : تاسې دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جگړې) ته روان یاست؟ هغوی په ځواب کې وویل دوی ته دملااستازو ویلي وو چې امیردغه اجازه ورکړې ده . امیروویل چې دهغوی په مشرانو کې ځلورتنه شیخان اودوه تنه ملایان، چې دجهادزرغون بیرغ یې له خان سره گرزاوه . دکابل په زندان کې دي اودی پوهیږي چې څه باید وسره وسي؟ نورمشران یې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت کې و،چې امیرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوی دامیردعفوی دهغه فرمان له امله بیرته هیواد ته راستانه سوي وه ، چې څوکاله مخکې دټولو هغوکسانو له پاره صادرسوی و چې له هیواده وتلي وو. خوامیروویل هغو دووتنو درواغ ویل او ده ته په ډاگه سوې وه، چې هغوی دایوب خان مخبران وو اوغوښتل یې دده ددرباړټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده وویل ایوب خان اویعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېرې پیسې دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه کولو په لارکې لگوي . خوامیروویل «که دوی دغه پیسې ماته راکړې زه به هره اوونۍ اوهره میاشت خپل رپوټ چې رشتیا به هم وي ، ورلیږم .ځکه له ماپرته بل هیڅوك خبرنه دي، چې زه څه کوم . ان زماډېرباوري

مامورین لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »
دامیرغته هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوداو سطحي ته یې ورسوي . ښېله شکه که دده روغتیایي حالت سم واى ، په دې لارکي به یې ډېرڅه کړي واى. دی زیاتره پخپله خونه کي ایشارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړې وه، چي دتکیې وړخلك نه دي .
ده ماته وویل دهند له حکومت څخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل شوي دي، چي زه دشملوکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوې چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پېرم) اودانګلستان پارلمان به ښایي پردې کاربدګومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبري تعبیرولاى نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولاى . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګرېزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه واى ، انګرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکۍ سره کندهارته رسېدلاى نه سواى.له انګرېزانو سره دده دتړون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي واى اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلى واى . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځاى ده پخپله جنګي مهمات پېرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکارباید ونکړي . کله چي روسانو کښك ته خپله داورګاډي پټلی راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي ګټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولېږله اوپوښتنه یې ترې وکړله چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبوروو ، کنه ده ته ستونزي پاجګړه پېښېدله . ځکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چي دوی داورګاډي پټلی دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړي وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظرېې اوغوښتني پوښتلي وای.اوس چي دوی اورګاډې پخپل سراودخپلي هوساینې له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي څکه ددوی اوښان اوپابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده وویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولېږل چي په جواب کي ورته ولیکل سول، چي ښه کاردي کړی دئ . ده وویل دی انګرېزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي څکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اوده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسې ځای دی چي پکښي دېرخلك په یوارګډي خبري کوي اوپه یوه غته خونه کي د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دویناوو مطلب له منځه ورکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کي پیل سوې وه . امیروویل ده خوشېږ په دغه باب فکرونه وهل اواندېښنمن دئ چي روسان ښایي له دغي جګړې څخه ګټه واخلي اړدهندپرلور راوړاندي سي .خوکله چي به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (څکه ده په روسیه کي دتبعیدډېرکلونه تېرکړي وراوددوې په چلند اوپالیسي پوهیده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پیداسوه . څکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چي هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیوادونه چي دوی نیولي وو، په بې امنی کي وو ، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو ، چي ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چي ددوی ښځي اوماشومان دي ځني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چي په یوه وخت کي دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

Boers جګړې په باب ده وویل کله چي یې دلښکرودتلفاتو شمېرواوربد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کي ډېري تجربې درلودې اودهغو بیلابیلو تصویرو او نخښوله مخي، چي ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چي دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کي وو اوپښ وو خوانګرېزان پرهواره مځکه وربانديولرتلل . څرنګه چي دانسانانو بدنونه له پولادوڅخه جوړسوي نه دي ، نودا ممکنه نه ده چي دعصري وسلو دګولیو دباران په وړاندي دي چي په هره دقیقه کي وربانديوري، ودرېږي. ده وویل دی دانګرېزانو مرستي ته پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلك له بېړیو سره نابلد دي، که يې په هغوکي ولېږي مورال يې کمېږي (وارخطاکېږي) .انګلستان باید تل په دې پوه سي چي دی(امیر) تیاردئ ، چي له دوی یاهندسره اوږه پراوږه وجنګېږي . ده یووخت ماته کیسه وکړه چي دی په روسیه کي و اودروس وترکانو جګړه دتوډېدو په حال کي وه . له ده څخه وغوښتل سوه چي له خپلو پلویانو سره یوځای دروس په لښکرکي جګړي ته داخل سي . راته يې وویل چي اورېدلي مودي ته یولوی جنرال وې اوموږ غواړو چي ستاقوتونه وازمويو .خودی دروسانو له پاره جنګېدو ته مایل نه و په تېره بیاچي دده دهم دینه اوهم مذهبه سره جګړه وي. نو يې جواب ورکړچي ستاسي پرخوا دجنګېدوپه وخت کي به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه جنګیالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کي یو وي . دابه ښه وي چي تاسي ماته ددښمن په خواکي دجنګېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وړاندي دجنګېدلوپه حالت کي ووینئ ، زمالیاقت به درته څرګندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده وویل چي هغوی بیاهیڅکله ترې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امیردتېرو حالاتو په باب دخبروپه ترځ کي وویل چي یوڅاته ددغه راز تشویشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چي دی له روسانو سره هم دخپل هیوادپه ګټه اوهم له انګلسیانو سره دتړون په اساس جنګېږي ، بایدکافي اندازه پیاوړي وي .خوله دې سره سره ورته ویل کېږي چي تازیات مهمات پېرودلي دي. ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره دډېرښه چلندوکړي خوورته ویل کېږي چي تاقبایل دهغوی پرضد وجګړې ته لمسولي دي. بیاهم ده دخپل هیواد په ګټه په زره کي دډېراصلاحات اوریفورمونه درلودل خومامورین يې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتني اونظریې خان ته څرګندي کړي . ددې له پاره باید ده قوانین بدل کړي وای ، پرهــــــغوی يې فشار راوړي وای

اومرسته يې ورسره کړې وای چې خانونه اصلاح کړي او پرځنګ يې بايد بياهم زيارايستلی وای چې خلک يې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کې ژوند وکړي .
سره له دې، اميرعبدالرحمن يواستثنايي لايق سړی و. ده ډېرلږ حتی هيڅ تعليم نه وکړی يوازې دخپلو سرګردانيو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاريخ کې روزل سوی و. چې بياورورسته اميرسوی اوهيجان آوره داستان يې جوړکړی و. دی بې له شکه دافغانستان ډېرپياوړی واکمن و . خکه کله چې دی پرتخت کښېنوست په هيوادکي تربل هروخت زياتي خپل سری او بې قانوني وې . دچاسرپه امان کي نه و . هيچاخان خوندي کولای نه سوای .خوچې دی مړسو، يوه مسافرپه يکړسرکولای سودهيواد له يوه سره تربل پوري په امن کي سفروکړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم ډېرزړه وراوباجراته سړی و اوهغه څوک چې دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چې که له ده سره چابدکړي وای په ډېرې بې رحمۍ سره يې غچ اخيست .
ماته يې کيسه کوله چې يووخت دی دخپلي کورنۍ له نورو غړو سره په جګړه کي و اوپرته له څوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په يوه کلي کي يې يوې کلاته پناه وړې وه اودده يوه ملګري په نامردۍ سره خيانت وکړ اودده دپناه ځای خبري دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له يوزيات شمېرلښکرسره راغی اوکلايې محاصره کړه. په دروازه کي يې دده دتسلمېدو له پاره چيغي پورته کړې . دده دخپل سړيو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړيو شمېرهم بيخي زيات وو، څکه نوجګړه کول بې فايدې وه . ده پتيبلې وه چې له دغي ستونزي څخه په هره وسيله چې وي، بايد ووزي خکه دده نيولو دمرګ معنا درلوده . نوبې يولوی پوستين واغوست چې سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستينونه معمولا دشپې لخوااغوستل کيږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دکلاپه بغل کي تريوې کوچنۍ دروازې وروت ، تمانچه يې په لاس کي ترپوستين لاندي نيولې وه اودباندي په لښکرو ورګډ سو هغوی فکرکاوه ، چې داد دوی له خپلو خلکو څخه يو تن دی .په پای کي ده هغه ځای ته ځان ورساوه چې دښمن يې ولاړو اودده دنيولو انتظاريې کيښ . څوک نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوټينګ يې کړ .تمانچه يې پرځټ ورونيوله اوامريې ورته وکړ، چې ښوروونه خوري،که نه ځای

پرخای یې وژني . یرغمل سوی دښمن یې دهماغي کوچنی دروازې له لاري کلاته بوت، چي دی تررراوتلی و. دلته یې دده دژوندي پرېښودولو شرط داکښېښود ، چي دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چي له کلاڅخه کافي اندازه لیري سي . په دې ډول ده ته دتېښتي زمینه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) امیردکرکترپېژندني مهارت هم درلود اودداسي چاله فوټو (تصویر) څخه دهغه کرکتربیانولای سوای ، چي ده به هیڅکله لیدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چي یې زماپه مخ کي دخلکو دتصویرونو له مخي کړي دي ، زیاتره یې صحیح هم وو.ده دGladstones (۵) ، Bismark (۶) اومك موهن (۷)Mc Mahon ډېره ستاینه کوله اوویل یې چي دوی دخپل وخت سترخلك وو . یوځوتنه جنرال دده دستاینې ور وو ، نوریې زیاتره غندل . خودجنرال وایټ General White له خوایې دلیډي سمیت Lady Smith دفاع د بویرجګړي یوه ډېره ځلانده کارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کي يې Shagrasi ليکلى دئ چي سم نه دى . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللاى سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد ، عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکى و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پښتنيلك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولي خبره ده ، چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوتريولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چي د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوى ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاڅون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه ، چي له دغه پاڅون سره يوځاى سي . په ۱۸۹۷ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکى غوښتني يو لو ى پاڅون د ډيورنډ دکرښي په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاڅون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محى الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو ده « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده نه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ببرېدى . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کليو دبخښلو پېشنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوري ښخ سو (۱۳۱۸ ق دروژي يويشتمه) .(۶۰۴م)

(۳) بوير (Boer) دهغوهاليندي بزګرانونوم و ، چي په اوولسمه پېړۍ کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوى افريقايي مربيان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه ځاى دناپليوني جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانګليسانوپه امپراتوري کي مرييتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمنى څخه سرغړاوه . دوى شمال ته ولېږدېدل اوهوري يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ۱۸۹۹م کي دانګرېزانوپردوومستعمرو (Natal) او(Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدي . دوى دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اوډېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د۱۹۰۲ کال په مى کي پاى ته ورسېده . (پښتوژباړونکى)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکى)

(۵) ګلېډ ستون (۱۸۰۹ ـ ۱۸۹۸) دانګلستان مشهورسياستمدارو ، چي څلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه ټاکل سوى و . (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۸۹۸ـ۱۹۱۵م) دجرمن امپراتورى لومړى صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوښارګوټى و ، چي دسرهاني سميت دمېرمني په نامه نومول سوى و . انګرېزانو ته دبوير په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنويه قرباني تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوک ـ شهزاده گان . وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنی غړونه دحکومت لخوا دډوډی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مېرنه اوښځول یې ـ دپاځونونو اوازې ـ دوگړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښځول ؟ دامیرحبیب الله

تاجپوښني ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېرې

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چې استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالی ښځې زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چې زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانی سلوک کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه گناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو،چې دربارته دي نه راځي اوله دوی څخه به دلږیاډېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې خوک پسې ولېږه اودبیرته راتگ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چې دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوڅښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاگانو سره یې سلوک ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهی په وروستیو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده ګانو خپل خانته دربارونه جوړول ،چې زياترو مامورينو اوافسرانو به يادخپلو وظايفو په ارتباط ياشهزاده ګانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيسته .دوی ټولوجلا جلا کورونه درلودل چې دښارپه نوې برخه کې يې موقعيت درلود . دوومشرانو شهزادګانو يې ترښاردباندې هم کورونه درلودل چې ددوبي يوه برخه به يې پکښې تېروله . سردارنصرالله چې له لندن څخه تراستنېدلووروسته يې تنخواه ډېره سوه ، دڅان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چې په لندن کې دده داستوګنې په وخت کې پکښې اوسېدی(په پارك لين کې ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتيب اوسامان ولوازمو له مخې دکابل ترټولو ښه کورو . کله چې بشپړسو ، اميرڅوورخې دشهزاده دمېلمه په توګه پکښې تېرې کړې اوډېرپه خوشاله وڅکه اميرښه معماري خوراډېره خوښوي اودده خپلې ماڼۍ هم دختو اوخښتو په ودانيو کې چې په هيواد کې مروجې دي، يوازنۍ ابتکاري ماڼۍ وې

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چې په مجموع کې دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . څلورسوه روپۍ (تقريبا۱۲ پونډه ولس شلنګ) دهرهلك پرسراودرې سوه هري نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زيات شمېرته يې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسني اميرپه رژيم کې بندسوی اوپرڅای يې پيسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتيجه کې دهغوګراني وه .

دحکومت مامورين اوله اميرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپيوپورې تنخواوې لري . که څه هم زياتروته يې له خپلوشخصو، مخکو څخه عايدهم رسيږي . دوی ټول ترخپل څرګندعايد دزياتو پيسو ژوند کوي اوبالابود يې له هغولارو څخه برابروي، چې دوی پخپله ښه په پوهيږي . معمولا هرڅومره چې څوك پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېريږي . پخوا دمامورينو معاشونه په هيوادکې له بېلابېلو مخکو څخه ،ماليو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چې دغه ماليې پخپله راغونډې کړي . په دې ډول به حکومت ته دماليې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مګرپه نتيجه کې به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لـــــــوپه فيصدي به يې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله گټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجنټانو به کروندگروته دډوند له پاره هیڅ هم نه پرېښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشې کړې اودبلې دندې په تلاښ کې سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورنې دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارپاڅانگې سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسبېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوخې قطعې سره دې ارتباط ولري دکلونل یابرېگېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کې یوواردجشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزې پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کیږي . پردغه موقع ټول نارینه دربارته حاضرېږي اوورسته دماښام ډوډۍ ورکوله کیږي . څرنگه چې په ماڼۍ کې هغوی ټول نسي ځایېدلای، یوه ډله یې په څرمه باغچوکې کښېني اوهورې دماښام ډوډۍ ورته ایښووله کیږي .

په کابل کې له اوسېدونکو انگلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانگرېزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسې پېښه سي چې امیردهند دحکومت په مقابل کې متعصب ښکاره سئ ، معنا یې داده چې دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینگاروررسره کیږي . په کابل کې که له اوسېدونکو انگرېزانو سره هم دده خوابدې محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دگستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چې بیادانگرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندې کولوکې له افراطه کاراخلې . ددوی په خپلو منځوکې هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کې و ، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کې برخه اخلې څکه هیڅ یوله دوی څخه دزیاتې مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هریو یې دعزت له څښتن سره غوړه مالې کوي خوپه زړه کې بیاکرکه ورسره لري . دعین غوړه مالۍ په وخت کې دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې ،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړونې په لومړي سرکې دخان ملا (۲) په

محکمه کي فیصله کیږي ، که دهغه ترواك ته‌ره وه بیاومشرسردارته محول کیږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندي کیږي . له قانون څخه سرغړوني دکوتوال په محکمه کي فیصله کیږي اودده ترقدرت ته‌رموضوعات بیاهم مشرسردار ته حواله کیږي اوکه دده ترصلاحیت هم لوړه وه ، بیادده په واسطه امیرته وړاندي کیږي . داشخاصو تولنیزي دعوې ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کیږي .

دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) تاکلی دئ. دغه هیات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وړاندي کېدلې.هیات ته ځانګړی صلاحیت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظریات بایددتایید له پاره امیرته وړاندي کړي . اوسني امیردغه رازیوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقریباددبرشوډیپارتمنتهونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم اړوندقوانین څېړي،له څېړني اوخبرواترو وروسته، چي داکثریت په رایه هربدلون پکښې راغی ، هغه لیکل کیږي اوامیرته دمنظوری له پاره وړاندي کیږي . امیربیاهغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره یې دبرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظوری په مقصد وړاندي کیږي . یوبل حکم هیات(جوري) دهغوبندیانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بندیان سوي وي . په کابل کي دغه راز بندیان زښته دبردي اودهرراز بندیانو مجموعي شمېردشلو دبرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هیات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړریوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستیو لسوکلونوکي ورو ورو زیاتېدله اودبرلبرتګ یې کولای سوای . هرځای چي به تللی باید وړل سوی وای . په وروستیو دوودروکلونو کي خوبېخي پرپښودربدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دبرژر ژر ورباندي راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرایطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورینو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چي په نتیجه کي دحکومت اختیار په ته‌ره بیا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چي ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت وموند ، یايې غصب کړ، چي هرڅه گویادوی وو. تردې اندازې چي په پای کي دومره په خان غره سول ، چي ببخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه یوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبيب الله دنوي کور ترکاڼان يې له خپلو گاډيو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکاريې دامیرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چي، امیرهم په داسي حالت کي نه و، چي دخپل زوی شکایت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چي دخپل پلارپه وړاندي دغه شان مسایل طرحه کړي . دغه سړي ورروسته له هغه چي سردارحبيب الله امیرسو، دېرژرله کاره وايستل سو. (۳)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چي نوريې نوآن تمام سو.خو دی شپږمیاشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ویل کېده چي پښې يې ځوورخي وړاندي لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چي په خونه کي يې چاخان نسوورته نېنگولای . دامیرترمړينې یوه ورخ دمخه چي نورنو دده دجوړېدو هيله پاته نه سوه، سردارحبيب الله اوسردارنصرالله له یوشمېرنورو لوړرتبه مامورينو سره جرگه سول ، چي دامیر له مرگ سره سملاسي دیوگام اخیستلو په باب فیصله وکړي . څکه کله چي په خلکو کي دامیردمرگ خبرديوه واقعیت په توگه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چي ملکه سلطانه به اردودخان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمربه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زیات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرگه کي فیصله وسوه، چي سردارحبيب الله به د خپل پلارجانشین وي اوکله چي امیرمړسي ، دی به سملاسي دارگ مستحکمه ماڼۍ، چي خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي، اشغالوي . څکه دهغې نیول به عملاً دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احیاناً عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنگه چي يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنیوي امکانات به ترهغه وخته وي، چي حالات سمیږي اونظم ټينگیږي .

دامیردمرګ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده ګان اومخور مامورین دباغ بالا مانۍ په انتظارخانه کي حاضروو. دوی هورې دخپلي شورا په بلنه له ماپښین څخه لاحاضرسوي وو، څکه شورا ته څرګند سوې وه، چي امیرنورژوندی پاتېدلای نسي. کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرګ ورته اعلان سو. له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توګه یې وټاکه. ټولو حاضروکسانو په روڼ سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیرېې وباله. یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونوموړی یې ورسره راووست، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړې اوده همداسي وکړه. خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه مامورېخپل دغه کارسره دملکي سلطاني سخته دښمني اونفرت وګاټه.

نوي امیرورسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارګ یې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکروله برګېډ (دګرمن) سره یې کارونه سمبال کړل. دغه برګېډ دېرژرددګروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو. سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه، چي ارګ ته دټول فرینچر، غالیواوګڼو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي. ده په هماغه شپه ټول شیان په ګاډیوکي رانقل کړل اوپه سهارېې دامیرجسدهم ارګ ته راووړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرګه کړې وه.

په دابله ورځ دملکي سلطاني مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارګ له حرامسرای څخه ددې خپلي مانۍ، ګلستان سرای ته چي دارګ دېوالوته څرمه وه، نقل سول اوپرځای یې دنوی امیرمېرمني په ارګ کي ځای پرځای سوې. وروسته نودامیردمړیني په ورځ له هرارویایې سره چي کوم اووه کسیزګارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولی یوبل ګارډ هم وټاکل سو. اردل ګارډ دشاهي مانیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلود، چي دامیرمړینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر عبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شک نه و، چي دټولو خلکو داانتظار، هسي يوګومان هم نه و.خلکو د دغسي اړودوړ په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات اوګښې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوڅومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تېرونه اوزړې پلتـه يي وسلې ورسره وې . څکه دامېردمړينې خبرپردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرتېوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاش ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپېښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . څکه هغوی په زرګونوتنه لځ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته ډېرلږ ارزښت لري . بلهای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده ګان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرګيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کاروااخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوخل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چي دامېردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي دامېرمړی قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوی و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) . له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چي دجنازې وخت رانږدې کېدی پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوی دسړې سينې له عمومي روش څخه

يې توپيردرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوښولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيدامیرمړی دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای ماڼی په ختيځه څنډه کي فقط ترارګ دباندي دملکي سلطاني دماڼی په څنګ کي ښخ کړاوورځ بې له دې، چي کومه ناوړه واقعه دي پېښه سي، تېره سوه .

دامیر دمرګ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly) ، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer (په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . موږ پخپلو منځوکي پردې مسالهٔ خبري وکړې، چي دکوم اړودوړ په صورت کي باید څه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه وږغېدو خوله ښاراوهیواد څخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چي دخپلو ځانو دساتني له پاره مو ، بې له دې چي داړودوړ دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچي ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. څکه پراروپایي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کیږي اوکله چي نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. موږ پوهېدو چي که لښکرامیرته وفاداړپاته سي ، بغاوت په اسانی سره ارامېدلای سي. خوکه لښکر دامیرپرضد راوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچي رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګواښ هم کړی و ،چي دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله ځان سره مي لرل، چي که خلکو پردوی برید وکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو ،چي زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خوماداغوره وګڼل دمخه تردې چي دوی ته هغه وسایل ورکړم اودځان اوخپلونوروملګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چي بېغمه اوسئ،هروخت چي وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وویشل سي. بې له شکه چي عسکرپاځرن ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چي یوچایې لاربښوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هري ټولۍ انتظاردرلودچي پاځون به نوري ټولۍ پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیڅا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښې دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکورډگارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وگوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي ؟ او يو څو ساتونکي يې پرپام باندي دگاونډيو کورونو دځارلو په غرض ځاى پرځاى کړل. دوى راته وويل چي هرراز ناځاپي پېښنو ته بايد تياروواوسم. ځکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوى غوږوته رسېدلي وې، څرگندېده چي زه اوددوى يوزيات شمېر به ترشېې دمخه ووژل سو. دغه راز پراروپايانو باندي دحملې په صورت کي دناځاپي ستونزودمخنيوي له امله مااونورو اروپايانو ته وويل سوه، چي په کورکي پاته سو اوپه هيڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامير دښخېدو د ورځي په داسېاچي د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دريمه وه، د اميرعبدالرحمن مشرزوى سردارحبيب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توگه اميرسو. مراسم دارگ ماڼۍ ترډېرالوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، گانو مامورينو ، داردو لوړو افسرانو، مخورواوخانانو په گډون سرته ورسېدل.رنگه جامې نه په سترگه کېدې . شهزاده گانو، مامورينو اونورټولو توري جامې اغوستي وې . يوازي ديوڅوتنوسپيني اويوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرگ په وخت کي دتوروجامو اغوستلو دودلري اودرې ورځي يې اغوستي وي. مراسمو دوې برخي درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتيب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کي برخه واخيستله اوپه دې ډول مراسم پيل سول . وروسته نوملادسپين ململ (ډاکې) لونگۍ دسردارپرسروتړله، په داسي حال کي چي قرآن اودپيغمبر (ص) متبرکات (چوخه اووربښته) اودکوم زيارت جنډه يې ورته ورکړه ، دى يې دافغانستان دمستحق اومنتخب اميرپه توگه اعلام کړ. دغه جنډه فقيدامير (اميرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له يوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښځي اوبيرغونه اوربنکې باندي خوړندي وي. فقيد اميرچي له روسيې څخه کابل ته راروان و پرلارې يې دغسي يوځاى ته نژدې کمپ وهلى و. دشپې يې خوب ليدلى و چي دافغانستان دتخت گټلو په هڅه کي به بريالى سي، ځکه يې دزيارت جنډه ديادگار اوتعويذ په توگه ورسره رااخيستې وه.

ملکي (غیر پوخي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جوړسوي وو اونوي امیرته یې دفقید امیرخولی ورپرسرکړه . دغه خولی له تورقره قل پوست څخه جوړسوې اوپربوه خوایې دالماسو ستوزي نښتي و. کله چي فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولی دشاهي کورنۍ د غړوله خواورته دتحفې په توګه وراندي سوې وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانی خولی، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانی خولی ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چي دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیرو ښاوکړه اوبه هغې کي یې وویل، چي غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چي دهیواد خلک یې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چي تردغي ورځي پوري جاري و اوهیڅوک په امان نه وو .وریسې ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په ډوډۍ خوړولو سره پای ته ورسېدل . دڅواووېښو له پاره ښاردهېواد دبیلابیلو سیمو په خلکوډک و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چي بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . دایورازچوخې دي چي له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چي کالي یې ترګوډېپولپرڅه ښه اوددغه غونډي له پاره یې پرېولي اودبوټونو پرځای یې دابتدایي څرمني چاروغي په پښووې . دوی چي به په بازاروکي له خپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوبوڅه مغروربنکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چي دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه ډېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چي په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګڼ خامکونه اوګلابتوني اوورېښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپۍ بیه لري.

دهیواد ټول غټ ملایان په کابل کي راغونډ سوي اوټولو ته خلاتونه ورکول سوي وو. نوي امیردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملایان دټولني یوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چي ددوی خوښ وي. دري څلورتنه ډېرسپین ږیري اوبزرګوار ملایان وګومارل سول، چي دفقید امیر قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته دخینو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اودادده دروح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلوموکسانو له خوادري څلورځله دبې حرمتۍ په خاطر اوررته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چي دامیردروح تودوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقید امیرپه شان دیوه لایق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چي خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چي له ده څخه په ژوند دارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کي یې هیڅ نه سپمول . څکه دی مړ و اودغچ اخیستلو واك یې نه درلود .

عسکربیاهم مطمین اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبیب الله دټول لښکرپه مخ کي دامیرپه توګه اعلام سو، دمومندزیوټولی جګه سوه اودجنګ چیغي یې وکړې خونوروټولیو یې ملاتړ ونه کړ اوخه ترڅې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چي دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوڅواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره یوځای سي اوورته وویل کېده چي که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هیڅ هم نسي کولای. څکه دوی غواړي چي پاڅون بایډ عمومي وي اونه غواړي چي یودبل پرضد وجنګیږي بلکي هدف یې داوسنی واکمني کورنی لیري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کي یې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زیاتره یې ناراض اودنورولښکرو خواته یې میلان درلود . زیاترو یې په ډاګه ویل چي که انګرېزهیواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګیږي بلکي وسلې به کښېږدي .

نوي امیردلښکرداراملو له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زیاتولو ته واړوله او زه پــــــه ورکشاپوکي غوږېدلم، چي خیني عسکر په دي باب مشوري

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرځای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلي روپۍ و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سېړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دېرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیـودوام ومونـد . پـه راتـلـونـکـي اختـرکـي، چـي سـردارنـصـرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دخوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، ټکه هیڅ چي ګویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دېري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالي دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوږي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرځنګ دکولراناروغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. څکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خوندي وساته . کله کله به یې ځان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارناراضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې ېېري چي څوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالي څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عریضو ته به پاملرنه کیږي . دغه رازعریضې به په هغه بکس کې اچول کېدې چې دکوتوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره اېښوول سوی و. کوتوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به یې وړاندې کولې . خوخلکوشکایت کاوه چې دغه رازعریضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمنې سره سره ، بیاهم دوی پرتاپه سوې کاغذ پیسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسې گونگ وي، چې نه دمنظوری معناورکوي نه دنامنظورۍ . په نتیجه کې داسیستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چې ولې پرداسې یوه ټکټ پیسې ورکړي چې په غالب گومان سره یې ستونزه نه په حل کیږي.

دفقید امیردوخت داکارډېرگټهوروچې هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له امیرسره وگوري چې پرسړك یادجمعې په ورځ (دمسلمانانویکشنبې) له مسجد څخه دراتگ پروخت به له امیرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقید امیردخپلې پاچهۍ په لومړي سرکې دومره وړاندې ولاړچې ټولو خلکو ان جاروکښانو ته یې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امیر دااجازه نه ورکوله اوبیااعلان یې وکړچې که هرڅا پرسړك باندې دە ته عریضه وړاندې کړه ، بندي کیږي به . اوله خینوهغوکسانوسره چې له دغه امرڅخه یې سرغړونه کړې وه ، همداسې و هم سول . په نتیجه کې خلکو خانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس کړل خکه له هغه سره یې خبري نسوای کولای ، لیکلې عریضې یې مستردیدلې اودوی باید بې له دې چې دغورکولو امیددې ولري ،هرهغه څه زغملي وای چې وربېښېدل، زړونه یې وختل .خکه امیرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کې نه و . افغانان په ډېروشیانوکې ډېرزیارکښ خلك دي اوبې له شکه ددوی دیني عقایدو له دوی سره مرسته کړې چې له حالاتو سره خان سم کړي. ددوی په عقیده امیر روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چې وي ، باید وکړي . نورخلك به دغسې شرایطوکې مسایل پخپلولاسوکې نیسي خوافغانان ډېرقبېلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه خکه خوږېږي ، چې یودبل پرضد یې پاروي .

اوسنی امیرله سپورټ سره هم مینه لري اودخپل غتوالي په تناسب چې قدیې

ترینځه نیم فوټو یوځه زیات پنډ (پریږ) چارشانه سړی اوښتې یې لرځه لنډي دي، خوبیاهم بنه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ . ویل کیږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي . دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده . دده ټول ملګري دخوړو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله ، چي خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښېني اوپه ګډه یې خوري . امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډی چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي . پخوا چي میلې زیاتي وې ، دی به هرکله دځو ورځو له پاره بهرته ووت. خرله کومه وخته چي پاچاسوی دی ، دپرلږ ښکارکوي اوبوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چي دکولرانا روغي پای ته رسېدونکې وه ، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختیځ په شپږ میلي کي پروت دئ . هورې به یې څاوونی تېري کړې . ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شړیو کي تېرولي ځکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې وواژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل . دامیرشاغاسي ، چي دده له خپلوانو څخه و، اوپخپله هم یوځه بدمغزه شانته سړی و ، امیرته وویل چي دی به پیل ووژني . توره یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه . پرنورشلوتنوسپرو یې ږغ وکړچي په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي دربېدلای نه سي اوکله چي یې ولیدل ، پیل ورباندي دبرید په حال کي دئ، هري خواته سره تیت سول اوپه یوځو دقیقو کي میدان خالي پاته سو . پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډي وهلې . په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو ، له ویالوڅخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره ، یوخندوونکې صحنه جوړه کړې وه . په پای کي پیل یوې ژوري کنډي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو . دپاس له خواپه ښاخونواوونوکي پټ سو اوپه دې ډول په دام کي ولوېد . له څه مشورو وروسته فیصله وسوه، چي پیل ته

بایدځلورپونډه کافور، ځلورپونډه تریاك اوځلور پونډه چرس ورکول سي چې مستي یې ورآرامه کړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپیل مړو. دداسي نتیجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغي اندازې درمل سره دانتیجه طبیعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزیات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټینس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره څکه ددوی ملي لوبي (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کیږي . داشپزی پرځنګ دامیر بل ساتېری Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چې ځني یې دنړی دډېرو جالبو ځایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چې دوې شپې پرله پسې یې دارګ ددرباریه یوه خونه کي ایښی و . دسینماماشین په انتظارخانه کي ایښوول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کي ناست وو. ددې دووخونو ترمنځ دهلېز باندي یې لنډه پرده ځړولې وه چې تصویرونه ورباندي لوېدل. په اول مانبام چې هرڅه آماده سول ، امیر هغې خوني ته راوبلل سو چې مامخکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل کار ور وښیم . ماهمداسي وکړه. وروسته دی بلې غټې خوني ته ولاړ، چې نمایش وګوري اودمخه تردې چې تماشې ته دشروع کولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندي یې فیس کښېښود . پرچوکۍ باندي ناستو کسانو باید لس روپۍ اوپرېښوولاړ باید پنځه روپۍ ورکړي وای . کله چې مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چې ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کي خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولي پیسې خپله واخیستې اودادده دهغو خاصیتونو یوه بېلګه وه چې خلکویې په باب خبري کولې .

داتم څپرکي لمنليکونه

(۱) دډورچسټر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديغ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچسټر (۱۷۲۴ ــ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ رر جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميړانه ښوولې وه او د همدغې سوبې له امله دجنرالۍ رتبې ته رسېدلی و . نوموړي پر نورو دندو سربېره . دوه واره دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (م.ژ)

(۲) «خان ملا» د قاضي عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د اميرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضي القضات مقام درلود. خان ملاقاضي عبدالرحمن د قاضي محمد سعيد « خان علوم » زوی د قاضي محمد اسمعيل (ژړي نيکه) لمسی او د قاضي نصرالله خان کړوسی کېدی . قاضي نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و.دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضي محمد سعيد نامه ته منسوبه ده .

(ددغي درنې او علمي کورنۍ په باب وګورئ: کانديد اکادميسن محمد اعظم سيستاني ــ دونابغهٔ سياسی و نظامی افغانستان در نيمهٔ اول قرن نزدهٔ ميلادی ــ صفحات ۶۸ ــ ۷۸ ــ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دې کتاب تر ليکلو نژدې يوه نيمه پېړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتې اندازې عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسې ښکاري چي ددې خلکو عادت په دې يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (م.ژ)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چي د۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمې پېړۍ په پای کي دغه راز پرجکټرونه په هوټلونواومانيوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل اېښول سوي و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپېريانانو، دېبانو او شيطانانو ننداري ښوولې (م.ژ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

زندانونه اوبندیان

کوتوال اوکوتوالي ـ پولیس دڅلوېښتو کلو په توګه ـ دزندانونو بیان ـ له بندیانو سره دچال چلند اودهغوی دزولنو بیان ـ دبالاحصارزورڅاه ـ استخباراتي سیستم ـ دسریوغاړي پرېکول ـ دروغ رېوتونه ـ فانه اوشکنجې.

په ختیځ کي دکوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه یولوړ مقام دئ. په ځینو هیوادوکي ،کوتوال داعدام امرهم ورکولای سي خوپه افغانستان کي یوازي امیردسترو سزاګانوواک لري . دکوتوال یوه وظیفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده .دغه راز دهغوشکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملګرو دنومونو ښوولولپاره ورکول کیږي .همداشان دټولوسزاګانو اوجریمودسم عملي کېدو څارنه ده . پردې سربېره دده وظیفه دټول ښاردانتظاماتو تعقیبول ،دپولیسو اداره کول ، خان ته دټول ملکي اوجنایي قضیو (دعوو) ورغوښتل ، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) درپوټونواخیستل اوڅېړل اودزېږېدنو اومرګونو دریکارډ ثبتول دي.

دکوتوالي دفتردارګ بازار دګومبتي په څنګ کي جوړسوی دئ . دغه بازار دښارترټولو نوی بازار اودارګ ماڼۍ ته نژدې بازاردئ . په کابل کي که څوک دېرښه مالونه غواړي رانیسي ، همدلته مونډل کېږي . دکوتوالي دلوی دفترپرڅنګ دکابل په بېلابېلو کوڅوکي دکوتوالي (پولیسو) یوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنیوی په مقصد اوهیواد ته دټولو واردسوو مالونو دګمرکي محصول دټولولپاره دګاونډیو ولایتونو دپولو پرټولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د یــــوې مخصوصي ادارې له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونډيږي. دپوليسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوتوالي دسپاهيانو اووه کسيزګارډ ستته . حوالداران بايدليک لوست وکولای سي. خوډېر لږيې باسواده وي اوځېل دوست يامليګری يې ورسره وي اوټول رپورټونه ليکي . ترحوالدارپه رتبه کي يوشمېر نورلوړ افسران هم ستته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهيان له چوکۍ څخه دګټې اخيستلو اودفترته له حاضرسويو کسانوڅخه دپيسو اومالونو تروبنولو (اخيستلو) اودځان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. ديوچاله پاره چي په يوه پېښه کي ګيرسوی ياله قانون څخه په سرکښۍ متهم سوی وي ، دکوتوالي سپاهيانوته دځان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي يې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکرلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پوليس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي يې . خو که بل څوک پرغلا ووينې ، ياپې شك پرراسي ، ډېرزيات خښمېږي. ښايي پرخپلو امتيازونو باندي به يې تېري ګڼي. پوليس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه ډك موټ مېوه ياکوم بل څه اخلي اوخوري بـه يـې خـودوکـانـدار بـايـدهـيـڅ هـم ونـه وايـي. کـه کـوم دوکاندارډپوليسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، ډېرژربه يې پرضد کومه دوسيه جوړه سي اودی به پکښې راګيرسي . که يې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور يې متهموي چي کاڼي (وزنونه) يې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقيق فلزي وزنونه (کاڼي)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، ډېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره بېلابېل کاڼي دسړك دغاړي له کاڼو سره اليش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسيه باندي کوتوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جريمه ورکول کيږي او د کوتوالي سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کيږي . په کابل کي، چي زياتره غلاوي سوي دي، دکوتوالي دسپاهيانو لاس پکښې وي. دپوليس په توګه ددوی موقف ، دوی ته دالمکانات برابروي چي ډېرډك دوکان ياکورپه نخښه کړي او دښتنانو دتګ اوراتګ ډېردقيق معلومات ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوټوالی ګارډ باید په هرودوو اوونیو کې دپېلابیلو سټېشنونو ترمنځ سره الیش سي. څوکه څوك وغواړي په هغه سټېشن کې پاته سي چې کارېې لپراوعوایدېې زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چې دکوټوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوټوال له خوا دسزاګانو اومجازاتو دعملي کولو اودګزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځیني خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کې له ګډون وروسته دېرنازوغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده وروستهېې دنورو پرګړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږېږي .

ترښاردباندې هم دپېلابیلو قطعو دعسکروګارډونه وي .دغه شان ګارډونه زیاتره دارګ پرشاوخوا اودښارپه نوې برخه کې ځای پرځای وي . داوسنۍ امیرپه وخت کې دغه ګارډونه اودکوټوالی دا، دواړه په شمېرکې زیات سوي دي اوپه خینو خایو کې خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندې یوولاړوي .دکوټوالی سټېشنونه هم په دې وروستیو وختوکې پرټولو سړکونو باندې اوترښاربهرترتقریبا څلورومیلو پورې ددې لپاره جوړسوي دي چې دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګویا اوس څوك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیري سټېشنونوکې کله کله دکوټوالی پرسپاهیانو باندې دشپې له خوا دپیرې پروخت دټوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوټن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کې (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چې د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې ښه جګړه کړې وه اوځیني یرغلګرېې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړې سوي ودانۍ نه دي بلکې له هرحکومتي کورڅخه چې مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کړکیوته یې کلکې میلې ورکړې وي چې دبندیانو دتېښتې مخه په ونیول سي اود بهردروازه یې دېرېټنګه اوقلف وي . دکوټوالی یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کوروتو کې دبندیانو دشمېر په نسبت ځای ډېرې نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوګن کولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغیو دمخنیوی فکرخوپه مطلق ډول وجودنه لري اوبندیان په یوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي ښایي دشلو یادېرشوکالوراهیسي ترې زندان کاراخیستل سوی دئ خوهیڅکله هم پاک سوی نه دئ . په نتیجه کي بندیان هرکله په لویه تبه اونورو ناروغیو اخته کیږي . یوازي همداتبه دبندیانو په سلوکي اویا ـ اتیا له منځه وړي اوعجیبه داده، چي ولي ټول نه مري.

یوچاچي څوکاله یې په بندیخانه کي تېرکړي وو، ماته بیان کاوه، چي دی ، پلاراویوشمېر نورخپلوان یې په خنځیرونوسره تړلي اوله یوې لیري فاصلې څخه یې کابل ته په کوم سیاسي تور راوستلي اودلته یې زندان ته اچولي وو . داډېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بندیانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسې پراته ووا ودخوشي کېدو امید خویې کورتې نه درلود . خپلوانو اودوستانو یې امیرته له دې بیري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، ښځې وړه وه اوله نورو بندیانوسره ددوی شمېر تقریبا دېرش تنه و .دشپې چي به بیدېدل ، په هغه صورت کي خایېدلای سوای چي څنګ څنګ یوه لیکه غزېدلي وای . دبیت الخلا انتظام بیخي و، نه . په دغه وخت کي لویه تبه هم په ګډه سره چي یوپه بل پسې یې له پښو اچول. دده پلار اویوشمېر ورونه و دتره زامن یې له نوروسره یوځای ښخولوته یوړل. دی پخپله له تبې څخه څو اوونۍ ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغلیو کسانو څخه یوازي پنځه تنه پاته وو. دېرزړیې نوربندیان ورته راوستل اوخونه بیاډکه سوه چي له دغوبندیانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومړه کېدل.

په هغه وخت کي یو شمېر بندیان په پټه توګه ایستل کېدل اوتقریبا هره شپه به یو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بندیانو سره به تلی اوبیایې هیڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربندیان په وحشت کي واچول خکه هیڅوک نه پوهېدئ چي څه پیښیږي اوښایي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومره زیات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتي په تلاښ کي مــــــرکېدل هیڅکله ترديې بدترنه و، چي څوک دي دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نو يوه شپه د دروبجو په شاوخواکي کله چي پيره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زياتره بيده وو ، دوی ترکوټي راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي يوبل پيره دار وليدل اوډزيې پروکړ ، يوتن يې وويشت خومخکي له دې چي توپک دي بياډك کړي ، يوغټ پښتون چي دبنديانو لاربنوونه يې کوله ، پرزړنگي پورته کړ ، دمخکي يې راوويشت اوملايې ورماته کړه . بيا يې توپك ځني واخيست اوبه برچه يې وواهه. په غالمغال باندي نورپيره داران راويښ سول اويوه کوچنۍ جګړه ونښته . څوتنه پيره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوځيني بنديان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پيرې وه اوبنديانوفرار وکړ. خوتښتېدلوپيره دارانو نورکسان خبرکړل اوبنديان لاپه کوڅوکي زيات ليري تللي نه وو، چي پيره داران وروررسېدل ، مخ وشايې ورته ونيول له اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبيرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو يې دومره درانه ځنځيرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سري راته وويل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو اميرته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی يې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و. خکه نو دی خوشي سو. مګرصحت يې ببخي خراب سوی و اويوڅوکاله وروسته مړ سو.

بنديانوته دحکومت له خوادورخي دوې وچي ډوډۍ ورکولي کيږي (هره يوه يې نيم پونډ وزن لري) ، يوه سهاربله په شپه کي . داډوډۍ هيڅکله کفايت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو ياخپلوانو له خواخواړه اوپيسې ونه رسيږي، حال يې ببخي خراب وي. په هرصورت بنديان پخپلو منځوکي په تېره بياغريب خلك ټول ډېربنه وي اويو څوك چي دخورك له پاره خواړه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره يې شريکوي چي هيڅ ونه لري . بنديانوته يې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښنګرو (بجلکو) يې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نيسي اودتېښتي له پاره هرراز تلاښ يې شنډوي .لاسونه يې يوازي هغه وخت ولچك وي، چي يو سړی اعدام ته بيايي، يا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بنديانو سره دهغوی د پيره

دارانو سلوك د پرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرخاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملاباندي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چي ماليدلي دي، فكركوم چي دكوځې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه د پرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي ترټولوبد اوترټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړځاه دئ . دايوپخوانى ځاه دئ ،چي په دبره كي كيندل سوى دئ. دبېخ خواته يوځه پراخ دئ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دځاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي د پرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژونديوسره يوځاى پراته وي ، تري راايستل كيږي. البته په ځاه كي د روغتيا ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چي ورولوېدل هوري پسې پاتيږي . دورځي يوځل خواړه (وچه ډوډۍ اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . د پرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان د پرژرخپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډبرو سره ترهغه وختنه وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دځاه بېخ تياره دئ اويوازني روڼادځاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرني دنياړغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا ترانداز زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرگ سبب دي سي. دلته يو سړى سته چي ويل كيږي چي په دغه ځاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ببخي چورلېونى دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.مـ)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه ځاه كي دي، راودې ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. درې تنه پكښې ژوندي پاته وو. دهغوى څېرې دكتلونه وې خكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو. سترگي يې په روڼاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوجړسوي اوپرمخونويې راخوړند سوي وو . دوحشيانواوخناور په شان ښكارېدل .دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانبني هغې ته ورته ایسېدل . امیر يې دخوښۍ کېدو امرورکړ خودوي دري اوني وروسته يې بېرته امروکړچي ودي نیول سي اوښاه ته دي واچول سي.امیر دنورو کسانو شهادتونو په دې خبره قانع کړی و، چي ددغو بندیانو په دغه شان بندي کولوکي يې دپلار عمل عادلانه و.

کله چي فقيد امیرله روسیې څخه هیوادته راستون سو، له خان سره يې دروسیې له استخباراتي سیستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سیستم سره يې ملګرې کړه .په نتیجه کي له هروځلورو تنوڅخه یوتن يې رپوټچي (مخبر) و، او امیر ته يې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورتبوکي موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکي یویادوه مخبران وو اوهرڅه چي يې لیدل یا اورېدل ،رپوټ به يې کاوه . څرنګه چي دهیواد رسم ورواج داسي دئ چي نوکران له بادارسره په یوه خونه کي ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چي دخپل مقام ټیټوالی په وښیي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکي خپله نظریه څرګنده کړي. څرګنده ده، چي دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه يې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی باید ترخوني دباندي روزي، چي داپخپله غیرمعمول ودبدګوماني کاردئ او باید امیرته يې رپوټ ورکړه سي .

امیردخپلو زامنو په کوروکي مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي يې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندینوپه منځ کي مخبران لري. دده زامن اوماندینې يې بیاپخپل روڼ سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چي ددوی په ارتباط کیږي. دایوډېرپرمصرف سیستم و داسي سیستم چي مخبرانوترې په ټګۍ سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به يې دروغجن رپوټونه جوړول، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه یابه ترې ډارېدل اوپه یوډول به يې له لاري ایستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقید امیرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچي یوڅوک دده یاد ده دهیواد په باب دهندحکومت ته لیکلی رپوټ ورکړي . دانوردده هغو مخبرانو ته تیاره میله وه، چي غوښتل به يې خپل کوم دښمن له لاري لیري کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورځولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد بې له دې، چې دامیر له غېږ اخیستي څخه دي بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکي ښودله اوپردې کارېې ښه پوره غوراووخت لګاوه . ددغه راز دسیسوپلان به معمولاً داسي جوړېدئ، چې امیرته به یې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درك کړل اوپه ثبوت کي به یې جعلي لیکونه اورپوټونه چې ګویا دوی موندلي وو، وړاندي کول اوداسي به یې ښوول چي تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل ځای کي خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو لیکونو مسودې به یې له لاژمو لارښوونو سره کاپي کولې اوامیرته به یې ځواووني وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیرته له بېلابېلو ځایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوټاکلی شخص به یې دانګرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چي به یولیك په بل پسې امیرته رسېدی اوبوه به دهابل تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چي امیربه هم وخښمېدی اوډېره موده به تېره سوې نه وه، چي متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورك سو اوپته به یې بیا په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چي دغه راز خلك به دشپې له خوا یاپه زهرو یاپه برچو یاهم دغاړي په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړی دحلالولو (دغاړي پرې کولو) طریقه ډېره ساده خو تاثرآوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه ټینګ کړل او سربه یې دشاخواته کش کړ .بل تن یې پښې نیولې ، که به دقرباني سړی غښتلی و دووتنو یې پښې نیولې . ټاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه یې تېروله چي پرهاربه ښه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به یې پیل کړې له چرګ، چي یې په عین شرایطو کي کوي. وروسته به مړسو . په ځینو حالاتو کي به یې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه ورېرې کړ .

په نورو کېسونو کي چي پرسړي باندي دغاړي پرې کېدو حکم سوی وي قبرېې مخکي له مخکي لاتیاروي .کله چي دچړې کارخلاص سي، سملاسي یې قبرته ور غورځوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . ګویا ترمړیني دمخه یې ښخ کړي.

دامیر ـــــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنایت دئ اودکشفېدو په صورت کي یې

عاملین سملاسي اعدامیږي . په ځینو حالاتوکي چي یو څوک په غلطی سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه ښاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي رپوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چي رپوټ یې په باب تهیه سوی و. شپږ اووه تنه بندیان د «فانی» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرگي یوه پایه (ستن) چي تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو ځای اینسوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چي وروسته داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موړی . دپایې تړل سوی سرپه ځمکه کي ښه مضبوط ټینگیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپوري په نریو رسیو داسي تړي چي پرپښه اوپایه دواړو راوپېچل سي اودV په شان یولرگی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چي دغه لرگی دکښتې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اونری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه نښلوی . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرگی ترهغه وخته کښته ټك وهل کیږي، چي نری رسی پرپښه باندي یوڅه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چي دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، V شکله لرگی یوڅه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنری رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرگی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چي دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلې پښې ته شکنجه ورکوي . ډېرداسي کسان سته چي خپلي پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لگېدلای سي. دیوه رښتیني افغان غوره توب دادئ چي دمرگ ترپولي درد وزغمي . او لــــه خولې سپوږ ونه باسي .اوځیني همداسي

دوي. دشکنجې بل ډول داسي دئ چي دسړي سر په لندو اوږوکي وپوښي اود اوږو څنډي داسي سره راغونډي کړي چي پياله غوندي شی ځني جوړسي . په دغه پياله کي ايشېدلي غوړي توبوي. کله چي ماغزه په ايشېدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نورډولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چي يې اميرته راوستلي وو ، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختۍ سره پرېښو دريدلای سول . پښې يې په گودړانو وربېچلي وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو ، خواميرووېل چي خجالت دئ اوپرېږه دارانو يې امروکړ ، بېرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختۍ سره وواهه ، لغتي يې ورکړې اوهغه بېرته پرهوښ راغی خومرګي حاله ناروغ ښکارېدی اوددرېدلو په وخت به زنګېدی . په پای کي ديوشمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو ، چي يوڅوتنه دي په دار خوړند اونورپاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . نه محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کي اميرته ښکنځل وکړل اوورته وېې ويل ، په داسي غضب اخته سې چي فکريې نسي کولای. پيره دارانو پرخوله بادي څوواره په سوک وواهه اوکش يې کړ. اميروژته په وحشتناکه توګه غاښونه چيچل چي داکارئل دقهرپه وخت کي کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعګانو په باب ورغږېد . ګويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چي پېښ سوي وو . خوڅوتنه په مرګ محکومول اوددکشولو په وخت کي دهغوی خبروته غوږنيول ، اميرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کي ښکنځل ورته کول څکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانګړتيا ده.

لسم څپرکی

شکنجې اواعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني ـ په وربښتانو خړول اوپه ژوندپوستول ـ په لرګیوباندي ترمرګه وهل ـ سړي ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندي راغورځول اوپه قفس کي له لوږي وژل ـ له ښځو څخه ښوروا پخول اوپه نارینه وباندي تراعدام دمخه چښل ـ دلوغ لیږکولو اولوږي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني ښخول ـ دصابون دېګ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرکېږو سوو ښاخونو تړل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارځړول اونور.

امیریووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپیښولو په باب خبري کولې . ویل یې هغه کسان چي سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نوموړي زیاته کړه چي دخپلي واکمنی په دوره کي یې تریولك تنوزیات اعدام کړي دي.خوبیاهم یوڅو نورکسان لاسته، چي فکرکوي دده قوانین ماتولای سي . امیرخکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنګه چي لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چي نظم ټینګ سي . یوه ورځ په باغ بالاماڼي کي دربارجوړو. ټرینوعسکرباندي، چي کوم جرم یې کړی و ، امروسو ، دامیرحضورته راوستل سي. امیردحالاتو تحقیق وکړ او یوه افسرته یې لاربښوونه وکړه چي نوموړی شخص ماڼی ته ورځرمه غونډۍ ته بوزي اوسریې وربرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه ګان چي ددغي تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بیرته راستانه سول، چي دمخ بڼې یې سپیني الوتي اوغړي یې رپېږدېدل . دالومړی وار و، چي دغه راز یوه پېښه یې کتله . کوموکسانو چي دامیر په خدمت کي زیاته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت امیرډېرو کوچنیوجرمونوته دمرګ سزا ورکوي . که به یوچاکوم بل څوك وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چي یو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به یې هغه وخت ترکنترول ووت، چي وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرګسران به و. په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چي

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو څخه یوتن پرامیر ډېرګران اودقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړې وه او په دې توګه دنورو په وړاندي مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه ډېرکړي وو ، یوماز یګر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شیرپور چوڼۍ په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ، چي دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولی وي. څکه یې نو تحقیق څني شروع کړ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامریې وکړچي سړی دي دماڼۍ په باغچه کي دسرپه ورپښتانو وځړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کیږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې، چي دبل چالخوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چي نوموړی غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندګي کوي چي دامیرله غځ اخیستني څخه تښتېدلی وو. یوبوډا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه دري تنه نورپه دې تورن وو،چي خزانه یې وهلې ده اودهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غوږېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و،چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتیښتي له پاره تیارولاړوو. دبوډا زوی اونورملګرو ته څرګنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نویې دناځاپي راوتلو فیصله وکړه . نابېرمه یې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زره ورسړی نه واودکوتوالي سپایان هم عموما بې زړه کسان وي. بنایي علت یې دا وي ، چي دبېلابېلو توکمونو خلك سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه وروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، بریدکوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانوته يې پونده ورکړل اوبيايې درك معلوم نسو. دهلك پلار چي په کورکي پاته و ، دکوتوال لخوا نيول سوی اوامیرته وړاندي سوی و. خوهغه په دي هډو خبرنه و، چي زوی يې تښتېدلی دئ. امير ته يې دبخښني لپاره زاری کولې اوويل يې، چي بې گناه دئ اونوروپه تورمتهم کړی دئ. اميرهغوخوانانوته دېرېه غضب و،چي تښتېدلي وو خپله لکړه يې پورته کړه اوبوډايې په ووهه اوپرنورکسانو يې هم حکم وکړچي وهي يې. داميرپه مخ کي بوډاترهغوپوري ووهل سو چي ساه يې ورکړه. مړی يې دوې ورخي پرکټ (چارپايي) باندي په بازارکي دنورو دعبرت اخيستلو له پاره پروت وو. اميرتل دهغوکسانو نزدي خپلوانو ته سزاورکوي چي له مجازاتو تښتېدلي وي. زياتره کسان خانونه په دي خاطر تسليم کړي ، چي خپلوان يې خوشي سي.

په لرگيو (لښتو) وهل عامه سزا ده. سړي پرمخکه باندي پرمخي غزولي وي اوپرشا (ملا) يې په لرگيو وهي. دوه عسکريې يوې خوااودوه بلې خواته ولاړ وي اوپه داسي حال کي چي نورو کسانو ورته سړی ټينگ کړی وي ، دوی دلرگي واري پرکوي. کله کله اميرحکم کوي چي مجرم ته دي دمرگ تروختنه وهل ورکړه سي. يوترکان چي داميرد ماڼي په نوي برخه کي دکارامرپرسوی او پروخت حاضرسوی نه و، يوسل وپنځوس لرگيه ووهل سو اويوه ورځ وروسته مړسو. کله کله خودلرگيو گوزارونه دومره درانه وي چي دملاهډوکي يې ورمات کړي اوانسان داسي له اخ وېوخه واچوي، چي لږ شمېر گوزارونه يې دمړيني سبب سي.

اوسني امير دکوتوالي پنځلس تنه سپايان په دي خاطرپه لرگيو ووهل ، چي په وظيفه کي يې غفلت کړی و اودخپلو لوړو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ يې ورکړی نه و. اته تنه يې خای پرځای ترلرگيو لاندي مړل سول اونوريې څواووني دښورخوړلونه وو. هغوی يې په زندان کي ساتلي اودټپونو دعلاج غم يې هم نه خوړل کېدلی. په يوه وروستی پېښه کي داميريو نوکرکوم بدکارکړي اوملامتيا يې پريوه بل نوکراچولې وه. دا خبره کشف سوه. دغه سړی يې اميرته په داسي وخت کي راووست چي دارگ په باغچه کي دنوي ماڼي دموقتي چت پـــه جوړولو بوخت و. سړی يې په لرگيو دومره وواهه، چي تقريبا بېهوښه

سو. بیابې نو دماښي چت ته په کشولو پورته کړ اوله هغه ځایه یې لاندې راوغورځاوه. تردې وروسته یې پښې په رسی وروتړلې اوترکوټوالی پورې یې په کشولو بوت خودځوند څه پکښې پاته نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه، لاځوندی و.

اوسنی امیرډېروسواسي دئ اوغواړي، چې دده شاوخوا دې هرڅه پاک اوسوتره وي. نه یوازې کوراوباغچه بلکې ماښي ته دورتلو سړکونه هم باید پاک اوجارو سوي وي. یوه ورځ دی دارګ باغچې ته دکوچنی دروازې له لارې تلی اوویې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه. هورې معطله سو او د خایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت. دهغه شخص پرځای یې مېرمن حاضره سوه اوویې ویل چې دمېړه یې سخته تبه وه اودراتللو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنګه چې تاسې مې هم وینئ ،کوچنی مې هم په نس دئ. امیرورته په خواب کې وویل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامریې وکړ، چې ښځه دې پرګېډه باندې پنځوس لرګیه ووهل سي. دده له امرسره سم یې ښځه پرمخکه باندې پر شاوځملوله اوویې وهله. ښځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاورکولوکې ډېرسخت زړی و چې دده دمړیني خبربه یې په درواغو ورکړی و. کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغي خپره سوه. امیرغمان ته چې دهندوکش په لمن کې پروت دئ، داستوګنې له پاره کډه سو. امیراودده کورنی له کولرا څخه سخته ډارېدله اوکله چې کولرا جاري وه، سمدستي له سیمې څخه ووت. دناروغی دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکې یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغي مړسوی دئ .کله چې امیرځوورځې وروسته ښارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکې ستاسې اوازه رښتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای. وروسته یې امروکړ،چې خلک بندپربندپرې کړئ اوټوټې یې په بازارکې دنوروعبرت له پاره وځړوئ. یوبل وخت بیایوچادده دمړینې خبرپه درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دې د اسمایي غره ته وخیژول سي اوهورې دې په هغه برخه کې، چې سیند پکښې

ليدل كيږي اوخورا لوږ پاڼ دئ ، په يوه ښېرل كي واچول سي اولاندي دي لمني ته راوړغړول سي . يوه بله ورته پېښه چي په ډېروحشت سره اجرا سوله، ديوه زاړه ملا وه . هغه ويلي يې وو، چي اميرښتيني مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوي و چي له هماغه غره څخه دي راشيوه سي. كله چي دی دكوتوالی سپاييانو له پاڼه را ارتاوكړ،جامې يې په يوه تېره ډبره كي بندي سوې اودده دراشيوه كېدومخه يې ونيوله . سپاييانو يې بيرته وځېژاوه اودوهم وارېې په برياليتوب سره را ارتاوكړ.

اميردمېكاډوMikado (١) په شان له ډراماتيك شهرت گټلو وروسته تل هڅه كوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دې چي كله كله به چا فكر كاوه ، په جرم كي زياته مبالغه سوې ده. دمثال په توگه يو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه يې مړی غلاكړې اوهغوی ته يې هيڅ وړېړې ايښې نه وو، په بازاركي په يوه قفس كي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزايې جرم ته ورته وي ، دورځي به يې دوه درې خله ورته ډوډی اواوبه دومره نژدې ايښوولې چي لاس به يې نه وررسېدل. دې كارته يې ترهغو ادامه وركړه چي سړی له لوږي مړسو.

په يوه بله پېښه كي يوسړي اوبوې ښځي يوله بل سره زياته مينه درلوده دواړه واده سوي وو اوغوښتل يې يوځای سره وتښتي اوبه راتلونكي كي يې دخوښيو ارزوگاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت كي چي غوښتل يې هورې گډ ژوند وكړي، ونيول سول اوبيرته راستانه سول . اميرددوی دسزا په باب امروكړ څرنگه چي سړی پرښځه باندي ډېرمين و اوغوښتل يې څومره چي ممكنه وي هغومره يې په بشپړه توگه ترلاسه كړي، څكه يې ښځه دايشېدلو اوبو په يوه ستردېگ كي ژوندی واچوله اوښوروايې څني پخه كړه. دغه ښوروا يې په سړي په زوروڅښل اووروسته يې دارته وځېژاوه . په دغه راز جزاوركولو كي دامير مراد داو چي مجرم ته نه يوازي په دې دنيا بلكي په هغه دنيا (آخرت) كي هم جزاوركړي. څكه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړيخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

يوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل كي سره نيول سوي وه ، داميرلـه حكم

سره سم چي په ظاهره یې دوی ته دژوند ترپایه دیوځای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسمایي غره سرته وختېژول سول او هورې یې شاپه شا په رسی وتړل اوترهغه وخته یې هورې وساتل چي له شرم اولوړې څخه مړه سول . سپایان یې وربانديې پیره دروليې وو ، چي څوك یې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کي مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته یوه بله ورځ هم دژوندي پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول یې په سفرکي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضیو کي چي نراوښځه سره ونیول سي ، لکه په دا تېره پېښه کي ، پردواړو حکم کېږي چي ددار ځای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کي رسی اچول کیږي. دی تر هغوولاړ وي چي ښځه په بوری کي واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپایان دبرچووارونه وربانديې پیل کړي . کله چي دښځي چیغاري ودریږي معنایې داده چي مړه سوې ده . وروسته سړی چي دخپلي معشوقې مرگ یې په سترگو کتلی وي ، دارته خېژول کیږي. که دواکمني کورنی خپلوان په دغه شان قضیو کي ونیول سي ، نارینه یې بندي کیږي اوهیڅوك نه پوهیږي چي څه وربانديې وسول . دومره پوهیږي چي بیابه یې څوك بېرغ وانه وري .له ښځي څخه یاسترگې ایستل کیږي یایې پزه پرې کیږي اویادې ته ورته نوري جزاگاني ورکول کیږي. ترجزااوروسته ددې خوښه چي مري اوکه بې له علاجه پهطبعي توگه روغیږي. زیاتره مري اوویل کیږي چي که دچا زړه پروسوځي نویې په زهروباندي دوژلو په لاره کي مرسته ورسره وکړي اوښایي دابه یې دېره مهرباني وي چي ورسره کړې یې وي.

دنارینه له پاره داعامه مساله ده، چي که یې پرماندینې باندي دبې وفاتوب گومان راسي، پزه یې ورېړې کوي .کله یې لاپه غاښو خني شکوي چي وتړلوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بایلي. البته داپه هغه صورت کي چي اشنای (نامشروع یار) یې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره یې ثبوتونه هم په منځ کي نه وي.

په هغه رازقضیوکي چي نارینه پرنجونو یاښځوباندي په تېري کولوتورن وو ، امیرپه جزاگانوورکولوکي ډېرسخت چلندکاوه. په یوه پېښه کي درې تورن نارینه ترزني پوري ښخ سول اوترڅوچي مړه کېدل ، همداسي پاته وو. وروسته یې سپي

ورخوشي کړل چي ويې خوري يا ځومره چي تږي وږلای سي ، يويې سي . په سپيوباندي دخوړلو سزا دمرگ ترنورو سزاگانو بدتره ده خکه په دې صورت کي جنت ته دتللو ټولي هيلي له منځه ورسره ځي . امير په ځينو قضيوکي هغه ځاته چي دهربښخنوکي اوله ځپلو ښخوسره زيات وخت تېرولوته مايل وي، اوپه دې توگه يې سرکاري وظيفه پرخوشي کړې وي ، د «گناه دمخنيوي په مقصد» کافور ورکول . ځکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردناريښه وو جنسي څواک کمزوری کوي. په بېلابېلو کارخانوکي ددولتي پيسو دلوټولو دمخنيوي له پاره، فقيد امير هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ايشېدلي دېگ ته ژوندی وروغورځاوه چي دغلانسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خوامیردايشېدلو غوړيو دېگ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چي دگناه په نوعيت يې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاكي يوه معموله سزا چي داميرله خوابه د «دارولو» پرځنگ ورکول کېده ، دلاس پرېکول و . کابل ته زمادلوړمړي ځل ورتگ په وخت کي (١٨٨٩) يې ماته داستوگني له پاره دورکشاپونو څنگ ته په يوه باغچه کي خيمې راکړي وې . ددوبي وخت و اويوه ورځ له يوتن کارگر سره له لويي دروازې څخه دوتلو دوخت په تلاښي کي دانسان دلاس په اندازه دځرمني يوه ټوټه گيرسوه، چي ترکوټ لاندي يې پټه کړې وه . امير حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انگرېزانو په منځگړتوب چي په کارخانه کي يې کارکاوه ، اميرپه سزاكي کمښت راووست اودسړي دلاس پرې کولو امريې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کيږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا يې دوينو دبندولو په خاطرپه ايشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارگريودوې ورځي وروسته مړسو.

يوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کيږي، چي له بنديخانې يا له هيواده يې د تېښتېدلو هڅه کړې وي . له بنديخانې اوهيواده تېښتېدل تقريبا ورته جرمونه دي.

ددغي سزادعملي کولوطريقه داسي ده، چي دسترگو ننيک په نشتر وهل کيږي اووروسته د نايټريك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کيږي . ددې له پاره چي

ړندېدل حتمي سي، وروسته کلسیم اوکسایډ (quicklime) هم پرزیاتیږي.
دغه رازټپ درد باید دزغملو نه وي . په یوه پېښه کي یې پنځلس تنه یوځای دښېرپور په چونې کي چي معمولاً دغه راز سزاوي پکښې عملي کیږي ، ړانده کړل . په دریمه ورځ دغه خلك په داسي حال کي ولیدل سول چي یوله بله یې په خنځیرتړلي اوپرمخکه باندي یوه لیکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود، چي طبیعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتیجه کي دومره په مرداریو لړل سوي وو، چي بیان یې نسي کېدلای. دري تنه یې مړه سوي وو خوله نورو ژوندیو کسانو سره لا تړلي پاته وو. ځیني ژوندي هم بېهوښه پراته وه . په داسي حال کي چي نوروکسانو زګېروی کاوه اوځانونه یې له مخ وشاڅخه پرډېرو باندي وهل.
دتېښتي سزاهروخت ړندېدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو یومثال به بیان کړم . دغه هلکان دهغي ټولی غړي وو، چي له کافرستانه دراوستل سوي بندیانو څخه هغه وخت جوړه سوې وه چي دغه سیمه دامیرله خوافتح سوه . دوی هڅه کوله هندوستان ته وتښتي څکه کابل اوپه زورسره یې محمدي (ص) شریعت خوښ نه و. خو دوی باالفعل نیول سوي اوبېرته راوستل سوي وو. امیردسزاورکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچي منظم ودرېږي اوهلکان دي دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره اندازه نارضایتي څرګنده کړه اوامیربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو فکرکړي وي.
داعدام یوبل شکل چي البته ډېرنادرکارتړې اخیستل کېږي ، دادئ چي ددوو نیالګیو سرونه یوبل ته راغبرګوي اوپه مځکه کي یې تړي . د اعدامېدونکي سړي یوه پښه اویولاس دیوه نیالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس یې دبل نیالګي په سرپوري وتړي . کله چي داکارسرته ورسېد، هغه رسی چي نیالګي په تړل سوي دي، یودم غوڅوي اودتړل سوي شخص بدن سره شلیږي(۲) داعداملودغه دري عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستی ډول یې زیاتره په بندیخانوکي دشپې له خوا سرته رسیږي . اعدامېدونکي کسان دمحافظینو په واسطه یــــــوګوښه ځای ،

دمثال په توګه دبالاحصار يوې ګوښه برخي ته بېول کيږي اوهوري په برچوورژل کيږي . مړی يې وروسته يوه زاړه ځاه ياخرمه کندي ته غورځول کيږي اوخاوري ورباندي اړول کيږي.

کله چي پرچاباندي په توپ کي دالوزولو امروسو، هغه چاته يې وروليږ، چي هره ورځ دتوپ په ويشتلوسره دغرمي وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چوڼۍ ته نزدې پريوه کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هوري محکوم شخص توپ ته داسي تړي، چي شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره يې دبدن زياتره برخه سره ټوټې ټوټې کيږي . په توپ کي دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکي دبېري اووحشت ايجادول دي، خوشك نسته چي داعدام ترنورو ډولونو يې مرګ غوره ځکه دئ چي ناڅاپي اويوه شېبه دئ .هغو کسانوته، چي حکومت سرمايه غلاياوخوري ، دغه راز سزاورکول کيږي اوامين نظام يادازدو دتادياتو مشرPaymaster کله کله په دغسي مواقعو کي مرکزي عنصروي. دغه راز دلويولارودغلواوسپاهانو دژوند ورځي دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ څخه کاراخيستل کيږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له بېري يې دپاسه راځوړندوي نه، بلکي ديوه ځرخ په واسطه دارته ختژوي اوترهغو ځوړند وي، چي دژندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کيږي . يويې د T په شکل دئ اوبل جګ دئ . دغه دارهغه کسان ځوړندوي چي غواړي ترډابلې ورځي پوري يې لاځوړند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندي پرېږدي چي نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دڅوکاټ په شان يوڅوکاټ دئ چي دسرلرګي ته يې ليري کېدلای سي. دڅوکاټ بازوګان په مځکه کي ښخوي . دمربع پرهره څنډه باندي دلرګيو دري ځلور داني ځرځونه (ځرغړې) نصب سوي وي چي دهغو په منځ کي رسی تېرېږي اودشخص بدن ځوړندوي. کله کله پېښيږي چي ځوټنه بايد په يوه وخت کي اعدام سي اوددې له پاره يې ددار ټمبي دومره غټي کړي وي چي دشپاړسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چي په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کي سترګي نه ورتړي.لاسونه يې پـــــه بدن پوري ترځنګلو لوړ اوپښي يې ترزنګنو

لوړي په رسی تړل سوي وي . کله چي یوڅوك خوړند سي، لېښکي يې پورته وکښته کیږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي څخه دزندی حلقې لیري کړي . داکارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دایوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوك دیوچادهغه بې گټې تلاښ تماشا کوي چي دزندی کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي. یووخت یوه پنځ افغان چي دارته يې خېژولی و، هڅه وکړه هغه رسی وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . څان يې سره کش کړ بیرته يې خوش کړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرڅای رسی وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقیقې یاڅه زیات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و. بیایې بله رسی له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد. په یوه بله پېښه کي يې یو سړی په دار خوړانداوه اورسی درې واره پرې سوه . هروارېه يې بله نوې رسی له بازاره راوړه . کله چي دریمه رسی هم وشلېده ، هغوکسانو چي نزدې ولاړوو، وویل چي دا دسړي پربېگناهی باندي دخدای له خوایوه اشاره ده اوسړی باید خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، امیرته دپېښي دڅرنگتیا اوخانگړتیاپه باب یوایلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خودامیرپیغام بیرته راغی، چي سړی باید لکه څرنگه چي امرسوی دی، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دځلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوخړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي ټيټي سزاگاوي ، پرهغو برسېره چي پورته بیان سوي ، دامیر دطبیعت په سموالي یاناسموالي اړه لري اوبېلابیل ډولونه لري .په څینو حالاتوکي پېزې پرې کیږي ، ږیرې يې ورشکول کېږي ، سړی دځوورڅو اوشپولپاره څای پرڅای بې له دې چي وښوري ، دړول کېږي . په سترگوکي نصوار اچول کیږي اودامیر دخپگان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابیلي لاري په کاراچول کیږي . امیرشیرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په ورکولو محکوم و. ددوکان ددروازې څنگ ته گوش مېخ کاوه . (په غوږکي به يې مېخ ورټك واهه).

په یوه پېښنه کې دامیرپه وړاندې ناحقه شاهدي ورکول سوې وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چې ددغي ناحقه شاهدۍ اودهغې پرسر دپیسو اخستلو خبرېې راوړي و، حکم وسو چې په ارگ بازارکي دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښنو خوړند سي .خوخلکو اشنايان درلودل اودپيسو قدرت دېر زيات و، څکه نو دپوليسو سپايانو دوی ته اجازه ورکړه پرڅپلو سينو (ټټرونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چې افسر به له سترگو نهامبدی. کله چې به افسر تېرسو، دوی به بيرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بياهم خلك ځوواره بېهوښه سول . ددې سزاعجيبه برخه داوه ، هغه سړی چې ناحقه شاهدي يې غوښتلې اودهغې پرسرېې پيسې اخيستي وې ، صرف يولږڅه جريمه سو.

په کابل کي ويل کيږي، چې دامير په دماغ هيڅوك نه پوهيږي.اودابه دېره جالبه وي، چې ځوك په دې دليل پوه سي ، ولې غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کيږي ؟

يوه بله سزاچي ځوميا شتي په دربارکي يوه لويه مسخره وه ، داسي وه : يوغلام بچه ځوواره له اميرڅخه غوښتي وه، چې ماندينه وروغواړي . په پای کي امير «هو» ورته وويل . اميرته دامعمولي خبره وه چې له خپل حرم څخه يوه مينځه(وينځه) يوگران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توگه وسو. دواده په شپه دماښې په باغچه کي دزوم وناوي له پاره يوه لويه خرگاه (غټه خيمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کي زوم خيمې ته ولاړ چې دلومړي خل له پاره خپله ناوې مخامخ ووينې (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کيږي چې دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خيمه کي تياره وه ، خودی ورووړاندي سو. لږشېبه وروسته په ځغاسته اوچيغو راووت اودامير حضورته يې ورمنډه کړه ، ويل يې چې لويه بدمرغي ورباندي نازله سوې ده څکه له چاسره چې ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکې «شيطان» دئ . وروسته ځرگنده سوه اميرددې له پاره چې دهلك اصرار ته يې سزا ورکړې وي ، پـه پټه يې بل غلام بچه ته امرکړی و چې جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ميکاډو د جاپان دامپراتور لقب و ، چي دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و (م.ه)

(۲) دغه عمل ته يې په محلي ژبه شغه (شقه) کول ويل. (م.ه)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنگ نوآباد ته مخامخ دکابل سيند پرجنوبي څنډه د چهلستون دسرك پرغاړه ديوي غونډۍ پرسر ايښوول سوی و. (م.ه)

يوولسم څپرکی

په کابل کي داروپايانوژوند

د کابل ژوند ـ کورونه اوباغچې ـ ساتونکي (گارډ) او د « غازيانو » لخواخطر ـ ماندينوته ورکول سوي تخصيصي (Allaowances) ـ نوکران او دوکه بازی

زماڅخه به تل داپوښتنه کېده ، چي « په کابل کي دي څان يوازي نه گاڼه ؟ » دې پوښتني ته په مثبت خواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو گړيو ياد ذهن ته راغی ، چي تر کارورېسته به مي په يوازيتوب کي تېرول . د کابل دژونديوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوپرېوچاباندي ددغه رازڅوکلن ژوند اغېزخورېره زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوك نسي کولای،چي مدنيت ته بيرته راستون نسوی نه وي . دافغانانو او اروپايانوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کي چي ډېر سي ، نو هغه مېلمستياوي يا کاليزي ته دداسي چالخوا ورغوښتل دي ، چي انگرېزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه يوه داسي پېرزوينه ده ، چي دمجراورکولو انتظار يې کېدلاي سي .

په ژمي کي تردوبي يوازيتوب ډېرسخت وي . ورځي لنډي وي او ماښام له څلورونيمو څخه د بيدېدلو تر وخته پوري تمامېده نلري . په تېره بيا چي ژمی پسې اوږدسي . څکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځي چي څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سخته خولاداوي چي دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چي دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندي وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چي د ساتېري او خان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دپوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاك يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بلهکارچي ماشپې ته پري ايښی وي ، هغه دهغو کاني ډېرو څېړنه ده ، چي امير ته دهيراد له ټولو برخوڅخه استول سوي وي . نوموړی دا ډېري ماته رالېږي او زه څکه په خوشاله

یم ، چې راته دوخت تېرولویوه وسیله وګرزي .

په کابل کې به څوك خانته پخپله ساتېرۍ برابروي . داسې څوك لږ وي ، چې خانته یې ساتېرۍ نه وي برابرکړې . که نورڅه نه وي ، تراژیکې ټوکې جوړوي . په جمعو اورخصتیوکې ورځ په ښکار سره تېرېدلای سي . ددوبي په زیاترو میاشتو کې ترښاردباندې کروندو کې کرکان (مېرزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کې په چمنانو کې ښه پرېمانه هېلۍ او تاروګان پیداکېدلای سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کې دځمکو هوارې ټوټې دي ، چې تر یوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره واښه او لوخې پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زیات کېږي ، ځکه یې مرغان ډېر تورندوکې وي. څرنګه چې ویشتل یې سخت دي ، له دې امله یې یوښه سپورټ منځ ته راوړی دئ .

فقید فلیشر (Fleischer) چې په کابل کې زماداستوګنې په وروستیو دریو کلوکې اوسېدی ، زیاتره جمعې زماسره ملګری کېدلی او موږبه په چمنانو کې د ورځې تېرولوتمرین کاوه . (نوموړی د ۱۹۰۴ کال په نومبر کې هندوستان ته دتلوپه لاره کې دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته یا لس تنه سپاهیان دساتونکوپه توګه ، چې تل ضروري دي ، له ځان سره ملګري کول . داخلك په ښکار کې زموږډېرپه درد خوړل . موږبه دغرمې ډوډۍ او دغه رازچایجوشې او دچایو نورضروري مواد له ځان سره اخیستل ، چې په دې توګه په ښکار کې ښه مېلمه په جوړه کړلای سو . له ښکارڅخه به تشه موږ نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکې یوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلی کې چې دهېلیو اوتاروګانو ښکارختم سو او مېرزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوریو توپکو (Rifles) دتمرین لپاره څغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندیو هوسیو یا پیشي پړانګ په اندازه وو ، چې پرکاغذو باندې به په بدرنګه توګه رسم سوي اوپه یوه سپکه ګاډۍ کې به پریوه چوکاټ باندې مېخ سوي وو . یوه سړي به دغه ګاډۍ په یوه اوږده رسۍ باندې په یوه لنډه فاصله کې په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګاډۍ مخې ته به موږ دنازکز بوټو او ونویوه کتاره جوړه کړې وه ، چې هدف به صرف په ټاکلو وقفو کې معلومېدی . دا کارپه اتیا ـ سل متری کې دګرندې ښکارله پاره یوښه تمرین و . د بوړې توپك

له ښکارځخه چي به ستړي سولو ، بیابه موږ په رود کي دسیمه ییز ګردي تور په واسطه ماهیان (کبان) نیول . کابل ته دځرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوك غواړي دېر کبان ونیسي ، باید څومیله بر ولاړ سي . موږ تر دریو انځو غټ ماهی دېر نادرېږولی . زیاتره به چي په تورکي ونیول سول ، واړه به وو . خوچي پاخه به موکړل ، دېرخوندور اوتك سپین به ښکارېدل . ماهی چي هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کي زماداستوګني په لومړیو وختوکي به ماپه شاوخواسیمه کي د آس په سپارلۍ اورده مزلونه کول .عموما به یوازي وم.داهغه شپې وې ، چي امیرعبدالرحمن ښه په زورکي و اودابه خوشي حماقت واى، چي چادده یوه «پرنګي»ته په بده کتلي واى.په هرصورت ماته داسي څرګنده سوه ، چي زه دځپل کار په معمولي لارکي دېر سپور تللی وم، ځکه یې خوا راووهله . بیا مي نوبایسکل پیداکړ اوپه شاوخواسیمه کي به مي ځغلاوه . داکار هم ورو ورو راته بېخونده کېده،ځکه په لارکي به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کي به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کارراته تر تمرین و سپورټ کولو زیات کافي و، چي دروغتیاله مخي مي روغ وساتي . تردي وروسته به که په راځرمو کروندوکېدمزانو ښکار میسر کېدلی ، نو زیات مازیګرونه به مي په باغچه کي تېرول . ځکه راته معلومه شوې وه ، چي ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندي به یوزیات شمېر شنې کوتري دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسي حال کي چي تښوله ورځ به ښې مړې سوي وې ، کروندو او غرونوته به د بیدېدلو ځایونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره دېرښه او اسانه ساتېری برابراوه. مابه زیاتره مازیګرونه ، چي کوم بل تردې ښه کاربه مي نه درلود ، په باغچه کي منتظرناست وم،یوه یابله کوتره به په روڼ سره راتله . دا یودېرښه تمرین و،ځکه شنه کوتره په الوتلو کي دېره تېزه (ګړندی) وي، مخ پرتندي دسړي دسردپاسه تېرېږي .موږ دټېنس میدان هم جوړکړ اوپه وروستیو دوو کلونوکي به موږ دژمي ترراتلو پوري زیاتره دورځي لخواد ټېنس لوبه کوله .په کابل کي څوك دډسمبرترپایه پوري ټېنس کولای سي . کله چي واوري اورېدل پیل سي ، لوبه هم ترراتلونکي اپریل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چي زه پکښې اوسېدلم ، شپېرخوني لاندي اوشپېرباندي درلودې . ټولي کړکی منځني غولي ته پرانيستي وې .شاوخوا ته يې پخلنځی ، دنوکرانو کوټې ، غوجلمونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرني لوري ته هم کړکی جوړي کړي وې ، چي په دې ډول مي نه يوازي دباغچې منظره ليدلای سوای ، بلکي دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه روڼا ومونډله او داوسېدلو وړ وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و، چي دامیرشيرعلي څو مېرمني پکښې اوسېدلې . په هغو ودانيوکي چي ښځمني اوسي ، رواج داسي دئ ،چي مخ يې د کور دننه غولي ته وي . له همدې امله يې دکورو پر بامو هم جګ جګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي ښځي وکولای سي دمازيګر له خوا ببله دې چي نورنارينه يې ووينې ، له آزادي هواڅخه مستفيدي سي .

موږټولوکورته خرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لويه وه . کورمي هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارپه يوه بهرنی برخه کي ، چي مځکي يې پرېمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخيستله او هر رازترکاری ، پتاټې ، کرم ، ګلپي ، بادرنګ ، ختکي ، ګازري ، سابه ، روميان ، نخود ، لوبيا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کي وې . مادغه رازمځکني توت هم کرلي وو، چي ښه پوره حاصل يې ورکړ. خودباغچې له ونو څخه مي ګويا هيڅ ميوه نه اخيستله. دکوټوالی اووتنوسپايانوبه چي دکورپه بهرنی دروازه کي يې پيره کوله ، زياتره ميوه له پخېدلو سره سم وړله . داکاربه يې دشپې لخواکاوه يابه چي زه پرکورنه وم او دوی به پر ګيرولای نه سول. له دې سره مي نه غوښتل چي دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکليف ورکړم .يووخت مي ديوې ونې په ګڼو ښاخوکي يوه منه وليدله،چي پاته سوې وه . سپايانوته مي وويل دامنه زماونډه ده خوزه غواړم څو ورځي يې لاپه ونه کي پرېږدم ، چي ښه پخه سي . له دوی څخه مي وغوښتل،چي پام پرکوي او څوک لاس ورنه وړي. دوی وويل « بچشم » (پرسترګو).خودابله ورځ بيامنه نه وه اوټول يې پرشکولو ناګاره وو . په داسي حال کي چي له دوی پرته بل څوک باغچې ته راتلای نسول . داخبره مي خکه ياده کړه چي دکوټوالی سپايان ، چي کوم شي ته يې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نــود غله د نه کشفېدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما دآس کیزې (ملونه) غلاکړل . ځرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه یوه دانه درلودځکه مي نو پیره داران او دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مي ورته ځرګنده کړه . ورته ومي ویل زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په سهارکي یوه سپاهي هغه پیداکړه،چې دباغچې په ګنهو واښوکي غورځول سوې وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود.ماورته وویل،چې زماتېنګ ګومان دئ دکورپه شاوخواکي کوم شیطان یاپېریان سته،چې زما دشیانو د غلا کولوعادت لري . دادنېکمرغي ځای دئ،چې مادي وپېژاند.کنه فکربه مي کاوه ،چې سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په اریاني سره کتل،چې آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مي رښتیا مقصد همدا دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شي غلا نه سو .

دکوتوالي پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزي پېښي کړې . دوی چاته داموقع نه ورکوله،چې لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کله چې به مي هڅه کوله پرغلایې ګیرکړم . دوی به زماپرپوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه شاهدي ورکړې . یوه به وېل مانوکرولید ، چې غلایې کوله.بل به یوځوك راووست،چې غلاسوي شیان ورباندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدي به ورکول سوې . له هغه ځخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چې که نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي یې.خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و چې هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرځه که به ورکېدل بایدده یې غم خوړلی وای . ځکه مي نسوای منلای ،چې یونوکردي پخپله یوشی غلا کړي او ودې پلوري . ځکه په دې صورت کي یې بایدپلورل سوي شي دوه چنده بیه تادیه کړې وای . په دغه وخت کي چې دغلاوو دبندولوپه هڅه کي وم اوکله کله به پېښېدلې، دسپایانوپه ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوتوال زماپه هڅو سملاسي خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوځخه یوتن دعمومي باغچې له چای پلورونکي ځخه د دوپیالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوتوالي یوسپاهي چې پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چې نوموړی نوکریې په بازارکي پردوکانداراباندي د هماغو پیالود پلورلوپه حال کي لیدلی و. دوکاندار او پیالې

دواړه يې د شاهد په توګه حاضر کړل . قضيه امير ته وړاندې سوه . پر نوکر باندې د بندي کېدلو حکم وسو او امير ما ته وليکل، چې د نوکرانو په استخدامولو کې احتياط وکړم . خکه يو څوک چې غل وي يو وخت قاتل کېدلای هم سي. ده ته داډېره خطرناکه ده چې زما پر شا او خوا دې دغه راز کسان واقع وي. په دې ډول کوتوال غوښتل دامير ذهن زما د نوکرانو په نسبت خراب کړي او دده د سپيانو د غلا په برخه کې زما شکايت خکه نه اورېدل کېدی، چې دوی ټولو به زما د يوه نوکر پر متهمولو باندې قسمونه خوړل. د چايو د پيالو د غلا په بابزه پوهېدم، چې نوکر بېګناه دئ .خکه تر دغې ټاکلې غلا څو ساعته مخکې لا دوی دواړه زما سره وو. له هغه وروسته يې ټوله شپه زما سره د کتابو د الماری په جوړولو کې مرسته کوله. بالاخره ما نوکر له جېله راخلاص کړ خو نو موړی د سپايانو د دښمنی له بېرې بېرته زما نوکری ته رانغی. په هرصورت دوی خپل دغچ اخيستني دود ته دوام ورکړ. هغه داچې تورن سړی يې پسې پرې نښود اولړه موده وروسته يې بېرته جېل ته واچاوه او هورې د نورو کسانو په شان تری تم سو .

دحکومت خدمتګارو اروپايانو ته د سپايانو ورکول سوی ګارډ دعزت او درناوی ګارډ بلل کېږي . دوی بايد داروپايانو د ټولو کارونو ربوټ هم ورکړي. داچې دوی څه کوي ، چيرته خي ، څوک ددوی کور يا نوکرانو ته ورخي او ددوی اړوند کسان څوک دي ؟ اساسا دا ټول ددې لپاره کېږي ، چې څرګنده سي بنايي دی (اروپايي شخص ــ م.هـ) مخبروي او د هند حکومت ته رپوټونه لېږي . خو دغه راز بيا امير ته داهم څرګندوي ،چې نوموړی اروپايي څه راز شخص دئ؟ ګارډ له هغو بريدونو څخه داروپايانو د ژغورلو لپاره ضروري دئ ، چې د متعصبينو يا غازيانو له خوا کېږي .دوی په همدې نامه (غازيان) بلل کېږي او شاو خوا پرېمانه دي . ددوی لخوا خطر اوسنۍ فقيد امير دواکمنی تر وخت زيات دئ . دامتعصبين (Fanatics) په دې کې ری نه وهي ، چې د پرنګي دوژلو په صورت کې به دوی پخپله يوه يا څو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تر دغه راز وژل کېدلو وروسته جنت ته پر تلو ، پر حورو، د شيدو پر شيندونو او نور ثوابونو کلك باور لري . پر ما باندې يوه ورخ ماپښين په ورکشاپ کې دغه راز بريد وسو. زه د پښو پر ګوتو ناست وم.بنايانو ته مې ، چې ديوې کړې (داښ) تاداوېې اېښاوه ،

لاربنوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړولاسو کي يې دنهه پونډيز توپ تش اوسپنيز کارتوس و ارله ډېري نژدې فاصلې څخه يې يوه دانه پخپل ټول زور ځما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښه کړی و .څوله بنه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرځای مي کارتوس داروړپه منځ کي ولګېد. دکارتوس يوې څنډې مي دنيم انچ په اندازه شمزۍ راوتورله . دګوزارله امله زه يوه شېبه بېخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ يوازي راسره و ،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس وارو کړي ، زنياوه . لاسونه ئې ترشا ور واړول اوپرمخکه يې راغوځار کړ. کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي يې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پيره دارخانه کي واچاوه،بندي مي کړ اوداميرحکم ته معطله سوم . ده ته يې داسي سزا ورکړه،چي لاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه يولرګی ورکړ،په څنځيرېي وتاړه اوشپږمياشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکي پرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانډېرژرپردې بريالي سول ، چي دبندموده يې يوکال ياترهغه لږې مودې ته راټيټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کاروا خيست اودذوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو ېېره موجوده وه . خکه شمزۍ مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زيات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. اميردډېري خواخوږۍ په څرګندولوسره خپل شخصي حکيم (ډاکتر)راولېږه چي زما زړه امتحان کړي . نوموړی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بيرته له امير سره په پغمان کي يوځای سو .اميردکولرانا روغی دخپرېدوله امله چي زماد ټپي کېدوپه شپوکي يې شيوع موندلې ووخپل درباريغمان ته لېږدولی و . نوربريدونه هم راباندي وسول خوهيڅ يو يې ددغه وارپه شان نه و .داخل بېخي رټياخني بڅ سوم .داواقعې په کابل کي زماداستوګني په وروستيودريوکلونوکي پېښي سوې.په دغه وخت کي فقيداميرډېر بې سبکه سوی او اوسنی اميرلاپخپل هيوادکي د تقدس درجې ته

رسبدلی نه و.

يوه بله واقعه چي دکابلي بې عقلي اوحسادت ترې څرگندېږي 6 په باروت خانه کي پېښه سوه . دغه ځای ته زه دامیرله هدایت سره سم تللی وم ، چي کارونه يې سمبال کړم . امیرویل،چي په کابل کي جوړسوي باروت تربهرنیو باروتو دتوپونو میلي ډېري چټلوي.دباروت خانې مشردشاهي کورنی د زبات شمېر غړو له ډلي څخه و. دده پر سربانديې زما مقررېدلو دی په خنبم کړی و . له دې امله يې دباروت گډولو دکارخانې په باروتوکي پټاکی ايښي وې او زمادورتگ په وخت کي يې خلاصه کړې وه . دباروت گډولو په وخت کي تل دچاودني امکان سته او له دې امله دی اوملگري يې دباندي ووتل. زه يې په شاپ کي يوازي پرېښوولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندي راووتم او دکارخانې درولو امر مي ورکړ . وروسته چي ماته دپلټني اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چي خبره څه وه؟ مقام اتو ته مي په دې باب هيڅ ونه ويل اوپه رپوټ کي وښوول چي دباروتوانداز داسي تنظيم سوې ده ، چي دمسولوکسانولپاره يې دعايد يوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چي همداخبره دهولو مقصدولپاره کافي وه .

اروپايانوته داحق سته چي کابل ته خپلي مېرمني ورسره بوزي او مېرمنوته يې دامیرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتياوي برابري سوي دي . خوکابل ديوې ښځي لپاره دژوندځای نه دئ . هلته دساتېري وسايل نسته اوددې لپاره په عمل کي گويا هيڅ ټولنه نسته . يوڅومحمدودي ښځي چي له يوې مياشتي تربلې پوري بې له خپلو مېړو څخه بل څوک نه ويني ، آياپه خوښۍ سره ژوندکولای سي؟نتيجه داده ، چي ښځي يوازيتوب ته ورتېل وهل کېږي اوداکارېي روغتيايي حالت ورخرابوي اوژرېي ناروغي څرگندېږي. دماشومانولپاره آب وهواډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښي کوي . افغانان له ماشومانوسره زياته مينه لري . دوی په دې عقيده دي ، چي ماشومان له هرنژاده چي وي ، دبلوغ سن ته تررسېدلو وړاندي ټول مسلمانان دي . اروپايي ماشومان چي هرځای څي ، په ښه سترگه ورته کتل کېږي . کله چي په کوڅو او عمومي باغچو کي د خپل ورځني چکرلپاره وزي ، يوه لويه ډله يې تعقيبوي او

تحسینوي یې . ناوکیاني (نانځکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه یې دقانون په شان ترسره کېږي . ځکه نوکله چې یې له محافظینوڅخه بیرته خپلو کورونو او مور و پلارته بیایي ، دوی ډېر خواشیني او معمولاپه چیغو ژاړي . په زور وجبر سره یې له ساتیري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کې داروپایي ښځونوکړي ښه نه ده .ځکه یوخوډېرزیات مراقبت غواړي اوبل یې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمینه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځې چې له دوی سره په تماس کې وي ، داشنایي او ملګرتیاچلندورسره کوي او مسولیتونه یې ورلېږوي ، چې داددوی په کریډیټ کې نه راځي. په کابل کې زماداستوګنې په لومړي پړاوکې چې کومې انګرېزۍ مېرمنې راوستل سوي وې، زیاتره یې په لږ ډېرخپګان سره بیرته ولېږلې سوې.جرمنۍ نرس چې د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه وَ ډېر ژر هغه وظیفه خوشې کړه ، چې داورته استخدام سوې وه او داوسني امیر حرم ته ولاړه .خپل ځان یې دامیردګراني ماندینې په واك کې ورکړ. ورته یې وویل ، غواړې مسلمانه سې.کله چې مسټرفلیشرپه هغه ناوخته دامیرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چې ښځه که دیوې ورځې لپاره لاهم وي ، دستونزې دلیزې کېدو تروخته بیرته کورته بوزي . دامیر لخواورته وویل سوه ، چې دی نوموړې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبوروولای نسي . هروخت چې یې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځې له بیرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتیجه کې مېرمن ډالي ته ځان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فلیشر او ماشوم یې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسي تېره کړه . دغې جرمنۍ نرسي په پای کې مېړه وکړ، چې ګویا دایې ددین اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکي داکاریوڅه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چې امیرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه یې ځنې وکړه چې څوك غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چې یې ددې مخ ته وکتل،هیڅ کوم‌داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه یوه ګټه مور ولیده . امیرپه پای کې هغه یوه کافري افسر(۱) ته ورویخښله .دافسرتنخواه یې ورزیاته کړه اویوکورېې داستوګنې لپاره ورکړ.

په کابل کې کلیساوي اوپادریان نسته.ځکه نـــومېرمن فلیشرخپل ماشوم

دخپل مېړه په لاس عیسایي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي دسپانسرانوپه توګه ورته ولاړوو او امیر یې یوه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ. دپاچاهرلیکل سوي امر ته فرمان Firman ویل کېږي .

کوموانګرېزانوچي پښوایې په کابل کي ژوند کاوه، پخپل هیوادکي دخپل پولنیزموقف له بابته متاسف نه وو. یوې ښځي، چي دیوه انګرېزي مامور مانديندوه، په دې خبره چي پلارېې وزیر و او سیمه ییمیز ترجمان بیاداخبره د «صدراعظم دلور »په توګه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه ومونده اونورو ښځو ددې لپاره چي دخپل شخصیت دټیتېدلومخه ونیسي ، خپل ځانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتیجه کي دایوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به یې دملکې سلطانې ددربارملاتړ هم کاته .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هیڅ ښې نه دي . په انګرېزي اشپزي او دمیز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله ځان سره یوهندوستانی اشپزاوخدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښي ، دشیانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي یوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له غومیاشتونوکرۍ وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بیا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دګومارلو وړ وګرزي، هرومرویې دومره پیسي سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوی دستنېدلولپاره کافي وي . دی هورې دیوه ړوکي بزګرپه توګه کار پیل کړي . ځینو هزاره ګانو، چي کله کله به یې زماله اشپز سره همکاري کوله،ډېر ژردیوشمېرانګرېزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به یې پخول . که دوی زیاته موده په کابل کي پاته کېدلای،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ځني جوړېدلای.هزاره ګان کلك خلك هم دي اودګارډله سپایانوسره کله جګړې کوي . ددغوجګړوپه نتیجه کي دښمني اوبدنیتي ښه پوره ډېري سوې او زمایوزیات شمېر نوکران ورك سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته یې مخبري کوله او اطلاعات یې راته راوړل . په بندیخانه کي بیا په یو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جبل کي دا راز کارونه عام دي .

یوهندوستانی نوکر، چي زماسره دکابل ـ کندهارپه سفرکي ملګرى و ، غومیاشتي وروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو. تل به یې هغه اومه الکول

چنبل ، چې دحکومت په شاپونو کې تصفیه کېدل اووروسته بیاپه بېلابېلو لاسي صنایعو کې کارخنې اخیستل کېدی . دغه الکول په بازارکې پرهندوانوباندې خرڅېدل. ماده ته زیاته موده وکتل . کله چې پوه سوم ، کار ورځ په ورځ ورانېږي اونه یوازې دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسیږي ، بلکې یوه زیاته اندازه غلاوې هم کېږي، نومې په هندوستان کې خپل یو دوست ته لیک وکېښ . نوموړي بل سړی دده پرځای راولېږه . ما دده یوه اندازه پیسې ددې لپاره ور ساتلې وې ، چې په شرابو او ښځو یې ضایع نه کړي . دی ددغو کارونو دپرشوقي و . دغه رازمې دلویې دروازې سپایانو ته امرکړی و ، چې دشپې لخوایې پرې نږدې دنوروهندوستانیانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هورې قطعه بازي او شرابخوري کېدلې اوبدې ښځې پکښې ساتل کېدلې . دې تولو اقداماتو چې دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکې مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راورسېد ، نومې هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربېته وکړه اوده ته مې ووېل، چې خان چمتوکړي او په کوم کاروان کې ، چې زړه یې غواړي سفر وکړي . ده ته مې ووېل ، چې ترتګ یوه ورځ وړاندې راسره وګوري،ځکه غوښتل مې سپمول سوې پیسې یې بېرته ورکړم . په همدې وخت کې دی ولاړ اوله خپنوملګرو سره یې استوګنه غوره کړه . دوې دزې اوونۍ تیرې سوې اویومابښام د خدای پامانی لپاره راغی ، راته وېویل ، چې سباسهرهندوستان ته روانېږي . مخه ښه مې ورسره وکړه اودلارې اجازه اوپیسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چې دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پیسې یې له یوې بداخلاقې کونډې سره په واده کولو لګولې دي او زماله پخوانې دښمن ، کوتوال سره هره ورځ ګوري .کوتوال هغه څوک و، چې غوښتل یې ددغه هندوستانې په واسطه له ماسره دامیر په مخ کې روغه جوړه وکړي. ده کوتوال ته زمادغچ اخیستلو په خاطر زیات دروغ ویلي وو .خوځرنګه چې هیڅ یوه یې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامیر غوږ نه پر ونیو . په پای کې کوتوال نوموړی شخص په جېل کې واچاوه اوزماپرخلاف قضیه کې دده دلاس لرلو په باب دهندوستانې داقراردمخیوې لپاره یې همداجېل دېره ښه وسیله ګڼله . څو اوونۍ وروسته یې دسړي سر ورېږي کړ او تن یې هیسته وغورځاوه . زه څـــو

ځومیاشتې په دې خبره هیڅ خبرنه وم خو وروسته یوچادکوټوالمدسپاهې له خولې راته ټول جزییات وویل. داچې څرنګه دغه سپاهې یوه شپه له نورو څو تنوسپاهیانو سره ګومارل سوی و، دنوموړي هندوستاني سر وریرې کړي . داچې څرنګه یې له تنه کالي وکاږي او څرنګه یې وروسته په یوه کنده کې وغورځوي اوخاورې پر واړوي . ده وویل هندوستاني چې کله پوه سو، مور یې وژلو ته بیایو، چیغې یې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،ځکه مې زړه ته داخبره ولوېده،چې ده به څومره چیغې وهلې وي .

کوم هندوستاني نوکران چې ماپه کابل کې درلودل ، ټولو یې لېرياډېره غلاکوله اوعموما به یې هغه وخت کوله، چې نوکري به یې پای ته ورسېده یابه زه مجبور سوم له کاره یې وباسم اوپرځای یې بل یو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوڅرګنده وه ، چې ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چې دورخې لاهم سخت وي . ماله مجبوریته د نوکرانوهرراز بیان مانه. داچې دخارویو او آس لپاره څومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چې پوه سم آیاداټول موادخارویو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کې مې پوره باور و ، چې وررسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعیته ترنورو ښه ګټه اخیستله . دنوکرانو وهلو ټکولو ښه نتیجه نه ورکوله اوپرځنګ یې په هغوی کې دغچ اخیستني یوراز روحیه رازېږوله،چې اغېزه یې په ځینو کوچنیوشیانوکې څرګندېدله .داچې دکور وظایف به یې هېرولو خوداسې به یې ښوول ، چې دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاګاني که څه هم ورې به وې خودوی به پرځان ډېرولې . په دغه شان غچ اخیستنو کې محلي نوکران اول لمبردي (۳). کله چې په وظیفه کې وړوکې غفلت ورپه ګوته سي ، خوراډېرې توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي ، چې داخوشې ټکي دي او مخکې سنجول سوي کینې ترې ثابتېږي . نوکرپه خواشینې سره شاته کېږي او کله چې کافي اندازه لیرې سو ، په ډاډه زړه ومسې . په داسې حال کې ، چې بادار یې ولاړ وي او له دې بابته ځان ته په قار وي ، چې ولې یې دخپل وقار له بایللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چې محلي خلك نه پېژني او داسې ښکاري ، چې په ټولـــو

ختیځو هیوادو کي به همداسي وي ، بنايي د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کي سي .
خو ښه داده مخکي له دې ، چي موضوعات دغي اندازې ته ورسیږي ، نوکر باید بدل سي او نوي سړی وموندل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چي زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چي دښه سړي پیداکول ورته سخته ده اوپه سیمه-ییزونوکرانو کي هر راز خلك سته . په ختیځ کي دانګرېزانوعمومي تجربه داسي ښکاري ، له خینو کسانوپرته چي له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چي سیمه ییز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسي دئ، چي بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیري چلند کوي .

که څوك غواړي له بازاره دي ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دي نه پسې لیږي .
دوکاندار په هندوستاني پوهیږي ، چي دا دکوم انګرېز نوکر دئ، خکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چي سودا وکړي یوځه هرومرو پرزیاتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودایې لابله ګټه ده ، چي له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولېږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چي دوکاندار ترې اخیستي وې . دوکانداردافکرکاوه،چي یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا ځني اخلي . ددغي بیې له مخي ما دنور نوکرانو سوداپنجولاي شول اود کمېشن د ډېربدلو مخه مي په نیوله .دغه «دستوري»یا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکي، چي دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ .
کله چي نور نوکران دهزاره غریب په دي کارخبرسول ، چي له ماڅخه یې عین هماغه د دوکانداربیه اخیستي ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودخومیاشتونوکرۍ او نصیحت له لارې نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکي باانصافه او دبازارپه سوداکي ارزان پېرودونکي ښکاره سول .
هندوستاني نوکــــــران تل تر وروستی اندازې پورې هڅه کوي او عموماًدخپلوسرانو طبیعتونوپه خاطر، دچاخبره له ډېري څخه غوږي باسي . دې کار ددوی جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، خکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وایستله اوپرځای مي نورداسي غریب نوکران وټاکل ، چي تردوی یې ښه کار کاوه اوغلایې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانو ژوند

(ادامه)

بې قانونیت ـ خواړه ، خاروي، چرګان اونورروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزیارت ـ دکورله بام څخه کاراخیستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ ساتېرى ـ هندومعامله ګران اوزاړه قیمتي شیان ـ له امیراوشهزاده ګانو سره دجشن لیدني کتني ـ دجوري هیات په واسطه داروپایانو ازمویل ـ لیکونه ـ دپوستي بیه ـ ترجماني ـ

دامیرعبدالرحمن ترمړیني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زیاتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه ـ عسکري خلکوالبته ټولوېي نه، دامیرترمړیني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوښښ کاوه ، خان داسي وښیي چي ګویا دهیچا پروانلري ـ له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګری کړم، چي بازارته به دورځني سوداله پاره تللی ـ داهم په دې مقصد چي څوك يې ونه خورري اوټول پېرودلي شیان ترکوره پوره راورسوي ـ

دوکاندارانو هم لــــه دغي بې ثباتی څخه ګټه اخیستله، په وزن کي

يې کمی راووست اوله نورو لارو چارو څخه یې ډېله ګټه زیاتوله.
دوی بې له شکه په دې فکروو، چې تراله ګولې وړاندې څومره یې
وس وي خپل کاروکړي . داله ګولې انتظارېږلو لاره. یوه دوکاندار
داورلګیت له درزن څخه چې دوولس قطی وې ، نیمی ایستلې وې
اوددې له پاره چې دوه چنده ګټه واخلي. دغه نیمی یې دپوره په بیه
ورکاوه. دغه نیم درزن یې زما پریوه نوکر هم خرڅ کړی و. کله چې یې
چلبازي کشف سوه ، له نوکرسره ملګري عسکردوکاندارپه خوله کې
وواهه اودوه غابښه یې ورواېستل. دوکاندارکوتوال ته عرض وکړ
اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندې کړه اوکیسه زما دجیب په
څوروپیو پای ته ورسېده، چې عسکرمې په راخوشې کړ. البته
داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوك یوازې پرېښوولای نه
سوای، چې په ډېره مېړانه یې زما دمنفعت له پاره ځان ته جنجال پېښ
کړی و. دی یو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلك معمولا
ډېرمخلص وي. صرف هغواوامرو ته ګوري، چې ورکول سوي وي.
یووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چې
ورته ووايي ، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشرپه سپین سترګی سره
حال راولېږه ، چې ګویا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته
وویل چې که بیانه راتلی اوهمداسي یې درته وویل ، تروېره یې ونیسه
اوراېې وله. عسکر ولاړی اوسمدستي یې سری ترورېږه نیولی راووست
. ددوی دووغالمغال دنوروکارګرانو پاملرنه هم ځانو ته اړولې وه اویوه
لویه ډله ددې له پاره ورپسې راروانه وه ، چې وګوري ماجراڅه رازپای
ته رسيږي. البته مانه غوښتل، چې زما امردې ټکي په ټکي عملي
سي خواغېږه یې پرنوروکارګرانو داوه، چې بیامې نوبل چاته دوهم
وارسېږی ونه لېږه.

په بازارکي کې ښې غوښې نه پیدا کیدلې . معمولا یې غټ
ترکستاني پسونه حلالول. ددغوپسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو
کې یې چنداني مزه هم نه وي . له دې امله ماخـــان ته کوچنی هزاره

کي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانیول . دپنځوسو شپېتو مېږیو ره رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چي ماد حلالېدو تروختې مړولای سول، رالېږل. اوپه دي ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کوله. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلینګه تماميدی. نه مي پروښو پيسي ورکولې نه پرروزنه .هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شيدي اخيستې ، کوچي بې خني جوړول اوخپل مزديې په جوړاوه. مادغه رازچرګي، هېلی، بتي ، پيل مرغان او چرګان کښېنول . څرنګه چي خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تماميدل. چرګو ماته هرڅومره چي مي غوښتل ، هومره هګی تهیه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چي شيدې او دګیلګیانو (خوسيو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې خای غواوي د زياتي مودې له پاره ښه اندازه شيدې نه ورکوي خکه مي لازمه وګڼله، چي دوې غواوي وساتم، چي په دې ډول زما دورخنی اړتیااوکوچوله پاره پوره اندازه شيدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروڅوکلونو په بهیر کي يې بيه ورو ورو څکه سوې ده . او اوس يې بيه تر پنځو کالو وړاندي درې چنده سوې وه . کله چي زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ ترددې نیم پنسو په لږبیه)

چای ،قهوه ، دقطیو (دبلیو)مواد ، تنباکو ،شراب اونورله هندوستانه بايد ترلاسه سي . معمولا يې پوراغوښتلو او رسېدلو درې مياشتي وخت تېرېږي . داچي ولي دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په كرايه کښانوکي دئ. لومړی ستونزه يې داده، چي يوڅوک به له پېښورڅخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوي اودوهمه ستونزه يې پرلارباندي دمالونو دخنډخبره ده، چي څواووني نيسي،زياتره داسي پېښه سي، چي يوڅوک خپل ټول اوښان ،اسونه اونورڅاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنيمه برخه که دجلال آباد

ابلو له پاره وي اوکه دوراندي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ څوواره ددې له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلو ټولو ښاروېوبه اندازه پوره بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي . له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتياری له پاره نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورڅه مخ پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول دېرستومانوونکی وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليك راسي، چي مالونو څواورنی مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه راورسيږي ، سړی يې په رسېدلودېرخوشاله سي اوټولي ستوماني ترې هيري سي . زياتره پېښيږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چي بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سيمو په سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.
کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو اوموږبه کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په هوساکيږي . دښبنلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه . دڅکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومياشتي دوام وموند .زه داړتيا په وخت کي په نه څه ګوزاره کولای سم اودېرنه خواشيني کېږم . که څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګريټ نه وي، نو داسي ښکاري چي بايدژريې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو ، اميراوشهزاده ګانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.
دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل، هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه، خو دوی تــــه به له

نوروخایوځخه استول کېدله. په تېره بیاکله چي به یې په پسرلي کي ماته مځکني توت راولېږل، ډېربه ممنون سوم،ځکه دامېوه به په کابل کي لاپخه سوې نه وه . په پسرلي کي تل ترکاري لږوي ځکه دتېرکال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي . مابه زیاتره وخت ځواوونی بې له پتاټو ژوندکاوه اودا داسي کتنغ دئ، چي زما په فکرزیاتره خلك یې که دمابنسام په ډوډی کي ونلري ،چنداني پروانه په کوي . خو په هرصورت ، کله چي زه ددغه ځای له شرایطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان کمښت دمخنیوی له پاره بندوبست وکړ .

د۱۳۵۳ کال په وچکالی کي چي په زرګونو تنه له لوږي مړه سول، دبازارزیاتره موادپه ټپه ورك سول . ځیني شیان خوپه هیڅ بیه نه موندل کېدل. اوړه په ګنج(منډیي) کي نه پیداکېدل اوزه مجبورسوم له حکومت څخه دخان اوخپلونوکرانو له پاره یوه اندازه غنم رانیسم اواوړه یې کړم . حکومت یوډېرپورېرانیسست، چي هره ورځ یې یوه ټاکلې اندازه اوړه پرخلکو پلورل کېدل ځکه بل ځای هیڅ شی نه پیداکېدی . دادحکومت یودوددئ، چي دتنګسې له پاره ګودامونه ډك وساتي . ډېپوته درسېدلو په ورانـدي تـګ کـي دخلـکو بیروبارداوټېل ماټېل دومره زیات وو ، چي هره ورځ دغنمو دونډي ترلاسه کولوپروخت دډیپو ترېرانیستلو دمخه ډېرکسان په تېره بیابنځي، مړې یاترپښولاندي مرګي حاله کېدلې . پرېې وزلو باندي فشارخورازیات و. میندي اوپلرونه چي دکورهرڅه یې دخوړو رانیولو له پاره پلورلي وو، مجبوروو، له لوږي څخه دخپلو ماشومانو دچیغو ، دهغوی دورځ په ورځ کمزوري کېدلو اوتښتېدلو اوپه پای کي دوروستي ورځي دمړکېدلوننداره وکړي او دوی پخپله به په دې خاطر ژوندي نه پاته کېدل، چي څه به یې خوړل اوماشومانو ته به یې نه ورکول ، بلکي له دې امله به ژوندي پاته وو، چي مقاومت یې درلود اویوڅه پیاوړي وو.

زماترلاس لاندي زياتره کارگران ورې ور. يووخت خولايوتن دکارپه وخت کي بېښوبنه سواوکلمه چي مي دبېښوښي علت وپوښت ، راته څرګنده سوه، چي دځوروخو په اوردوکي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارګروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوځوك وليد چي زما لخواورکړه سوې ډوډۍ ترکوټ لاندي پټوي .سړی له لورې هډوپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دی په کورکي يووړی ماشوم لري اودخوړو رانيولوله پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي ورېې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په کورکي شومه ناسته ده . خودی دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره دابښه خبره نه ده چي دښځي پرمرګ وژاړي . که څه هم موريافوريې وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بيايه رينګټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارګرانو يومشرراته راغی، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دی يومسلمان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنګي څخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرګي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سوای کولای . له خانه سره يې وېتيبل چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډکړي اووريسې خپل ځان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي وروګرځېدل، چي يووارباېدپرنګي ته ولاړسي . په دې ډول دلمانځه تراداکېدووروسته سملاسي راغی .دده وينامودبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملك کي

خوراډېردي اوکافرورته ترحیوان لاهم سپك ښکاري . په هرصورت ماده ته ذرې روپۍ بې له کومې ملاحظې ورکړې .دی بې له دې چې مننه وکړي ، راځخه رهي سو اوروپیوته یې په بېخوندۍ سره کتل . په کابل کې درې روپۍ ډېرځه دي که څه هم ارزښت یې ترنیم کرون لږدئ . ماپه دي گیسه کې نور ری و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړی بېرته راغی . له سره یې بګړۍ پورته کړه اوماته یې دوعاوکړه .

داکاردیوه مسلمان له خوادډېرزیات صمیمیت اوپېرزوینې ښکارندوی دئ ، چې د لامذهبه په وړاندې یې وکړې . ده وروسته راته وویل، چې تازما دماشومانو ژوندوژغوری اودده داهم . څکه دی چې لومړی څل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زیاته کړه، چې ماته دپرنګیانو په باب ډېرې خبرې سوي دي. خودی به اوس تل دادوعا کوي، چې دوی مسلمانان سي اوترمړینې وروسته جنت ته داخل سي .

په دغه کال پروچکالی سرببره دکولرا (وبا) ناروغي هم راغله . مرگ ومړینه بېخي زیاته وه، څکه خلك کمزوري اوخواړوته اړوو. ددوی دخوراك سیستمونه بېخي بې نظمه دي هرناوړه اوچټل شی، چې په لاس ورسي ، خوري یې اودلوږې مخه په نیسي . هره ورځ دهدیرې پرسړك جوپې جوپې انسانان روان وو اومړې یې پراوږو وړل اوزیاتره چې مې پېژندل ، راته راتلل اوویل یې چې نن موزموړدواړو یواشنابنځ کړ. خوسبایابله ورځ به یې دی پخپله هغه ځای ته یوړ. کولرا په ټولوطبقوکي خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته سو. دسردارنصرالله خان گرانه ماندینه په همدې ناروغي مړه سوه . په نورکسانو کې دامیریوډېرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو. څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغی له امله مړه سول .

دشاهي کورنی غړي له کولراځخه خاصه ببره لري اودغه شان له زلزلې څخه هم ډېره واهمه کوي . پخوادناروغی له شیوع سم به مرحوم امیراودده کورنی دټولوماموړینو اومتعلقینو په گډون له ښاره

دکابلی ښځي جامې

وتل اوبغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم اميراوټول متعلقين يې سمدلاسه ووتل ، په ګاډيوکي بارونه ، خيمې اونورشيان چليدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډې يې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطايي سره روان وو ، نوکران اوعسکرورپه پښو وروسې ځغستل . دغې صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتني (flight) بڼه اخيستې وه . انګريزان شاته پاته وو اوچې مرخومره يې وس و، نه يې سپماوه .(په دغه وخت کي Mr Daly اوزه يوازني اروپايان وو.) مېرمن ډېلي خلورمياشتې دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . دډېروکسانو ژوندېې وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجوړېدوپه يولړتجربو مشغول کړی و، چي له نبکه مرغه ډېرپکښې بريالی وم اواساسي دليل يې داو چي په دغه وخت کي يوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسنې اميردخپل پلاريه شان سمدلاسه فرنيچراوغالی اونورشيان پغمان ته ولېږل اوپه دابله ورځ يې خيال و، چي دی هم وروسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصميم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته يې وويل چي که دی له ښاره ووزي ، ښايي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، ځکه ناراضي خورازياته ده . اميردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارګ په ماڼی کي پاته سي . هورې يې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباريانو اونوکرانو ته يې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له ماڼی څخه دبېرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دميکروب راوړلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په ماڼی کي پاته سي ، ځکه اميرله ښاره بهرنه ووت، زياتره وخت يې پرخپل جاى نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وويل کله چي دده ګرانه ماندينه په کولراباندي مړه سوه، دی ددغي ضايعې له امله اوله دې امله ، چي ښايي بل واربــــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لیونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیربیره پرځای وه اودناروغی واهمي ددوی بېره لاورزیاته کړي وه . په دغه کال یوډېرستراومنلی ملاحج ته ، دمکې د زیارت لره روان و . کله چي هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتگ په نیامت بندرته ولاړ ، هورې یې واوریدل چي یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم وارراتگ تبلیغ کوي اوویل یې چي یوبل - St John رالیږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي « ع » وي . ژباړونکی) چي دعیسی(ع) دراتگ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،لا چي خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چي ملایې هم اړولی اودې ته نژدې کړی و، چي دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چي«پیغمبر» دملادحج دتگ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چي دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملاخپل ځان دکعبې پرشاوخوا دگنوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چي دننه حرم ته له رسېدو وړاندي یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچي دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغېز من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي.خوملاپه مرگ لاهم له خپلي دغي عقیدې نه اوونښت، چي دی مکې ته تللی و اودده لارښود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چي دبېلابېلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان رښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتگ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري رښتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغوررونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. ځکه دی وایي، چي مسلمانان باید عیسیانو ته د وروڼـــــــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضدداميراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړي) ته زيان ورسوي . له همدې امله کله چي اميرپه دغوټولو کيسو خبرسو ، ملايي بيرته راوغوښت . ملاهيواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم يې دنوي دين تبليغ پيل کړ.خوکله چي دهيواد سرحدته راورسېد ، ونيول سو اوبندي يې کابل ته راووست . اميرهغه وازمويه . خودملاپه معقولو جوابونو کي اميرداسي څه ونه موندل چي دواقعي دين پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي يې کافروبولي اودمرګ مستحق يې وګڼي . دقران له مخي کله چي يومسلمان مرتد سي ، بايد په ډبرو ووژل سي. ملا يې دازمويښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چي په ديني چاروکي ترملازيات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ايستل، چي په محکوم دې کړي . نو يې دډېرو سترو ملايانو دوولس کسيزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمويښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چي دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ اميرته ورکړخواميروويل چي سړی بايد محکوم سي . هغه بيا ملايانوته ولېږه اوورته يې وويل، چي هغوی بايد داسي کاغذلاسليك کړي ، چي په هغه کي دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملايانو اکثريت تاييدکړه، چي سړی بېګناه اوددين پرخلاف نه دئ. دووتنوچي دنصرالله خان رفيقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوو ملايانو په پيداکولوسره اميرهغه محکوم کړاوورپسې يې سنګسارکړ. دمخه تردې چي ملا داميرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېشګويي وکړه چي هيوادته به يوسترمصيبت راسي اواميروسرداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په ماښام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودوړو يوسترتوپان راغی اودنيم ساعت له پاره وچلېد. وروسته لکه ناڅاپه چي پيل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان يــوه غيرمعمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . وروسته کولر اراغله اودا ناورغي ورستېو څلوروکلونو کې پېښه نه وه اودا هم دملا له پېشګويي سره وتړله سوه اواميروشهزاده زيات وبېرېدل . دوی دوار وخپل مرګ پکښي وليد . دغه رازدشهزاده ليونتوب، چي دهغه دګراني ماندينې دمړيني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدي پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازيات شمېرپياوړي پيروان درلودل اوهغه دوه تنه ملايان چي دده دوژلو فتوايې ورکړې وه ، دده دپيروانو له غچ اخيستني څخه دپرسخت ډ رېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به يې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښي بيدېدلم . خېمه ترکورهم ډېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې ډېري تودې اوشمال(باد) ډېرکم ياهيڅ نه وي . څرنګه چي دکورو بامونه هموار اوپه دېوالونو محاط دي، څکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخيستلو په مقصد استفاده څني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اوډېرمحدود کورونه، هغه هم يوازي دبډايانو کورونه په څنګ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهايي سره ګرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده څني کوي، بايد دومره چګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دګاونډيانو له ليدو پرته په خلاصه پښه وګرزيدلای سي. دکورغولي (انګړونه) معمولاکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتيري وړنه وي . زه چي مازيګرله کاره ياکوم بل ځايه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازيګره وي)، ښه زيات وخت پربام باندي تېروم اوځان دهغو نيالګيو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په ګلدانيو کي ساتل سوي وي . دګلدانيو نيالګي ترهغه وخته، چي مخکي ته انتقاليږي ، دوچېدلوبرچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي څکه زه بايددسلات مـوادتيار

ولرم بې له دې چې مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروختـه دي منتظرپاته سم. پربام باندي کله کله خپل سات هم تېروم .. ډول ډول کاغذبادونه(ګوډي) په هواکوم ، چې نزدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقلیدپیل کړي . خوزما کوردشهردروازې اواسمایي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوړواوبادو له امله، چې په دغه تنګي کي زیاتره چلیږي، زیات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلته یي توپکونو، زغرو اونورشیانو دکلکسیون دشوقیانو له پاره ښه مناسب ځای دئ . ځیني دغه رازشیان بېخي زیات لرغوني وي . له هغوعربي لیکونو څخه، چې پرزیاتروتوروباندي لیدل کیږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چې ښایي دغه توري به په پخوانیو صلیبي جګړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کیږي، چې نېټه یې دسترسکندرهغه زمانې ته رسیږي، چې نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوړدو په بېلابېلو سیموکي خپل والیان مقررول . داکاربنه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شیان هم په دغه ځای کي پلورل کیږي .هندوان چي څوسوه تنه یې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشیانو زېرمي لري. خوارو‌پایانوته یې دسپایانو له بېري نه راوړي ځکه څه چي یې کېنلي وي. له کورڅخه له وتلو سره سم بې بیرته په ټی کوي . کله یې سپایان په دې خبره ګوابنوي ، چي دعوه ورته جوړوي ، یایې پرنګیانوته دا ا طلاعاتو رسولو ربوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبیاله دوی څخه چي، سپایان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسي ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبراوربدلي دي.

په لويو جشنونوکي به اروپايان عموما دامير اوترهغه وروسته دشاهزاده گانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارډنورو وختوپه شان نه وي . په دغودرباروکي داميرپه گډون ټول حاضرين ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. خني مامورين به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به يې کاوه اوامير به کله له يوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به يې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . اميرښه شطرنج بازو. دده په دربارکي ډيرولږوکسانو له ده سره سيالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سويه وې . زياترو به په کيسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم اميربه په دغسي محافلو کي زياتره خپل خاطرې بيانولې اودهغوخايو اوسيريو په باب به يې خبري کولې ، چي ده په روسيه کي ليدلي وو. يوله دغوکسانو څخه يوروسی سوداگرو، چي اميربه تل ددغه سوداگرډښه سلوك اواړيکو په باب ږغېدی. دغه سوداگريووخت اميرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندگی څخه ژغورلی و. اميريووخت ماته وويل، چي ده له يوساعت ساز سره څه موده په دې نيامت کارکاوه، چي داکسب خني زده کړي . څکه دمشغولاله پاره يې نورڅه نه درلودل . ده به دساعت سازدماندينې په باب ډيري جالبي کيسې کولې . داچي هغې څه رازپرخپل مېره باندي په ډيرسخت ډول حکمراني کوله. خودامیردظرافت قوت ډيرپراخ و اومکرري کيسې نه خني بېخونده کېدلې .

داوسني اميردجشن دورځو درباردده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري څکه دی ټول وخت دخپل درباريه زموخت نظم اونسق باندي لگوي اوله خپلو متعلقينو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرين بېخي محدود کسان وي. دی تراميرکېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه يې ښه نه راتله اوددرباريه خوښيو کي به يې له ستوخوټوکو سره مينه نه درلوده . دده ارام ساتېری خوښ دئ ، چي وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډيره مينه لري اوکله چي يې په کارواچوي ، ساعتونه ساعتونه يې پرپرده باندي دبېلابېلو تصويرو په ننداره کولو تېروي.

اروپايانوته په کابل کي په دې سترگه نه کتل کيږي گنې، چي دوی دغه خای دقوانينو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چي ددغـــوقوانينو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بې له شکه به هندوستان ته بیرته لیږل کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیرډېراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باند ي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډېره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداگرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد ، چي په انگریزي ژبه وو، ددې ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښې دحکم(jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداگرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپلو تړون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږ وه ، چي په تړون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دتړون ترانداز ي لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي تړون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده ماموړینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چي نوموړي دامیرپه ژمنوډېرلږ باوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره گونگه توگه رسولې وه . څکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیئت کي زما اودمېرمن ډېلي حضورخکه لازمي وگڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداگرخوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرگندېدله ، چي سوداگردامیردماموړینو کرکترپه بشپړه توگه درک کړی نه و.

دلیکونو په باب ، په کابل کي دايوعام کاردی، چي دانګرېزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بیرته نه وراستول کیږي . ګويا دمامورينو په نظرديوه انګرېزشخصي لیك يوبې ارزښته شی دئ . په کابل کي دانګرېزانو لیکونه اوهغوی ته لیږل سوي لیکونه څکه پرانستل کیږي، چي دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اوربوټ څانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کي داکار ترډېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه لیکونه په محافظت سره څي وراځي . په هرصورت په افغانانو کي دپوستې لیکونو ته ديوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . ټول لیکونه به يې په يوه کڅوړه کي واچول ، لاك ومهربه يې کړل اودلیکونو لیست به يې ورسره مل کړ. دپوستې امرینوته امرونه صادرسوي وو، چي يوه پوسته بايدتريوې ټاکلي اندازې زيات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و،چي دلیکونو پارسل به يې خلاص کړاوښه ډېرلیکونه به يې دغره په ډډه کي په دې خا ځرغورځول ، چي دپلنډي وزن يې سپك سي.

ماته يوچاديوه مهم لیك په باب بيان کاوه، چي دانګرېزي نماينده له خواځپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په يوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اولیکونه بیرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبایلو تاوان سوه ، چي دهجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چي نه لیکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرلیك ترلاسه کړاوچادده دايمانداری خبره پرځوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ لیکونه دسړيو په واسطه دپنځوميلو په مزله وړل کیږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځوميلوکي مخ وشاته څغلي اوله يوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوايې راوړي . اوبه دې ډول ددغو دووخايو (کابل ـ پېښو ـ ژباړونکی) ترمنځ واټن په دريو ورځووهل کیږي. دپوستې بيه پريوه مثقال باندي چي دانس شپږمه برخه کیږي، څلورپنسه دده اوټکټونه ورباندي ننښلول کیږي. څوله بهرنيولیکونـــــــو څخه په پېښورکي

دامیرد پوستې دمشرله خواېکتهونه دمخه تردې چې هندوستان ته دې ولیږل سي. لیږي کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کې شامل نه دی. خکه نودک بل پرلیکونو باید په پېښوریاکوم بل خای کې دمرسل الیه لخوا پوسته وو هل سي او بیاسې بې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورځني اخبارونه کابل ته راواستول کیږي د پوستې لګښت یې یوغټ رقم وي. مایووخت دپېښور او کابل ترمنځ، چې نږدې دوه سوه میله کیږي پریوه کوچنۍ مجله باندې درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ. په داسې حال کې چې دهمدغې مجلې محصول له انګلستانه ترپېښوره یو پنس و. له کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته یې باید په پارسي ژبه ونیکل سي او پرپاکټ باندې باید دافغانستان دپستې محصول پرڅنګ دهندوستان ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کې انګریزان زیات اړیکې لري. هغه ترجمان دئ. دلته څوکسه ترجمانان سته، خوپوتن یې ډېرمهم دی او هغه دامیر اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ. دغه دندې ډېرزیات کارغواړي. پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزاګانو خدمت هم کوي او ټول هغه خطونه، چې دانګریزانو لخواامیرته اوبرعکس لیږل کیږي. باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنوروکسانو لخواچې ددغې دندې له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي، ژباړل کیږي. اوس دی په کابل کې له اوسېدونکو انګریزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کارده، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کې دمعناروټولي اوښتني درک کړای سي او دې ته تیاروي، چې که کومه خبره سمه وانه وري. پخپلو الفاظویې سره وناوړي. خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دی تریوې اندازې دخبروپه موضوع کې وارد وي اوکه داسې نه وي، نو ښایې تخنیکي لغتونه په ځینو ځایو کې سکتګۍ راوړي.

دزیاتروانګریزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي. خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري. په وروستیو کلونو کې ځیني دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید، مخصوصا ټولي وېل سوي خبري

په چتکۍ سره بې له غلطۍ ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوپرخای به يې بل څوك ودرول سي، چي داکارده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی

عسکراووسلې

جامې - تمرینونه - مشق - دامیردباډیګارډانو یونیفورمونه - وسلې - معاشونه - مډالونه - دخدمت موده - عوضیان - بارکونه - دژوندلاري چاري - په عسکرو کې قماربازي - دبېلابیلوقبیلوقطعات - غله قبیله اوټولې - افسرانواودرتبولوبدل - باجه خانې - د ۸۱ ،۱۹۷۹کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې - افغاني لښکردیوه جنګي ماشین په توګه - دجګړې له پاره دهیوادحالت - دافغاني کرکټرد یواړخ بیان .

دافغاني عسکروديوې ټولۍ دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخړبېدلی رفتاردئ. څرنګه چې هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چې ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پوري اړه لري . ځینې دانګرېزي لښکرو یاداورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوځینې له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکې جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګنډونکو کوټونو چې په لاس ورسي ، پرځان یې برابرکړي. ځینې دټوکرانو پتلونونه اوځینې نخي پتلونونه اوځینې نوزبیاافغاني پرتوګونه (تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکې باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړې سوي ټولۍ بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمني کمربندتړلی وي چې پردواړو خواوو یې کڅوړې (بغل خولۍ) ځړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې یې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چې په دغه هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جاموښکاري . دسرله پاره بکړۍ عامه ده . خوډول ډول خولۍ هم رواج لري، چې زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چې دوی یې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېري چګې پوندي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چې

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسې حال کې چې ماهیڅکله هم کوم سوارنه دي لیدلی ، چې نوي بوټونه دي یې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوخیري ویري وي ، مایوحوالدارخوواره لیدلی دئ ، چې نوی کوټ یې اغوستی وي. اودغه بایدخوراډېري ورخي سپماکړې وي، چې ددغه کوټ درانیولو وس یې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کې ډېره پاملرنه کوي اومعمولا تېزرنګونه (تېزژړاوشين) خوښوي، چې په اغوستلو کې ډېرژرخیرن سي اوسړی مجبوروي، چې په پاکولویې نیم ساعت ولګوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلې ټولی پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چې پریوه کرښه ودرېږي، توپك یې ټول کاره نیولي وي . دوی هغه رازتمرین نه لري، لکه په نوروهیوادوکي چې کیږي. ټولی دمارش په وخت کې داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه ماروډلو، نه لکه دعسکروټولی .ددې له پاره چې په کلنیو دومارشونو کي عسکري ټولی ښه وایسي ، دتمرین په میدان کې مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو خایونو ودروي ـ یودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. څوپه پای کې یوکوړ ووړ غبرګ کتار خني جوړکړي. کله چې تمرین پای ته ورسیږي ، خلك بیامخ وشاته پوري وهل کیږي چې داخل یې څلورپوړه کتاره کړي. وروسته نوبیا مارش پای ته ورسیږي اوټول بیرته دخپلوبارکونو پرلورخوځیږي. پرلاري دمخ یادشاڅلورکسیزي کرښې افراد یوبل ته دخبروله پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کې نو هغه لږشانته نظم چې یې موندلی وي ، هم وران سي اوټولی، چې څه راز یې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښیږي . (دتمرین پروخت امیراوشهزاده یې دمرستیال په توګه دبېلابېلو ټولیو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد، چې په تمرین یارسم ګذشت کې (رسم ګذشت یې هم دتمرین په شان وي) په استثنایي توګه پرخط برابرتېرسي اوافسران یې وګوري ، خانونه دومره ډېرسرلوړي ګڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کې چې یې برخه اخیستې وي. دامیرساتورنکی ګارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرین کې داخبره ورښووله کیږي،چې څه رازخانونه پرڅلورکسیزه کرښه باندې برابرکړي، دډول له بږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودامیرپه وړاندي پښې اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چي دارګ د ماڼۍ په بهرنۍ سړک کي سرته رسیږي، دښاریوزیات شمېرمېنه وال لاوسېدونکي راوزي . خودمارش په وخت کي دعسکرو دپښواوچتولوننداره ، چي هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، نندارچي ته هغه نوي جلبیان ورپه یادوي، چي داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېرېږي اودبې ګولیو کارتوسوډزي کوي خوهغه رازکتارونه نسته چي عسکرپکښې دنښان ویشتلو له پاره روزل کیږي . څیني توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چي مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمي نه ولي. ډېرلږپېښیږي چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نزدې خای وولي.یووخت چي یې جنرال توپ پخپله پرنښان برابرکړ اوپه دوه زره متره کي یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چي څودقیقې یې وړاندي وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چي دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چي په افغانستان کي دهري طبقې سړي کارتوس ته دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چي بې له ضرورته هم کارځني اخیستل کېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونکی ښي مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چي توپك اوتوپونه له دوکانو څخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کي خپل لنډتوپك هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چي زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نزدې خای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چي له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کي توپك پرډبره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره باډیګارډان یوازني کنډکونه دي چي خاص ډول یونیفورم لري اوامیرپې تعقیبوي ، چي یونیفورمونه اووسلې یې پاکي وي. پلي ساتونکي په Lee Metford (۲) توپکواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو، توروواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکي یو څوباوري کنډکونه په Martinis (۳) توپکووسله وال وي اونوریې Sniders لري(۴). توپچي ټــــولی

شپږېن اونهه پن توپونه لري اویوخودکچروړتولی ستنه چي شپږېن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه یې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي ویشتلای .پلټې یې زیاتره نامنظمي وي اوگولی یې زیات اغېزمنتوب نه لري.گویا توپچي پوخ یې ډېرداروتکی نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره ډېري غښتلي کچري اواسونه لري، چي په غرنیولاروکي ښه بلددي . دترانسپورټ څاروي دلوی لښکرله پاره کفایت نه کوي. هغه توپك چي په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي ډېربدشکله دي اودوه یې په یوه رنگ نه وي . که له هغوځخه دانسانانو دیوې داسي ټولی پرضدکارواخیستل سي، چي سره نزدې پراته وي ، دنوني(جري وجوك) نیمگړتیابه یې لادومره زیاته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ویشتل دیوه توپك له پاره لومړی درجه اهمیت لري اوپه پټوسترگو نخښنه ویشتل دیوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي ډېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نیمگړتیاد باروتوده . هغه باروت چي په هیوادکي دننه جوړیږي ، له دوو درو واروډزي کولو وروسته دټوپك میل خورازیات خیرن کوي ، داسي چي پاکول یې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښنه نسي ویشتلای اوپه دې ډول دویشتونکي روحیه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)او Gatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړیږي ، خودپرزوناسم اچول اوپریوه لاس اویوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کیږي، چي درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ویشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبیو په پام کي نیولو سره، ډېرناکافي دئ .پلي عسکروته په میاشت کي اته کابلی روپی ورکول کېدلې، اوکله چي نوی امیرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چي عسکرراضي وساتي ، معاش یې په میاشت کي لسوروپیو ته جگ کړ (شپږشلنگه اواته پنسه). سپرو لښکرو ته دمیاشتي دېرش کابلی روپی (شل شلنگه) ورکول کیږي خوآس باید پخپله خان ته پیدا کړي. گوډاد آس بیه ځني وزي . دامیرپلي ساتونکي په میاشت کي دېرش روپی اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) خکه په کیږي چي گویاشاهانه عاید لري . عسکردامیرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپیه زیاتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زیاته وه اوویل به یې، چي که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يوپې وړاندي نسي ، ټول ځاى پرځاى ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمهال باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه کي زياتيږي خکه نوعسکرپخپلو مهالونو وياړي . په داسي حال کي چي هغه دوفاداري اوستونزونه پېښنولو له امله ورکړه سوى وو . دغه مهالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له امله دخوراکي موادو د رانيولو په بدل کي گرو (برمته) سول . خکه کاختي ددغومهالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختى په جريان کي اوړه نه پيداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه ديوې برخي پرځاى اوړه ورکول . دې کارته يې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولاى نسي . زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوى څه دپاسه شل کاله کيږي خپلي کورنۍ يې نه دي ليدلي . خکه درخصتى له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه يوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتگ سخته اړتيا ولري، بايد چي دخان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پيداکړي . په ځينو ځالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما يوزيات شمېردغه شان هلکان دخدراښواونورغرنيو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي .دوى به دومره واړه وو، چي توپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوکي به بيادېرهوښياران وو. اوامربه يې ژرسرته رساوه . دابېله خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولاً غريب خلك وي اوځيني خوېې دخان اوخپلي کورنۍ له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دئ کله چي زاړه اوزيږي وسرونه يې سپين سي، ورېښتان ددې له پاره رنگوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکۍ اوميزونه نه لري . خلك پرمځکه بيديږي . هغه کسان دېربختوروي، چي خان ته چارپايي يادتختو کټ برابرکړي اودډوډۍ دميز پرځاى يوه زيږه بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

كي پرمخكه هواره كړي . هره پيره (دحوالداريه ګډون داروتنوګارډ) دخان له پاره دپخلي لوښي برابروي . دادحوالداروظيفه ده ، چي دسونګ دلرګيو له پاره تېشه او د ډوډۍ پخولو له پاره تبی برابره كړي . نورلوښي وسامان لكه مسي دېګ ، فلزي چايجوشه اودچايوبې لاستي پيالې دهرسړي لخوا پخپله تهيه كېږي . څرنګه چي په لاس باندي خوراك ددوی دود دئ، خكه نوپنجو، كاچوغووچړوته اړتيانه ليدله كيږي.

تروظيفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، يا يې څنګ اچولی وي (ډډه يې لګولې وي) په داسي حال كي چي يويې رباب ږغوي اوسندري وايي ، بل يې نكلونه كوي اوكيسې وايي. زياتره عسكرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بيا هم په دوی كي ډېررواج ده .داكار ډېروجنايتوته لارهواروي . مايو څوك پېژاند، چي ورقي (قطعې) يې بايللي وې اوخان يې وريشت . كه ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بيانو بازارته وزي اوهورې زياتره په خلكو خانونه غرضي كوي اوهغه شان خانونه ښيي لكه عسكرچي يې عموما ښيي. داځكه دوی بل څه لري نه . عسكرمعمولا دخان په كيسه كي نه وي ،خكه ډېرپيرې اونوري وظيفې يې دغاړي وي چي په هغوباندي زيات مشغول وي. ددوی دپيرې وظيفې سختي ستومانوونكي نه وي. له څرګنده پيرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل كارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوويادرو شپوكي بدلېږي . دامېريه پيره دارانو كي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډېرزيات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو ياسيمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدرانو(٧)، كندهاريو ،كوهستانيو، اردلو(٨)،اودخپلواونورويه نومونو وي . بيانو دSappers اوMiners دي چي يو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه يخ بولي . له Sappers اوMiners اوكوټوالي(پوليسو) پرته نورداردوټول افراد پښتانه دي. دكوټواليو نورو قطعاتو ته يې دملنډويه توګه د«پنج پدر» نوم وركړی دئ (د پنخوپلار وخلك).

دامیرسپاره گارډ «شاهي رساله» نومیږي.

اودخېل لوېماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکي شاهي دي هغوی اودژوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، خکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپك کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په ړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و .

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوخیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشرېې خپلي قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي ځکه ډېره رسوایي یې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې ځړوي . مشرته وویل سوه چي اودخېل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوبه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس ګیرکړ، بیادي یې په دارځړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اوداميرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راویوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوڅوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، دده خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ،.اخیستلای سي، بې له دې چي ویښ دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخېل خپل سرته پرېښوول .

د اودخېلوقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودرېږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړي ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړيوسره مرسته کړې وه . موږهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دماښام دډوډی پروخت راتلی اوزما سره به يې مجلس کاوه . يوه ورځ مي ځني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه ځکه مايې له زده کړي سره مينه درلوده ، خوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه تري وکړه ، دی يوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . بیاٌن وروسته يې راته وويل، چي دی دژبوښوونه نسي کولای ځکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدريس کولای سي اوبه ډاډه زړه يې راته وويل چي «په څو اوونيو کي به داسي غل درځخه جوړکړم چي هيڅوك به دي نيولای نسي» د اودخپلو قطعه پروخت داميرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانۍ دنده پيل کړه . دغه وخت شکايتونه دومره زيات سول چي اميرمجبورسو، قطعه بيرته له سره تنظيم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نايب سالار(۹) (دده مرستيال)، جرنيل(۱۰) (General) ، کرنيل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کفتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران داميرله کورنۍ يادده له پلويانو Favourites څخه ټاکل کيږي اوترفيع درتبوله مخي نه، بلکي يوازي دده دخوښي له رويه ورکول کيږي . مرحوم اميريه ديوې قطعي دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي يوه ليکه ودرول اووروسته به يې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به يې بياافسران کول.

دوی دموزيك يوشمېربانډونه(دستي) لري ، چي ځيني يې تاري وسايل اوځيني يې ډولونه لري. دژېړي باجې موزيك بايد په يادکړه سي ځکه هره وسيله بايد پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) رغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ټرنوروڵوړه واورېدله سي. که څوك نژدې ورته ناست وي دسرماغزه يې ورچپه کوي. دمشکي باجې (Bagpipe) يوه دسته هم سته اوددوی دموسيقۍ له رغـــــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هغه

کوي سکاټلېنډۍ لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنیو سیمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډۍ لمنې پرځای یې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چې پرېتلانه دپاسه راځړېږي اوزیاتره له خیرن سپین چیټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډیانودجنګي مهارتونوپه شان ستایل کیږي . اوافغانان یې پرنوروټولو دستوغوره ګڼي اووایي چې دوی په ربښتیاسره شیطانان(Devils) دي.

ماته یووخت یوچاوویل، چې دکابل ښارته څرمه ، دشېردروازې دغرونو په جګړه کې یوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې یوسکاټلېنډۍ(Highlander) ولید ، چې ترټولووروسته روان و ، ټوپک یې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودغفستاپه وخت کې یې کارتوس ویشتل اوپردښمن یې ډزي کولې . سړي راته وویل، چې دغه سکاټلېنډۍ دماتې پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغي ورځې په جګړه کې زیاتروښاریانو برخه اخیستې وه اونوموړي شخص هم یوله دغوښاریانو څخه و.

افغانان لکه چې دموسیقی په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په یوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . موږته یې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودرې باجې یې دږغولو لۀ پاره رالېږلې وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اویودم یې په لوړاواز سره ببلابېلې لارې(نغمې) پیل کړې. دوی هیڅ نه ستړي کېدل، خوشا، خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې دیومخیزی بندېدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه وړاندې دیوه جنګي ماشین په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان دیوه عسکرپه توګه پخپله خورانبه خاصیتونه لري،دی په یوځولپوغنموباندې ځوورځې ګوزاره کولای سي اوپه عین وخت کې پوره اندازه ستړیاګاللای سي، پخپل کوسي کې یې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړي کیږي ، زړه وردي ، ښه جنګېږي ، هروخت تیاروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازیې زړه ورتیاخوښېږي اوستایې یې. دډګرمن همیلټن (Lieutenant Hamilton) کیسې دیوه زړه وړېرنګي په توګه ترننه لاهم کیږي . نوموړي له کیوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چي ترده زیات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه ټاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه ډېرلږصلاحیت لري اوکوم کسان چي پرخپلو خلکو یوڅه اغېزه لري اوپه یوه سترګه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي وړتیا له امله ده .په دوی کي ډیسپلین ډېرلږدی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي، خلك یې پروانه ساتي . څکه عسکردخپل آمرپه باب ډېرژرقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشیانوانګېري، یاداچي فکرکوي دخپل ځان له بېري نرمي کوي یاهم دبې عقل خیال پرکوي .

له جنرالانوڅخه یې هیڅ یودعصري جګړې په باب معلومات نلري څکه دوی یادهغوجګړوتجربې لري، چي په وروستیو کلونو کي دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي، چي ترافغاني واکمنی لاندي راغلي دي ، یاهم له انګرېزانو سره دوروستی جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چي ژوندي دي . کله چي دوی له یوه بهرني خواك سره دجګړې خبري کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنیو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکیه کوي، چي دجهادتلقین اوتبلیغ دهیوادنی جګړې له پاره ډېره اغېزه لري. بل عامل داچي سیمه یې ډېره غرنی ده اولوړي وژوري لري اودیوه یرغلګرلښکردچټك اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زیاتي ستونزي پېښوي . امیرچي پخپل هیوادکي له اورګاډي سره مخالفت کوي، عمده دلیل یې همداخبره ده، چي نه غواړي دیرغلګروله پاره سواني پیښنه کړي.

افغانان منظمي جګړې ته ډېرنادرځان نیسي ، زیاتره له ګوریلایي (چریکي) جګړې سره روږددي. اودیرغل په وخت کي بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنیوکوتلونوکي داسي ځایونو سته چي یوڅومحدودمصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړلښکرته ماته ورکړي .دیوه مهاجم لښکرله پاره به داډېره سخته وي ، چي ددغه هیواد زیاتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکي غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چي لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل میدانونو ته خود هغورسـول ډېرسخت دي

مګرخوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندي ډېرباوري دي. دوی فکرکوي چې دلارډرابرټس(Lord Roberts) تروخت اوس ډېرتوپيرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان ستـه، چې لـه هغوی سره ديوې بلې جګړې په صورت کي به ميدان وګټي ،خو که يې ورځ(بخت. م.هوتك) وګرځېدله نوبيابه غالبا لـه ګوريلايي جګړې څخه چې دوی ورسره بلـددي، کاروا خلـې . دوی هرروخت چې ددښـمن شـمېرزيات ګڼلی دئ ، لـه هـمدې جګړې څخه يې کاراخيستی دئ . ددوی خپل منځي جګړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنګيږي چې يوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنګ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکي وايي ، چې مات لښکرتردريو ورځوپوري څغلي اونه دريږي .

دجګړې په وخت کي ښځي نارينه وو ته مهمات رسوي اود«پردې» قوانين نورپه منځ کي نه وي اوداپوډول اړتيـاده. دوی تـه اجازه ستـه ، بې لـه دې چې وشرميږي خپل مخونه لوڅ کړي . په دې خبره هرڅوك خبردي، چې لـه انګرېزانو سره په جګړوکي به ښځي ترجګړې وروسته په شپه کي دجنګ ډګرته ورتللې اوددښمن دمړيو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زياتره ښځي خوپه جګړه کي هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټېرديوې برخي دبيـان لـه پـاره بـه زه يـوه کيـسـه وکـړم چې مـاتـه ديـوه سړي لـخـواسوې ده اودکندهارپه سيمه اړه لري . دده تربورترکندهار څوميله دباندي يو کور درلود (ماداکورونه ليدلي دي جګ جګ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبيلو پر ضد د انګرېزانولـه يوې جګړې وروستـه لـه ډېرو انګرېزانو څخه لاوروکه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا وويل، چې يوانګرېزتردېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربورېې دکلابام ته خېژي اوګوري چې يوسکاټلينډی توپك پراوږه ولاړدئ اوموړی (ډوډی) غواړي. تربورېې خپلي کوټې ته په منډه خي،توپك رااخلي ، بام ته بيرته راخيژي دېوال ته ګونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي خومړلانه دئ لرڅه ساه پکښې ښوري . تربورېې دتوپك اخيستلو لـه پاره خکه زړه نسي کولای چې مبادا ټك وربا ندي ونه کړي . دوې ورځي يې ورتـــه وکتل او ورستـه

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو كي عسكرداوبو له پاره زارى جگى كولې اوترڅوچي ساه پكښې چونېدله، څوك له بېري نه ورنزدې كېدلى (۱۲)

د دیارلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګرېزي برتري وښيي – خو همدي بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروڅخه دجګړي میدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي میتفورډ » توپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کي تر ټولو عصري توپك و. چي په انګلستان او تقریبا ټوله اروپا کي کار خني اخیستل کېدی . په جوړښت کي کلاسیکو ۳۰۳ بور انګرېزي توپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارتینیس توپك اصلا د سوتزرلینډ داوسېدونکي فریدریك وون مارتیني لخوا اختراع سوی و او د انګلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه توپك څخه دانګلستان په پلي پوځ کي تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخیستل کېدی . خیني هینري مارتیني توپکونه ان تر شلمي پېړۍ پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنایډر توپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنایډر امریکایي لخوا اختراع سوې اوپه انګلستان کي مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسیم توپك د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کي اختراع سوی و او د میل په سرکي یې د ږغ ټیټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلینګ اصلا ماشیندار و، چي دامریکایي مخترع ډاکټر ریچارډ ګاټلینګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کي جارجي (Jarji) دئ ، چي مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم یاسیمي نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)لیکونکي دسپاه سالاراونایب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودSupper Salah اوNaib Salah په شکل یې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنیل یې هم دJinareal په بڼه ثبت کړی دئ ، چي سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) لیکونکی دلته هغي پېښي ته اشاره کوي چي ۱۸۷۹ع کال دسېتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کي پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ییزه توګه په کابل کي د انګلیسانودسفیر سر لویس کیوناري استوګنځي ته هجوم ورووړ اوپه نتیجه کي پخپله سفیر او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (م.ه)

(۱۲) دا به غالبا دمیوند دجګړي دماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره داميردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ موادولګښت ـ استادان اوکاريګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګري ـ هتي وال اوسوداګر ـ دهيوادتوليدات ـ صادرات اوواردات ـ دغلودانوخوربول و اوداوبوپرسرجګړې ـ کاروانونه اودباروړلودکرايې ډولونه ـ وزنونه اواندازې ـ ميرزايان اودفترونه ـ پوروته کښېل ـ هندوان اودهغوی لخواپيسې په پورورکول ـ دهيواد سکې وهل اوسکوک.

اميرعبدالرحمن خان له ټولو تخنيکي چاروسره دزړه له کومې دلچسپي درلوده اوله سوداګرۍ اوسوداګرو سره يې بياخاصه مينه وه . دده په نظرديوه سوداګردريغ دده دحکومتي مامورينو له هريوه سره برابرو. دسوداګرشکايت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو يې اورېدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانيستل، په دې کارکي يې څرګنده اراده يوازې دانه وه چي توپونه اوتوپک دې جوړکړلای سي، بلکې مرادې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ويل چي غواړي خلکوته دنوروهيوادو سوداګري ددې له پاره ورزده کړي چي هغوی دنوروملتونو سطحې ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کي به نونه يوازې هغوی اودهغوی هيواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکې له کارسره دمينې لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزورۍ هم له منځه ولاړې سي چي ، دبې قانونۍ اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمايل سبب دي. ده به تل داشکايت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بياهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق څنې اخيستی نه دئ .

دده زوی، اوسنی اميرهم له ټولوتخنيکي شيانوسره ډېره زياته مينه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهيسې يې دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دئ . دی په اوونۍ کي يوواروركشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول توليدات تفتيشوي . په ماشينونو کي دده معلومات ترپلارډېرزيات دئ .

سره له دې هم ځيني داسي مسايل سته، چي امير او د ورکشاپــــــــــــونو مربوط

مامورين هغه په سمه توګه درك كولای نه سي اوكله كله يې بنه فكرپه بند اوبكښې سرګردانه وي. دمثال په توګه دوی په دې هيڅ نه پوهيږي چې يوې ټاكلې اندازې بخاردتوليد له پاره ټاكلې اندازه تودوخه په كارده اوځرنګه چې دوی هره ورځ يوه زياته اندازه لرګي په بېلرانو كي په همدې نيت سوځوي(دوی دډېروسكاره نلري) ځكه نوهروخت په دې لټه كي دي ، چې دغه مقداررالږكړي اودانجنانو په كاركي بايدكمبوت هم رانسي . يووخت يې فكركاوه چې دوی دامسله حل كړې ده اوهغه داسي چې په بېلرانو كي يې دلرګيوغټې كوندې سوځولې غټې كوندې تركوچنيو ټوټورو ورو سوځي اوكله چې دلرګيو دغې ستري كوټې دبخاراندازه اوچته نه كړه ، بيانو داورپر كاريګروبدګومانه سول . هغوی يې ددغې ناكامی عاملين وګڼل اويوشمېريې بنه وډبول اوټكول .

بل وخت دبېلرانو له پاره داور دلرګيو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چې ديوې بلې ستري زېرمي دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده، هره ورځ به يې تازه (لانده) لرګي راوړل ، لرګي به لانده وه اوځرګندده ده چې ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چې دلرګيو په اندازه كي كمښت نه راتلی ، خودانجنانو كارتريخوا بدتركېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېري هلي خلي وكړې . ټولي لاري چاري يې وپلټلې خوسمه لاره يې ، چې دانجنانو دښه كارنه كولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص كړل چې وګوري پستنان pistons سم دي كه نه؟ اوكله چې دستونزي دحل له پاره ټولي پلټني ناكامي سوې ، بيايې داورپركاريګرانو راواچول اوښه يې وډبول . داوركاريګران يووخت په دې تورن سول، چې دسونګ دلرګو په اندازه ښوولو كي درواغ وايي . تراصلي اندازې يې زيات ښيي اوپاته برخه په بازاركي پلوري . له هغه وروسته يې بدګوماني دومره زياته سوه ، چې دوی په قصدي توګه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله چې ديوه مامورفكرته دسونك دلرګيو په ورځنی اندازه كي دكمښت راوستلو خلانده نظريه ورغله، له هغې ورځې راهيسې دلرګيو كاريګران دموادو په تالاكولوتورن كېدل اوداسي ورځ به نه وه چې هغوی ته سزانه وركول كېدله .

دهغه چادژوند مزه نه وي، چې دداسي ناپوهوكسانو ترلاس لاندي كاركوي.

زه که څه هم دنوروټولوبېلابېلو کارونو په څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومموادو داندازې مسول نه وم . داکاردېوه بل ماموږپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګوماني اوپه کارباندي ناپوهي ددې سبب وې چي نوموړي دي په داراز موضوعاتو کي دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چي داورپرکاریګرانو مي پړه نه اچوله . کله چي مي دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېښنهادورته وکړ، هغه یې داسي تعبیرکړ،چي ګویازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کي یې زه دنورو کارونوپه څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو مسول ټاکلی وم. څرنګه چي انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته وېل سوي و، چي هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چي دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسي فرمان نسته چي په دهغه دي بیاڅرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چي زه په دابله ورځ بېلرهاوس ته ولاړم ، خلک ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسي فکرکاوه، چي دوی ټل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کي د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره برېالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کي به نوبې له شکه ټوله پړه پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسي دئ، چي دکاردناکامی پړه تل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مي وکتل .زمااز مویني وښوول چي په بېلرانوکي دننه داهاکو (چونې) اوختیویېنډورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته ووېل چي له هماغې لومړۍ ورځي څخه چي دوی اېښوول سوي دي ، بیایې چادپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیوله چي کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چي هروخت د اور پرکاریګرانوچاپړه اچول ، هغوی به تل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درک کړې وه ،چي زه یې په تګماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چي که یې رپـــــوټ ورنه کړم، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

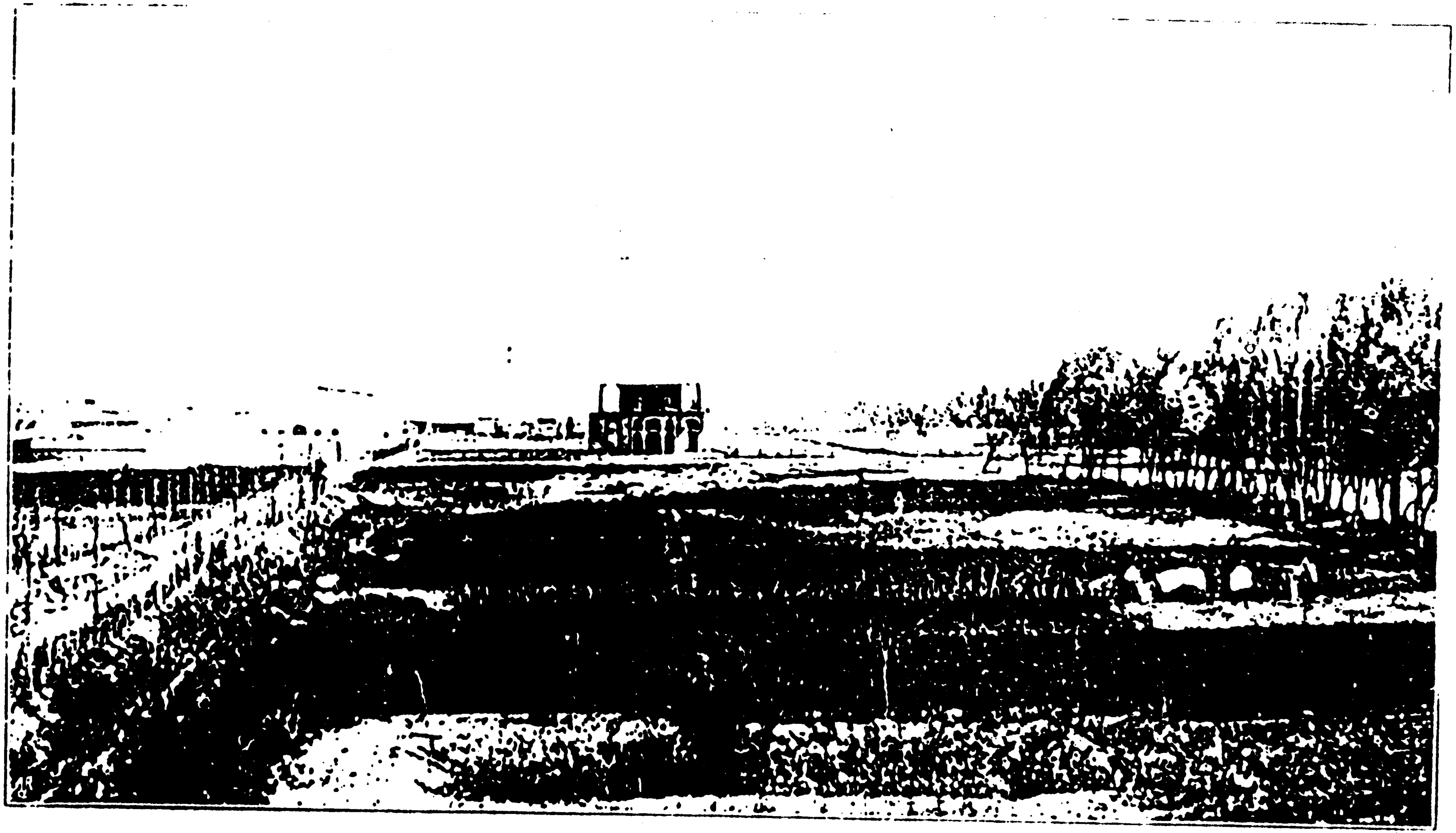

دکابل ورکشاپونو نوې برخه ـ په منځ کې یې دسردارمانی اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توگه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرگنده سوه ، چي ماته خلکو دکاریگرانو د ملاتړ کوونکي په سترگه کتل .

دداسي چاپه سترگه چي کاریگران له سزاورکولو څخه ځغورم اوزړه مي پرسوځي. څکه ماپه ډاگه څرگنده کړه ،چي دزیاتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزیاترو کسانو دمزد په زیاتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه یوازي زماسره دمیني له امله کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاریگرانو تنخواه هماغه دکاردپیل پرېخواني حال پاته وه.

بله نظریه چي دوی درلوده هغه دسایفونو(Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلوړولو نظریه وه . یوه ورځ چي له پخواني امیرسره په دربارکي ناست وم، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهېواد له لیروسیموڅخه دده لیدلوته راغلي وو.ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي یوسایفون سرچپه ونیسئ اوپه یوه ښانگه کي یې اوبه کښته تويي کړئ، په بله ښانگه کي یې اوبه لوړي خېژي. دومره لوړي چي سطحه یې دلومړی ښانگي ترسطحي نه لوړیږي . ده زیاته کړه چي غواړي ددغه شان یوشمېر سایفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سیمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ویالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلي خبري د حوالي په باب یې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړ څکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی او په

عام درباركي بل رازخواب وركول له ادبه ليري كارو، پــــــه تېره بياچي خبره داميرله خواسوې وي . څه موده وروسته دوركشاپونو يوڅو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان كړه . دوی ورته وويل چي په هغه كي به فكروكړي اووبه گوري چي څوك داكاردسايفونونو په واسطه يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله كاركوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع كولو باندي دغوركولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلې تجربې يې وكړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څكه په يوه يادوو ورځو كي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راتلل.

داوسپني اوژېړوېه ريخته گرۍ كي ماته څرگنده سوه چي دسونگ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو كي كارترې اخيستل كېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب كړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحكومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ كړې اوپه دې ډول يې دخانونو تنخواه دحكومت دخيرغوښتونكو په توگه زياته كړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه كړې وه اوله ماپرته بل چاپكښې رى هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو كارونه چي دبېلابېلو څانگودشاپونو اوكارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم كي درې څلورمياشتې په هندوستان كي تېروي اوبياكوروتو ته دخپل حكومت دټولومسايلو دتشريح كولو اوچاري سنجولو له پاره څي.

دکابل په ورکشاپونوکي دماشینونودوه سترشاپونه سته، چي په هغه کي تقریبا سل داني راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چي په هغوکي دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پتاکیوشاپ، دآهنګری شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپني اوژیړو دریختنه ګری ځانګي ، دسکې وهلوځانګه ، دګرځنده ژرندي شاپ اودبایلراوانجن خوني. ددې پرځنګ دتوپونو دارابواوبازوګانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنګولو، دتوروباروتو دپتاکی دغوزې، دځرمنودآتش ورکولو اوتورلو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسی چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوروميدو، دمرمبو جوړولو ، دحلبی اومسي کارونو ، ترکاڼی، دنخښې جوړولو، رسامی ، دکوردفرنیچرجوړولو اونوري ځانګي . په دې ځانګوکي دځلورو پنځوزروپه شاوخواکي خلك کارکوي.

افغاني کاریګران خیرك دي اوکه خپل مغزیوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېرښه په زړه پوري اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتي ستاینې اوکریډیټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریګرانو ښېګڼه ده . په هغوکارونو کي، چي ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چي دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کي دکارکولو لارښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چي خمکنی ماشینګني یې دډاډ وړنه دي.

په خینومواردوکي کاریګرداسي ښکاري چي ګویادیوې ناسمي (غلطی) لاري په یقیني کولوکي خوراډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کي شك نسته، چي که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېرښه کاریګرځني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریګر ددې پرځای چي خپل کارپه ښه توګه بشپړکړي، یومخ یې وران کړي . داځکه چي دکارپه دغه برخه کي یې پوهه لږوي. کله چي کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومك بړغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چي کارپخپله سرته ورسوي. پـه دې امید ، چي

دبشپړبدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کرېډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنورورغ نه کوي، تربډبري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . څکه کله چي يوڅوک دکوم خاص کارله پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې داادعا هم کوي، چي نوموړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په څينوموارددوکي خولاماموړين په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگرددده ترلارښووني لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوک کوښښ کوي خان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استاديې دکارتراړتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي بالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. داربوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه بنايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېربې احتياطه اودخان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښېږي سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونوريې ميااشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه موديې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تــــه اړکړي .

یووخت د پارې (سیمابو) چاودنې خوراډېرې حادثې پېښولې. خوکله چې ماورته دتیاریومعمولي لارې چارې ونيولې، بیاکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خیني حوادث دډکو سرپوښونودبېباکه پورته کولو له امله پېښېدل . یووخت دیوه فورمن(استاد) دبې‌احتیاطی له امله شپېته زره پوښه وچاودل. یوځوې دکتلو له پار راواخیستل اوبیرته یې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه اویوځونوردتل له پاره معیوب سول . یوځوې په سترګوړانده سول. سرپوښونه یې په سترګو ننوتل اونوړتېي سوی نه و. دباروتو په یوه چاودنه کې شل تنه مړه اویوزیات شمېرټپیان سول . زیاتره یې له دې امله ژوبل سول ، چې دچاودنې له امله پرخلکو باندې دخونې دروند چت راونړېدی اوخلک ترلاندې سول. دبې‌احتیاطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چې هره یوه یې دیوه یادوو تنو دمرګ یاژوبلې سبب سوې ده . په پای کې امیرماته امروکړ، چې دمقرراتو یولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنیوی له پاره بشپړې ضروري لاربښوونې ورکړم . بندیزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاریګرانو مزدزیاتره دومره دئ چې له لوږې په راوګرزي. په داسې حال کې چې خینو کسانو بیا شخصا امیرته دخینو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زیات کړی دئ ، چې ورسره نه ښايي . ورکشاپونه تقریبا اتلس کاله وړاندې پیل سوی دي اودزیاترو کاریګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو، لاپرهماغه اولني حال پاته دئ. په داسې حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته دډېرسترارزښت لري. دخوراکي موادو دبیوحیرانونکي جګوالي دوی ته لازیاتي ستونزي پېښې کړي دي .وچه ډوډی چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس تریخوا څلورچنده ګرانه سوې ده . یوشمېر کسان سته، چې په خینو ټاکلو ماشینونو کې دشاپونو له هماغه پیل راهیسې کارکوي اوپه میاشت کې اته روپۍ(پنځه شلنګه وڅلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورنۍ لري . کله خوې لانورښځینه خپلوان هم دغاړې وي . داچې دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله یوه معماده . خوداخلك پرهغوکو باندې لکه څرنګه چې ښايي، وازګه نه لري. نورکاریګر زیاتره هلکان دي چې نـوییو کارونو

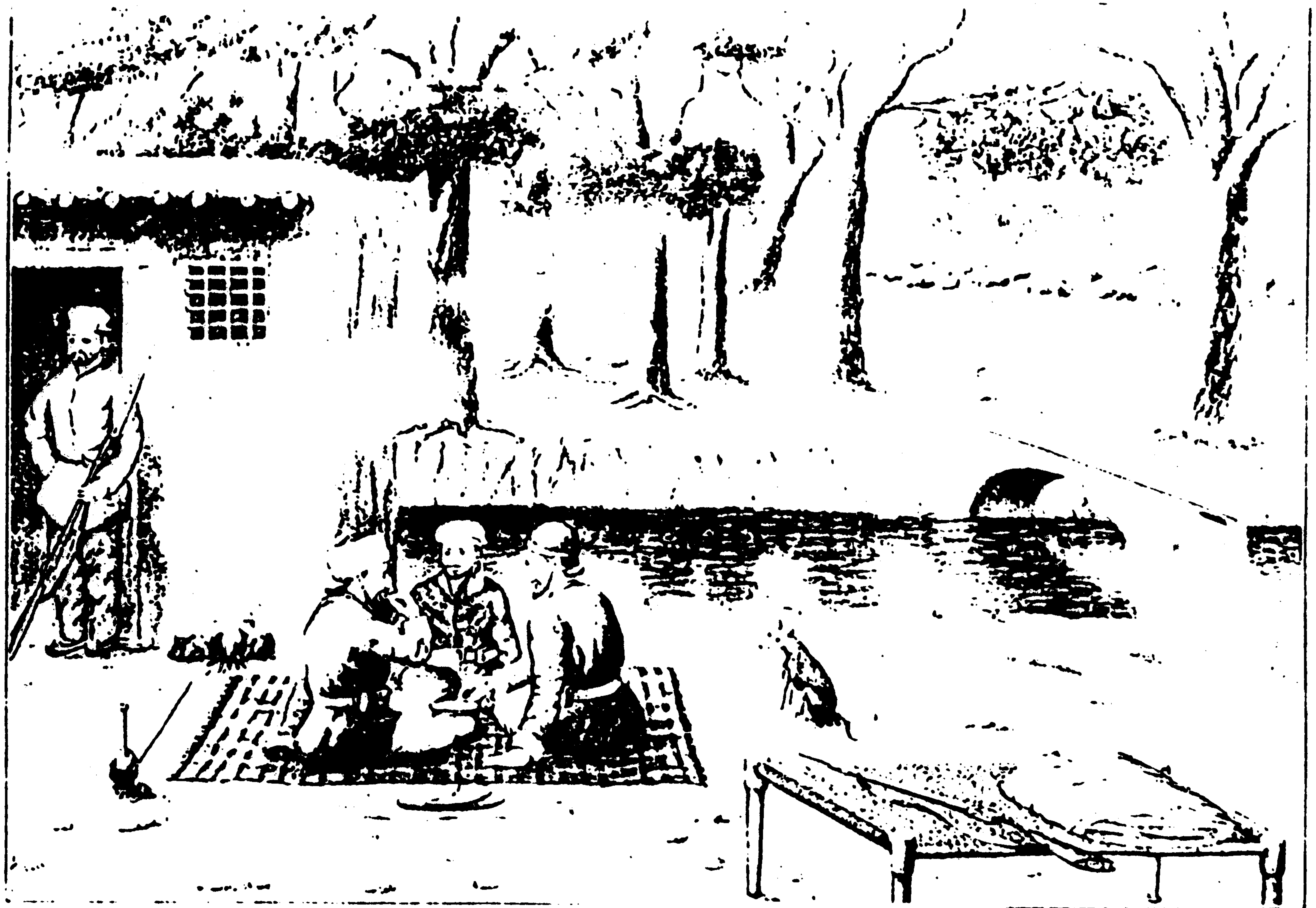

دکابل ورکشاپونوپه باغچه کي عسکر دپیرې او ډوډۍ خوړلوپه حال کي
(دمولف رسامي)

ته گومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينگه اواته پنسه) کارپيل کړی دی .زياتره ماشين کاران اولاسي کاريگردمياشتي شل دېرش روپۍ اخلي.استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري گټي (ديارلس شلنگه وڅلورپنسه ـ شپږشپېته شلنگه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم سته . دامحدود کسبونه چي په کوچنۍ سطحه چليږي، مسگري، حلبي سازي ، آهنگري، دسرواوسپينو زرگري ،ترکاڼي، دڅرمني کاريگران اونوردي.

دهيواددسوداگرۍ زياته برخه وچه ميوه ده، چي هندوستان اوروسيې ته صادريږي . تازه انگورهم هندوستان ته لېږل کيږي ، په وړيو کي يې پيچي اودلرگيو په کوچنيو بکسوکې اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سيمي په پرېمانه اندازه ډېرښه انگورلري چي دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي . ډېرښه انگوريې يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري . زه له دغوانگورو څخه شراب جوړوم . دوه دري ډوله سره گلږوم، چي دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کيږي. څرنگه چي دادخالصو انگورجوس(شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه سته . زردالواوانگوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې دانې هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنگه چي وړل يې ارزانه دي څکه نودزياتو موادو لوی تجارت خني جوړېدلای سي. په کابل کي زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سيمي لمرنه غواړي ، دکابل آب وهوا ورته په ځانگړې توگه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکي تودوخه دومره ده چي دحاره سيمي زياتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کي په زياته اندازه گني توليديږي.

ورېښيم هم په پوره اندازه توليديږي . اوپه هيوادکي دورېښمودچنجي دروزني له پاره خورازيات امکانات سته . همدا اوس ورېښم په دريو سيمو کي توليديږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کي دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړيږي . دهرات اوترکستان دا، ايراني غاليو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي(نيمخی) دي. دهيواد په بېلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړېږي . دغه موادزياتره دهيواد دځپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليديږي اوصادريږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادريږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه ځکه نسته چي وېل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅرڅايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado (۲) ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خودااندازه ډېره کمه ده ، ځکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی ښخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو شيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه بېکاره وابښه راټولوي . ويالة ژوروي اوختېه يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي وااستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . ځکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اورده يومان(بېلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه ورای ډېردروند دي اوژور ټپونه ځني پېښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غيج اخيستلو کي وسوخي اوکه پردغه کارځوک شاهدي ورکړي، نو بيادواړه خواوي محکمې ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دويالو پرتاکلو مناسبو ځايونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چليږي ، چي دکارثمره يې ډېرلږ اودهغې قوې څلورمه برخه وي، چي ژرندي ته ورکول کيږي . ژرندي يې ډېري پخواني او زوړماډل دي. يوه ډبره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسيږي ، چي دپاسني ډبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه ډېرغاښچيچن (زيږه) وي اوکه څوك غواړي ښه يې ميده کړي ، بايد دوه دري واره يې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکووسايلو ته ډېره زياته اړتياسته . په اوسني وخت کي دحيواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شيانو دوړولو راوړلو يوازنی وسيله ده . اوځرنګه چي ديوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزيات وخت لګيږي ، ځکه نودکراهي سيستم ګران تماميږي اودسلو ميلو واټن وهل څواونی نيسي . ددغه رازکاربيه دهمدومره واټن له پاره پرسل سېره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابيه په داسي يوه هيواد کي ډېره لوړه ده، چي هرڅه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دباروړلو په ظرفيت پوري محدوده ده .

کوچيان زياتره له يوه ځايه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دايوه غښتلې اوسخت سرې قبيله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوياسلوځارويو له يوه کاروان سره خوځيږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوريو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچيرته چي ځي، ښځي اوماشومان ، دکورلوښي اويولږشمېرچرګوړي چي پرخروباندي يې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې يې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچني ماشومان که ولري ، هغوی يې هم په يوه کجاوه کي دچرګوروځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچني وري چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غېږکي انتقالېږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زيږې کوډلي دروي ، چي له لرګيو څخه جوړي سوي

اودپاسه يې بورياوي اووابنه وي. (۴)خوكله كله بياد استوگنې ځای دونو اوگاروپه منځ كې وي . دوی بنكلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوی په آزاده هواكي ژوند كوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره كوي . بې له شكه په دغه راز ژوند كي ناروغ ماشومان نسي پايېدلای. همدا سبب دئ چې ژوندي پاتته سوی كسان ډېرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چې ماپه يوه دره كي ساختماني كاركاوه ، دغه راز كاروان مې څنگ ته تېرسو. يوچااحوال راووړ چې كوم توندباد يوكوچنی اوښ اخيستی اودكاروان له يوې پيغلې نجلی سره يې جنگولی (ټكركړی) دئ . نجلۍ يې ښه ډېره لېري غورځولې اوهوري يې په ډېرشدت سره له تېروتيږوسره ټكركړې ده. ماورمنډه كړه اوفكرمې كاوه چې نجلۍ به مړه سوې وي . خونجلۍ له يوځوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دوړو ټك وهلې(وڅنډلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دكوچيانو ښځې مخونه نه پټوي اوكه كوم انگرېز يې مخې ته تېرسي، خپل مخونه په پوړني(څادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، كله چې دكښتوسيمو تودوخه د رمودڅارويو له پاره ډېره جگه وي اوله دې امله نوركارونه نه وي، كوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوگرو (لوكوونكو) په توگه ځي . كله چې ديوې سيمې كښتونه لوسول ، بيابلې ته ځي . دلووخت په بېلا بېلو سيموكي دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپيرسره لري . هغه نارينه چې داوښانو څارنه كوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسې حلقه كي سره تړي ، چې پزې يې گويا دحلقې منځنی برخې ته متوجه وي . سړی(چوپان) دحلقې په منځ كې داوښانو ترغاړو لاندې ځملي اودهغوپه منځ كي بې خاره Unmolested بيديږي .

چای دهندوستان له لاري وارديږي. كه څه ډېره دعاموخلكو په باب وي نوهغوی يوازي شين چينايي چای مصرفوي ، چې له چين څخه بمبۍ ته اوبياپه اورگاډي كي پېښورته اووروسته دكابل سوداگروته رسيږي. دكندهاراوهرات سوداگريې دكوټې له لاري ترلاسه كوي. له پېښوره كابل اوله كوټې څخه كندهارته پراوښانو باندې وړل كيږي . هركال يوه زياته اندازه چای وارديږي . غريب خلك يوازي غرنی هندوستانی چای كاروي . په نوروپې ، چې يوپونډ يې

له دریوشلنگو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسیږي . ما یو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شین چای رواج کړم . خوخوندیې چاخوښ نه کړ. دوی په نظر دهندوستانیو چایو دزیاتي کړني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردلتي موادنخي مالونه، ټوکران ، وریښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (وریښم اوبخمل) په زیاته پیمانه دښځوله خواکاریږي . یووخت سړیواوهلکانو هم وریښمني جامې اغوستلې . ددرباراوسنی فېشني جامې دتورټوکره وي، ځکه نوپه نارینه وو کي دوریښمنو جامو تقاضالږسوې ده . داسانو زینونه اودڅرمنو نورمالونه ، مستعملي جامې ، بوره اودکورداړتیاوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداګروپرلاس راوړل کیږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو. مایعاتو اونورو موادو له پاره مقیاسونه نسته . ټول شیان په وزن پلورل کیږي . وزنونه یې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره ترپیرلري اوله نخوده یې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ویل کیږي چي دیوه نخود (چڼه) په اندازه وي، که څه هم ټول نخود په یوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوڅلېرویشت دانې یومثقال کیږي . شپږمثقاله له یوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله یوپاوکیږي چي ترانګلیسۍ پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه یوسېراواتیاسېره یوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نوروځایو کي دقیق کانې(وزنونه) نه کاریږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلي ډېري کاروي اوالبته دډېرو اوحقیقي وزنونو ترمنځ توپیرددوکاندارپه ګټه وي. داوږدوالي له پاره دوه مختلف یاړدونه (Yards) سته چي دوی یې ګزبولي . هغه چي دسروې کوونکو اوبنایانو (ختګرانو) لخواکاریږي ،نږدې اته ویشت انچه کیږي اودابل ګز. چي ټوکران اونورمواد په اندازه کیږي، دوڅلوېښت انچه دئ . کروه یامیل چي مایې تقریبا غیرمعینه اندازه وښووله ، معمولا له یونیم انګریزي میل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دمیرزایانواوکاتبانو لخواکنترولیږي اوهغوی کارپکښې کوي، میرزاته په هیوادکي دتعلیمیافته سړي په سترګه کتل کیږي خودده تعلیم په فارس ادب، یولږ څه زړه عربي اودریاضي په څلورو اصولو کي لاهــــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاريه) ته ورسيږي ، نو بيا دی لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورك وي . زه يووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغونډوواوغوښتل يې يوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتيجې څني راايستلي وې . کوم يوه چي خواب يې حقيقي خواب ته يوڅه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطرډېرکرېدېته ورکاوه . ميرزايان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي يوه طبقه ده اوله نورووګړو څخه ددوی دسخت اونرم چلند له مخي توپيرلري. البته ددغه چلند ترشايې پربل چاسخت زړی اوظالم طبيعت پروت دئ . ميرزايان ددفترونو دڅانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسيږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوك رسيږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان ميرزايان کله ديوې قضيې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنيسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهيم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضيې دناکامی په صورت کي دتېښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زياته پاملرنه کيږي . ميرزايان له ټګماريوډك دي اوعادي سړی ژربه دام کي اچولای سي . دوی حتی يودبل پرضدياهغو کسانوپرخلاف ، چي زياتي پيسې لري ، هم په دې خاطردسيسې کوي ، چي په يوه يابله لاربې په خپله کړۍ کي راتاوکړي اوبنه يې ونښتېخي.

کوم کارته چي دوی زيات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورينو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي اميرته يې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي يې نوموړی شخص دلګونو سرکاري روپيوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضيو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلويږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپينولو اړتيا رامنځ ته کوي اوپه دې ډول نوبيادوی ترتفتيش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقاموپروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پيداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول يې سخت وي. بيانو ددغو کوچنيو اتهاماتوله پاره، چي ښه يې رنګ ورروغن کړي اوپېسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هيڅ يومامور د خپلــو

وظایفو په برخه کي له ګډګماری اوچل ول ښخه خلاص نه دئ ، خکه یې پرضد د دځوناوړو قضیو جوړېدل عموما ګرانه خبره نه ده . تردي وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پیسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعیت کي ددوی په لاس کي وې . داکار ډېرساده دئ ، خکه دمیرزایانو پرشاوخواځومحدود تنه داسي کسان وي ، چي ترشلوپوري یې حساب زده وي . دمیرزاګاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښیي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امیر حضور ته وړاندي اوبه پای کي نوتورن شخص اوکورنی یې جېل ته اچول کیږي .ټوله پیسې اونورجایدادیې ضبطیږي، چي رشتیا سي ، ټول جایداد یې نه ضبط کیږي، خکه دتفتیش کوونکو میرزایانو لاسونوته بیاپه دیخاطرچي دسزادلغوه کولوپالبرتترلره دهغې دکمولو له پاره زیاروباسي ، ښه پوره اندازه پیسې رسېدلي وي. میرزایان ترهغوچي پیسې یې ترلاسه کړي نه وي په چاباوړنه کوي . خکه دوی پوهېږي چي داسي لوبه یې پېل کړې ده چي یابایدسړی له منخه پکښې ولاړسي ، یایې له خطره وژغوري اویابه ترخان زیات فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . خکه هیڅ میرزا پرخپله چوکی دزیاتي مودې له پاره نه پاته کیږي اوداسي یوه ورځ راځي، چي له دسیسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . یاجېل ته ولوېږي اویاوژل سي . په لوړودفترونوکي دیوه میرزادکارکولو موده معمولا دوه درې کاله وي . خکه دپیسو موندلو لارې چارې چي ده ځان ته غوره کړې وي، دنوروميرزایانو لخواکشف سي . دځانونو له پاره یې ددغې چوکی دترلاسه کولو رخه په زړه کي پیداسي اوبه دې ارمان، چي که یې په ژوندکي دلږوخت له پاره یوواربخت بیدارسي ، باید یوڅه وکړي . ددعوېه جوړولو کي میرزایان هغه څه کوي چي نوریې کوي . ناحقه شاهدی ورکوي اوداکارکله دومره پرمخ ولاړسي چي امیرلاپکښې ورك سي اونه پوهیږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقیقت ځان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته دي د فانه ورکولو سزاورکړه سي (۵) . مادوه تنه میرزایان یوه ورځ په بازارکي ولیدل چي دناحقه شاهدی په توردخلکو په وړاندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

دکابلي میرزایانو یوه ډله

په لږفشارپې د برژر اقرار وکړ. دوی د هیواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داځکه چي گرده عمرپرځای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزابه ونه وینې چي څنگ ته یې چلم پروت نه وي.

میرزایان دپیسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چي یوه یې دگمرکي محصول اونورو مالیاتو دراټولولو وظیفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پیسې اخلي . که یوڅوك وغواړي چي دخپلو تادیه سویو پیسویامالونو رسید ترلاسه کړي، اومیرزاته پیسې ورنکړي باید چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظارورباسي . له هغه چاڅخه ، چي ببوزله وي ، یادوی پوه سي ، چي نورڅه نه په بودیږي ، دیوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که یوڅوك میرزاته دڅو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بایدچي کابل ته ددې له پاره ددو دریو ورځو له پاره سفرپرځان ومني ، چي هلته تریوې روپۍ لږمالیه تحویل کړي اوڅوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك وینې ، چي میرزا ته یې دڅوپیسو په ورکولو کي گټه ده . که دمیرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکایت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نوموړي شخص کورت ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزانې څخه یوچاته پیسې ورکول کیږي ، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه ورکولې سي اودا پیسې څکه اخیستل کیږي ، چي میرزا معمولا دپیسو په شمېرلو کي یوه یازیاتي روپۍ باقي(short) وي اوپه دې ډول دخپل باقي توب سرپه پوره کوي.

امیرمرحوم دحکومت په کارکي څومحدودو گومارل سویو میرزایانو ته تنخواه ورکوله. ده ویل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه یې ونلري، له خلکو څخه پیسې اخلي اوڅرنگه چي خلك شکایت نه کوي، نوباید دمیرزایانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول میرزایان دي اوداسي ښکاري چي دهرښه شیان ترې راباسې . څکه ښې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپریږي اوپه کورکي دېري ماندینې گانې اوښځې لري. په داسي حال کي چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پونډو زیات وي. په هرصورت څرنگه چي دگودام‍ـــــــداری کوم سیستم نسته

او هیڅوك نه پوهیږي ، چې په مغازوکې کوم شی سته او کـــوم شی نسته ، خکه نوبه داسې یوه وظیفه کې دپیسو غونډولو کارډېره اسانه خبره ده . خوبه دفترکې ددوی دکارموده معمولا ډېره لنډه وي . خکه ترلاس لاندې کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چې هغوی ته دپیسو لېږونډه وررسېدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته ترې اخیستل یې گویا له ډېري څخه وینې ایستل دي. که بیخي زیات فشارېرې ونه لوېږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پورکښل اوله ډېري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختې سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسې سخت ښکاري لکه زړونه چې یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کې مخ دومره بدونیسې اودومره عصبي سي، چې فقط ته واڅوك په زوراوبېرحمی سره غلا ترې کوي . امیرمرحوم دپوررونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچې دپورړوي کورته به یې عسکرورولیږل. که به په پورړوي څه نه بودېدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکورښه برخه به یې خنې ونیوله . که به یې په کورکې کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچې کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك کنداغ ته بایدخان ټینگ کړي . په داسې شرایطو کې پوړوړي خکه سمدستي قانع کېدی چې خان دنابللو مېلمنو څخه ورغوري. هغه مېلمانه چې کوربه یې پردابله ورته رااړاوه اوهره ورځ به یې په ډوډۍ اوچلم باندې زیاتې روپی لگولې . هرڅوك ددغوعسکرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وڅرخوي.

په کابل کې دهندوانو یوه گالوني سته چې څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پوروركوي ، لکه په نورو هیوادو کې چې یې یهودورکوي.دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول کاروباریه لاس کې لري اوپه وروستیو کلونو کې اکثره کورنی له دې امله چې دژوندداړتیا وو دقیمتونو جگېدوله امله له لوړي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریوه شي باندې کومه بیه کښېښنوله، هغه باید دنوموړي شي

دارزښت له دوه پردرې برخې څخه هيڅکله زياته ونه ګڼل سي . خلك چې کله يوپربل باندې کوم شی خرڅوې ، په خپلو منځوکي وايي، چې هندوانوپه دومره پيسو غوښت. معنا داچې ددوی له خواايښوول سوې بيه يومناسب قيمت دئ . ځيني هندوان دخزانې په دفتروکي مقرر سوي دي اوترميرزايانو هم زيات معتـ خلك اوهم ښه محاسبين دي.

دهيوادپيسې دکابل په هغوضرابخانو کي وهل کيږي چې په عصري ماشينونو سمبال اوپه ورکشاپونو کي موقعيت لري. اوکله چې زياتو پيسوته په عاجله توګه اړتياولېدله سي، شپه وورځ کارکوي . اميرمرحوم دپيسوزيات شوقي و. کله چې يې ليدل ، عوايد کال په کال لږيږي ، نودداسي وسايلو په لټه کي سو چې پيسې په زياتي کړای سي . هغه و، چې يوه ورخ له دې لاري دپيسو دزياتولو نظريه ورپيداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخي يوه غيرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپينوزرو څخه جوړه سوې وه . اميرمجبورسو داټولي روپۍ راغونډي کړي اوترراغونډلووروسته يې ويلي کړي . ترويلي کولووروسته يې په زياته فيصدي باندي مس ورسره ګډکړل. دغه مخلوط سپين زرې په نوې ضرابخانه کي له سره بياضرب کړله اوداسي روپۍ يې څني جوړي کړې چې څنډي يې ښوی او په ښکلي توګه حك سوي دي. په دې ډول اميردسوچه سپينوزرودپخوانيو روپيودويلولو اوبياسکه وهلو دمخه ورسره دمسودګډولو له لاري خورازياته ګټه وکړه اوکله چې دده دخبل هيواد پخوانۍ روپۍ خلاصي سوې بيا يې ايرانۍ روپۍ راغونډي کړې، مس يې ورسره ګډکړل . له بده مرغه دايران ديوشاه په وخت کي عين همداکارسوی و اوپه افغاني روپيوکي دمسوبرخه دنوروهيوادو دسکه وهلو ترمعمول ستندرډ دوه چنده لاهم زياته سوه. ځکه نواميرحکم وکړچې هغه ايرانۍ روپۍ دي راټولي سي چې دنوروشاهانو په وخت کي ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کي يوه ايرانۍ روپۍ په يوه کابلۍ تبادله کېدله . اميرددې له پاره چې زياته ګټه وکړي ، امرېې وکړ، چې دهري ايرانۍ روپۍ په تبادله کي دي ترکابلۍ روپۍ يو Pice (۶) لږورکړه سي.شاه ددې خبري په اورېدوسره دده په هيوادکي دټولوافغاني پيسو په وراندې دعين تخفيف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کي د غيرمعمولي اندازې

مسوزیاتوب اوبولې نور عوامل ددې سبب سول ، چې پــــه هندوستان کې دهغې ارزښت راټیټ سي اوپنځه کابلی روپۍ له څلوروهندوستانی روپیو سره تبادله سي. اوس یوه هندی روپۍ په دوو کابلیو روپیو تبادله کیږي.

دځورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخوا په همدغه نامه يادېدلي(پښتوژباړونکی)

(۲) دغي انګليسي کلمي ته يې په قاموسونوکي په(ودانه سيمه ، له زروړکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلي ده (پښتوژباړونکی)

(۳) دي ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژباړونکی)

(۴) دارازکوډلي په کوچيانو کي رواج نه دي ـ کوچيان توري کږدی لري(پښتوژباړونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجي ورکولويو راز سزا ده . دلاس دګوتوپه پيوستونو کي به يې لرګي ورايښوول او د لرګيو پر سرو باندي به يې سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو ګوتي ماتېدلي او پسي وچېدلي . (پښتوژباړونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چي غالبا به دپول معادل وي (م.و)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي يووخت اورغورخوونكي خوله وه ـ کابل يووخت يوسترجهيل و ـ دسروزرو، مسو، سرپو، دډبروسکرواونوروکانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره رز ـ په جنجال کي دلوېدوله وهمه دحال نه ويلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي دډبروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورخوونکي غره خوله وي، څکه دنورو دلايلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي ډېرداسي ځايونه سته ، چي په هغوکي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي ديوه ولکانيك عمل نخښي ليدل کيږي. دغه رازپه زياتړو ځايوکي دستروکانګريټي بلاکونو په بڼه دکوچنيوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دکانګريټي بلاکونه خيال پرکيدلای سي. يوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلړي اوزياتره دغرو په بېخوکي پراته وي ، چي ديوې داسي ستري کلاياماني د تاداوونو په شان معلوميږي چي اصلي ساختمان يې نړېدلی اوله منځه تللی وي اودپېړيو پېړيو اوربنتونو يې شاوخواخاوره پريولې اوبوازي يې دکانګريټي بسترونو نښاني پاته سوي دي . داسي ښکاري چي ويلي سوي لاوادغرونو بېخوته رابهېدلې اوله ځان سره يې کوچنۍ ډبري اخيستي اودمځکي سطحي ته له رسېدو سره سم يې ټينګ غوړېدلې اوپرمځکه باندي سره سوي اوکلکي ګاري ځني جوړي سوي دي.

دکابل دشاوخوا مځکي قشرونه په ډېرګډوډحالت کي دي دځینو شاوخواغرونه اوشاګيو قشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سيمي خاوره دي يې يومخي ايسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي کيږي اوډېري سختي اوزيات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کيږي. يوه زلزله چي زه پېڅپله يې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، د ډسمبرپه پای کې وسوه . څرنګه چې دکابل کورونو دېوالونه له اوموخښتو
څخه جوړاوباموونه يې دېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې
ې وروسته
دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټې ښاخونه يې مات کړل اونږدې وچې
کړکۍ له بېخه وکاږي . دغه باد ديوه ساعت ياڅه زياتي مودې له پاره چلېدی
چې ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقريبا دشپې لس بجې وې، چې زلزله پيل
سوه . زه دمېلمستون يوې کړکۍ ته ولاړوم ، چې له نېکه مرغه ډېره ټينګه
جوړه سوې وه . کله چې دکړکيوښوربېدل اوزنګېدل شروع سول ، ماففکرکاوه چې
دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مې وويل چې که بادپه همداسې شدت
سره روان وي، ډېرژربه کړکۍ له بېخه وباسي . په همدې خبروکې وم ، چې
دخونې غولی (فرش) له يوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخونې دروازې ته
يوڅه چوله ورکړه اوبکښې ودرېدم . ترهغوپورې هورې ولاړوم ، چې مصيبت
ختم سو. دزلزلې په جريان کې د خونې دروازه ترنوروځايومحفوظه وې اوکه چت
راښېوه سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغې زلزلې دوخت
داوږدوالي په باب قضاوت مشکل دئ . څکه سړی زياتره دراتلونکواحتمالاتو
په سوچ کې وي . خوداسې ښکارېده چې څلورپنځه دقيقې روانه وه اوباالاخره
ودرېده. وروسته ماوليده چې دخونې په دېوالونو کې ، سره له دې چې پنځه
شپږفوټه پلن دی ، بياهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مې واورېدل
چې زيات کورونه يومخيزه چپه سوي اواوسېدونکې يې مړه سوي وو.
اميرمرحوم چې په دغه وخت کې دنقرس له امله ناروغ اوپه درباركې ناست
و. کله چې زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی
يې، چې د ښور نه و، هورې پرېښوو. اميرله زلزلو څخه ډېرپه وېره کې واوپه
دغه وخت کې څوك دده احساس ، چې ځان يې يوازې وموند، اټکلولای سي .
دی دډېروخت له پاره پرې نښوول سو. څکه درې څلورغلام بچه ګانو دټکانونوله
لړځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته راوړ اوپوست . ټکانونو
اميردومره وارخطاکړی وچې له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کې يې په دابله
ورځ دديرو څلوروسوتنو بنديانو دخوشې کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کي پخپلو خونو کي بېده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل څکه دالومړی وارو چي زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کي، چي نازکي جامې يې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبي له امله پراته وواخکه چي بدنونه يې لوڅ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.

کابل ته څرمه په کوهستان کي دغه رازسختي زلزلې کله کله کېږي اوداسونو اخوږونه راچپه کوي . دغه اخوږونه چي له ډېرو او ختوڅخه جوړسوي وي اوخني يې صرف دري ډوړه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخوږونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چي ددغه کال په هغه مياشت کي به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسختنه زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چي دهمدغي مياشتي په پای کي ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه يوتکان دي پېښ نسي .په څينوورځو کي خوبه لازياتي وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کي معمول دي خوپرله پسې دوام يې دپراستشنايي وي اودفال کتونکو پېشګويي پرخلکو زياته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چي خيمې درلودې دښارترډېوالو دباندي يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . څکه دوی بشپړباوردرلود چي دپېشګويي يوه برخه رشتيا سوه، نوره برخه يې هم رشتيا کيږي . په داسي کورونو کي ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چي په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چي له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم تروروخي ورروسته ترښاربهرپه خېموکي اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خودامیرله ډاړ سره سره زياتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په ببره اوواهمه کي تېره کړه اوپرکراره نه وو ، څکه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول ښاريې ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پېښ نه سول اوپه څومياشتو کي داوروستی تکان و.

ځيني زلزلې چي هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښورونکي وي. داوروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوي ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کي غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته څرګنده سوه چي ددې ډول زلزلوږغ دمخه تردې چي کورته دي راورسېږي اووېږ ښوروي ، اوربدل کېدی چي دجنوب لوېديځ څخه دشمال ختيځ پرلوررروان وه . داډول زلزلې يوې ډېري درنې بګۍ ته ورته دي چي په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اوربدل کيږي ترڅوېې فاصله ډېرېږي اونوريې نوږغ ورك سي.

ترمځکي لاندي داسي نخښي نښانې سته اوڅرګندوي چي کابل په يووخت کي ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکي څوواري په اوبوکي ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چي دغه سيمه چي اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې څوميله پراخ و. له احتماله ليري نه ده چي په دغه برخه کي چي سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګي له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، يووخت مځکه ښويېدلې اوسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چي شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چي دمځکي دښويېدو له امله په منځ ته راغلي ډم کي نوري دځايېدلو نه وې . وروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وي ، چي دمځکي بل وارښويېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولې وي . له هغو علايمو څخه چي دمځکي ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتېجې ته رسېدلی يم، چي دامځکه څوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو يوپربل ايښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چي سېلابونه دزمانې په مختلفوپړاوونوکي کښېښستلي دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکي هم داسي نښانې سته چي ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپربولل سوي وي . په ځينو ځايوکي ددغوګارواوګړنګونوپه لاندنۍ برخه کي

داوبوجریان ښوی سوري جوړکړي دي . داګرنګونه (لاښونه) دساحل لاښوته ورته دي اوځرنګه چي په ډېروجګوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چي دکابل ناوه يووخت ډېره زياته پراخه وه اوترمځکې لاندي زلزلو دي ورو ورو دمځکي ځيني برخي ، چي پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرګاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو نښانې سته . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دېرش ميله ليري ، دخوردکابل په غرونو کي دډېرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په ځينو ځايوکي دانچ له شپاړسمې برخي څخه بياترادتو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاورودنريو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنری کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمځکي دقشرپه درې انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اوداښيي، چي دلته په بېلابېلو لنډوپړاوو کي تراوبولاندي کېدو څنګ تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کي دمځکي قشرډېرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکي دکاني ډېرورګونه سته ، چي دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورومعدني ډېرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرديوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکي پيداکيږي اوويل کيږي ، چي اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله ليري دسروزرو ځلانده ډبري(Quartz) موندل سوي وې . خوهغه ډبري ايستل سوي دي . دډبرو په منځ کي دسرو زرو دهغونمونو له مخي چي ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چي دايو ډېرغني کان و. ويل کيږي چي پخوانيو اميرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (١) . دمسوډبري چي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې، دمسوله لحاظه ډېري غني وې اوپه سلوکي دېرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خويې ډېري وې. ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډبرو په ځينو رګونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراوبازيات سرپ لري اوله دې څخه دګوليو جوړولو له پاره داړتياوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوخينوډبروچي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وي، په سلوکي لس سپين زردرلودل. دشېردروازې په غروکي دمسورګونه چي دلته وهلته دغروله اوږدو سره سم غزېدلي دي ، پيداکيږي . خوداډبرنري رګونه دي اودنوروخايودرګونو په پرتله يې فلز هم لږدي. خوفيصدي يې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډاى رګونه سته ، چي دزياتوکلونو له پاره دي داروپااړتيا ورپوره کړي . اوکه دهيواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا کړي.

دهيوادخلك په خپلوسيموکي دکاني ډبروموجوديت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوبېږيږي ، چي که داشيان وموندل سي ، اميريه يې دراايستلو کارپيل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سيموخلك وکارکولو ته مجبوراوډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوپرله پسې کارپه نتيجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . ځکه يې نوکانونه نه ښوبنيږي . اميربايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دګټې اخيستلو په باب فيصله وکړي اوبيوروخت به يې بې له شکه وکړي . خودخينو ناڅرګندو دليلو له امله ، اميرغوږه کښي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت يې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده يوزيات شمېرمعدني کاريګران دټول هيواد دکانونو پلټلواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولوډبروسره په وزن اورنګ کي توپيرلري . داکاريګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوى و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدی، چي اميربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هيواده راوتم ، په دې برخه کي يې هيڅ ونه ويل اوکوم اقدام يې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخيستل کيږي . اميرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرخيرك دي او هرکار چي وربنوول سوی دئ ، هغه يې زده کړی او پـــرمخ يې

ببولی دئ . ده زمانپرهغه رپوټ بشپړباوردرلود ، چي پکښي توصیه سوې وه، هروخت چي یې زاړه کارونه بشپړسي ، باید د سرپو ویلولو خلك نورخایوته دکارله پاره ولیږل سي . خوبه دې خبره پوهېدل سخت دي، چي ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نیول کیږي. ماته کله کله داسي چورت راولیږي چي امیرښایي دخپلو پیاړو ګاونډیو له سرانښتوب څخه بېرېږي، چي که دخپل هیواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهیواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهیوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلك چي کله دخپلي سیمي دمعدني ثروت په باب رغېږي ، ادعاکوي، چي ددوی سیمه ترنورافغانستان ډېره زیاته بډایه ده . خوددغي سیمي کاني ډبري ماته دازمویلو له پاره رالیږل سوي نه دي. یوترکستاني مشرله امیرسره دکتني پروخت له خان سره یوه ډبره راوړې وه اوویل یې ، چي سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشریوازنی کس نه و چي دغه راز غلطي یې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډبري هغه پخواني مقوله ربښتیاکوي چي وایي «هرځلېدونکی شی ، سره زرنه دي». دترکستان په دره یوسف کي دډېرو دسکرو یو رګ ښکاره سوی دئ . خوداډبري نوي سکاره یا لیګنایټ(Lignite) دي. دغه رګ ماته تقریبا شپږفوټه پنډ او ښه ډېرازوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زیاتو مواردوکي کاراخیستل کېدلای سي . کابل ته یې څوټنه راوړل سول چي دلرګو پرځای یې په بایلرهاوس کي دسونګ موادو له پاره وازمویل. داازمویښت بریالی و.خو دغړونو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اوددریو اوونیو مزل وهلو یې مخه نیوله .

دکابل په ورکشاپوکي دبایلرانو له پاره دسونګ موادو دپیداکولو مسلې په وروستیو وختوکي اساسي اهمیت وموند. څکه له کابل څخه دځو ورځو مزله په واټن دهیوادټولي ونې مصرف سوي دي . دسونګ نورمواد په سختی سره موندل کیږي. په داسي حال کي چي کوم نوي نیګالګي دسونګ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره ابنوول سوي دي ، په اتویاترهغوزیاتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کیږي . اوسني امیردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي یوکال(!)یاڅه زیاته موده وړاندي یواعلان خپورکړاو په هغه کي یې هرهغه

چاته دزیات انعام ورکولوپښنهاد کړی و، چې کابل ته نزدې دډبروسکاره پیداکړي. هغه چاته چې دښارپه پنځه میلي کې دډبروسکاره پیداکړي ، دپرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چې په لس میلي کې یې وموسي ، شل زره روپۍ اوپه دې ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خویوشرط پکښې واوهغه داچې موندل سوي سکاره به په داسي ځای کې وي چې دارابه لرونکو وسایلو له پاره دیوه میل په اندازه سړك جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب راټیټیږي . داعلان په نتیجه کې خلکو دځومیلو په شاوخواکې په ډېردقت سره پلټنې وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرلیدلو بریالي نه سول. دوی ځای په ځینونریورګونو باندي پښن سول چې دمځکې ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجودوه . زه یې دغوسیموته دپلټنې اوریوټ راوړولو له پاره ولېږلم اوومې موندل ، چې داډبرو نوي سکاره اودومره نري دي چې مصرف کول ورباندي نه ارزي . ترکومه ځایه چې ژوري کیندني وسوې ، دپنځو رګونو موجودیت یې څرګند نه کړ. زمادکاریګرانو یوې ډلې چې، دنورتحقیق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورخومزله په واټن دشیخ علي په سیمه کې دډبرو دنویوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په همدي لړیو کې نورځایونه هم رګونه کشف سول . خوپه دې ځایوکې هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول یې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امیرپیادېرام یاکوچنې اورګاډي په برخه کې دهراقدام په وړاندي سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو یوازنی ارزانه لار ده.

دېراحتمال سته چې دکابل ورکشاپونه دې دماشینونو دچلولو له پاره دسونګ موادو داړتیا له امله ډېرژروتړل سي . له کابل څخه زماله راوتلو لږوړاندي امیرراته وویل ، چې دلرګیو داخلې زېرمه تمامه سوې ده اوډېره لږاندازه دډبرو سکاره نزدې پیداسوي دي ، چې زیات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چې ماپه کابل کې تېرکړ، لرګي لږپیداکېدل اوترپنځو کالووړاندي یې بیه درې چنده لوړه سوې وه . په دغه بیه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چې وسوې ، داسي ښکاري چې دکابل تروادي لاندي به غالبا دډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامیرمرحوم دډبرو دسکرو کارچې ماپیل

کړی و ، لېونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چي دمځکي ترسطحي څوسوه فوټه لاندي دسکرو دموجوديت دمعلومولو ګټه په څه کي ده اوڅوك به وکولای سي دمځکي له ګېډي څخه ، چي له اوبوډکه ده اوخاګاني يې ښه ثبوت دئ ، سکاره راوباسي . داهغه څه و ، چي ده په دربارکي ويلي وخوماته يې نه و ويلي ، ځکه نوماته په دې برخه کي زمادکاردفاع کولو موقع ميسره نه سوه . ده ماته صرف ليکلي و ، هيله لري هغه کاريګرچي ددغه کارله پاره استخدام سوي وو ، شاوخوا سيمو ته ولېږل سي ، چي که کولای سي په غرنيو سيمو کي دډبروسکاره پيداکړي . په ترکستان کي همداسي وسوه . خودازما وظيفه نه وه ، چي ددغه شان يومبهم امرپه باب بحث وکړم اونه اميرداسی سړی و ، چي زما دغه شان کارته دې يې غوږنيولی وای . ده چي به کله يونظرورکړ . په هيڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ايښووله .

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهار ښار شمال ته په هغو غرونو کې ، چې توري نوميږي ، واقع و . زماديادوخبره ده چې دغه ځاى خلکو «کان طلا» باله اوشاه مقصود ته نژدې و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دين

سني اوشيعه ـ ملايان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه ـ جهاديامقدسه جګړه ـ پرملايانو باندي دامير مرحوم ناباوري ـ مقدس خلك ـ فقيران اوزيارتونه ـ لېونيانوته دخدای تتلو په توګه دړناوی کول ـ سيدان اوحافظان ـ ګدايان اوخيراتونه ـ ددينې سزاپه توګه په ډبروو ژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استراليا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندينو تعدد.

دافغانانو دين اسلام (۱) يامحمدي دين دئ ، چي په عيسوي هيوادو کي زياتره په دغه نامه ياديږي . که خلك دخپل دين له اصولو سره سم ، هغسي چي په قران کي يې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوښه مسلمان به يوښه سړی وي . څکه دايوقانون دئ، چي دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددينې اعمالو له مخي ټاکل کيږي . په هيوادکي ددغه دين دوې څانګي سته، شيعه اوسني . په وروستۍ څانګه کي يې شاهي کورنۍ اودخلکوستراکثريت شامل دئ .په داسي حال کي چي شيعه څانګه يې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چي دايرانيانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېديځه سيمه کي ، چي چنداول نوميږي، اوسي . دوی خپله يوه کوچنۍ کالوني جوړه کړې ده ، خوددوی زيات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدايران پولي ته نژدې ژوند کوي . ددغودووڅانګو ترمنځ توپيرزياتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي ليدل کيږي . په عقايدو کي يې کوم اساسي توپيرنسته . اوداتوپير کله کله دزياتي وينې توېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چي په پخوانيو وختو کي دورومن کليسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملايان ياأخوندان Priests هغه کسان دي ، چي په مسجدوکي روزل سوي، په قرآن باندي پوهيږي يا لږترلږه پخوانۍ عربي لوستلای سي ، په هغه يوازنۍ ژبه چي دليکلو اجازه يې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چي له ټاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبيح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکي وي . دتګ ، ناستي اوحتی خبروپه وخت کي يې په ګوتو کي سره اړوي اوپـرهـره اړول سـوي دانـه بـانـدي دخـدای نـوم تـکـراروي .
کافراوهرنامسلمان ته کټل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چي که په کوڅه کي يې له څنګ سره تېرسي،کښتـه مخکي ته وګوري . ددوی په نظردکافروژل دستايني وړعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي .
دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه بولي (۳).
په خلکوکي دملايانو نفوذبېخي زيات دئ اوجهادياددوی ددښمنانوپرضد مقدسي جګړې ته دهغوی په رابللو کي هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چي ددوی ددين دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکي ونفرت وړموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کي پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چي سيده به جنت ته ځي .
که څوك دکافرپه وژلوکي ناکام سي اوپه دغه تلاښ کي پخپله ومري، په جنت کي به يې مرتبه ترهغه چالږڅه کمه وي چي بريالی سوی وي.
ملايان دغه رازښوونه کوي، چي په جنت کي به ښه مسلمانان دداسي ونوترسيوري لاندي پراته وي ، چي پاڼي به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي ـ
مېوې به يې قيمتي ډبري وي. شاوخوا به ښکلي حوزې پرې راتاووي اودده ټولي غوښتني به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي.
په دغه جنت کي که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چي په شاوخوا ونو کي ناست اورېزکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی بڼه سي اوښاخوته به والوزي ، داځکه چي په جنت کي مړګ نسته . څرنګه چي دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندي پاته کېدوله پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکي ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کیږي . دلوستلو له وخته پرته نورروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ويې ولولي، له پوښ څخه تررااېستلوورواندي باید خپل لاسونه ومينځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران يوازي په عربي ليکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چي ولي دلايقوملايانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . خکه ټول به يې لوستلای اوپرې پوهېدلای سي . راته وويل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هيڅوك يې کاپي اوتقليدنسي کولاى . په ژباړه کي به هرومرو زياتي تېروتني پېښي سي اودخدای له کلام سره به بې پروايي وسي(۴) . له همدې امله دئ چي څوك غواړي و يې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عين بڼه ښوول کيږي . په ليکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومټېږدي به هرومرو يولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزيات لغتونه سته ، چي په ليکلو کي سره ورته دي اوتوپير يې يوازي دناليکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندېږي. له همدې امله يې په معنا کي ګډوډي پيښيږي اودخدای دکلام ترغلط تعبيرولو بلمه لويه ګناه نسته . له ملايانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملايان يې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکووژل چي دجهادیامقدسي جګړې اساسي پرنسيب دئ اواميردهغه په باب يوه رساله چاپ کړې اوپه دې ورروستيو وختوکي يې په هيواد کي توزيع کړې ده (۵). ماته دنورهيوادمسلمانانو په يقين سره ويلي ، چي په دغه څای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .خکه په قران کي رېښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غيردين خلکو سره دي دګاونډيتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول يې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضد دجګړې وخت راسي نوبيادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګيږي.

اميرمرحوم چي پرملايانو بې باوره و، دليل يې درلود. هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعايې کوله چي دی له خپل دين سره سم عمل نه کوي ، خکه نوکافردئ . له ده سره يې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکوترنظريې سپك وښيي، نه داچي احترام يې وسي اونفوذ يې ورزيات کړي . ده چي بياهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېرېې هغوته په سزاوركولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان یوه پېښه هغه وخت وسوه چي دیوه زیارت ملایانو ده ته یولیك راولېږه اوپه هغه کي یې دزیارت ددېوالونو اوخونو دترمیم له پاره چي دنړېدلوپه حالت کي وو، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخواودانی اوخوني راتاوسوي وي اودزیارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . امیرپوهېدی ، چي دغه خای ته ښځي ترنوروخایوزیاتي ورځي. په ښکاره یې عبادت مطلب وي خوپه حقیقت کي له خپلو مینه والو سره وعدي پرخای کوي . زیاتره ښځي لاپخپله په ملایانو کي هم مینان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلي خاصي ښېګني لري دوی بایدپه زیارتوکي ډېري زیاتي سپېڅلي واوسي .خوپه ځینوشرایطو کي ښایي ددغي نظریې پرخلاف نتیجه ورکړي . څکه نوامیردغوملایانو ته چي په ګېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته یې وویل چي دی ددوی په ښیلتوب پوهیږي. دوی یې وښکنځل اوامریې وکړ، چي دغه خای دي وتړل سي اوملایان دي تیت وپرك سي.

اوسنی امیرچي تراوسه لادخپل پلارپه شان پرخان ویساندلري، له ټولوملایانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چي دی امیرسو، دوی ټول یې راوغوښتل، پیسې یې ورکړې ، عزت یې وکړ اوپه ښه سترګه یې ورته وکتل . دسیاست غوښتنه یې له شکه همداوه څکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زیاتره دوه مخه وسله ده اودی به یووخت وویني ، چي که یې خپه کړل،نوبیا دواړي خواوي غوخولای سي .

په هیوادکي زیات شمېرمقدس کسان اوفقیران سته چي خلك یې زیات درناوی کوي . دوی دناروغی دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځیني برخي لولي یااوبه ورته دم کوي اوپه چښي یې . خومعمولا دقران یوآیت پرکوچنی ټوټه کاغذ لیکي اوناروغ ته یې ورکوي چي ترستوني یې تېرکړي. په زیارتونو (مقدسوقبرونو) کي هم دناروغیو علاج کیږي اوناروغ باید صرف په زیارت کي دروغبدوتروختـه پاته سي . زمایونوکرددې پرخای چي انګلیسی دواوخوري ، دابل علاج یې غوره وباله خوپه دریمه ورځ هوري مړسو.

د لبونیانو په باب ویل کیږي چي دا دخدای لخوا خورول سوي کسان دي .

خکه نوهيخوك ددوی داعمالودکنترولولو لپاره نه کوي اونه يې په هيڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای يې ورسره په ډېراحتياط چلند کيږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کې دوعاوي اوتوصيې ځنې غوښتل کيږي . هرڅه خواړه اوپيسې چې اخلي ، ورکول کيږي اوهرځای چې يې زړه غواړي ، تللای سي .هيڅوك يې ممانعت نه کوي ، ان تردې چې که وغواړي داميردربارته هم تللای سي . دغه رازيوسړی چې په ټول کابل کې مشهوراوپېژندل سوی و، له اورده کميس پرته يې بل څه نه اغوستل اودکميس گرېوان به يې هم خلاص و، دژمي په سختی کې به يې يوازي پوستين دکميس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي ليدی ، چې پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅې پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت بايد استثنايي وي، چې په دغه رازنيستي کې ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چې سپاپان به پيره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به يې ليري کړه ، مغازې ته به ننوت اوهورې به پرېوت . هيچا ورته دڅه ويلو جرات نه درلود . دی به کله کله داميرمرحوم دربارته تللی اوداميردکرکترپه باب به يې خپل نظرڅرگنداوه . داهغه څه وچې بل هيچاپه ژونداسي غوري(لاپې) کولای نسوای. کله چې به اميرپيسې ورکړې ، ده به هيسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به يې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نتپه به يې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چې خلکو به وراستول. ده ډېرپيروان درلودل اودغوړو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پېښې به يې هم کولې اوهڅه به يې کوله ، خانونه يې بشپړتوگه دده په شان کړي ، چې دوی هم دعزت ښتنان سي اوداسي يوه ورځ راسي، چې دوی دخپل باداريرپښوپرټونه ورواصل اودنورو خلکو له شره ځانونه خلاص کړي .

په هيوادکي زيات شمېرسيدان سته . ويل کيږي چې سيد د پيغمبر (ص) مستقيمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترگه کتل کيږي اوډير[illegible] ورنلوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو خلوخنډنه گرزي. يوشمېرسيدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مې ترزيات شمېرهغوکسانو ،چې زه ورسره په تماس کې وم . غوره ومومندل. عموما ډېرځيرك وو، چې دا به ښايي پرنورو باندې ديرتری له پاره دېيريو پيريو هلوځلو نتيجه وه.

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت كولای سي. دوی دروژې په میاشت كي گومارل كيږي، چي هرماښام په جوماتونوكي دقرآن يوه برخه تلاوت اوپه دې ډول ټول قرآن ختم كړي. داكارډېري ورځي په بركي نيسي اوتلاوت يې پروختونوداسي ويشلی وي، چي دروژې ترپایه پوري يې ختم كړای سي.

فقيران یامقدس گدايي كرپه هيوادكي يوه ستره موسسه ده، چي په حقيقت كي په ټول ختيځ كي سته . دوی(نارينه، ښځي اوماشومان) لوزكړی وي، چي كاربه نه كوي اوورځني غوښتني به دگدايي له لاري پوره كوي . دوی دغه راز ژمنه كړې وي، چي دسباپه غم كي به نه وي اوكوم څه چي وركول سوي وي، بلي ورځي ته به يې نه ساتي . هرهغه څه چي دخيرات له لاري وررسيږي په هماغه ورځ به يې مصرفوي . دوی دسړك پرڅنډواوبازاركي ليدل كيږي، چي دگدايي لرگيني یاميسني كاسې(كچكولونه) يې په تارتړلي اوپه غاړويې ځړولي اومخ ته يې نيولي وي . لاروپانو ته دخيرات وركولوپرله پسې نارې وهي . په ژمي اودوبي ټولـه ورځ پـريـوه ځـای ولاړ وي. خـوپـه ژمـي كـي يـې ترپوستينونولاندي يوه كوچني اوسپنيزه كاسه نيولې اوپه هغې كي يې دځان تودولو له پاره دسكرولبڅه اوراچولي وي. اوسني اميرددغو خلكو د ژوندكولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلكان، چي پرښركونو باندي دگدايي كولوپه حال كي ويني ،مجبوروي يې ،چي وركشاپوته دكارله پاره ولاړسي اوهورې دكاركولوامرورته كيږي . دمزدپرځای هغوته دورځي دوه واره ډوډۍ اوپه كال كي يوه جوړه جامې وركوي. دوی په وركشاپونوكي عملا دبنديانوپه توگه ساتل كيږي. ځكه چي دورځي یاشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . تركومه ځايه چي دحكومت دگټي خبره ده . نودوی كوم كټوركسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبولو كارنلري اوښه بل دي. زوراوتښدپردوی اغېزه نه كوي اودشاپونو زياترو استادانوچي دوی ته دكارزده كولو هڅه كړې ده ،زړه توري سوی اوناهېنده سوي دي. تركومه ځايه چي مادوی كتلي دي، دښومموادو له ضايع كېدوپرته بل كارنلري . كله يې چي استادان كارته مجبوركړي ، دوی حتی په ساده كاروكي لاهم ښان ضايع كوي . په څرگنده توگه داسي ښكاري، چي دوی له دې هيله من دي ،بالاخره به د بې فايدې كسانو پـــــه توگه خوشي

پرېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديوه حکم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاکلی وي، څېړل کيږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوځوك دډبرو وېشتلو په مرګ محکوموي. خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي .کله چي جزامنظوره سوه ، محکوم تن په داسي حال کي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوکي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوکي ګرځوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاکلي ځای کي لومړی ډبره دمشرملاله خوا ورباندي وارکيږي . دخلکوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوخانونه يې په ډبروسله وال کړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .کله چي هغه ډبري وار وکړ، دوی وروسته دډبروويشتل پيل کړي . محکوم شخص دډبروترباران لاندي وي، چي دتيرو د دوام په صورت کي وارپه وار اغېزمن کيږي . دډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېکه کړي ، ترڅو هغه ځای راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځای دتورو ډبرويوه کوچنۍ غونډۍ ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . دډبرو دپوال پرراتاوسوی دئ . په دغه ځای کي دويشتلو له پاره غټې ډبري اخيستل کيږي اوډېرژرمحکوم شخص له کمزورۍ څخه پرمخ لوېږي اوبوه سي ، چي ژونديې مخ پرتمامېدودئ .يوځه موده لانورهم واري پرکيږي . په پای کي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټې ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو دډبروباران پسې توندسي .څينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختۍ سره يې پورته کړي اودسړی پريدن يې وروغورځوي . داکارترهغوروان وي، چي پرسړي باندي دډبرويوه غونډۍ جوړه سي اونورنوهوړې دډبروترکوټې لاندي پرېښوول سي. شخص که څه هم بېهوښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښي سوي دي، چي سړی دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پای کي په ډېرکړاو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوي خپل دين پالي که يا ؟ رخت پروخت پوښتني ځني کوي، چي آيادوی خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاکل سوې وي، چي کله کله په بازارو، ورکشاپونو اوعامه باغچوکي ګرزي ، په دغوموارد و کي چي هـــرڅوك په مخه

ورسي، باید خپل لمونځونه ورته تکرارکړي ، که یې په صحیح ډول تکرار کړل ، اجازه ورکوي چي پرخپله تېره ولاړسي . دده لارمعمولا دملایانو تر نظر ښکه لاندي وي ، چي خلکو ته دتعقیب خبرداری ورنکړي . ټول هغه کسان چي تردغه ازموینښت بریالي ووزي ، غواړي وویني چي ورپسې سړي ته څه پېښیږي . هرڅوك چي پخپلولمونځوکي غلطي وکړي یایې یوه برخه ښني هېره سي، په لرګیووهل کیږي . څوکه یې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونځویاندي قطعا ونه پوهیږي یایې له هغه چاسره لج کړی وي، چي له دده ښځه پوښتنه کوي اوهغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چي ده دهري ورځي دټاکلوونځونو په باب هیڅ نه دي ویلي ، بیانودغه شخص نیول کیږي ، مخ یې ورتوروي ، لاسونه یې ترشاورتړي اوبرخره باندي یې چپه سپروي . په داسي حال کي چي ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروکي یې ګرزوي . البته دخلکو لویه ډله په پسې وي اوګستاخانه ملنډي په وهي . ویل کیږي چي ددغه جریان شرم اوخجالت پرسړي باندي خورازیاته اغېزه ښندي اوپه راتلونکي کي شخص دمذهبي مناسبکو پرپابندۍ باندي ټینګ سي . دده ملګري اودوستان دڅوکلونو له پاره پرده باندي ټوکي کوي اوبې باکه ملنډي پرې وهي . مایووخت یوڅوك ولید چي پریوه موضوع باندي یې خپله نظریه په جدیت اومباهات سره بیانوله .په دې وخت کي یې دځنګ سړی ورو پوښتنه ښني وکړه چي آیاپخپلولمونځو پوهیږي .سړی غریب سره راګیرسو ،غوښتل یې یوه شبهه ځان زړه وروښیي، خوناڅاپه اوپه چټکۍ سره له خوني ووت اوملګروبې دسپکاوۍ په خندا بدرګه کړ. زیاتره افغانان له ریشخندوهلوسره سخت حساس دي اوکه ریشخندتراندازې زیات سي ، خوراسخت هیجاني کیږي . ټول ښه مسلمانان بایدد ورځي پنځه وخته لمونځ وکړي اوترلمانځه دمخه بایدلاسونه وپښې ښکه ومینځي (اودس وکړي) چي خانونه دخدای په مخ کي په ښه توګه حاضرکړي ■ټه وویل سول چي په قرآن کي دشرابواوالکولو دمنعه کېدلوسبب دادئ، چي څوك دشرابوڅښنلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهیږي ، چي څه کوي؟ اوڅه وایي؟ اوپه دغه رازحالت کي به یې لمونځونه ددین سپکاوۍ وي.

دکابل مسجدونه زیاتره کوچني وي. معمولا یې داسي جـوړکړي وي، چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري خواوي يې بندي اوڅلورمه يې خلاصه وي اوپرداسې موقعيت بايدودان سوى وي، چي داوږدوالي لوري يې مكې شريفې ته، چي دپيغمبر (ص) زيارت پكښې دئ (٥) مخامخ وي. داځكه چي مسلمانان ټول دلمونځواداكولو په وخت كي مخ دمكې پرلوركوي. يوډېرسترمسجدچي جمعه مسجدنوميږي(٦) ، د اميرمرحوم په واسطه جوړسوى و. اميراعلان خپوركړچي ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډېره له غروڅخه ددغه مسجدپه ودانۍ كي دايښوولوله پاره دخپلې ونډې په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډبري راغونډې سوي وې، خوودانۍ دومره لويه وه، چي دارتياوړموادودانداز ي بشپړولو له پاره لاسي ګاډي اوجواليان په كاروو .په همدې مسجدكي خلك داخترونولمونځونه اداكوي اوپه هروارشل دېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولى يې ټول په سرپوډك سي چي څوك ولاړ څوك پرركوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوكتارونو كي ولاړوي . په همدې ځاى كي دكولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم كيږي .داناروغى اوآفتونه چي په كابل كي پېښږي سي او زياته موده دوام وكړي ، خلك هيله من وي، چي ددوى ګډې دوعاوي به دآفت پرليري كېدواغېزه وكړي.

درمضان ياروژې په مياشت كي پرټولو خلكوباندي دډېرشوورخوله پاره له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازمي وي. په دغه وخت كي بايدهيڅ شى ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصوارياچلم ونه څكوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه كسان چي جدي ناروغي ولري ،له دې كاره مستثنى دي، په وروستي برخه كي زياتره پېښيږي، چي ناروغ شخص كه څه هم ددغه ازموينښت قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګاركوي اوله ستومانۍ څخه مري. په هرصورت ناروغ، چي روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې وركړي اوددې كارله پاره بايديومبلغ تاديه كړي . دغه رازبايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه كړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وكړي چي دروژې نيولو څخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك كه وغواړي يوڅه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسې دئ، چي له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل كيږي او دا خلكو ته دروژې ماتي اشاره ده . زياتـــروكسانوخواړه

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چې دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي څکه دورخې بنديزېږ اشتهاخورورزیاته کړې وي. ترلمرختویوساعت یاڅه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دئ ،چې په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاڅي اویوڅه وخوري، ولې چې دبلې ورځې روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوڅه وخت پاتې وي . دهغوکسانوله پاره چې وس ولري ، عام رواج دادئ، چې شپه اوورځ سره واړوي . دورځې بیده سي اودشپې خوړاک اوکاروکړي. په حکومتي دفترواوکارخانوکې دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځې ناوخته پیلوي اوورختې یې پای ته رسوي . دمیاشتې په لومړی برخه کې خلك داسې ښکاري چې روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځې له خواداوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسې یې دخوراك دېربندت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیل کړي ، مقاومت مخ پرکمېدواوجګړې زیاتي سي. اکثره خلك دېرناورغه سي اویوڅه خولامړه سي. څکه خلك دروژې په میاشت کي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك كوي اوچې وس یې وي بچت ورته کوي . له خپلوړولوغوښتنوڅخه ترڅوساعتو محرومیت وروسته تریږي پوري خورك وچښنګ وکړي او چلم وڅکوي . په تشه ګېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره ګټورنه دي . هغه کسان چې دزیات چلم څکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی باندې دنوروخلکو په نسبت وخت دېرورو ورو تېرېږي . زیاتروخلکو ماته ویلي، چې دلمرلوېدو دتوپ تروختــه پوري دانتظارساعتونه دېرستومانوونکي دي . زه فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه کسان دي چې چلم اونصواروته یې دېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا څخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم ټاکل سوی دئ اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چې په دوبي کي راسي او ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل خلك دورځې په اوږدوکي دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، څکه نوتنده له زغملووزي . دوی وايي چې په روژه کي دغه حالت ترټولوحالتودېرزورغواړي. درمضان تراخترچې دروژې دمیاشتې دپای ته رسېدو د ورځې اخترد‌ئ، شپږ

اونی ورروسته لوی اختریاعیدقربان یادقربانی مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت ډېرلږپېښېږي، چي یوڅوك دي دومره لرېدلی وي څکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ببخي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي بنه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددې وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه ورروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونوروماموړینواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښېي برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دځلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اووروسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخې ته سپورتېرسي اوبوه لنډه وینګاوکړي اوژرپای ته ورسیږي . ورروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکې دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډی وړپوري تړل سوي وي . تردې ورروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورخوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوی وړواوسي، ددې له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورد (all Souls)(۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبې تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموورروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترناوختنه پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پوهیږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصومواقعوکي دغه رازمپلمانه رابلل کيږي .په نوروکي يې تل دشپې تر ناوخته پورې ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقيده داسي ده چي ملايکي له اروااو (ارواحو) سره ددې لپاره ګورې، چي دهغوی د پاتـه کېدلو موده وازمويي . دکومو اروااو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمکې زيارت چي دوی يې حج بولي ، دهغوکسانوله خوا ترسره کيږي، چي په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناك سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم ډېرلږښکاري . هغه کسان چي ددغه زيارت ذمه پرځان اخلي ، لږياډېرباورلري چي بيرته به راستانه نسي، خکه نوخپل کارونه هغه شان فيصله کوي لکه مرګ ته چي دنزدې کېدوپروخت يې غم خوړل کيږي . په دې سفرکي بايد تر هغو بهرنيوهيوادوتېرسي، چي ددوی ددين اودخپل خان دښمنان يې پکښې اوسي . دا چي دوی به تردغه سخت ازموېښت سالم راووزي که يه؟ اوپرڅنګ يې لادسمندراودهغه داوسېدونکو په باب ډېري ډاروونکي افسانې لري، داسي چي که پرچا پېښ سي ، درسته بېړۍ يوه ګوله کولای اوترستوني يې تېرولای سي . سړی ته دحج کولودارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چي له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتېرولو وروسته که يوځوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پوري د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره وياړي اوخوشالي په کوي . ترڅومياشتوپوري دی بل کارنه لري بې له دې چي داورېدونکويو مشتاقي ډلي ته دخپلوسفرونو اوماجراوواوهغومنظرو ،چي ده ليدلي وي، بيانونه وکړي . په بيان يې اورېدونکي هيڅکله نه ستومانيږي . ما ددوی خيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چي دغه کيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه کوي .واکمنان يې ورته دنورو هيوداودکتني امکانات نه برابروي اونه بېګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوی غوره بولي چي خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی ډاريږي، چي پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوی قبضه کمزوري کړي. که دا خلك د نورو

هیوادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپارېدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتني سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانویوکوچني ټولنه سته ،چي له زیاتو کلونو راهیسي په یوه کالوني کي دي .هوري په ریګي بیابانونوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وړاندي ددوی یوتن افغانستان ته راستون سو.له ځان سره خپله انګلېسي یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چي خپل دین یې پرې ایښی و، راوستله. دې تعلیم نه وکړی اولیک لوست یې نسوکولای . دې چي دخپلوافکاروهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چي دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتل یې چي دېرش کاله وروسته یې بیاوویني اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له ځان سره یې یوځه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اوښستمن وو، چي ده ته بیخي لږځه وریاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې ایښې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و ،چي ګوندي هغه ورسره مرسته وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږځه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زماډېرممنون و ،ځکه کله کله به مې پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود .ده داستړالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل کېږي . دی ترخپل راتګ دوه دري کاله وروسته دزړه له ناروغی څخه مړسواومېرمن یې دهغي کولراپه قربانیانوکي وه، چي دده ترمړیني یوڅواووني وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېورزي یې ډېرتلاښ وکړ ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریک سي.

په استرالیاکي افغاني کالوني امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکۍ یولیک راولېږه . له هغه سره یې پـــه عین حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړې وه . په هغه کې یې دغه هیوادته دشرقیانومهاجرت هغه وخت منلی و ،چې هریوه سړي سربېره دروندټاکس(مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرڅخه په دې لارکې مرسته غوښتې وه، چې د هند پرحکومت باندې سپارښتنه وکړي، چې افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . امیرچې هروخت یې بزنیس ته پام وي اوپوهېدی، چې داخلك شتمن دي، په خواب کې ځني وغوښتل، چې ددوی درې څلورتنه مشران دې پردغه موضوع باندې دخبرواتروله پاره ورته حاضرسي. خومشران دزمرې غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوبېرېدل، چې غالبا به بیرته ځني راونه وزي. ځکه یې موضوع همداسي پرېښووله .

دافغانانوپه منځ کې مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوو ډلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چې دخوړولووړدي اوهغه چې نه دي . عموما داسي ویل کیږي، هغه مرغان اوحیوانات چې د غوښواومرداریوپه خوړل ژوند کوي ، خورك یې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چې دخورك اراده یې وکړي، دغاړې پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کاربایددخدای نوم په مکرر ډول وویل سي. له دې پرته یې غوښه حرامه اوخوړل یې ګناه ده. که یومرغه ویشتل کیږي، مسلمان چې دویشتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دې ډول له ویشتلوسره جوخت مړ سي، خوړل یې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مې هرمرغه چې رالوېدی ،سمدلاسه به یې غاړه ورپرې کوله اوپه عین وخت کې به یې پورتني فارمول تکراراوه . ویل به یې چې یولږڅه ساه ورپکښې پاته وه ځکه یې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به دراخیستلوپه وخت کې مړو، هیڅ‌اپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله : خوراکي موادوته وروړي ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي. که یې ولیدل چې حیوان یې یوې برخې ته خوله وروړله، هماغه برخه یې بایدپرې اوپاته یې وخوړل سي.سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چې خوله یې له شی څخه ونه نښلي. بایدله هغه چاڅخه هم ونه نښلي،چې تناوکړی یې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې څخه ونښلي ، بایدککړه سوې برخه پرېولل سي .

ښځي عسکراوغریب خلك چي سپی ساتي اوډېرپرګران وي، هغوی يې په ناولتوب کي ری نه وي .په ښځي مواردو کي خوسپی دخپل خاوندپه بسترکي ځملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کيږي . ځيني دغه خلك خپلوسپيوته دځيني چلونوله ښوولوسره مينه لري. يوسپی به چي ديوسپاهي ملکيت و، ځان پرمړينه واچاوه، ګدايي به يې کوله ، دمخ پرپښوبه يې تګ کاوه اوپه بازارکي به يې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اويوه ايکي وروړله اوبيرته به يې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازورښوولي وه چي په خوله کي يولنډلرګی ونيسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين ځراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه يې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرټولونوروشيانوباندي وايي . کاريګران دکارترشروع وړاندي يادماشين دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي سويوفلزاتوترتويلودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته همداکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غوږکي دخدای نوم ورته وايي (٨) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم يادېږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شېريني راوړي، نومړی هماغه شيريني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبروركوي . روسته ښځي غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم وروټاکي . داميرله پاره دايودود ګرځېدلی، چي دخپلومامورينواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. ځکه دزوی زېږېدل دډېري خوښی خبره ده. دنجلی په مورد کي خبره په پټه خوله تېرېږي ځکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلی پلاردځوورخوله پاره خپلي مېرمني ته ځکه نه ورنږدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښيي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره سم يې عمل نه دئ کړی ، خپل خپګان ځرګندکړي.

کله چي دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازۍ (اورلوبي) مېلمستیااونورټول ټك وټوك له پاره تیارۍ ونیول سي . دهلك په صورت کي داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلۍ سي نوبیادخوشالۍ هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښووله سي، چي پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دې امله ټوله ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چي په دې صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به ډېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکۍ ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خونداخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چي یوازي یوه ماندینه لري ، له دې امله وي، چي دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرترۍ له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چي ښځه پرخان باندي دسړي دمیني ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني ځانښتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرترۍ له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چي که داسي زهررامعلوم وي، یایې لرم، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چي دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشي لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي ډېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چي قرآن نارینه ته دځوښځودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چي یو سړی هغه وخت له څلورو ماندینوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوڅرنګه چي داممکنه نه ده ، څکه یې واقعي معنادیوې ماندینې سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چي دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کېږي، چي دخپلي ګراني مېرمني پرته یې نوري داسي ښځي وي، چي هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړي، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل څرګندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چي ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دئ . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په بېلابيلووختوکي نوی دين منځ ته راوړی دئ .ددوی دين چي ترټولو وروستی دين دئ ، هروهرو بايدربښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دئ، چي عيسوي مبلغين دي زياته اغېزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دئ . دافغانانودين اسلام دئ اوداسلام دين پيرو « مسلمان » بلل کيږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا يو راز تسبيح ته ورته داني دي . (م.ف)

(۳) مولف په دي برخه کي له مبالغي کاراخيستی دئ . داکاريه يې له ځينومتعصبوکسانوڅخه ليدلی وي ، خو عام مسلمانان داسي نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کريم فارسي تفاسير (ترجمي) دمولف تر ژوند څو پيړۍ وړاندي څپاره سوي اوپه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پيغمبر (ص) مبارك مرقدپه مکه شريفه کي نه ،بلکي په مدينه منوره کي دئ (م.ف) .

(۶) دامسجدعيدگاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار يې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معماری شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتي ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت يې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کيږي . (دافغانستان پېښليك ــ ۲۱۶ مخ) .

(۷)د رومن کاتوليکانو يوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمي سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه ديکشنبې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دريمه نمانځل کيږي . زياتره کاتوليکان عقيده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونوته حاضريږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کي برخه اخلي . په انگلستان کي عوام خلك په دغه شپه هديرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شيدي پاشي او په نيمه شپه کي دماخستن ډوډۍ مړيو ته پرېږدي . مسلمانان د مياشتي (ذوالحجي) اتمه د مړيو شپه بولي او په دغه شپه مړيو ته دوعاوي کوي (م.ف) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم يادول ياآذان کول له نامه ايښوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کيږي اونوم کېدلای سي څوورځي وروسته پرکښېښول سي (م. ف) .

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواددمشرانوپه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامینولوکي دامیرپالیسي ـ بې سبکه عایدات ـ ولي امیرله لارډکرزن سره په هندکي ونه کتل ـ پرپوله باندي دروسانوتېری ـ په افغانستان کي دروسانونفوذ ـ دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختګ خطره ـ افغاني واکمني ، دبې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله ـ دافغانستان دېنه وسله وال کولو پالیسي ـ له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مینه ـ پرخلکو باندي دانګرېزي اجنټانواغېزه ـ ولي په افغانستان کي ریلوې نه خوښېږي ـ ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي ـ دبلوچستان په ساحل کي دامیرله خوادسمندربندرغوښتل ـ دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهی له هماغه پیل څخه داو،چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کي زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپېښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په ښکاره ډول اوپه یوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکي ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکي ورروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچي دامیردپاچهی په وروستیووختوکي یې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کي دهندوستان پولي ته نږدې پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت یولړکرکجني نخښي نښانې څرګندي سوې اوهغه دا چي ده شخص حکیم[طبیب] چي یوسیمه ییزډاکتراودده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیرډګروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړلوپه برخه کي، چي دامیراندېښنې ورګرځېدل، یوه طریقه داته دداسي شخص له خوابیان سوه ،چي څوواره دغه کارته موظف سوی و . داسړی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په ښخروڅښل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګومان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چي امیریوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا
پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې ښځښنن اوده پېژانده. «ی» ته
وویل سوه چي د گارډ ک ان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چي له
خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه
یې له کوره راوباسي، چي امیرغواړي یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توگه
ورسره وگوري . بیایې نودزاړه ښاروېوي تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چي یې
سړی نوموړي ځای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لارښووني سره سم عمل
وکړي، چي امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ .
دوولس تنه عسکریې ترکوردباندي ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله
سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چي «ی» دي کوم عاجل کارله پاره
غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خونې ته ورخوت ،
چي نوموړي شخص پکښې له خپلوملگرواوخپلوانوسره یوځای ناست واوچای
یې چښلې . کله چي یې «ی» ولید ، څنگ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره
وچښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چي امیرصاحب
غواړي دډېرمهم کارله پاره درسره وگوري اوښه به داوي، چي امیرپه انتظارکي
پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چي دی به حرم ته ولاړسي اوخپلې کورنۍ
ته به دوتلوخبرورکړي اوډېربه ځنډیږي نه . خو «ی» ورته وویل، چي همدومره
معطلي هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژرپوځای سره راووتل
. کله چي دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د
راتاوېدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چي امیردده دعزت له پاره څکه گارډ
رالېږلی دئ، څکه چي شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکریې پردواړو
خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول څکه دښارزړه کنډواله
چي«ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان
کي بدگومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چي ولي له قصرڅخه لیري ځي .غوښتل
یې لارچبه کړي خوعسکرورته رانژدې سول او«ی» معذرت ځني وغوښت، چي
امیرله همدې لاري حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده
نلري . دوی باید کښته بیرته تر رود راواوړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي تو

څه ونه ویل اودوی هماغسې روان وو . کله چې لارله قصرڅخه نوره هم لیرې سوه ، سړی له وړاندې تګه انکاروکړ.خوکله چې «ی» ورته وویل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .وروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کې دوی هغه کنډوالې ته، چې یو زوړ څاه پکښې و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمځکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چې نورنوبایدڅه په وسي .«ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چې دسړي سربايد له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کې یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکې ستونزې پېښې کړې. خوپه غاړه کې دېټ له لارې دوېنې ضایع کولو بېهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه څاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چې ټولې نښانې یې پټې کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولوړپوټ ورکړ. امیروویل «ښه کاروسو» اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چې به یې په بسترکې هزوارسترګې پټې کړې، دنوموړي سړي سربه یې، چې له تنه بېل سوی و، سترګوته جګ ودرېداوخوشېږې یې ترخوب وړلودمخه عین څه لیدل . تردې پېښې څواوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چې «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چې امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره ویوست اوترننه پورې یې درک نسته . امیروویل، چې دارشتیادي.خوددې له پاره چې زړه یې ښغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چې پلاريې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچې بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې ډول ترخان تېرکړل. خوهغوی ژردنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتنې په خاطرېې څه ونه ویل. څکه ډارېدل چې دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړلوکې چې امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف یوازي دانه و، چي دخپلي پاچهۍ په بهیرکي دستونزومخه ونیسي، بلکي مقصدیې تخت ته دخپل زوی دسوله ییزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي یې له احتیاطه کاراخیست خکه ډاربدی، چي ایوب خان یایعقوب خان به بیرته هیواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزیات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دځینوجدي ستونزوپېښولو سبب نسي . داچي امیرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرځای، چي دپخوانیوامیرانوپه شان یې په بېلابیلوولایتوکي والیان کړي وي ، هغوی یې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، دامیرمطلب داو،چي ترخپلي مړینې وروسته یې دګډوډیومخه نیولې وي . څکه دپلارترمړینې وروسته د واکمنی اوبرترۍ له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانیوجګړویوعلت داو،چي هرزوي دیوه ولایت دوالي په توګه پیسې اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته یې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .څرنګه چي هرورورد تخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هیواد کي دزیاتو وینو تویېدلو او بدمرغیو سبب کېده.

دافغانستان تاریخ ښیي، چي څرنګه ورور له ورورسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، یوه هابل دواکمنۍ له پاره دشدیدي غوښتني په حکم وژلی یاړوندکړی دئ . دامیردوربیني دده دمړینې پروخت ددغه راز وحشتونو د بیا تکرارېدو مخه نیولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکاندید په توګه له سردارحبیب الله پرته بل هیچا چانس نه درلود ، څکه له ډېروکلونوراهیسې مشرسردارو او په زیاتوسرکاري مواردوکي یې دپلارپرځای، چي زیاتره به ناروغ و، نمایندګي هم کړې وه. ده ته دهیوادمخکښوکسانودداسي کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتیجه کي یې دهغوملاترکاوه . دې کاراوپرڅنګ یې دپلارله مړینې سره جوخت دده له خوادارګ مانۍ سملاسي نیول، دی پرحالاتوکابوکړ.څکه په ارګ کي یې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنترول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطانې پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزې پیښي کړي. دا یې سمدلاسه د ارګ له حـــــــرامسرایه ، چي امیرخپلي ګراني

ماندينې له پاره جوړکړی اودابه معمولا پکښې اوسېدله، وايستله اومجبوره يې کړه، چې پخپله خصوصي ماڼی گستان سرای کې چې دښارپه څنگ ده افغانانوکي واقع و، ژوند وکړي . دلته يې داپه ښکاره داميرمرحوم دگراني ماندينې په توگه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعيت کي بندي وه. څکه ټول غټ اوباوري نوکران يې ځني اخيستي اوپرځای يې نورکسان داميرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هيچاته اجازه نه وه، چې له دې سره وگوري .له اساسي دروازې پرته يې دماڼی ټولي لارې په ښښتوتړلي وې . اميراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکي مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چې په کابل کي ښځه ډاکټره وه ، يادونه کړې چې له ملکې سلطانې سره بايدونه گوري اونه بايد ورسره اړيکي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چې دابه ملکه ولمسوي چې دهندحکومت ته ليك وليږي اوپه هغه کي به پرتخت باندي ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . که دهندحکومت ددې ليك ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بيابه هم دغه شان عمل نوي اميرته دهغوی له نظره زيانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورين اوداردو افسران چې دنفوذ ښښتنان اودملکې سلطانې لوري ته متمايل کسان وو ، دنوي اميرلخواپېرودل سوي اورتبې يې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښيه سره خوښېدی اوداوېره وه چې هرومروپاڅون پېښيږي .خودتنخواه دزياتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له څرگندي سرغړوني څخه وساتل . که څه هم دزيات وخت له پاره ښه پوره گونگسی موجوداو عسکروپه خلاصه خوله ويل، چي دوی له حکمراني کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کي پرحکومت باندي دنه ويساغوښتنه دهيواد په بېلابېلوبرخوکي له تشدد سره يوځای له برملا لوېماری څخه څرگندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندي يې دخلکوېې تفاوتي څرگندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهيواد پراوسېدونکو اروپايانو باندي په حملوکولوسره ښکاره کېدی . يوتن دخپل ساتونکي گارډ په واسطه دشاله خواوويشتل اووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چي سړي ته شك پيداکېدی چي آياداکار به دگارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغو کسانو لخوا په دې نيت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره يې دښمني درلوده او په دې هيله و چې له اله گوله کوونکو سره ديوځای کېدو له لارې دگډوډۍ عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلو په وخت کې دهيوادعايدات ايله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دې کفايت وکړي . له دېروکلونوراهيسې د لښکرو لگښتونه ورو ورو زياتېدله اواميرپيسوته زښته زياته اړتيادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستې د دوام په باب کوم انتظام نه ونيول سوی، چې پخواني اميراواوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظيم غوښتلو جرات له دې وېري نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي . لارډکرزن له اميرسره په پېښوروکې دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټينگ ولاړو چې په دې ډول ټول مسايل په شخصي خبروکي حل کړي. خوپه هغه وخت کې اميرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسې حالت کې ووزي چې خلك يې ناآرامه اوپه هيواد کې دننه په حکومت کې خوراډېرومهمو مسايلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرومخکنيوتړونو، توپکواوسهماتو ورکولو وړانديزکړی و، خوپېرته واخيستل سو. څکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی تېري خلك ډېرخښمولي وو. خيني ماموړين له دې سره سره دروسانو دمرستي پلوي ښکارېدل . دوی ويل، چې که انگرېزي حکومت ددوی له هيوادسره مرسته ونه کړي ، نوروسته چې وېې کړي . دغوکسانودروسي مرستي منلوته دامير د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کې و، چې يوافغاني جنرال له روسي سرحدڅخه راغی اوويل يې چې له خان سره يې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنی دغلام بچه گانوپه جاموکي راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توگه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کې ويل کېده، چې اميرپه هندکی کې خپلي ددوبي مانی ته، چې دښاردجنوب په شېرميلي کي پرته ده، ديودوو اوونيو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره يې له يوڅو باوري ماموړينواوملگروپرته نورهيڅوك نه دي بېولي. ده غوخ امرکړی و، چې هورې به هيڅوك دده نه مزاحم کيږي او نه به بل

څوك ورلېږل كيږي . دغه جنرال ورروسته په ښاركي خورازياته اندازه روسي پيسې تسعيركړې اوله دغه وخت ورروسته په بازاركي روسي نوټونه رانيول كېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهيسي دالومړی وار و، چې اميردارګ له كلاپرته په هندكي ياكوم بل ځای كي اوسېږي اوهيڅوك دي په مشخص ډول نه پوهيږي چې څه پېښه ده؟ په رښتياسره هم هيڅوك نه پوهېدل، چې اميرپه هندكي كي څه كول؟ دايوغيرمعمول كارو، ځكه چې له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامير پرنورو ټولو كارو باندې په عام ډول خبري كيږي اوخلك ښه په خبروي، چې دی څه كوي ؟

څرګنده وه چې داميرموقعيت تخت ته تررسېدلوورروسته دڅه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرخيني عناصرسته، چې بايدليري كړل سي . دی د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرخان ويسا . داچي دی به په بحراني حالاتوكي څه وكړي ،اوس يې اټكل نسي كېدلای .خوپه هيوادكي دانارشي اوبغاوت جوړونكوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادې پوښتني ته خواب وركړي .

افغانستان په مكرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ. خودا داسي ناپېيلتوب دئ، چې دهرلورواكمن يې په چټكۍ سره له منځه وړلای سي . زياتره خلك دمځكوله لوري ماليې څخه دانا راضی په حالت كي دي اودپنډيانو په توګه دكارتلاښ كوي. خوراكي موادكال په كال ګرانيږي ، ناروغی عامي دي اوخلك داسي ښكاري، چې دهربدلون په تېره بيادبهتربدلون هركلی به وكړي . ترڅو،چې امير دخپل پلارپه شان درك ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد درسالوله پراخي وېشني سره سره پخپل ورانديې يوموټی افغانستان ونه مومي.

اميراوشاوخواكسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندې زياته تكيه كوي، چې هيوادته ديرغلګرلښكردراتګ په وخت كي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد كي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښكاري، چې خلك دي سره له دې چې په زياته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه كړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنګيږي . لښكرپه عصري مځكنيوتوپونو، توپكو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نخښي

نښاني ډېري محدودي دي اوپه دقت وسرښته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ـــ م.هـ) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دئ ، او افسران يې له کوايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري . دهريرغلګرلښکرپه وړاندي دجدي مقابلې له پاره يوازنۍ هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوځېدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پېښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشونې وي، چي ترلومړي خنډوروسته دي دنوري جګړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کاروا‌خيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغټېږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کمېږي . دبې نظمه قبايلودتنظيمولو ډېره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښوول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميو دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري ډېري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوځې دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضدد بغاوتونوله امله دخپل ملت دزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلووروسته پاته کسان د هيواد ډېروليرووبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نوروخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انګرېزان (يا نور خواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښيوېې وارزوي ، نودي کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلک بايد ترهغه وختهٔ.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .

که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توګه کاروا‌خيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضدد دغوسلود کارولوامکان هر

وخت ستـه . څکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هيواد اودين نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال ستـه، چي هيڅ رازتړون دي په پام کي ونه نيسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هيواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبايل راوپاڅېدل اوتيراه کمپاين ته اړتيا پيدا سوله ، اميرمرحوم کابل ته نزدي دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطري په صورت کي دلازمي احتياطي تدابيروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هيله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پېښور دبيانيولو اوازه خپره سوه . پېښور په ښايي يوه پيارړي سيمه وي. څکه دغه سيمه تل دافغاني قلمرو يوه برخه ګڼل سوې اوادعا کيږي، چي انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګرېزي واکمنی له عدالت اومساوات سره دخلکو مينه ستـه .دامينه زياتره له هغوقضيوسره ارتباط لري، چي په هندکي داوسېدونکوله خواددغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کي ويل کيږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګرېزانو يې ښه راځي . دوی ډېرډېري چي انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسيږي اوهرهغه څوک که په رښتيايادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن سو، مجرم ګڼل کيږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کيږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تربنديانو لږڅه ښه دي . څکه دوی له هيچاسره نه ګوري ، له خلکو سره خانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازيوسره يې کتلي وي ، بنديان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ يې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه يې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړك لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم يوڅوك په دغه خای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه يو څوك حتی څومتره نزدې هم دغي دروازې ته تېر سي ، دی يې کوتوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نزدې کېدلو څخه دومره ډاربدلي دي، چې له ډېرې فاصلې څخه لیرې ختني تېرېږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري ، نوپه بازارکي دي د استازي له اړوندوسړیوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چې په زیاته اندازه پېښېږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهموپوه سي . خوله کوموشیانو څخه، چې ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واورېدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چې هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږڅه وي . همدغه سبب به وي چې بهرته دخینو پېښنودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلك دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . څکه نو دوی هرهغه څه، چې ددوی نه وي ، په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چي دخپلي بندیخانې دسیستم له رسواکېدو څخه وبیرېږي . څکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چي له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوځای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چي پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخوړسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چي بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چي ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازبربریت پرېندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلك بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم څرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چي انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لارې دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلك دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چي لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلووروسته له ښاورو سره برابرکړ. کندوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـرتانوي حکومت

امرکړی و، چي دوباره یې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبیاهم داولس دزیات اکثریت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظریې باید یومخیزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چي یووخت زماسره پرسیاسي چارو بړغېدی ، راته وویل ده په روسیه کي دخپلو جاسوسانو پرلاس یولیك ترلاسه کړی چي راته وبه یې لولي. په دې کي دده هدف البته دانه و، چي زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکي زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته ترديږ بله ښه موقع میسره نه وه، چي دهندحکومت ته ددغه لیك په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچي ده دروسیې له یوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چي دده حکومت په پام کي لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خودده ترمړيني وروسته به یې ونیسي . کله چي امیرهغه لیك راته ولووست ، زیاته یې کړه چي که داخبره رشتیاوي لکه څرنگه چي دوی خیال لري ، رشتیابه نوهم دی مړوي، چي دوی دده دهیواد دنیولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهمیت وړخبره نه وه. څکه ده له زیاتوکلونو راهیسي هڅه کړې، چي خپل هیواد یومووتی اوداسي پوړته یې وخېژوي، چي خان دملتونو په منځ کي وساتلای سي او تل دیوه خپلواك سلطنت په توگه پاته سي . که دده دمړیني تروخته دده هدف بشپړنه سي ، بیابه هم دده کارونه یوداسي تاداو وگرزي، چي پرهغه باندي به دده زامن اولمسیان لکه څرنگه چي دده ستره ارزو ده ، یوداسي دېوال راوگرزوي، چي هیواد دبهرني تېري دمخنیوي په وړاندي خوندي کړلای سي.

په ټولوموادروکي چي امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسایلوخبري کړي دي ، تل یې څرگنده کړې ده، چي دی په زړه کي دخپل هیواد ښېگڼه لري اوبه خینوورختوکي به یې کله چي خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوگانوپه انتقالولوکي دخان ناکامي بیانوله اوداچي دده له ټولوهڅو حتی له تربیني اووژلو سره سره بیاهم دهغوعادتونو په له منځه وړولوکي ناکامه سوی دئ، چي دیووالي اوپیاوړتیا په لارکي یې خنډ گرزېدلي - نوترسترگوبه یې اوښکي جاري سوې.

په دغه موقع کي چي پـــورته یې یادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کي له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لرڅه روښاواچوله . ده وویل چې دی پردواړو خواوو دوه پیاوړي ګاونډیان لري . دواړه خواګونه دده هیواد ته داورګاډي له غزولو سره ډیره مینه لري اودی یې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختیا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چي هغوی غوښتل په خپل هیواد کي اورګاډی غزولې وای، نوبیا به یې ورته ویلي وای، چي دغه سیستم ترهغوپوري ګټورنه تماميږي ، ترڅو چي ددوی له سیستم سره ونه تړل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له یوه خواك سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرمیسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدین به له ده څخه یوازې دهغه څه انتظارولري، چي ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وویل بهتره داده، چي هیواد هیڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کي زیات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریك نه کړل، چي هغه دي ظاهرا دده په هیوادکي دغني معدنونو دراایستلو پرممانعت لرڅه روښاواچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترڅاکلولپوروروسته یې ماته لیکلی امروکړ،چي د مسودهغوډبرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چي دکابل په شاوخواکي موندل سوي وې . کله چي کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښووني راولېږلې اووروسته یې موضوع همداسي معطله پرېښووله چي کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چي په سرکي یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چي دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهني څخه ډارېدلی وي، چي ګویا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چي په ټولو شیانوکي دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دبېلابېلو منرالي زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دي کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

په لویدیځ کې دبلوچستان دساحل پرځنګ دهیواد دیوې بیلې سوې برخې له بیرته لرلوسره زیاته مینه لري، چې په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نورو هیوادوسره بې له دې چې دګاونډیو قلمروته دې ا‌ړسي، دمستقیمي معاملې کولوس ومومي . دده ګاونډیان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چې په معامله کې ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندربه دوی مستقل کړي، خپل هیواد ته به انکشاف ورکړای سي . د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقیم ډول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرڅومره جنګي مواد اونورمالونه چې غواړي یې، وارداودخپلو ګاونډیوله خبرېدو اولاسوهنې پرته به خپل خانونه پیاوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپایي هیوادوکي خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چې پرافغانستان باندي په مستقیمه یاغیرمستقیمه توګه اغېزه ښندي، اطلاعات ورکوي. امیراودهغه صمیمي ملګري چې دنورو ملتونو پرسرواکمني چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه ځاري چې دبېلابیلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوڅومحدودو مقاماتو پرته نورخلك دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. خکه په هیوادکي کومه ورځپاڼه نسته اودنوروهیوادوورځپاڼي اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هیوادته دبهرنیانو پر راتګ باندي اعتراض کوي اوهیچاته له سوداګرو پرته اجازه نه ورکوي . یوازي څومحدود کسان هغه هم دده خپل خلك دامیرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترپولي هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له یوه مخه بې له هغومسایلو، چې ددوی په محدوده ساحه کې پېښیږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هیواد دکورنیو چارواداره دنورو ښاوخوا هیوادوسره له تماس پرته پخپله تنظیموي. هغه برتانوي مامورین چې په ناپامي یانوروعلتونو ترپولي رااوړي ، بندیان کیږي اودامیردحکم تررسېدو پوري ساتل کیږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلك دتمدن لورته مایل کړي او د نظر پراخوالی به یې اوسنی فناتیك تعصب له منځه یوسي، چې

دنوروړولوخلکو پرضد یې لري اواساسا دهغه لنډ وتنګ ژوند محصول دئ، چي پردوی باندي په زور تپل سوی دئ اوپه عمل کي یې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همداافکاردي چي ددوی دواکمنانو دتجرید سیاست رهبري کوي .څکه دخلکو پرناپوهی اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دئ، پرهرلورچي یې زړه وي ، کارتري اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي موږ دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. يو غلام حيدرخان څرخی دئ ، چي دعصمت الله خان څرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له اميرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي پوخای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له اميرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ ، چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۴ ع کال د څرخي غلام حيدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت ، شينوارو ، منګلو او غلجيو په ټکولو کي يې اميرته زيات خدمتونه وکړل . امير دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما ګومان دئ ، چي د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم«۷» بللی اوما «ی»توری ورته وډاکه .

اتلسم څپرکی

دکابل پېښورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزې ـ دهغه سيمويان چې په مخه راځي ـ رباتونه اودلارې داوږدوخايونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاربيان ـ دازبكانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواكې دكابل سيند ـ مشك ـ ددرېي اهاږـ دسفروروستی ورځ.

په كابل كې له څوكالو تېرېدلووروسته يوه تجربه راته داوه، چې دراوتلو پروخت مې ديوڅه ډېراحساس كاوه . بېرته مدنيت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هيواد دخلكو په منځ كې داوسېدلو فكرپه سرې كې دومره تلوسه پيداكړي، چې دتياري نيولو اوپه لاره كې دوخت تېرولو موده ورباندې ډېره اوږده سې . كله چې څوك په كابل كې وي ،په فكركې يې دكوراوانگلستان فاصله ډېرخې زياته وي او داسې ورته ښكاري لكه دبلې سيارې له مخكې اوخلكوسره چې دچاسروكاروي .كه څوك بوديست(دبودادين پيروـ ژباړونكی) وي، په اسانې سره به احساس كړي، چې له بهرنی نړی څخه دومره بېل سوی اوټول شيان دومره مختلف دي، چې دعليحده هستی په شان ښكاري.

افغانستان يوداسې هيواددئ، چې ورتگ ورته سخت دئ. نه يوازې په دې دليل چې دامېرليكلې اجازه ورته لازمه ده ، بلكې دهندحكومت هم بايداجازه وركړي . هيڅ اروپايي نسې كولای له اجازې پرته دخيبرله غاښې تېراوترپولې ولوړې اوداكاريوازې دامېردفرمان ترلاسه كول تضمينوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپورې نه وركوله كيږې، چې په يوه ټاكلې ورځ له مسافرسره دبدرگې دبندوبست په باب خبرې سوې نه وي . له هيواده راوتل هم مشكل دي. خكه امېرهغوكسانوته په رخصت وركولو كې محتاط دئ، چې به هيوادكې يې څه موده تېره كړې وي . همدغه سبب و چې ماپرله پسې اته كاله هورې تېركړل اوسره له دې چې په مكرروډول مې درخصت اخيستلو غوښتنه كړې وه . بياهم تل په يوه اوبله پلمه ځنډول كېدلم . كله چې چاته اجازه وركړه هم سي بياهم ډورې درې درې اونی ځنډپه كښېوزې . په دغه مــــوده كې د بارونولو له پاره اسونه اود بدرگې لپاره سواره (Cavalry) چې

دسفر دحفاظت له امله لازم دي، خيمې، غالی اونورڅه برابرېږي. ده‌رڅه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چې څوك لږوډېر ورسره عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوځرګندډول له يوراز عصبانيت سره مل سي . خوځرنګه چې ټول شيان وهغه چاته متوجه وي چې انتظاربا سي ، څکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کي هرڅه تيارسي اوبوسهار ټول بکسونه اوبارونه دڅاروبو پرشاټړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چې سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.لږيادوه ساعته وروسته سړی پخپله پرآس سپوراوروانيږي.

له کابله ترپېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتورورخو سفردئ خوهغه خلك چې پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبيادېولسو، دوولسو ورځولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کي وي، نوبيادسپارلی او بار اسونه بايد ښه تکړه وي. څکه په غروکي مزل وهل اودلارو ډېرين اوزېر حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. ډېرو اوږدو ورځو په مزلونوکي خوځيني اسونه له ستړياڅخه چپه سي او پر لار باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبيخي عام دي.

کله چي دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ويجاړه ښکاري .له غرونو، ګارو اوشګوپرته بل څه نه ليدل کيږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لته بند » ترغابښي اوږي، چې له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کي پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چي جلال آباد رسيږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کليوته نژدې په هغونااوکي وهل کيږي، چې دلېرڅه اوبوله امله يوڅه محدوده مځکه دکرني ورکرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چې سيمه دې ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کي غنمې ګاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اورنو ته هم اړتيا سته . دوريځو اوپرخنګ يې دشبنم نشته والی مځکې ته ديکنواخته رنګ ورکولو سبب سوی دئ . ډېري ښې غرنی ساحې سته، چې ښکلي کېدلای سي خود اتموسفيروچوالي ليري اونژدې غرونو او غونډيو تـه بېخونده رنګ ورکړی

دئ . دوږخني مارش په پیل کي دمنظرې پوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تېرېدل سړی بېخي ستخ کړي. ځکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چي دستړیااحساس دي په کم کړه سي اوېوازني غوښتنه داوي چي مزل پای ته ورسېږي اودکمپ وهلو ځای ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقریبا نیمایي دئ، معمول تم ځایونه دادي : بتخاك ، دوولس میله ـ بریکاب Barikab ، دودېرش میله ـ جګدلك ، شپاړس میله ـ ګندمك ، اته ویشت میله ـ فتح آباد اتلس میله او جلال اباد نولس میله . دافاصلې ټولي اټکلي دي. ځکه له یوه ځایه بل ځای ته درسېدلو دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورځایونه هم سته چي که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کېدلای سي اوپه دې اړه دې لري، چي څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورخووهي .خو که څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او باروړونکو ځارویوله پاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتني تم ځایونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنیو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوږده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپېږورځنی سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډیو په بېخ کي جوړې سوي دي اوتقریبا ټوله لارپه ریګواوکوچنیو ډبروکي تېره سوې ده]وداسونو پښې پکښې ډېري ننوزي. داکاراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچي په وچو ریګو کي لږڅه تګ کړی وي، پوهېږي چي داوبو غاړه به داسونود ستړیا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورځي هم اورېدلې أوسمه وغریې ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډېرېدلګېدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلومېږي، چي تجربه کړی یې وي .ماورروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه درې تنه عسکر دشپې په پیره کي دیخنی له لاسه ترمرګه رسېدلي وو اودکابل په سختوژموکي، چي بادپه شدت چلېږي اودشپې لخواساړه مخ پرزیاتېدووي ، دامعمولي پېښې دي.

په واوره کي له څوساعتومزله وروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسرای (رباط) دېوالونه ولیدل ، شکرمي وکیښ اوګله چي وروررسېدو اوله اسونوراکښته سولو،

دکابل اوپېښور پرلار کاروانسرای

يوه سوم، چي په ښې لاس کي مي دويني جريان ښخي بندسوی واو له څه مودې
موښلو ورروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو
باندي جوړسوي دي ، اصلاً دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي
شاوخوا جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي. ترديوال دننه خوني جوړي سوي وي .
دخونو مخي ته برنډه وي، چي بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې
پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د
دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي موږلوموړی شپه پکښې واړول . داخونه
دمعتبرو مسافرو له پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه .
خودهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربېرپاته کېدوښه وه . کښته
خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بيا
چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لږونکو کسانو
له پاره مناسب نه وي . داخونه چي مانيولې وه نسبتاً پاکه خوفرش نه وه او
داورځای يې هم نه درلود . دلرگيو کړکی يې وه چي دچوکاټ پرشاوخوايې ديوه
انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرگي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي
وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالباً به دزلزلې له امله جوړسوي
وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو ترزارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او
يواړخ وبل به مي په روڼ سره ورته توداوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو
څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پياله چای وڅښم .يويادوه ساعته
ورروسته ډوډی هم برابره سوه . څوك چي ستړي اوږري اوتودوخه هم ترصفرکښته
وي، دغه انتظارډېرستومانوونکي تماميږي . دديوال له درزونو اوکړکی څخه
سوړشمال لگېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيا پېدل خوترتصوروتلې خبره
ده. څکه نومايوازي بوټونه وايستل اووغزېدلم . څه غالي چي مي درلودې،
راباندي وامي چولې . سهار چي راپاڅېدم ، ومي ليدل، چي په لگن کي اوبه
کرنگ يخی سوي وې اود واوري گردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلاند ه و.دلمروړانگوته دواوري خلېدلو څوك پرنداوه .
څه آن وروسته سترگي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله
چي د «لته بند » غاښي ته وختو، هوادومره سړه وه، چي پر زين باندي ځان تکيه

کېدل سخت و. لاسونه اوپښې موداسي بیده اوبې حسه وو، چې مور وبېرېدلو
یخني یې راڅخه یونه سي . خکه نوزه اوبدرگه مي له آسه راکښته اوقدم
مووواهه، چې خانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماپښین تردوو بجوپورې
خوشي کړي وو . دغاښي پرهابله غاړه له باد څخه یوڅه خوندي وو خو ما فکر
کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر « بریکابه» مونوره لار
په پښوووهله . دغه کمپ ته دماښام پرشپږبجې ورسېدم .دورخې اوږده مزله
دېرستړی کړی وم . دبارخاروي، چې دېردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو
لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي.
خکه نوبیادېرناوخته و چې دماښام ډوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه
چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پورې، چې دغرو هرې لړۍ مورنور هم کښته
کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه یې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته
چې ورسېدو، لاهم ښه یخ و . دلته مي یوه ورځ تېره کړه اوترخیبرکوتل پورې
مي یوه اضافي ورځ بله هم درلوده. خکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کې
یوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي خان دښار اودامیردماڼۍ اوباغچو په
کتلو مصروف وساته . دایوکوچنی ښاراوله معمول سره سم دېوال پرې تاوسوی
دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرڅه دېرویجاړښکاري . زیاتره
برخي کنډوالې دي. دښار دصفایي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د
خپلې روغتیاساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کي گویاکورټ
نسته . خکه هرڅوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپیو یاکارگانو په
واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستیږي . داوبو یې بدبوی ځي اودحیرانتیا
خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، دېردوام کوي اوزیات تلفات پېښوي . کولرا
ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقالیږي . سړی تعجب کوي،
چې ولي ټول خلك نه پکښې تلف کیږي. خوروچ اقلیم اودوامداره شمالونه بې له
شکه دښارله روغتیایي حالت سره مرسته کوي اوښایي دکولرا دوامداره
پېښېدلو زیاترو خلکوته دناورغي په مقابل کي معافیت ورکړي وي .

په جلال آباد کي مي د لومړي خل له پاره د اوزبکانو یوه لـــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چي یو اوزګړی یاپسه په داسي حال کي چي اوزبك سپاره شاوخوا پرې راغونډوي په معموله توګه حلالوي . داکارچي سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مړه ته، چي پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرڅاڼه چي په لاس ورغئ ، پرزین باندي یې مخي ته ږدي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چي دبل یوه لاس وررسیږي اووروسته په عین خغستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چي په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مړ پر مخکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کي حمله کوي . داس دسورلی یوه ښه اولاس پرآس وي اونورهڅه کوي خان مخکي ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چي حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چي په پای کي یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چي نورکسان یې ځني واخلي .

له جلال آباد څخه ترپېښوره پوري معمولاً پنځه ورخي مزل دئ. ګردی کڅ لومړی تم ځای دئ، چي شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کي انګرېزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چي دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسیږي .دانوهغه ځای دئ، چي یوواربیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پوري مځکه نسبتاً اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کي لاردکابل سیند پرغاړه تیرېږي .په دې ځای کي سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحي دلوړتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کي یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چي له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کي مشکلات او خطرپېښوي . ویل کیږي چي ګرداوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکي واقع وي اودغه ځای دئ چي وایي دجاله وانانو مهارت دناځاپي فاجعو په مخنیوي کي رول لري . ځکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چي دجلو غلطي تصحیح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځایوڅخه دئ، چي زیاتي ونيُ لري . ځنګلونه دښارپه څومیلي کي واقع دي اولیدل کیږي چي ځیني غونډۍ یې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزیو یوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل یې څلور کونجه کوي اولرګي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لږاندازه یې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم څو دانې غټ ختکي چي هورې شنه کیږي ، راولیږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اورده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و. ماله ځان سره دهغو دوړلو وسیله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي. جاله وانانو راته وویل، چي دوی به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسیږي . دافاصله سل میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي.

ماته وویل سوه چي که څوک غواړي ترسیند په لامبوپوزي وزي ، داوبو جریان یې دومره لیري یوسي چي بلې غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسوړوالي بدن ورکنګل اودومره یې بې سیکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي . دسیمي خلک چي غواړي ترسیند پوري وزي ، له پړسول سوي مشک څخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمینه برابروي . څو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو یاپرهابله غاړه باندي څومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشک کارولو توان ولري . ماته وویل سوه چي پرله پسې استعمال یې دلاسواوپښو روماتیزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشک هغه شی دئ، چي په ټول ختیځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي . هغه دوزې یاپسه له پوست څخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې پړسوی، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتېري .پوست چي تړول وپړسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي . کلیوال خان پړمخي پراچوي، ژورو اوبوته يې ورپوري وهي، لاسونه وښتې ښوروي اوپه دي ډول گويا لامبوکوي . هغه کسان چي ماپه سیند کي په همدې ډول لامبو کي وليدل ، زما داټکل له مخي يې سرعت په ساعت کي لس ميله کېدی .

جلال آبادته نزدې، چي رود ددوو غونډيو په منځ کي تېرسوی اوسره تنگ سوی وي ،کليوال له يوې غاړي بلي غاړي ته دسيند دپاسه پنډه رسی تېروي، چي يوسراوبل سرېې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چي دځنډي په گارو کي ښخي سوي وي ، تړل سوی او ددغي رسی په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې دپاسه بلي غاړي ته پوري وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چي يوله بله سره تړل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندي سپك سپارلي او څاروي پوري باسي . دغه وطني رسی چي پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وښتانو څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه ورېږدېدم چي څوك له دغي وارخطايي سره، چي دتېرېدلو په وخت کي ورپېښيږي ، څرنگه روږديږي .داچي وايي کله کله دغه رسی شلېږي اوله هغه سره سم فاجعه ناکي نتيجې ترې راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.

دسيمي خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ اوده ته يې ډاډ ورکړ، چي ازادتگ وراتگ په ددواړو غاړوکي دخلکو په گټه دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچي له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چي يووخت به يې دښمن کارځني واخلي، فيصله وکړه، چي هوايي پل دي جوړسي . خوهغه خلك چي دې کارته يې گومارلي وو، تړول بې تجربې کسان وو اوپرسيند باندي يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چي له سيند څخه دي دجلال آباد اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي .داپروژه بالکل عملي وه . ځکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو گارو په ليري غورخولوسره به چي د گرداوونو اوکښتی چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربېړۍ به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردخارویو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري خارویو په منځ کي دمړیني لوړه اندازه دهرڅه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه ښه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندي ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرني وړمځکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادئ، چي هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. څکه نوخلك ترخپل لګښت زیات کرلو ته زړه نه ښه کوي خاوره یې ډېره حاصلخېزه ده اوزیاتره غلې داني ،مېوې اونور هغه څه، چي دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې ښه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپېښور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چي دهیواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زمابه یاد دي، چي یووخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چي تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ېېري نه کاوه، چي مبادا ورباندي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وڅښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغونارو غیوچي داوبو څښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زیاته خسته کن سي. څکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اوډېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چي دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي درې دداښ په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي څني ونه وزې. پرهرهغه چاچي په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مځکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مځکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه ترپېښورپوري لار ډېره لنډه ده اوهغوکسانو ته، چي هندوستان ته خي، ښه بلده لارده . هندوستان ته نوري لاري هم سته اوکه چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږکسان به حاضرسي، چي دسفر وخت وربانديِ تېرکړي .

کله چي په افغاني خاوره کي دسفرورروستنی ورخ وآخري نقطې ته، چي انګرېزي قلمرو پیل کیږي ، ورسیږي ، دپولي کرښه سمدلاسه څرګنده سي . تردغه ځایه، چي افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سیمه سفرکوي، چي طبیعت جوړه کړې ده اولارپه ګارو اوتېږو کي تېره سوې اواسانو ته لازمه ده چي هیسته ودوري خپله لارپکښې ومومي .له دې امله یې پرسم سړک تراورده مزله زیات ستومانوي . خوله هغه ځایه چي انګرېزي حاکمیت پیل کیږي، سم سیده ښوي سړک، چي له خیبره ترلنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن ترپېښوره پوري له لوړو ژوروسره سره چاته دومره اسانه سي ، چي څوک په داټوله فاصله کي دسپیوګاډي په تراټ سره ځغلولای سي اوداټول واټن فقط یوڅوساعته نیسي، خودپولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپړلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماپښین دوې بجې وپنځلس دقیقې

سکاربورو - ټورنټو

کاناډا

محمد معصوم هوتک

UNDER
THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] ENGINEER-IN-CHIEF SUCCESSIVELY TO THE AMIRS ABDUR RAHMAN AND HABIBULLAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs, and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU
11883

PROPERTY OF ARIC
Established 1989

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

Designed by: Shafiq

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V

د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library